

НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ
розвитку сфери інтелектуальної
власності в Україні
на період 2020 – 2025 роки

ДОКУМЕНТ СЕД Мінекономіки АСКОД

Сертифікат 20B4E4ED0D30998C04000000246B2C00680C7900

Підписувач Милованов Тимофій Сергійович

Дійсний з 04.09.2019 0:00 по 04.09.2021 0:00

Мінекономіки

2321-01/52492-01 від 10.12.2019

Зміст

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ	5
ВСТУП	8
Глава I НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА НАЯВНІ ПРОБЛЕМИ	10
1.1. Інтелектуальна власність в економіці України	10
1.2. Тенденції подання заявок та отримання охоронних документів	26
1.3. Стимули створення та використання об'єктів інтелектуальної власності	44
1.4. Правові засади охорони прав інтелектуальної власності в Україні	50
1.5. Інституціональні рамки системи охорони інтелектуальної власності	54
1.6. Координація функціонування системи охорони інтелектуальної власності	65
1.7. Інфраструктура, що сприяє створенню та використанню об'єктів інтелектуальної власності	65
1.8. Захист прав інтелектуальної власності	72
1.9. Поширення знань про інтелектуальну власність, підготовка та підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері інтелектуальної власності	84
1.10. SWOT-аналіз створення, охорони, використання об'єктів інтелектуальної власності, системи захисту прав інтелектуальної власності	91
1.11. Проблеми, які обумовлюють дії Уряду з реалізації Стратегії	94
Глава II МІСІЯ, БАЧЕННЯ Й ЗАГАЛЬНІ ЗАВДАННЯ СТРАТЕГІЇ	95
Глава III СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ Й СПЕЦИФІЧНІ ЗАХОДИ ТА ДІЇ ІЗ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ	97
БЛОК 1. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ЗАКОНОДАВСТВО З ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	97
<i>1.1. Орган управління у сфері охорони інтелектуальної власності: статус, функції, їх реалізація, напрями вдосконалення</i>	97
<i>1.2. Охорона прав на об'єкти промислової власності: практика застосування законодавства, проблемні питання</i>	98
<i>1.3. Тенденції патентування винаходів та корисних моделей</i>	101
<i>1.4. Національне законодавство, відповідність міжнародним зобов'язанням, законодавству ЄС, розвиток законодавства</i>	102
<i>1.5. Патентні повірені та патентознавці</i>	103
БЛОК 2. ГЕНЕРАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	106
<i>2.1. Промисловість, інновації та інтелектуальна власність. Людські ресурси для інновацій. Національна інноваційна система</i>	106
<i>2.2. Створення, охорона та використання об'єктів інтелектуальної власності у малих та середніх підприємствах</i>	107
<i>2.3. Створення, охорона та використання об'єктів права інтелектуальної власності у закладах вищої освіти та наукових установах</i>	108

2.4. Бази даних патентної, патентно-кон'юнктурної інформації, інформації про технології. Використання систем штучного інтелекту. Розвиток консультаційних служб, центрів у галузі патентної інформації, створення та використання об'єктів інтелектуальної власності	109
2.5. Освіта у сфері інтелектуальної власності, підвищення кваліфікації	110
БЛОК 3. ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ	114
3.1. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності у закладах вищої освіти та наукових установах	114
3.2. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: підприємства, малі та середні підприємства. Страхування інтелектуальної власності	115
3.3. Засоби державної підтримки комерціалізації результатів досліджень, трансферу технологій, інноваційної діяльності: заклади вищої освіти, наукові установи, промисловість, МСП	116
3.4. Інфраструктура комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, трансферу технологій, використання результатів досліджень та розробок	117
3.5. Оцінка прав інтелектуальної власності, оподаткування операцій з об'єктами права інтелектуальної власності, облік нематеріальних активів. Нематеріальні активи при фінансовій звітності, приватизації, монетизації	118
3.6. Професіонали у сфері комерціалізації інтелектуальної власності	120
БЛОК 4. АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА. РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ	121
4.1. Авторське право і суміжні права	121
4.2. Розвиток сфери колективного управління	123
4.3. Економічний вплив індустрій, що базуються на використанні об'єктів авторського права і суміжних прав	124
4.4. Національна політика у сфері культури та питання інтелектуальної власності. Підтримка розвитку креативних індустрій	124
БЛОК 5. ОХОРОНА ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН ТА ПОРОДИ ТВАРИН	127
5.1. Створення, охорона, використання сортів рослин: стан, проблематика	127
5.2. Створення, охорона, використання порід тварин: стан, проблематика	127
БЛОК 6. ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	129
6.1. Проблематика господарського-правового та цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності	129
6.2. Проблематика адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності	129
6.3. Проблематика кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності	130
6.4. Судова система: проблематика, вдосконалення	131
6.5. Захист прав інтелектуальної власності при митному контролі	132
6.6. Захист прав інтелектуальної власності в рамках антимонопольного законодавства	133
6.7. Діяльність органів внутрішніх справ, прокуратури у сфері захисту прав інтелектуальної власності	134
6.8. Позасудові способи вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності (арбітраж і медіація)	135

БЛОК 7. ДЕРЖАВНІ СТРАТЕГІЇ, ПРОГРАМИ, КОНЦЕПЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ ТА ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ, ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	136
БЛОК 8. ОКРЕМІ СФЕРИ	138
<i>8.1. Фармацевтика та проблематика інтелектуальної власності</i>	138
<i>8.2. Сільське господарство та проблематика інтелектуальної власності</i>	138
<i>8.3. Сфера оборони та інтелектуальна власність: проблематика створення, охорони</i>	139
<i>8.4. Охорона традиційних знань та традиційних виражень культури</i>	140
Глава IV ОЦІНКА ВПЛИВУ ТА ВАРТОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ	141
Глава V ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ	145
Глава VI ПРОЦЕДУРИ ЗВІТНОСТІ ТА МОНІТОРИНГУ	146

КЛЮЧОВІ ВИСНОВКИ

Метою Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні є покращення економічних показників України шляхом розвитку системи інтелектуальної власності, щоб вона краще давала можливість новаторам, творцям, винахідникам, бізнесменам, дослідникам та викладачам створювати, розпоряджатися та захищати свою інтелектуальну власність. Стратегія також покликана дати можливість Уряду розширити свій досвід в галузі управління та застосування законів у сфері інтелектуальної власності та відповідних прав. Крім збільшення внутрішніх інновацій, Стратегія покликана створити більш привабливе середовище для внутрішніх інвестицій. Ще одна важлива особливість полягає у підвищенні загального розуміння громадськістю ролі та значення інтелектуальної власності в економічному добробуті суспільства.

Стратегія базується на ретельному аналізі чинної системи, включаючи її закони та управління, а також наскільки вона ефективно використовується бізнесом, винахідниками та новаторами. Цей аналіз включає детальні статистичні дані та порівняння з іншими країнами. Аналіз розглянуто у Розділі I.

У Розділі II викладено місію та бачення, які керують стратегією та її реалізацією. Концепція полягає в тому, що інтелектуальна власність стає фундаментальним інструментом створення сприятливих умов для інновацій, винахідливості, творчої активності та вільної конкуренції, економічного та культурного розвитку України, посилення її наукового потенціалу, підвищення рівня інвестиційної привабливості країни. Місія – це успішне завершення законодавчої, інституційної та судової реформ у сфері ІВ для створення, захисту, управління, комерціалізації ІВ, максимізації потенціалу інтелектуальної власності, створення ефективною системи захисту прав інтелектуальної власності, підтримки винахідництва, підвищення рівня освіти та культури та просування знань у сфері інтелектуальної власності, що в цілому сприяло б розвитку національної конкурентоспроможної цифрової економіки на основі знань, інновацій та творчості, а також та підвищило б її інвестиційну привабливість.

Для цього Стратегія зосереджується на таких аспектах:

- (створення) сприяння та заохочення до створення об'єктів права інтелектуальної власності;
- (використання) запровадження сприятливих умов та механізмів використання об'єктів права інтелектуальної власності у виробництві, в інших галузях економіки;
- (управління) формування ефективного державного управління у сфері інтелектуальної власності; ефективність роботи державних установ системи захисту інтелектуальної власності, розгляд заявок та видача охоронних документів;
- (законодавство) удосконалення законодавства про захист прав інтелектуальної власності;
- (захист прав) удосконалення механізмів захисту прав інтелектуальної власності; посилення захисту;
- (культура та освіта) формування високого рівня культури та освіти у сфері інтелектуальної власності.

Розділ III визначає конкретні цілі та шляхи їх досягнення. У розділі питання згруповані на вісім блоків наступним чином:

- організаційна, інституційна та правова база для надання, адміністрування та забезпечення прав інтелектуальної власності;
- формування прав інтелектуальної власності винахідниками, творцями та підприємствами;
- використання інтелектуальної власності, включаючи передачу технології;
- авторські та суміжні права, розвиток творчих галузей;

- охорона нових рослин та видів тварин;
- захист та забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності;
- державні програми та стратегії економічного розвитку на основі інновацій та використання інтелектуальної власності;
- окремі питання, такі як управління взаємозв'язком між правами інтелектуальної власності та суспільним інтересом у сфері фармацевтики, сільського господарства, охорони традиційних знань та традиційних виражень культури.

Розділ IV описує наслідки та переваги, які необхідно отримати та описує показники, які будуть використані для оцінки наслідків та переваг результатів стратегії. До них відносяться статистичні дані щодо використання системи, результатів діяльності залучених установ та оцінка економічного наслідків. У цьому Розділі також зазначено, що державне фінансування сприятиме реалізації цієї стратегії, але за необхідності та з метою розвитку будуть звернення за міжнародною фінансовою допомогою.

Стратегія є широкою та детальною і не може бути реалізована в рамках одного комплексу заходів, оскільки наявні ресурси, які охоплюють всі види діяльності та для продовження функціонування чинної системи будуть перевантажені таким завданням. Тому реалізація описана у Розділі V як така, що складається з трьох етапів:

- *Перший етап (2020 – 2021 роки)* буде зосереджений головним чином на завершенні регуляторних, організаційних та судової реформ, вдосконаленні інфраструктури системи інтелектуальної власності, створенні механізмів комерціалізації результатів інтелектуальної власності та стимулюванні інноваційної діяльності, посиленні інституційного потенціалу установ з функціями та обов'язками у сфері інтелектуальної власності; зміцненні функціонального потенціалу та прозорості діяльності організацій колективного управління; розвитку системи охорони для географічних зазначень, традиційних знань та традиційних виражень культури; на розробці та ліцензуванні освітніх програм з інтелектуальної власності, поетапному включенні дисциплін з інтелектуальної власності в університетах, школах, на відновлення системи перепідготовки та підвищення кадрів у сфері інтелектуальної власності; усуненні наслідків патентного тролінгу, організації кампаній з інформування населення про згубні наслідки явищ піратства і контрафакції.

- *Другий етап (2022 – 2023 роки)* буде зосереджений на реалізації механізмів та програм, розроблених на попередньому етапі, а також на просуванні управління інтелектуальною власністю, забезпечення зростання інноваційного потенціалу науково-дослідних установ, роль інтелектуальної власності в діяльності МСП, розробка практичних методів реєстрації та захисту ГЗ, організація спільних дій для боротьби з піратством та підробкою, впровадження ефективного механізму колективного управління авторським та суміжними правами.

- *Третій етап (2024 – 2025 роки)* поєднує завдання, пов'язані зі створенням зрілого ринку ІВ, їх інтеграцією в економічний оборот та цифровізацією національної економіки, сприянням переходу на інноваційний шлях економічного зростання та прийняття цінностей суспільства на основі знань та культури ІВ.

Ефективна реалізація цієї Стратегії залежить від кожної установи окремо відповідно до їх діяльності, узгодженої та синхронізованої з цілями стратегій промислового розвитку.

Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України буде розроблений детальний план дій для кожного етапу та поданий на затвердження до Уряду. Кожен план визначатиме ресурси, які потрібно мобілізувати; установи, з якими необхідна співпраця та в яких видах діяльності вони потрібні, а також очікувані результати та часові рамки

цих заходів. Ці плани також включатимуть постійний моніторинг прогресу та створення механізмів для подання Уряду і громадянам інформації про це прогрес.

ВСТУП

Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020 – 2025 роки (надалі – Стратегія) визначає візію та перспективи національної системи інтелектуальної власності, стратегічні цілі, шляхи їх досягнення та дії щодо їх реалізації.

Стратегія визначає поточний стан та наявні проблеми й має на меті визначення необхідних умов для успішного завершення законодавчої, інституційної та судової реформ у сфері інтелектуальної власності для створення, охорони, управління, комерціалізації інтелектуальної власності, максимального використання потенціалу інтелектуальної власності у сталому інноваційному розвитку, створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності, підтримки винахідництва, підвищення рівня освіти й культури та популяризації знань у сфері інтелектуальної власності, які б в цілому сприяли розвитку національної конкурентоспроможної цифрової економіки, заснованої на знаннях, інноваціях та креативності, та підвищували її інвестиційну привабливість.

Незважаючи на наявні досягнення у сфері інтелектуальної власності (ІВ) в минулі десятиріччя, Україна продовжує стикатися з рядом проблем, що відносяться до даної сфери: недостатнім освоєнням результатів інтелектуальної творчості та інноваційної діяльності, що становить основу конкурентоспроможної знанневої, цифрової економіки; вкрай низьким використанням малими і середніми підприємствами потенціалу ІВ; недостатньо ефективним рівнем державного управління у сфері правової охорони ІВ, обумовленим незавершеністю інституційної реформи у цій сфері; низьким рівнем взаємодії державних, професійних та громадських інституцій у сфері правової охорони й захисту ІВ; високим рівнем піратства і контрафакції, який представляє підвищений ризик для економічної безпеки країни та здоров'я вітчизняного споживача; недостатньою участю правовласників об'єктів інтелектуальної власності у діях із захисту прав інтелектуальної власності, що значно знижує ефективність застосування заходів щодо захисту прав інтелектуальної власності; незавершенням процесу створення спеціалізованого суду з питань ІВ; патентним тролінгом; відсутністю прозорості в діяльності організацій по колективному управлінню авторськими і суміжними правами; відсутністю послідовної політики у сфері ІВ в системі науки й освіти низьким рівнем культури у сфері ІВ тощо. У підсумку, інтелектуальна власність в Україні допоки не розглядається як один із ключових факторів в економічному, соціальному й культурному розвитку країни.

Стратегія спрямована на удосконалення національного законодавства у сфері інтелектуальної власності з урахуванням зобов'язань, взятих Україною за Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованою 16 вересня 2014 року Верховною Радою України та Європейський парламент¹ (Угода про асоціацію), а також інших міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності, учасником яких є Україна. Особлива увага приділятиметься заходам із просування національної системи інтелектуальної власності, серед яких виділяються навчання, підготовка й підвищення кваліфікації кадрів у цій сфері, обізнаність та інформування громадянського суспільства, сфери наукових досліджень і розробок, ділового середовища про значення захисту й дотримання прав ІВ, а також подальшому інформаційному забезпеченню сфери ІВ.

Реалізація Стратегія спрямовується на розширення міжнародного співробітництва у сфері інтелектуальної власності, розвиток й укріплення зв'язків із Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), Міжнародним союзом з охорони нових сортів рослин (УПОР), Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Європейською економічною комісією Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН), Європейським патентним відомством (ЄПВ), зі спеціалізованими відомствами з різних країн, у тому числі країн Європейського Союзу (ЄС). При розробці Стратегії враховувалися прогресивні підходи до прав інтелектуальної власності, закладені у Стратегії «Європа 2020», що визначила цілі та стратегічні пріоритети ЄС, покликані консолідувати європейську конкурентоспроможність на глобальному рівні, зокрема у частині розбудови Інноваційного союзу, Європейського дослідницького простору, а також у процесі реалізації Цифрового порядку денного для Європи. Кроки, передбачені Стратегією, спрямовані на забезпечення інтеграції

¹ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

України у міжнародний та європейський інтелектуальний простір з урахуванням національних інтересів України.

Розбудова та практика національної системи ІВ має будуватися за принципами слугування сфери інтелектуальної власності суспільним інтересам, відкритості державного управління громадському контролю та забезпеченню його прозорості, відповідності стану законодавчого забезпечення взятим Україною на себе міжнародним зобов'язанням, європейському вектору розвитку, відповідність правового механізму правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності сучасним викликам інформаційного середовища, розбудові інноваційної системи та підвищенню інноваційної привабливості України. Відповідним чином, зазначені чинники формують стратегію розвитку національної системи інтелектуальної власності та її відповідності міжнародним нормам, яка виступає у поєднанні політичних, інституційних, технологічних, економічних, правових, інноваційних, освітньо-наукових та культурологічних складових.

Розробці Стратегії передувало визнання необхідності її прийняття на рівні актів Верховної Ради України за результатами парламентських та комітетських читань з інтелектуальної власності та інноваційної діяльності у період 2014 – 2018 років, у процесі обговорень на засіданнях Ради з питань інтелектуальної власності при Кабінеті Міністрів України у 2019 році.

Розробка Стратегії відбувалася на базі державної організації «Національного офісу інтелектуальної власності» (НОІВ) за дорученням Міністерства економічного розвитку і торгівлі України за сприянням Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) відповідно до Програми співробітництва² між Мінекономіки та ВОІВ на 2018-2019, шляхом проведення розширених консультацій для оцінки ситуації та існуючих проблем із залученням відповідних органів державної влади, академічного середовища, неурядових організацій і громадянського суспільства, із подальшим комплексним експертним аналізом поточної ситуації у цій сфері.

В результаті спільно з експертами ВОІВ в рамках виконання Програми співробітництва³ під час зустрічей та інтерв'ю з декількома сотнями представників бізнес та інноваційного секторів, професійного ІВ та юридичного середовища, університетами та науковими установами, центральними органами виконавчої влади, судовими та правоохоронними органами, державною системою охорони ІВ, неурядовими організаціями, зокрема й під час проведення IP LET FORUM (20 – 21 червня 2019 р.) були визначені пріоритетні цілі Національної стратегії розвитку сфери ІВ, а також специфічні заходи для їх досягнення. У процесі розробки Стратегії в рамках діяльності Координаційної ради з розробки Стратегії було проведено ряд зустрічей та консультацій з Національною командою експертів з підготовки Стратегії, щодо визначення структури та цілей Стратегії, які потім були затверджені НОІВ.

При розробці цієї Стратегії були проаналізовані та враховані документи національних політик, що мають відношення до ІВ; рекомендації щодо стратегічних цілей для напрямів здійснюваних реформ, визначені Додатковою угодою № 1 між Урядом України та Європейською Комісією, що діє від імені Європейського Союзу, до Угоди про фінансування Рамкової програми на підтримку угод між Україною та Європейським Союзом від 15 серпня 2014 року (ENPI/2013/024-446)⁴ та заходи, визначені Урядом України на виконання Угоди про асоціацію⁵; рекомендації експертів ВОІВ, а також рекомендації ВОІВ із розробки національних стратегій ІВ для країн з перехідною економікою⁶.

² Програма співробітництва між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності на 2018-2019 – https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/999_001-17.

³ Програма співробітництва між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності на 2018-2019 – https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/999_001-17.

⁴ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_014-16

⁵ План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/nras/pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-z-odniyeyi-storoni-ta-yevropejskim-soyuzom-yevropejskim-spivtovaristvom-z-atomnoyi-energiyi-i-yihnimi-derzhavami-chlenami-z-inshoyi-storoni>

⁶ Guidance for the Development of a National Intellectual Property Strategy in countries in transition. Prepared by the Division for Certain Countries in Europe and Asia. WIPO. http://www.wipo.int/export/sites/www/dcea/en/pdf/tool_7.pdf

Глава I

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА НАЯВНІ ПРОБЛЕМИ

1.1. Інтелектуальна власність в економіці України

Сучасний стан світової економіки характеризується масштабними трансформаціями, які проявляються у розвитку ключових технологій Індустрії 4.0.⁷, смарт-спеціалізації, підвищенні інтенсивності міжнародної конкуренції, пришвидшенні усіх процесів, які стають глобальними та більш відкритими. Поступово змінюється уявлення про взаємовідносини між країнами та економічними агентами: принципово новим моментом стає поєднання конкуренції і кооперації, співробітництва і суперництва. Розвиваються нові глобальні ланцюжки формування вартості, коли виробництво товарів перетинає національні кордони, розміщуючись там, де створені найбільш привабливі умови для отримання конкурентних переваг за якістю, ціною, обслуговуванням.

Згідно результатів дослідження Відомства з інтелектуальної власності ЄС (EUIPO) 2013 року, оновленого в жовтні 2016 року, щодо ролі підприємств, які активно використовують ІВ, у функціонуванні економіки у ЄС, такі підприємства забезпечують майже 42% обсягів ВВП Євросоюзу (5,7 трлн євро) та генерують 82 млн. робочих місць (з вищою оплатою праці (46% - надбавка), у порівнянні з підприємствами, в яких ІВ не використовується активно); на ці підприємства припадає 90% обсягів торгівлі ЄС з рештою світу (96 млрд. євро). Дослідження включило як європейські, так і національні права інтелектуальної власності на патенти, торговельні марки та промислові зразки. Згідно отриманих даних: (i) компанії, що володіють правами інтелектуальної власності, як правило, мають майже в 6 разів більше працівників, ніж компанії, які цього не роблять; (ii) їх дохід на одного працівника в середньому перевищує 29%; (iii) вони виплачують заробітну плату, яка в середньому на 20% вища, ніж фірми, які цього не роблять; (iv) близько 40% великих компаній володіють правами інтелектуальної власності; (v) хоча лише 9% малого бізнесу володіють правами інтелектуальної власності, фірми, які мають такі права, отримують майже на 32% більше доходу на одного працівника, ніж фірми, які цього не роблять.

На важливому зв'язку між розвитком бізнесу, інтелектуальною власністю та економічним зростанням наголошується й у доповіді посла США Денніса Ши у СОТ, Женева, 8 листопада 2018 р. Галузі, що інтенсивно користуються правами інтелектуальної власності, підтримують щонайменше 45 мільйонів американських робочих місць і привносять понад 6 трильйонів доларів США або 38,2 % ВВП США. Не меншою є важливість інтелектуальної власності для малих та середніх компаній, включаючи стартапи, які є основою американської економіки. За останні десятиліття 30 мільйонів МСП у США створили майже дві третини робочих місць в приватному секторі. А наймолодші компанії – ті, які не досягли одного року, за останні три десятиліття створювали в середньому 1,5 мільйона робочих місць щорічно. Ці дані свідчать про те, що створення умов для успіху нового бізнесу та стартапів є ключовим фактором майбутнього економічного успіху США. Підприємництво є важливим як для США, так і для світової економіки.

Наведені показники свідчать, що для того, аби мати зиски від цих процесів, країна має бути спроможною «на рівних» брати участь у системі світогосподарських зв'язків, що залежить від її здатності опановувати нові **інноваційно-технологічні орієнтири розвитку**. На даному етапі Україна значно програє в цьому плані. Володіючи значними природними, людськими та матеріальними

⁷ За оцінками Всесвітнього економічного форуму, технологіями, що формуватимуть майбутнє світове соціально-економічне середовище, є 12 ключових технологій четвертої індустріальної революції: 1. Штучний інтелект і робототехніка. 2. Повсюдні мережеві пункти віддаленого зв'язку. 3. Віртуальні та розширені реальності. 4. Виробництво добавок. 5. Блокчейн та розподілені бухгалтерські технології. 6. Нові прогресивні матеріали та наноматеріали. 7. Накопичення, зберігання та передача енергії. 8. Нові обчислювальні технології. 9. Біотехнології. 10. Геоінженерія. 11. Нейротехнологія. 12. Космічні технології (Див.: *The Readiness for the Future of Production Report 2018*. URL: https://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf).

ресурсами, за рівнем соціально-економічного й технологічного розвитку Україна поступається усім європейським країнам. Обсяг ВВП на душу населення за ПКС станом на 2017 р. становив 8666,9 дол. США, що є менше в 5,8 разів, ніж у Німеччині, в 3,3 рази – порівняно з Польщею, в 2,9 рази – порівняно з Румунією та в 2,3 рази – порівняно з Болгарією⁸. Наявна ситуація є результатом слабких модернізаційних процесів та відсутності прогресивних структурних зрушень в економіці практично упродовж усього періоду незалежності України. Відтак, потреба в інноваціях сьогодні актуалізується більше, ніж будь-коли раніше.

Для країн, що розвиваються, до яких належить й Україна⁹, інновації набувають особливого значення, оскільки лежать в основі індустріалізації, яка відіграє ключову роль у диверсифікації економіки та подоланні її структурної слабкості. Промисловість є двигуном інновацій, зростання продуктивності та експорту. На її частку припадає 80% експорту Європи; 65% інвестицій, які спрямовуються на дослідження й розробки, надходить від галузей переробної промисловості¹⁰. За даними ООН з промислового розвитку¹¹, країни, які мають сучасну промисловість, демонструють меншу вразливість до глобальних потрясінь та здатні успішніше долати випробування. Більше того, вони зберігатимуть значні можливості для промислового зростання й технологічного прогресу протягом наступних десятиліть. Це обумовлено суттєвим впливом промисловості й, передусім, її переробного сектору на економічні процеси. Переробна промисловість виробляє 15,6% світового ВВП. У Китаї та Південній Кореї, де зосереджено значні виробничі потужності, переробна промисловість забезпечує майже 30% ВВП, в Японії та Німеччині ця частка знаходиться на рівні 20% ВВП, у Польщі – на рівні 18,0%, навіть у Болгарії, традиційно аграрній країні, вона складає 14,5% ВВП – на 2,1% більше, ніж в Україні. Хоча ще у 1999 г. частка промисловості у ВВП України була більшою, ніж у будь-якій з вище перерахованих країн, і складала 27,2%¹². Відповідно, нарощення обсягів промислового виробництва в Україні є важливим фактором її розвитку, але воно має здійснюватися не за рахунок капіталовкладень, природних та енергетичних ресурсів, а шляхом підвищення продуктивності праці, що передбачає впровадження трудо- і ресурсозберігаючих технологій, активізацію інноваційної діяльності підприємств промисловості. Вихідну роль у цьому процесі відіграє інтелектуальна власність.

За даними Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index), у 2018 році Україна посіла у рейтингу найвищу позицію за останні сім років – 43 місце, покращивши своє місце по відношенню до минулого року на сім позицій, що обумовлено високим коефіцієнтом інноваційної ефективності – співвідношенням отриманого результату до інноваційних ресурсів¹³. При цьому аналіз рейтингових позицій України за конкретними показниками дозволяє відзначити, що місце України за окремими групами показників, які характеризують інституційне та ринкове середовище, є значно нижчими, ніж загальний рейтинг. Водночас, варто відмітити достатньо високі позиції країни за показниками, які характеризують ситуацію у сфері створення об'єктів промислової власності, нематеріальних активів, надходжень від інтелектуальної власності, поширення й поглинання знань, людського капіталу і досліджень тощо. Серед сильних сторін України варто відзначити такі показники, як створення знань й результати наукових досліджень, співвідношення патентів за походженням до ВВП за паритетом купівельної спроможності, співвідношення корисних моделей за походженням до ВВП за паритетом

⁸GDP per capita, PPP (current international \$) 2016. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=UA&view=chart>

⁹*The Readiness for the Future of Production Report 2018*. URL: https://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf; Отчет о промышленном развитии – 2016. Роль технологий и инноваций во всеохватывающем и устойчивом промышленном развитии. Обзор. Организация Объединенных Наций по промышленному развитию. Вена, 2015. 77 с.

¹⁰ Innovation. European Commission. 2018. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation_en

¹¹ Отчет о промышленном развитии – 2016. Роль технологий и инноваций во всеохватывающем и устойчивом промышленном развитии. Обзор. Организация Объединенных Наций по промышленному развитию. Вена, 2015. 77 с.

¹²World Development Indicators. Manufacturing, value added (% of GDP). 2016-2017. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS>

¹³ Global Innovation Index 2018. Energizing the World with Innovation / Ithaca, Fontainebleau, and Geneva. Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization, 2018. 430 p. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf

купівельної спроможності, витрати на комп'ютерне програмне забезпечення у відсотках ВВП, експорт ІКТ послуг у відсотках від загального обсягу торгівлі.

Натомість у 2019 році за даними GII Україна хоча й увійшла до невеликої групи країн, що добиваються високої результативності своєї інноваційної діяльності, перебуваючи у нижньому сегменті країн із середнім рівнем доходу, при цьому вона покинула топ-50, посівши 53-тє місце¹⁴. І хоча поряд із Грузією, Індією, Кенією, Монголією, Республікою Монголією, В'єтнамом і Філіппінами Україна змогла продемонструвати результати інноваційної діяльності вище очікуваних результатів для даного країн рівня розвитку, однак разом із Тунісом стала одним із найбільш неочікуваних розчарувань.

Україна також посіла 71-тє місце зі 190 країн за легкість ведення бізнесу відповідно до рейтингу Doing Business 2019 від Світового банку, піднявшись на 5 позицій порівняно з минулим роком¹⁵. Варто зауважити, що Польща знаходиться на 33 місці, Грузія посідає 6, першою в рейтингу є Нова Зеландія, Сінгапур та Данія. За цими даними позиція України є відносно непоганою, враховуючи тенденцію до покращення результатів, але стан розвитку та державної підтримки інноваційного розвитку малих та середніх підприємств (МСП) не є надто привабливим.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України (КМУ) від 10.07.2019 р. № 526-р було затверджено Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, в якій визначені основні напрями інноваційної діяльності, серед яких центральне місце займає підтримка стартапів¹⁶. Найбільш повний стан інноваційної сфери України у середині поточного десятиріччя наведено у Національній доповіді Інноваційна Україна 2020¹⁷. Проведений пізніше аналіз дав підстав для висновку, що найбільш важливим бар'єром для інноваційної діяльності українських підприємств в роки незалежності був недолік фінансових ресурсів. Недолік власних коштів доповнювалася високою вартістю банківських кредитів для фінансування інноваційної діяльності. Поряд із цим Україна залишається однією з небагатьох країн Європи, де фактично відсутні непрямі стимули підтримки інноваційної діяльності. Введення відповідних стимулів, що відповідають європейській практиці, і створення необхідних інститутів, які б сприяли інноваційному розвитку, залишається одним із найважливіших завдань законодавчої влади.

На початку 2015 року Україна підписала угоду про асоціативне членство в Програмі «Горизонт 2020», що відкриває нові можливості у науково-технічному й науково-технологічному співробітництві з країнами ЄС. Не менш важливими є кроки уряду, зроблені вже у 2016 році про приєднання до програми COSME, яка спрямована на підтримку розвитку малого і середнього інноваційного бізнесу. Водночас якщо Європейський Союз на останньому етапі виконання програми «Горизонт 2020» (2019 – 2020 рр.) визначив однією з головних проблем розвитку інновацій фінансовий розрив у підтримці інновацій та фрагментовану інноваційну екосистему (The challenge in Europe: a financing gap coupled with a fragmented innovation ecosystem¹⁸) і на вирішення цієї проблеми запускає нову пілотну ініціативу, слід констатувати, що для України ця проблема стає ще гострішою. А оскільки Україна, на відміну від ЄС, має дуже обмежені бюджетні можливості для прямої фінансової підтримки інноваційних проектів, то зосередження фінансових інструментів на розвитку і підтримці ефективних організацій інноваційної інфраструктури може стати дуже сильним позитивним каталізатором розвитку інноваційної сфери та розширення експорту інноваційних продуктів і послуг. Саме максимально повне використання можливостей, що виникають в рамках співпраці з партнерами з ЄС, стає нагальним завданням як для уряду, так і для вчених і підприємців – інноваторів.

¹⁴ Global Innovation Index 2019 - KEY FINDINGS. Author(s): Cornell University, INSEAD, WIPO. Publication year: 2019. URL: <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4434&plang=EN>

¹⁵ Doing Business 2019. Training for Reform. A World Bank Group Flagship Report. URL: https://www.worldbank.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf.

¹⁶ Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>

¹⁷ Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. ; НАН України. К., 2015. 336 с.

¹⁸ Презентації представників EIC із заходу "EIC Road show" в МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/zahodi/eic-roadshow?fbclid=IwAR0PnHevIVoEOqwe0CGGs2SLbvgVACLbhmB-m-4QNFQZPXyJIKgaK8ENfBQ>

У 2015 році наукоємність ВВП України зменшилася до найменшого історичного значення 0,57% і у наступні роки знизилася до 0,45 %. При цьому за останні майже 20 років вона скоротилася більш ніж утричі. Разом зі скороченням обсягів науково-дослідної діяльності продовжується й відтік наукових кадрів. На протигагу України, у більшості країн ЄС, особливо у країнах-сусідах, довгострокові тенденції є позитивними¹⁹. Примітно, що Туреччина, Португалія, Китай та Угорщина у понад 2 рази збільшили фінансування досліджень і розробок (ДіР). Продовжують демонструвати позитивну динаміку і такі розвинені країни, як США, Німеччина та Японія, що є свідченням їхнього усвідомлення ролі науки у забезпеченні конкурентоспроможності економіки. При цьому темпи зростання, зважаючи на високий рівень їх ВВП, є також досить значними.

У Державному бюджеті України на 2017 рік²⁰ питома вага фінансування ДіР у витратах становила близько 0,55%, що менше, ніж у 2016 – 0,58%. Натомість у 2015 році він був на рівні 0,7%. У грошовому вимірі урядом витратити на ДіР у 2017 році склали майже 5,5 млрд. грн. (3,9 млрд. грн. за загальним фондом та 1,5 млрд. грн. за спеціальним фондом державного бюджету). Відзначимо, що в реальному вимірі витрати на ДіР в Україні характеризувалися негативною динамікою, адже номінальне зростання повністю нівелювалося зростанням інфляції. Так, ступінь зносу основних засобів у 2015 році у секторі ДіР (за Класифікатором видів економічної діяльності (КВЕД) М72 «Наукові дослідження і розробки») становила 63,4%. При цьому вартість основних засобів, на які повністю нараховано амортизацію, становила 956 млн. грн., проти 847 млн. у 2014 році. Для порівняння: у 2014 році у таких країнах ЄС, як Австрія, Бельгія, Великобританія, Словаччина, ступінь зносу основних засобів у секторі ДіР не перевищувала 40%²¹. При цьому питома вага асигнувань на ДіР у загальних витратах бюджету у країнах-лідерах становила: у США – 2,06% (2016), Японії – 1,78% (2016), Південній Кореї – 3,78% (2016); а середньозважений показник по ЄС-28 показник становив у 2017 році 1,36% (медіанне значення – 1,15%)²². Більш того, падіння витрат на ДіР у промисловості виявилось більш значним, ніж в державному секторі, що свідчить про зростання диспропорцій в національній інноваційній системі: і так невисокий попит на результати досліджень і розробок в промисловості скорочувався прискореними темпами.

27.08.2019 р. в Україні відбулось п'яте засідання Міжвідомчої робочої групи з питань координації процесів імплементації та забезпечення моніторингу Цілей сталого розвитку²³, утвореної за дорученням Кабінету Міністрів України (до якої входять керівництво Міністерства економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ), керівники агенцій ООН, заступники центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ) України, науковці) й на засіданнях якої представляються моніторингові звіти та національні тематичні доповіді²⁴. На зазначеному засіданні у моніторинговому звіті були презентовані результати прогресу України у досягненні Цілей Сталого Розвитку за напрямком «Гідна праця та економічне зростання в Україні», спрямовані на збалансування соціальних, економічних та екологічних аспектів сталого розвитку, що містить динаміку за ключовими індикаторами 2016-2018 років у сфері соціальної та економічної політики, підвищення продуктивності виробництва, зростання рівня життя громадян України. Важливою складовою Моніторингового звіту став Моніторинг показників досягнення 17 ЦСР в Україні, підготовлений Держстатом, який містить інформацію щодо результатів досягнення національних індикаторів в розрізі Цілей Сталого Розвитку. У липні 2019 року інформація щодо прогресу України на шляху досягнення по цілі «Гідна праця та економічне зростання в Україні»

¹⁹ OECD Main S&T Indicators. OECD: Paris. February, 2018. 96 p.

²⁰ Проект закону України «Про державний бюджет на 2017 рік» Додаток (Додатки №№1-10) 15.09.2016. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=60032&pf35401=399897>

²¹ Cross-classification of fixed assets by industry and by asset (stocks). Eurostat (взято 18.10.2017). URL: http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_10_nfa_st

²² Statistics on research and development. Eurostat. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (взято 18.10.2017)

²³ <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=d3007e60-8aef-4fc1-ac03-61636d8bcc1f&title=StepanKubivPrezentuvavZvitProSotsialniTaEkonomiczniDosiagnenniaUkrainiURamkakhTsileiStalogoRozvitkuOon>

²⁴ Національна доповідь "Цілі Сталого Розвитку: Україна". URL: http://www.unece.org/fileadmin/DAM/hlm/Meetings/2019/01_30_Kyiv_workshop/03_POOnyschenko.pdf

презентувалася на Політичному форумі високого рівня зі стійкого розвитку ООН. Продовженням роботи стане звіт України, який відбудеться у 2020 році на засіданні Генасамблеї ООН у Нью-Йорку.

Інноваційна діяльність вітчизняних підприємств, аналогічно стану науково-технічної діяльності, характеризуються негативною динамікою та загалом є досить слабкою. Згідно з результатами обстеження вітчизняних підприємств, здійсненого за міжнародною методологією, в Україні лише кожне сьоме підприємство здійснювало інноваційну діяльність впродовж 2012 – 2014 рр., що майже на 30% менше, ніж у 2010 – 2012 рр.²⁵ Впродовж останніх 5 років частка інноваційно активних промислових підприємств в Україні коливається в межах 16–17%. Примітно, що у 2015 році зросла частка підприємств, що впроваджували інновації, до 15,2%, що є найвищим значенням з 2000 року. Якщо ж порівняти ці дані з аналогічними по іншим країнам світу, видно, що Україна, хоча й не є явним аутсайдером у світі, проте значно поступається не лише розвинутим країнам, а й тим, які спираються на ефективне використання свого промислового потенціалу в забезпеченні економічного зростання: у Німеччині – близько 60% підприємств переробної промисловості є інноваційно активними, Бельгії та Нідерландах – понад 50%, Ізраїлі та Туреччині – понад 33-35%, Болгарії та Литві – понад 20%²⁶. При цьому в цілому у 2015 – 2018 рр. негативні тенденції щодо інновацій у цілому збереглися. Винятком можна вважати інновації в оборонній сфері. Такі тенденції багато в чому обумовлені соціально-політичною ситуацією у східних регіонах України. Ще одним наслідком військового конфлікту стало суттєве зниження питомої ваги витрат на внутрішні та зовнішні ДіР, яке мало місце за всіма видами економічної діяльності, у структурі інноваційних витрат. Виключеннями стали такі види діяльності, як діяльність у сфері архітектури та інжинірингу; технічні випробування та дослідження (зростання питомої ваги витрат на ДіР в обсязі витрат на технологічні інновації з 35% до 82,1%), а також транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (з 12,7% до 16,6%). У структурі витрат слід відзначити зростання ваги такого напрямку, як придбання машин, обладнання та програмного забезпечення на 13 відсоткових пунктів до 82,3%. У розрізі видів економічної діяльності найбільш активними традиційно були підприємства переробної промисловості. Натомість у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) інноваційна активність також суттєво скоротилася, хоча й зросла питома вага підприємств з технологічними інноваціями з 46% до 65%.

Порівнюючи Україну з європейськими країнами, відзначимо, що в країнах ЄС рівень інноваційної активності є набагато вищим: майже половина підприємств впроваджували інновації у 2010 – 2017 рр., при цьому рівень активності у порівнянні з попереднім періодом 2008 – 2010 рр. зріс на 8 відсоткових пункти. Найвищою була інноваційна активність підприємств у Німеччині (67%), Люксембурзі (66%), Ірландії (59%) та Італії (56%), а найнижчою – у Болгарії, Польщі та Румунії (відповідно 27%, 23% та 20%)²⁷.

В Україні немає явних лідерів серед високотехнологічних секторів в інноваційній діяльності. Всі галузі національної промисловості страждають від відсутності замовлень на вітчизняну високотехнологічну продукцію і нестачі фінансових ресурсів. У цій ситуації такі традиційні сектори, як металургія та енергетика є одними з провідних секторів за загальним рівнем витрат на інноваційну діяльність. З іншого боку, статистика свідчить, що інноваційні підприємства присутні майже в усіх галузях промисловості. Вони утворюють найбільш динамічні і успішні групи компаній. За даними Держстату, більше 50% всіх інноваційних підприємств-експортували принаймні частину своєї продукції.

Рівень підтримки інноваційної діяльності в Україні виявився набагато більш чутливим до економічних негараздів останніх часів, ніж рівень фінансування науково-технічної діяльності, про що свідчать результати обстежень статистичного відомства України за методологією Європейського інноваційного обстеження, які почали проводитися з другої половини попереднього десятиліття. В аспекті джерел фінансування інновацій слід виділити наступні тенденції: (i) протягом останнього десятиліття головним джерелом фінансування інноваційної діяльності були і залишаються власні кошти підприємств; (ii) рівень фінансування з боку іноземних інвесторів відрізнявся великими

²⁵ Обстеження інноваційної діяльності в економіці України (за міжнародною методологією) / Наукова та інноваційна діяльність України: стат. зб. К.: Держстат України, 2017. С.179–226.

²⁶ Innovation: Percentage of innovative firms in manufacturing by size class. Інститут статистики ЮНЕСКО. URL: <http://data.uis.unesco.org/>

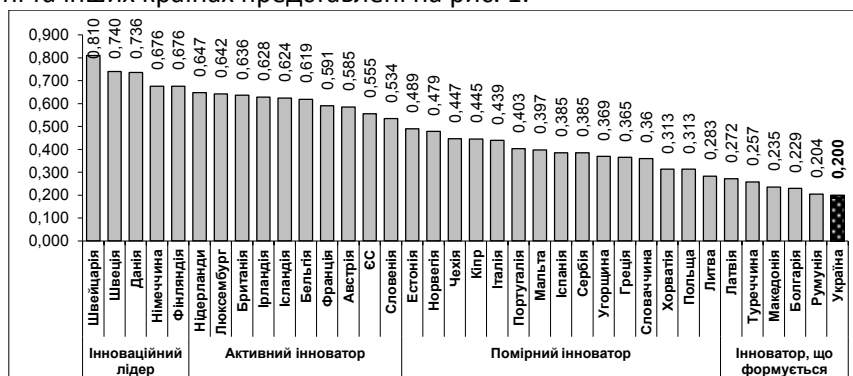
²⁷ Innovation statistics. Євростат. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Innovation_statistics#Extent_of_innovation

коливаннями – від декількох відсотків до 20% загальних витрат на інноваційну діяльність, що пов'язано як з політичними причинами, так і із загальною нестабільною ситуацією в країні в останні два десятиліття; (iii) все менше значення у фінансуванні інноваційної діяльності відіграють кошти українських інвесторів й бюджету.

Спроби здійснити оцінювання «інноваційності» економіки України були зроблені також у ході виконання міжнародних проектів. У 2011 р. було представлено результати проекту ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні»²⁸. У 2013 році Економічна Комісія ООН для Європи провела оцінку стану інноваційної діяльності в Україні на основі методології, яка була застосована і для деяких інших пост-радянських країн²⁹. Представлена відомими міжнародними експертами доповідь містила у собі не тільки аналіз ситуації в інноваційній сфері, а й конкретні рекомендації щодо покращення ситуації з інноваціями в Україні. На жаль, політичні події кінця 2013-початку 2014 року відвернули увагу від проблем інноваційного розвитку і рекомендації залишилися без відповідної реакції з боку органів державної влади. Останній ґрунтовний огляд інноваційної сфери України, підготовлений закордонними фахівцями – представниками Світового банку, датується груднем 2017 року³⁰. Експерти Світового банку відзначили негативні тенденції в інноваційній сфері України, що спостерігалися у 2014-2016 рр. Їхні рекомендації повторювали значною мірою рекомендації попередніх доповідей, підготовлених незалежними закордонними експертами.

Що стосується євроінтеграційного вектору, то найбільш адекватним «вимірником» рівня інноваційної діяльності в Україні є розрахунки показників Інноваційного Табло Європейського Союзу. Вперше збір та опрацювання інформації по Україні для побудови Інноваційного Табло проводилися у 2014–2015 рр., що дало підстав віднести країну до останньої, четвертої групи «інноватори, що формуються», адже її інноваційна діяльність оцінювалася на рівні, що відповідає останній позиції у загальному рейтингу³¹. Причому Україна відстає за усіма показниками, окрім показників охоплення населення вищою освітою. Практично на рівні ЄС знаходиться значення показника зайнятості у знаннево інтенсивних видах діяльності (93% від рівня ЄС). Натомість найгірші значення мали такі показники, як кількість спільних наукових публікацій між державними та приватними установами (3%), кількість торговельних марок та промислових зразків (відповідно 4% та 2%), венчурні інвестиції (3%). Загальне значення зведеного інноваційного індексу для України в 2014 становило 0,206. Це значення навіть вивело Україну на передостаннє місце серед країн ЄС (обійшли Болгарію, яка мала значення 0,175).

У 2016 році порівняно з країнами ЄС Україна не продемонструвала прогресу, навпаки, значення зведеного індексу інновацій для України зменшилося. Загальні результати за кожною групою індикаторів по Україні та інших країнах представлені на рис. 1.

²⁸ Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України. Том 1. Ключові особливості інноваційної політики в якості основи для розробки заходів сприяння інноваціям, що спрямовують Україну до заснованої на знаннях конкурентоспроможної економіки – порівняння ситуації в ЄС і Україні. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». К.: Фенікс, 2011. 214 с.; Том 3. Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. Остаточний варіант. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». К.: Фенікс, 2011. 76 с.

²⁹ Innovation Performance Review of Ukraine. N.Y. and Geneva: United Nations. 2013. 126 p.

³⁰ Ukraine: Innovation and Entrepreneurship Ecosystem Diagnostic. Washington: WB. 2017. 58 p.

³¹ European Innovation Scoreboard 2016. European Commission, 2016. URL: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/17822>

Рис 1. Зведений індекс інновацій країн ЄС, України та можливих конкурентів 2016 р.³²

У межах окремої країни таку зміну можна розглядати як не дуже критичну, проте враховуючи динаміку інших європейських країн, регрес України створює загрози для майбутнього розвитку. Серед найбільш динамічних країн ЄС у групі «інноватор, що формується», до якої потрапила Україна, можна відзначити Болгарію, яка покращила свій результат із 0,175 до 0,229, та Латвію (з 0,230 до 0,272).

Значення індексу за 2017 та 2018 рр. були «екстраполяцією» попередніх результатів. Це пояснюється тим, що інноваційне обстеження у країнах ЄС проводиться раз на 2 – 3 роки (в залежності від країни). Дані нового інноваційного обстеження ще не опубліковані, але сподіватися, що вони будуть свідчити про суттєвий прогрес в інноваційній сфері, підстав немає. У червні 2019 року були зроблені нові розрахунки показників ІТЕ³³. Загальні позиції України не покращилися, хоча необхідно взяти до уваги, що набір показників, які використовувалися у розрахунках, був дещо змінений. Значення узагальнюючого індексу України по відношенню середніх значень країн ЄС становило 27%. Відтак, оцінка інноваційного розвитку національної економіки засвідчує, що поки ще Україна залишається у групі країн «інноватор, що формується».

Враховуючи те, що національна економіка України й досі характеризується такими рисами як технічна та технологічна відсталість, значний фізичний та моральний знос основних фондів, низький рівень використання виробничих потужностей, висока матеріало-, енерго- та ресурсоемність, відсутність або низький рівень інноваційної діяльності, відсутність прогресу в освоєнні та впровадженні новітніх технологій заважали підвищенню конкурентоспроможності промисловості, що певною мірою спричинило глибоку структурну кризу та спад виробництва. За часи незалежності України технологічно деградували великі високотехнологічні комплекси (авіабудування, електронна промисловість, радіоелектроніка, верстатобудування, приладобудування тощо), потенціал яких мав би стати підґрунтям економічного розвитку країни. В країні домінує відтворення виробництва 3-го технологічного укладу (гірнична металургія, залізничний транспорт, багатотоннажна неорганічна хімія та ін.). Відповідно майже 95 % вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го та 4-го технологічних укладів. Зростання ВВП за рахунок введення нових технологій в Україні оцінюється всього у 0,7–1%. У цьому зв'язку система інтелектуальної власності допускає певну гнучкість і може бути побудована таким чином, аби служити інтересам країни, у той же час дотримуючи необхідних міжнародних стандартів, які вимагають послідовного й передбачуваного режиму стосовно правовласників інтелектуальної власності.

Однак Україна втрачає потенціал створення об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) за відсутності послідовної державної політики та стратегії в сфері охорони й захисту інтелектуальної власності. Відтак, політика держави у сфері ІВ має бути невід'ємною складовою інноваційної політики, стрижневою для економічного розвитку, й дозволить застосовувати всебічний і глобальний підхід до стимулювання і сприяння інноваціям на національному рівні, а також стане каталізатором створення та використання об'єктів права промислової власності у процесах структурних перетворень. При цьому поняття інфраструктури комерціалізації ОІВ слід розглядати як синонім інфраструктури інноваційної діяльності, в якій використовуються ОІВ. Зазначений підхід відображає сучасний етап інноваційної діяльності, яка в переважній більшості не має лінійного характеру (створення ОІВ та його наступна комерціалізація), а циклічно-мережевий характер (нові продукти та послуги створюються за спільної участі науки, бізнесу та споживачів і тут механізми створення, захисту та використання ОІВ мають набагато складнішу природу ніж за лінійного характеру цих процесів).

Національна система охорони інтелектуальної власності в Україні являє сукупність законодавчих, структурних та функціональних інститутів, які в комплексі та в процесі взаємодії забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері охорони інтелектуальної власності, сприяють забезпеченню задоволення суспільства у розвитку інтелектуального, творчого, науково-технологічного потенціалу нації, стимулюванню використання об'єктів права інтелектуальної власності в інноваційній діяльності, підвищенню рівня захисту прав інтелектуальної власності,

³² Innovation Union Scoreboard 2016. URL: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius/ius-2015_en.pdf

³³ European Innovation Scoreboard 2019. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en

вихованню поваги до інтелектуальної власності та задоволенню потреб суспільства й держави у формуванні та розвитку ринку інновацій та розбудові цифрової економіки³⁴.

Однак на даний момент національна система охорони інтелектуальної власності (ІВ) розвивається, фактично, сама по собі, без включення в життєвий цикл інновацій. В Україні спостерігається спадна тенденція щодо створення об'єктів ІВ, передусім патентів, яка відбиває небезпечно для активізації інноваційних процесів скорочення інвестицій в НДДКР. В країні наявна монополізація ринку продукції та товарів, захищених слабкими патентами, що як наслідок передбачає зростання цін на внутрішньому ринку. Національному ринку притаманне масове недобросовісне використання прав на патенти («патентний тролінг»). Спотвореною є ситуація з імпортом технологій, коли переважна частина роялті сплачується на офшорні компанії за використання патентів, виданих без проведення експертизи, що по суті представляє вивезення частини виручки від реалізації продукції підприємств, а технології як такі не ввозяться. Наявна ситуація призводить до того, що добросовісні розробники технологій все частіше сприймають патент України не як охоронний документ, а як ознаку неповноцінності в очах інвестора та все частіше шукають способи патентування поза межами України. Така важлива та динамічна галузь як ІТ практично позбавлена можливості використовувати патентний захист. Зазначені явища наносять збитки економіці країни.

Фактично, чинна патентна система значною мірою працює не на заохочення творчої діяльності в галузі технологій та створення нових продуктів з використанням результатів такої творчості, і як результат для суспільства – створення нових робочих місць та джерел надходження податків, а навпаки демонструє, що діяльність в галузі технологій є безперспективною в Україні. Відповідно, сфера охорони ІВ потребує підтримки з використанням стимулюючих методів та інструментів державного регулювання задля створення ефективних механізмів функціонування ринків інтелектуальної власності. Країні необхідно мати постійний інституціональний механізм для контролю за політикою у сфері ІВ.

Для розвитку ринків ІВ важливим є й те, що крім традиційних форм ліцензування прав інтелектуальної власності з'являються нові механізми співпраці (спільна діяльність із розроблення та використання технологій) та організаційні форми посередництва (розрахункові палати з ІВ, обмін, аукціони і маклерство). Багато посередників використовують сучасні інформаційно-комунікаційні технології для оцінки прав ІВ та підбору відповідних покупців і продавців. За останні десятиліття набуває поширення така форма посередництва, як створення відомств з передачі технології в університетах і державних дослідницьких організаціях (ДДО). Відзначено появу цільових стратегічних ініціатив зі стимулювання патентування і наступних комерційних розробок в університетах і ДДО, сприяння передачі технології та розвитку співпраці між промисловістю і університетами. Наприклад, частка університетів і ДДО в загальних витратах на фундаментальні дослідження в Китаї близька до 100%, а в Мексиці – 90%, що являють приклад країн із середнім доходом. Спостерігається також зростання ліцензійних надходжень, одержуваних університетами і ДДО. Хоча зростання є високо концентрованим, основна маса ліцензійних надходжень припадає на окремі установи і зачіпає нечисленний ряд наукових областей і невелику кількість патентів. У порівнянні із загальними бюджетами державних досліджень, дохід від ліцензування залишається невеликим. У країнах з низьким і середнім доходом патенти університетів і ДДО використовуються при передачі технології ще менше. Однак останні тенденції вказують на те, що потоки надходжень стають різноманітнішими як за кількістю установ, що їх одержують, так і за кількістю країн.

При цьому незважаючи на все більш глобальний характер, технологічна діяльність досі переважно зосереджена в розвинутих країнах з високим рівнем доходу. Навіть країни із середнім рівнем доходу залежать від передачі технологій із розвинутих країн для вирішення внутрішніх проблем: наприклад, боротьби із захворюваннями або забезпечення більш дешевих джерел енергії. Деякі країни із низьким і середнім рівнем доходу змогли скористатися перевагами більшої відкритості в міжнародній торгівлі, а також у розширенні транскордонних ринків ІВ для створення основних технологічних виробництв через ліцензування відповідних об'єктів інтелектуальної власності (патентів і ноу-хау).

³⁴ Наведене визначення було закладено у проект Закону України «Про Національну систему охорони інтелектуальної власності в Україні», що розроблявся протягом 2017 – 2018 років під егідою МЕРТ України на базі НДІВ НАПРНУ.

Щодо впливу ІВ на інноваційне середовище у галузевому розрізі, прикладом може бути **сфера оборони**. За роки незалежності було здійснено шість масштабних трансформацій у сфері управління ВПК та реалізації військово-промислової інноваційної політики — від утворення у 1991 році Державного комітету по оборонній промисловості і машинобудуванню, до утворення у 2010 році Державного концерну з одночасним покладенням функцій з формування та забезпечення реалізації державної політики, у т.ч. інноваційної, у сфері функціонування і розвитку ВПК, розвитку науково-технічного потенціалу в галузі озброєнь та військової техніки на МЕРТ. Протягом останніх чотирьох років в Україні прийнято низку нормативно-правових актів, що сприяють вирішенню проблемних питань у сфері національної безпеки і оборони, зокрема, Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»³⁵, Стратегію національної безпеки України³⁶ та Воєнну доктрину України³⁷.

На поточний момент ключову роль у виробництві інноваційної продукції оборонного призначення відіграють підприємства державного та комерційного сектору в таких сегментах оборонної промисловості як авіація, виробництво бронетанкової техніки та двигунобудування, виробництво спеціальних засобів, високоточної зброї та боєприпасів, кораблебудування. Однак загальна інноваційна розбалансованість, для якої характерні неодноразові зміни підходів до управління інноваціями на підприємствах оборонної промисловості, призвела до відсутності стратегії інноваційного розвитку підприємств ВПК, узгодженої із загальнодержавною військово-промисловою політикою, та ускладнення концентрації фінансового та інтелектуальних ресурсів на пріоритетних інноваційних напрямках. Результати аналізу динаміки інноваційного розвитку підприємств ВПК, а також їх фінансового стану, інтелектуального рівня та рівня зносу основних виробничих фондів свідчать про недостатню ефективність здійснюваного державою управління підприємствами та необхідність зміни орієнтирів розвитку оборонно-промислового комплексу шляхом впровадження вертикально-інтегрованих виробничих структур, здійснення незалежного контролю за діяльністю, у тому числі інноваційною, державних підприємств оборонно-промислового комплексу та перегляду частки державного сектору.

Наявність військово-політичного конфлікту на Сході України призводить до постійного зростання потреб українських військових формувань, які державний сектор нездатний задовольнити в необхідному обсязі, а більш гнучка система прийняття управлінських рішень та готовність до інвестування в інновації в оборонних проектах зумовили посилення ролі приватного сектору оборонної промисловості. Враховуючи значні міжнародні обмеження на імпорту товарів військового призначення і технологій до України, переоснащення Збройних Сил та інших військових формувань здійснюється приватними та державними підприємствами переважно за рахунок власних виробничих потужностей і власних інноваційних розробок нової та/або удосконаленої військової техніки.

Для останніх років характерна трансформація зон геополітичної відповідальності як наслідок переформатування системи світової та регіональної безпеки зумовила необхідність задоволення підприємствами оборонної промисловості не лише внутрішніх потреб, а і посилення позицій України як експортера інноваційної військової техніки та техніки. Починаючи з 2015 року кардинально змінились ключові ринки збуту продукції вітчизняного виробництва. Істотно зросли поставки до країн Європи та Америки. За рахунок відмови від російського ринку збільшились показники експорту до країн Азії та Африки. Разом з тим навіть після зміни зовнішньополітичного вектору, географія українського експорту збігається із зонами воєнних конфліктів, що формує і зміну структури українського експорту. Українські підприємства присутні на світовому ринку озброєння у сегменті авіабудування, бронетехніки та боєприпасів. У той же час за останні роки втрачено присутність на ринках кораблебудування та засобів протиповітряної оборони. Хоча в цілому роль України у світових поставках експорту продукції та послуг військового та спеціального призначення, озброєння, боєприпасів, військової та спеціальної техніки є значною не лише завдяки формуванню її національної і міжнародної політики безпеки, зовнішньої

³⁵ Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 // Офіційний вісник України від 23.01.2015 — 2015 р., № 4, стор. 8, стаття 67.

³⁶ Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26.05.2015 року № 287/2015 // Офіційний вісник України від 09.06.2015 — 2015 р., № 43, стор. 14, стаття 1353.

³⁷ Воєнна доктрина України, затверджена Указом Президента України від 24.09.2015 року № 555/2015 // Офіційний вісник України від 09.10.2015 — 2015 р., № 78, стор. 38, стаття 2592.

політики, але й завдяки новим інноваційним розробкам та удосконаленню стратегії зміцнення режимів контролю над озброєннями та експортного контролю.

Водночас відсутність системного врегулювання правовідносин щодо набуття та здійснення майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності (ОПІВ), створені за рахунок державного оборонного замовлення (ДОЗ), негативно впливає на забезпечення обороноздатності України. Забезпечення безпеки держави в процесі комерціалізації ОПІВ, що містяться в товарах військового призначення та подвійного використання, та розширення військово-технічного співробітництва (ВТС) неможливе без удосконалення системи правової охорони та розвитку державного регулювання в цій сфері. В законодавстві України щодо охорони інтелектуальної власності, на відміну від законодавства провідних промислово розвинених країн, інтереси обороноздатності держави не враховані.

Істотна увага в Україні приділяється проблемам пошуку балансу інтересів у сферах **фармацевтики та інтелектуальної власності**. Адже недосконалість національної патентної системи захисту прав на винаходи, об'єктом яких є лікарські засоби, уможлиблює зловживання такими правами у зв'язку з законодавчо закріпленою монополією на ринку запатентованих лікарських засобів, яка призводить до недопущення на ринок альтернативних дешевших генеричних лікарських засобів (з ідентичним терапевтичним ефектом, біоеквівалентністю та безпечністю), зменшення можливості для розвитку національного фармацевтичного сектору, зокрема, через існування «вічнозелених патентів» та значного збільшення бюджетних витрат для забезпечення суспільства необхідними лікарськими засобами. Так, на закупівлі життєво необхідного комбінованого лікарського засобу Лопінавір/ритонавір (торгівельна марка – Алувія) Україною витрачається понад 50 % від усіх коштів, які виділяються на закупівлю антиретровірусних препаратів для лікування ВІЛ/СНІД. Даний лікарський засіб захищається в Україні двома вторинними патентами (на похідну речовину та метод лікування), що стало можливим через недоліки національної патентної системи і створило штучну монополію на даний препарат компанії Еббві Інк. в Україні до 2026 року. Натомість дія первинного патенту на Алувію спливла у 2016 році, що надало б можливість вже у 2017 році закуповувати альтернативний генеричний лікарський засіб у тричі дешевше: ціна Алувії складає 18 240 000 США за необхідну кількість доз, ціна генеричного препарату - 5 700 000 США за аналогічну кількість доз. Економія у 13 млн. доларів США дозволила б охопити лікуванням більшість хворих, що сприяло б припиненню поширення захворювання в Україні у найкоротші строки. Складна соціально-економічна ситуація існує й за іншими нозологіями, повноцінне лікування за якими є неможливим через високу монопольну ціну, яка встановлюється на Українському ринку у зв'язку з можливістю отримання вторинних патентів.

Водночас Україні необхідно дотримуватися вимог міжнародного законодавства та утримувати баланс при імplementації гнучких положень Угоди про торговельні аспекти права інтелектуальної власності (Угоди TRIPS) та запровадженням ТРІПС-плюс положень із використанням міжнародного досвіду пом'якшення останніх. Необхідність збалансовано підходу впливає й положень статей 219 та 220 Угоди про асоціацію. Рекомендації щодо дотримання балансу між гнучкими положеннями Угоди ТРІПС та положеннями ТРІПС-плюс надавалися Україні й в офіційних листах ВООЗ та ПРООН. Серед рекомендацій ВООЗ для збереження балансу між майновими правами інтелектуальної власності та доступом до лікування є імplementація гнучких положень Угоди ТРІПС.

Вартим уваги для України є досвід країн ЄС щодо режиму правової охорони корисних моделей в сфері фармації. Позицію Єврокомісії викладено у Study on the economic impact of the utility model legislation in selected Member States. Final report. European Commission. February. 2015. Так, у п'яти країнах ЄС відсутня охорона прав на корисні моделі (Luxembourg, Sweden, United Kingdom, Belgium, Netherlands); у трьох країнах охороняються права лише на тривимірні об'єкти (Italy, Greece, Portugal); у чотирьох країнах – вимога винахідницького рівня (або винахідницький крок, прирівняний до винахідницького рівня) (France, Spain, Germany, Austria). Проте в Іспанії не є можливим надання охорони корисній моделі на склад фармацевтичних речовин. У таких країнах як Denmark, Ireland, Finland законодавство містить вимогу винахідницького рівня для корисної моделі.

Для підвищення якості охоронних документів для України також є корисним досвід Бразилії та Національного офісу ANVISA, зокрема, з позиції впровадження об'єктивної оцінки критерії патентоздатності винаходів у сфері медицини та фармації. Важливим є й досвід ЄС та інших країн в сфері примусового ліцензування винаходів, об'єктом яких є лікарський засіб, що нараховує понад 80

років. Зокрема, станом на 1997 рік у США було примусово ліцензовано 1500 патентів. Примусові ліцензіями видавалися також урядами країн ЄС, Азії, Африки та Латинської Америки.

Для розробки правового інструментарію вирішення проблем балансу дотримання прав інтелектуальної власності та інтересів суспільства в сфері охорони здоров'я Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності Національної академії правових наук України (НДІВ НАПрНУ) було засновано Центр гармонізації прав людини та прав інтелектуальної власності³⁸, а Національною академією правових наук було успішно проведено дослідження за напрямком «Гармонізація прав людини та прав інтелектуальної власності в сфері фармації та медицини». Станом на 2019 рік проведено комплекс заходів для формування нової парадигми права ІВ у сфері фармації та медицини. Заходи проводилися за участю МЕРТ України, Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України, ДП «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатенту), ДП «Державний експертний центр МОЗ України» за підтримки міжнародних організацій – Програми розвитку ООН в Україні, ВООЗ, а також громадських пацієнтських організацій. Слід зауважити, що законодавство України, яким регулюється реєстрація лікарських засобів, базується на принципах, імплементованих із директив ЄС у цій сфері, внутрішні інструкції повністю відповідають Guidelines EMA та ВООЗ з відповідними посиланнями на них³⁹.

Що стосується ролі *ключових індустрій*, то індустрії авторського та суміжних прав є хоча й не провідними, але досить вагомими і важливими для економіки України. У 2017 році їх внесок сягнув 5,562% до обсягу валової доданої вартості, створеної в економіці України, що становило 122,34 мільярдів гривень. Порівняно з рівнем 2005 року (3,322%) значення відносного показника зросло в 1,73 рази, що безперечно свідчить про зростання значущості індустрій для економічного розвитку країни. В абсолютному вимірі величина приросту склала 39,51 млрд. грн. у постійних цінах 2018 року (вартісні показники перераховані за дефлятором ВВП). Фактично, внесок цих індустрій вже можна порівняти з такими видами економічної діяльності (КВЕД) як «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря» (6,37%), «Надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення» (5,29%), «Виробництво харчових продуктів» (5,16%). Вони суттєво перевищують внески таких видів економічної діяльності як «Добування сировини та природного газу» (4,43%), «Металургійне виробництво» (3,62%), «Операції з нерухомим майном» (2,90%), «Будівництво» (2,66 %) та низки інших.

В аспекті частки зайнятості у сукупному персоналі індустрії авторського та суміжних прав з величиною 4,61% від загальної чисельності працюючих в комерційному секторі економіки (що у 2,42 рази перевищило значення відносного показника, яке фігурувало в дослідженні 2006 – 2007 років) є співставними з такими об'єктами КВЕД як «Виробництво харчових продуктів» (4,89%) та «Будівництво» (4,34%) і перевищують значення «Діяльності в сфері адміністративного та допоміжного обслуговування» (3,93%), «Фінансової та страхової діяльності» (3,27%), «Професійної, наукової та технічної діяльності» (3,23%). Водночас на відміну від зростання фінансових показників, в аспекті зайнятості ситуація протилежна: за дванадцять років відбулось радикальне скорочення персоналу індустрій – з 360,4 до 283,6 тис. осіб, тобто в 1,27 рази. З одного боку це можна пояснити неврахуванням працівників бюджетних установ, з іншого – розгортанням процесів трудової еміграції в інші країни. Позитивним явищем тут є те, що більша вартість була створена значно меншою чисельністю працюючих, тобто продуктивність праці в індустріях авторського та суміжних прав зростала випереджальними темпами. З додаванням працівників бюджетних (неприбуткових) організацій питома зростання продуктивності очікувано буде меншим – через менший обсяг створюваної вартості на працюючого в системі, що складається з підприємницького та неприбуткового секторів.

Внесок ключових індустрій у 2017 році становив 2,89% від обсягу валової доданої вартості, або 63,56 мільярдів гривень у поточних цінах. У 2005 році він був помітно меншим – відповідно 1,754% та 6,82 млрд. грн. Абсолютний приріст обсягу склав 18,33 млрд. грн. у постійних цінах 2018 року, а його величина збільшилась в 1,34 рази. В ключових індустріях працювало 158,8 тис. осіб, що теж суттєво поступалося значенню 2005 року, коли налічувалося 219,5 тис. працюючих (тобто більше в 1,38 рази). Таким чином в середньому продуктивність діяльності працівника ключових індустрій зростає в 1,85

³⁸ <http://ndiiv.org.ua/index.php/ua/features/strategiia-rozvytku/tsentr-harmonizatsii-prav-liudyny-ta-prav-iv>

³⁹ <https://www.ema.europa.eu/en/human-regulatory/research-development/scientific-guidelines>

разу. Лідером групи ключових індустрій став напрям «Програмне забезпечення та бази даних», внесок якого в 2017 році становив 1,29% від обсягу валової доданої вартості підприємницького сектору або 28,36 млрд. грн., і котрий майже у 1,5 разу перевершує найближчого конкурента серед всіх об'єктів скорегованої на факторний коефіцієнт «Оптові та роздрібною торгівлі» як неprisвяченої індустрії (0,884%) та майже вдвічі другий за значущістю напрям ключових індустрій «Рекламні послуги» (0,673%). Додатковим аспектом для оцінки відносної міри розвиненості індустрій авторського та суміжних прав є міжнародні порівняння.

Наразі Україна займає низькі позиції з незначним покращенням в таких провідних рейтингах оцінки системи інтелектуальної власності, як Індекс Глобального центру інтелектуальної власності (GIPC) та Міжнародний індекс прав власності (IPRI). Так, згідно Міжнародного індексу прав власності (IPRI) показник інтелектуальної власності збільшився порівняно з попереднім роком на 0.017 до 4.436, однак у незначній мірі. Як неодноразово наголошували міжнародні експерти, прогалини на законодавчому рівні стосуються, в першу чергу, положень авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві з використанням сучасних інтернет технологій, колективного управління, використання неліцензійного програмного забезпечення. Незважаючи на позитивні здобутки з цих питань, залишається значна кількість законодавчих прогалин та перешкод на шляху практичного застосування механізмів захисту авторських і суміжних прав. Існує велика необхідність у розробці додаткових законодавчих положень для заохочення розвитку легальних ринків онлайн книг, відеоігор, кінофільмів, музики з урахуванням прав українських та іноземних правоволодільців.

Якщо в цілому говорити про підтримку та розвиток в Україні **креативного сектору**, то в осерді креативної економіки перебувають саме питання інтелектуальної власності; така підтримка зводиться до розвитку інтелектуального і творчого потенціалу не лише креаторів, але й споживачів. Разом із тим, наслідком домінування в Україні сировинної економіки є мізерна доля нематеріальних активів (зокрема технологій виробництва та технологій управління) у балансовій вартості комерційних організацій та відносно ізольований і малий креативний ринок у порівнянні з іншими країнами. Найвідчутніший внесок креативних секторів у ВВП мають США й Австралії – 11,2% та 10,3% відповідно. Вплив ККІ на рівень зайнятості найвищий у Нідерландах і знову ж таки в Австралії – 8,8% та 8% відповідно. Для порівняння в Україні внесок креативних галузей у ВВП дорівнює 3,47%, а внесок у зайнятість – лише 1,91%.

Опосередковані дані свідчать, що потенціал креативного сектору останніми роками зростає. Так, дані щорічного дослідження CANnual Report 2018⁴⁰, свідчать, що Україна увійшла до Топ-3 країн Східної і Центральної Європи, у яких рекламна індустрія має сильний вплив на економіку країни в цілому. Дані Держстату⁴¹ також демонструють позитивне сальдо в експорті аудіовізуальних та пов'язаних з ними послуг: експорт сягає \$9,1 млн, імпорт – \$5,1 млн. Втім, попри збільшення потоку ресурсів та медійної уваги до сектору, він залишається інституційно слабким. Представництво креативних індустрій на політичному рівні все ще є спорадичним і ситуативним. Досі відсутні ефективні канали комунікації та взаємодії між різними зацікавленими сторонами галузі. Таким чином, сектору бракує спільного представництва та чіткої адвокаційної стратегії, спрямованої на об'єднання та співпрацю з владою та суспільством. Для того, щоби потенціал креативного сектора працював на економіку і на суспільний добробут необхідна відповідна інфраструктура.

Натомість **культурні і креативні індустрії** (ККІ) як сфера обігу об'єктів інтелектуальної власності довгий час залишалася поза нормативно-правовим полем і навіть поза фокусом політик національного і регіонального рівня. Зокрема через те, що як сукупність взаємопов'язаних секторів вони не були відображені в українському законодавстві. До 2014 організаційний розвиток і методологічне і ресурсне забезпечення цієї сфери підтримувалися переважно за рахунок ресурсів посольств та міжнародних організацій, як-от «Про Гельвеція Україна» Британська рада в Україні, Гьоте інститут, програма ЄС «Східне партнерство» тощо; а також краудфандингу, наприклад, завдяки такій громадській організації як «Гараж Генг».

Події Революції Гідності дали представникам сектору почуття суб'єктності. У свою чергу органи законодавчої й виконавчої влади під впливом кон'юнктури моменту проявили істотну відкритість до ініціатив сектору ККІ. Поверненню у бік креативності також сприяли тенденції як-от: хвиля інтересу до

⁴⁰ <https://cannualreport.wecan.net/2018#/hello>

⁴¹ http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/zd/dseip/dseip2007_u.htm

всього українського і відповідно – попит на український культурний продукти; втрата частини важкої промисловості внаслідок окупації окремих районів Донецької і Луганської областей та втрати частини ринків у Російській Федерації; наростання обертів і темпів Четвертої індустріальної революції і формування образу інноваційного підприємця, стартапера як нового «героя» економіки інновацій та модерного суспільства.

Після 2014 р. зроблено значний поступ у реформації державних культурних інституцій, у т.ч. було створено нові підпорядковані Міністерству культури України (МКУ) установи: «Державне агентство України з питань кіно»; «Український культурний фонд» та «Український інститут книги». Відбулася структурна трансформація КМУ, яка відповідає сучасним трендам культурної політики. Утворено шість директоратів: «Стратегічного планування та європейської інтеграції»; «Державної мовної політики»; «Мистецької освіти»; «Креативних індустрій»; «Мистецтв» і «Культурної спадщини». Це свідчить, що тренди посилення впливу культурних індустрій та правової регуляції інтелектуальної власності поступово перетворюються на *mainstream* у культурному менеджменті країни. Помітним чинником поживлення та модернізації українського культурного процесу стала співпраця МКУ з програмою ЄС «Креативна Європа», яка до 2020 р. планує реалізувати бюджет обсягом в 1,46 мільярда євро. Платформою для міжнародного обговорення української політики у сфері креативних культурних індустрій виявився форум «Креативна Україна», організований МКУ за підтримки EUNIC ЄС та програми Британської Ради «Culture Bridges».

Завдяки проекту «Культура і креативність»⁴² у 2016 – 2017 рр. в Україні було застосовано Систему індикаторів впливу культури на розвиток ЮНЕСКО. ЦОВВ почали враховувати креативний сектор в процесі формування відповідних політик, у першу чергу, Міністерство культури України. У 2018 році поняття «креативні індустрії» було вперше легалізовано на рівні рамкового Закону України «Про культуру». Розпорядженням КМУ 24.04.2019 р. № 265-р було затверджено перелік видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій, що вмістив 34 позиції (кожній з яких присвоєно відповідний код згідно з Національним класифікатором України ДК 009:2010). Концептуальним документом, який вказує на перспективи культурної політики, є «Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ» (розпорядження КМУ від 1.02.2016, №119-р).

На сталість креативного сектору, серед інших чинників, впливають інфраструктура, доступ до технологій і обладнання. В Україні бракує інфраструктури для проведення фестивалів, ярмарків, концертів, форумів (так, одна зі знакових подій Міжнародних книжковий ярмарок і фестиваль «Форум видавців», давно не вміщається у просторі Палацу мистецтв у Львові). До інфраструктурних аспектів, що впливає на генерацію OIB, можна віднести функціонування креативних хабів. Водночас більшість креативних хабів в Україні є низовими ініціативами, тоді як в деяких європейських країнах вони вийшли з інституційної ініціативи муніципалітетів чи регіонів.

У частині розкриття потенціалу в ККІ, в Україні, зокрема, сконцентровано найбільше *продуктових gamedev (розробники відео-ігор) ІТ-компаній* (за оцінками експертів працює близько 80 компаній-розробників), в яких працевлаштовано понад 20 000 осіб. Близько чверті з них – у провідних міжнародних компаніях-розробниках Ubisoft, Wargaming.net, Plarium, Gameloft и Playtika, які мають офіси у великих містах країни. За даними Achievers hub UNIT City⁴³ майже 70% всіх геймдев-компаній в Україні мають власні продукти, 25% – інді-розробники. Аутсорсингом і аутстафінгом займається близько 40% опитаних компаній.

За інформацією Держстату додана вартість, вироблена за напрямком «Видання комп'ютерних ігор», у 2018 р склала 273,4 млн грн. Із великою ймовірністю можна припустити, що ця цифра відображує лише частину прибутків виробників ігор (для порівняння – компанія Ubisoft, що є на 13-му місці серед топ-25 компаній світу за обсягами ринку і продажів, за 2017 рік на глобальному ринку заробила \$2,2 млрд.). При цьому слід відзначити, що в ігровій індустрії власниками авторських прав найчастіше є компанії і/або їх засновники. У дослідженні ігрової індустрії BOIB наголошується, що видавець зазвичай наймає команду розробників і володіє авторським правом, як правило, сплачуючи роялті розробнику на основі доходу заробленого на гри⁴⁴.

⁴²https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Research/Creative%20Industries%20Report%20for%20Ukraine_UA.pdf

⁴³ <https://42.unit.city/gamedev/guide2018>

⁴⁴ https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/959/wipo_pub_959.pdf

Фактично, ІТ сектор є нині одним із найдинамічніших секторів економіки України. Однак допоки він у цілому залишається переважно орієнтованим на аутсорс, а не формування власного продукту. Відтак, представники цифрової індустрії лише епізодично розглядають представників креативного сектору як партнерів. Потенціал синергії технологічного та творчого секторів залишається невикористаним.

Разом із тим саме розробки в сфері *штучного інтелекту* вважаються чи не ключовим напрямком науково-технічного прогресу в 21-м столітті. Наявний стан та розклад сил у цій сфері, що динамічно розвивається, знайшли відображення в останніх опублікованих 31 січня 2019 р. дослідженнях, представлених Інститутом німецької економіки в Кельні та VOIB. Автори кельнського дослідження оцінювали успіхи й конкурентоспроможність у сфері штучного інтелекту окремих країн (і в цілому Євросоюзу) за кількістю працюючих в цій галузі молодих інноваційних фірм (стартапів). Список з 15 глобальних лідерів очолили США, друге місце зайняв Євросоюз (поки ще 28 країн), третє – Китай, четверте – Ізраїль, п'яте – Великобританія. За кількістю стартапів, які розробляють різні аспекти штучного інтелекту, європейці (приблизно 730 фірм) значно відстають від американців (1400), але явно випереджають КНР (400). Окрім цього, вчені Інституту німецької економіки зіставили число стартапів із загальною кількістю підприємств в країні і з її населенням. За двома цими критеріями світовим лідером в області штучного інтелекту є Ізраїль. На 2-му місці за кількістю стартапів, які розробляють штучний інтелект, на 1 мільйон жителів виявилася Фінляндія, на 3-му – Швеція. Потім йдуть США, Великобританія, Канада, Швейцарія, Франція, ЄС, Німеччина. Таким чином, в першій десятці немає жодної (густонаселеній) азіатської країни. Південна Корея на 13-му місці, Китай на передостанньому, Індія – на останньому.

У свою чергу складовою частиною підготовленої VOIB великої доповіді є список із 30 компаній і наукових центрів, які зареєстрували найбільшу кількість патентів у сфері штучного інтелекту в 2013 – 2016 роках (дані останніх двох років ще не опубліковані). За цей період на планеті було запатентовано стільки ж винаходів в сфері штучного інтелекту, скільки за всі 60 попередніх років (найперші розробки відносяться до 1950-х років). Особливо швидко останнім часом зростала кількість патентів в сфері авіоніки та автономного водіння. У рейтингу VOIB з великим відривом лідирує американська корпорація IBM з 8290 патентами. 2-е місце у американської компанії Microsoft із 5930 патентів. Потім йдуть японська Toshiba, південнокорейська Samsung, а далі NEC, Fujitsu, Hitachi, Panasonic, Canon. Всі вони з Японії. Автори доповіді особливо відзначають, що з 20 найбільших правовласників нових патентів в сфері штучного інтелекту, 12 – японські компанії. Натомість великі європейські компанії представлені досить скромно. У першу двадцятку потрапив лише німецький технологічний концерн Siemens. Він зайняв 11-е місце після американської компанії Alphabet (Google) і перед японськими Sony і Toyota. На 21-му місці – німецький же концерн Bosch. У топ-30 увійшли також нідерландська Philips і фінська Nokia.

У цілому, якщо в США, Європі, Японії (умовно кажучи, в західному світі) сфера штучного інтелекту розвивається переважно завдяки приватній ініціативі, силами великих акціонерних товариств і молодих стартапів, то в Китаї це головним чином державна справа, якою займаються в основному держпідприємства і фінансуються з бюджету наукові установи. Такий висновок підтверджується додатковими фактами, на які вказують автори дослідження VOIB. Так, серед 500 найактивніших приватних і державних одержувачів патентів в області штучного інтелекту 110 університетів з Китаю. Для порівняння: американських університетів 20, південнокорейських – 19, європейських і японських – по 4.

Що стосується *музики й виконавського мистецтва*, то розмір світового музичного ринку у 2017 р. становив понад \$17 млрд (без урахування доходів з концертів, ринку авторського права і виконавських прав). Щороку цей ринок зростає в середньому на 6 %. За даними IFPI (Міжнародна федерація фонографічної індустрії) 50% доходів становлять доходи від цифрової дистрибуції, 34% – продаж носіїв з музикою, 14% – доходи від публічного використання музики і 2% – доходи від синхронізації.

За даними дослідження, проведеного виданням Liga.net за підсумками 2016-ого, обсяг українського концертного ринку склав \$25 млн (або біля 680 млн грн). Найбільший прибуток наразі українським виконавцям приносить продаж цифрового контенту. На другому місці за обсягами зборів – публічне виконання (концерти переважно), за ним йдуть мобільний контент та використання треків у

рекламі, на останньому місці – публічне сповіщення. Натомість, в європейському та американському шоу-бізнесі все навпаки. Саме роялті, що сплачуються телеканалами, радіостанціями та кабельними операторами, складає значну частину прибутку правовласників. Наприклад, український гурт «Антитіла» щоквартально отримує за угодами про авторські права 3-4 % від загального прибутку. У той час у мейджорів в Британії, США, Європі дохід від використання ІВ (продаж пісень) складає більше 50 %. Загальний ринок роялті за публічне виконання в Україні становить близько 30 млн грн. Наприклад, УЛАСП 2017 р. виплатила своїм правовласникам 12,8 млн грн.

Інсайтери ринку вважають, що значної шкоди музичному ринку нанесло включення у 2016 р. до винятків з авторського права пародій, попури й карикатур. Цим законом фактично було скасовано сплату роялті за використання музики в численних гумористичних телешоу. Актуальним залишається і питання впливу патентного права на представників музичної індустрії, у першу чергу, в частині негативних наслідків діяльності патентних тролів проти митців.

Сферою, де активно створюються авторські права, є також *книговидання та письменництво*. Впродовж останніх трьох років освітній ринок України демонструє позитивну динаміку. Зокрема за даними Книжкової палати України⁴⁵ за 2018 рік було видано 22 612 примірників книжок, в той час як 2017 – 22 047 примірників, а 2016 – менше 22 тис. Перші місця посідають видавництва «Ранок» (наклад у 7 300 000 примірників, із них 2 977 000 – на замовлення МОН); «Vivat» (наклад у 2 196 617 примірників) та Видавництво Старого Лева (наклад у 2 005 793 примірників, із них 1 105 793 примірників – на замовлення МОН). Найбільшу кількість назв було видано у видавництвах «Навчальна книга – Богдан» (1085 назв), «Ранок» (699 назв), «Фоліо» (480 назв), «Vivat» (454 назви) та у «Видавництві Старого Лева» (327 назв). При цьому станом на 2014 – 2019 рр. частка гонорарів у вартості книжок все ще складає незначну частку (за різними підрахунками від 7 до 15 %). Середній розмір роялті, що виплачується за чистий продаж, починається від 16% і може доходити до 26%, що у підсумку залежить від низки чинників⁴⁶.

Українські видавці мають виключні майнові права більш ніж 45% видавничої продукції⁴⁷. Це забезпечує для них гнучкість співпраці з письменниками та ілюстраторами, іншими творцями, залученими до проекту. Разом із тим об'єктивні фактори свідчать про вразливе становище автора в Україні. Відтак, захист авторських прав тут передусім означає захист і підтримку самих авторів та посилення інституційної спроможності видавництв.

Обнадійливими тенденціями є визнання видавцями необхідності розширення кола хороших українських авторів (своїм пріоритетом визнали 46,2% видавців); збільшення продажів прав за кордон (як першочергове завдання визнали 48,1% видавців) згідно дослідження Ukrainian Reading and Publishing Data 2018⁴⁸. Іншим аспектом авторських прав у цьому секторі є робота українських авторів із зарубіжними авторами. Перекладну літературу у своєму асортименті мають 81,2 % респондентів Ukrainian Reading and Publishing Data 2018. Частка перекладної літератури у портфелях видавництв коливається від 10 до 24 %. Тут найчастіше видавці стикаються як зі складними юридичними процедурами, так і з низькою обізнаністю щодо особливостей міжнародного права та його узгодження з українським законодавством. Досить гострою залишається для видавців проблема піратства, зокрема, так вважають 31% респондентів Ukrainian Reading and Publishing Data 2018.

У свою чергу, основні проблем поширення *кінопродукції* в Україні і, відповідно, можливості власників авторських прав отримати прибуток з результатів власної творчості заробити обумовлюються: недостатньою мережею кінотеатрів; цифровим піратством (незаконним поширенням і скачуванням кінопродукції у мережі Інтернет); недосконалою системою роботи організацій колективного управління правами і збору роялті. В Україні на 200 тисяч громадян припадає 1 кінотеатр, що у 15 разів менше, ніж у Франції, й у 10 разів менше, ніж у інших європейських країнах. Зазвичай, кінотеатри функціонують у великих містах. За даними Держслужби кінематографії, нині з 453 районних

⁴⁵ http://www.ukrbook.net/statistika/statistika_2016.htm

⁴⁶ <https://www.thebinderyagency.com/blog/howdopublisherspayauthors>

⁴⁷ <http://data.chytomo.com/knygovydannya-v-ukrayini/>

⁴⁸ Дослідження Ukrainian Reading and Publishing Data 2018. URL: <http://data.chytomo.com/knygovydannya-v-ukrayini/>

центрів тільки 76 мають робочі кінотеатри. На 28 504 сільських населених пунктів функціонує 2 071 стаціонарна кіноустановка (з них робочих – 630) та 92 пересувні відео-проекційні комплекси⁴⁹.

Аспектом, що негативно впливає на розвиток креативних індустрій, є імідж України як країни із сировинною економікою та дешевою робочою силою. За спостереженнями експертів інвестори та бізнесмени у ЄС та США нерідко сприймають вихідців з України як виконавців (зокрема – дешеву робочу силу) і рідше бачать у них суб'єктів інтелектуальної власності. Незавершеною залишається й інтеграція України до міжнародних мереж і структур, зокрема – Eurimages (Європейський фонд підтримки спільного виробництва та розповсюдження художніх кінематографічних та аудіовізуальних творів). Україна двічі наближалася до вступу в фонд, і щоразу відбувалася затримка із відповідним законопроектом. Експерти прогнозують, що участь у згаданій мережі вплине на імідж України як партнера і української кіноіндустрії загалом і в світі.

Для України це тим важливіше, що з 2014 року почалося відродження українського кіно. Так, якщо за підтримки Державного агентства України з питань кіно у 2014 році було створено лише 23 фільми, у 2015 – 11, то у 2016 – 35, у 2017 – 47, у 2018 – 48 фільмів. У 2018 році було укладено державних контрактів на виробництво 25 нових фільмів, зареєстровано 135 суб'єктів кінематографії. Також у 2018 році було укладено 58 ліцензійних угод на демонстрування фільмів, створених за державної підтримки. Наразі за підтримки Держкіно у виробництві перебуває 65 фільмів (у т.ч. 33 ігрових повнометражних, 22 неігрових, 7 анімаційних, 3 ігрові дебютні короткометражні). Також протягом 2018 року було оформлено 5368 державних посвідчень на право розповсюдження і демонстрування фільмів та телевізійних серіалів, у т.ч. 420 – кінотеатральні права, 4545 – телевізійні права, 403 – відеоправа⁵⁰. Касові збори українських фільмів у 2018 році склали 198 936 тис. грн.

З метою популяризації української кінематографії було видано каталог українських фільмів 2017-2018 років (українською та англійською мовами), каталог документальних фільмів 2017-2018 років (англійською мовою) та каталог української анімації 2017-2018 років. Дні (тижні) українського кіно проводяться за кордоном, зокрема у 2018 році у Болгарії, Грузії, Іспанії, Канаді, Литві, Лівані, Польщі, Франції, Чехії. Фільм «Донбас» отримав підтримку на проведення кінопоказів для членів Американської кіноакадемії. Україна також бере участь у міжнародних кінофестивалях класу «А», зокрема, Берлінському, Варшавському, Венеційському, Канському, Індійському, у Карлових Варах, Талліннському.

Україна володіє унікальною історичною спадщиною, яка посідає гідне місце у світовій культурній скарбниці. Не є секретом те, що **елементи традиційної культури** відіграють важливу роль в економічному житті суспільства та є додатковим джерелом доходів країн, що розвиваються. Саме тому, поряд з охороною законодавством про культуру, постає необхідність розроблення механізмів охорони нематеріальної культурної спадщини додатковими засобами, орієнтованими також і на ефективну комерціалізацію. Право інтелектуальної власності, яке забезпечує охорону результатів інтелектуальної, творчої діяльності, є одним з найбільш близьких за правовою природою режимів охорони нематеріальних об'єктів, які можна розглядати як перспективну форму охорони, адекватну для традиційних знань (традиційних виражень культури). При цьому розвиток та примноження культурного надбання не можливий без виявлення та охорони наявних цінностей, які представлені матеріальними і нематеріальними об'єктами⁵¹. Технології виробництва кераміки, ткацтва, розпису, вишивання, килимарства, пісенні традиції: всі ці елементи нематеріальної культури України наразі

⁴⁹ https://matrix-info.com/2018/07/31/stan-i-problemy-ukrayinskoyi-kinoindustriyi/#_ftn2

⁵⁰ Звіт за результатами діяльності Державного агентства України з питань кіно у 2018 році. URL: http://dergkino.gov.ua/media/text/zvit_presentation_2018.pdf

⁵¹ Зокрема, Рекомендаціями парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування», схваленими Постановою Верховної Ради України від 27.06.2007 № 1243-V, визначено, як проблему відсутність порядку охорони прав на фольклор та традиційні знання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1243-16>. Рекомендаціями слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку», затвердженими Рішенням Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти протокол № 13 від 17.06.2015 доручено уповноваженому центральному органу виконавчої влади у сфері ІВ ініціювати дослідження щодо правової охорони традиційних знань, фольклору, народних промислів тощо, із залученням широких громадських кіл, творців, науковців тощо. URL: <http://kno.rada.gov.ua/print/74038.html>

виявляються та підлягають охороні законодавством про культуру. На даний момент у Національному переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України, що ведеться Міністерством культури, міститься 17 елементів, зокрема Традиція Косівської мальованої кераміки, Кролевецьке переборне ткацтво, Опішнянська кераміка, Петриківський розпис, Козацькі пісні Дніпропетровщини, Технологія виконання вишивки «білим по білому» селища Решетилівка, Орньок – кримськотатарський орнамент та знання про нього та ряд інших⁵².

Україна активно долучається до відповідної роботи ВОІВ. Усвідомлюючи важливе значення нематеріальної культурної спадщини як головного джерела культурного різноманіття й гарантії сталого розвитку, Україна підтримала ініціативу ЮНЕСКО та проголосувала за прийняття Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини, схваленої у 2003 році, до якої приєдналася у 2008 році. Згідно з рішенням 8-ї сесії Міжурядового комітету з охорони нематеріальної культурної спадщини у 2013 році елемент «Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство» включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства. На 11-ій сесії Міжурядового комітету у 2016 році елемент – Козацькі пісні Дніпропетровщини, або «Козацькі пісні» – явище виконання степових пісенних творів (українських козацьких пісень) у Дніпропетровській області включено до Списку нематеріальної культурної спадщини, що потребує негайної охорони (ЮНЕСКО)⁵³.

Питання охорони ТЗ (ТВК) в Україні перебувало також у фокусі уваги державної системи правової охорони ІВ, майже з часів як ці питання почали досліджуватися на рівні ВОІВ. Українська делегація брала участь у роботі Міжурядового комітету ВОІВ з інтелектуальної власності, генетичних ресурсів, традиційних знань та фольклору; приділяла прискіпливу увагу до зауважень, коментарів та пропозицій членів Комітету щодо формулювань змісту визначень, структури статей, та загального змісту документів щодо охорони ТЗ (ТВК). У червні 2019 р. в Україні було проведено семінар ВОІВ спільно з МЕРТ та НОІВ, присвячений традиційним знанням та вираженням культури. Поряд із цим, з 2018 року Міністерство культури України співпрацює з компанією Google Ukraine у питанні підготовки інтернет ресурсу «Нематеріальна культурна спадщина», яка є частиною проекту «Автентична Україна», до якого вже входять 3D тури «Музеї України просто неба», «Дерев'яні церкви Карпатського регіону», «Оперні театри».

1.2. Тенденції подання заявок та отримання охоронних документів

Наявність сучасної, міжнародно визнаної системи правової охорони інтелектуальної власності є необхідним елементом для досягнення високого економічного та соціального розвитку України. Дієва правова охорона інтелектуальної власності сприяє використанню та подальшому розвитку винахідницьких і творчих талантів та досягнень, підтримує та зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної власності та залучає інвестиції, стабілізуючи економічний стан, при якому як вітчизняні, так і зарубіжні інвестори можуть бути впевнені в тому, що їх права будуть поважатися. Створення саме такої системи має особливе значення для України – країни зі значним науково-технічним та інтелектуальним потенціалом.

За даними ВОІВ в останні роки кількість патентних заявок, поданих як за національною, так і за міжнародною процедурами, стрімко зростає. Так, якщо у 2003 році у світі було подано 1 484 200 заявок на патент, у 2008 році – 1 930 100, у 2010 – 1 997 500, у 2012 – 2 564 500, у 2015 – 2 886 700, у 2016 – 3 125 100, у 2017 – 3 168 900 заявок⁵⁴. При цьому кількість міжнародних патентних заявок, поданих із використанням Договору про патентну кооперацію (РСТ), зростає більш високими темпами. За оцінками один мільйон міжнародних патентних заявок трансформується в один мільйон технічних рішень, що поступили в сферу суспільного надбання на благо усього людства. Це відображає вклад системи інтелектуальної власності у прискорення технічного розвитку і розширення масиву публічних знань. Ці дані свідчать й про стратегічну роль патентів для ділової практики, зважаючи на можливість забезпечення міжнародної патентної охорони у понад 120 країнах.

⁵² <https://www.docdroid.net/Ze1KwjQ/natsionalniy-perelik-elementiv-nksrishennya.doc#page=5>

⁵³ http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245154362&cat_id=245154164

⁵⁴ WIPO Statistics Database, September 2018. табл. А1. Trend in patent applications worldwide, 2003–2017.

Визнано, що між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, а також регіонами, зберігається розрив з точки зору володіння активами промислової власності та їх використання. Насамперед, це стосується подач заявок на патент на винахід. В останні десятиріччя спостерігається стрімкий злет Китаю та Республіки Корея. Зокрема у період з 1985 по 2017 рр. кількість подач заявок до офісу Китаю збільшилася у понад 160 разів, Республіки Корея – у майже 20 разів, тоді як до офісу США – у 5,3 разу, Європейського патентного офісу – у 4,5 разу, офісу Японії – 1,06 разу.

На жаль, слід констатувати, що **Україна втрачає потенціал створення об'єктів права інтелектуальної власності** за відсутності державної політики та стратегії в сфері охорони інтелектуальної власності, про що, зокрема, свідчать показники надходження заявок на об'єкти промислової власності (табл. 1).

Таблиця 1

Надходження заявок на об'єкти промислової власності
України у 1992 – 2018 роках

Об'єкти промислової власності	Винаходи			Корисні моделі	Промислові зразки	Знаки для товарів і послуг		
	Всього	за національною процедурою	за процедурою РСТ			Всього	за національною процедурою	за Мадридською угодою
1992	920	910	10	–	56	504	504	–
1993	11684	10596	1088	–	443	9460	6226	3237
1994	6687	5910	777	–	319	8417	4533	3884
1995	5960	5117	843	125	312	6277	3322	2955
1996	4893	3985	908	126	314	7494	3053	4441
1997	6256	4980	1276	135	699	10541	4136	6405
1998	6950	5560	1390	137	911	11392	5070	6322
1999	7035	5657	1378	204	811	9530	4736	4794
2000	7239	5861	1378	376	1135	11201	6272	4929
2001	8813	7448	1365	434	1376	14197	8583	5614
2002	10189	8806	1383	622	1806	16587	11322	5265
2003	12605	11322	1283	839	2310	20151	13772	6379
2004	5778	4356	1422	5232	1862	20263	13960	6303
2005	5592	3842	1750	7286	2010	24399	16366	8033
2006	5930	3788	2142	8171	2236	29996	20813	9183
2007	6163	3766	2397	8870	2147	33266	23746	9520
2008	5661	3113	2548	9636	2285	33081	22371	10710
2009	4815	2681	2134	9203	1669	26479	17866	8613
2010	5311	2811	2500	10686	1686	28577	20603	7974
2011	5257	2936	2321	10426	1761	29756	21091	8665
2012	4944	2834	2110	10229	1851	32051	22781	9270
2013	5418	3132	2286	10175	3778	34226	24471	9755
2014	4 814	2 675	2 139	9 384	2 664	27 280	18 796	8 484
2015	4 497	2 506	1 991	8 618	2 080	32 621	24 652	7 969
2016	4 093	2 422	1 671	9 559	2 302	35 605	29 600	6 005
2017	4 049	2 494	1 555	9 112	2 480	37 817	30 183	7 634
2018	3 965	2 352	1 613	9 123	3 042	38 651	30 899	7 752

Розрив між країнами щодо володіння активами промислової власності та їх використанням зростає, хоча потенціал активності українських винахідників поки що дозволяє зберігати Україні достатньо високі глобальні рейтингові позиції за узагальненим індикатором активності щодо подач заявок на об'єкти промислової власності за країнами походження.

Згідно з даними щорічних Доповідей ВОІВ «Світові індикатори в сфері інтелектуальної власності», Україна знаходиться у групі країн-лідерів (22-е місце) за узагальненим індикатором активності щодо подач заявок на об'єкти промислової власності за країнами походження у 2017 р. Деякі вищими є позиції України (18-е місце) у рейтингових оцінках щодо активності резидентів у патентуванні винаходів (24-е місце) та корисних моделей (13-те місце)⁵⁵.

За кількістю подач **заявок на патент на винахід** у 2017 р. Україна посіла 27-е місце (всього 4 047 заявок, у т.ч. резидентами – 2 283, нерезидентами – 1 764)⁵⁶. При цьому чітко прослідковується значне розшарування країн першої п'ятірки, у яких кількість подач заявок обчислюється сотнями тисяч, наступних 12-ти, де цей показник складає десятки тисяч, і решти 10 країн серед яких і Україна, для яких кількість подач на рік складає 4 – 9,7 тис.

За показником подач заявок на винахід за міжнародною процедурою (договір РСТ) Україна посідає гірші позиції – лише 40-е місце. При цьому лідером у цьому рейтингу є США⁵⁷. При цьому Україна знаходиться серед країн четвертої десятки, у яких кількість подач заявок менше 300 на рік. І 31-е місце рейтингу, яке займає Нова Зеландія, відділено від 40-го, яке займає Україна, трохи більше ніж 100 заявками. А при таких низьких показниках подач на місце в рейтингу впливає навіть невелика різниця у кількості заявок.

Для винаходів в Україні запроваджено перевірконо-відкладену експертизу заявок, яка зокрема передбачає:

- по закінченні 18 місяців із дати подання заявки на винахід або, якщо заявлено пріоритет, з дати її пріоритету публікацію в офіційному бюлетені відомостей про заявку за умови, що її не відхилено, не відкликано або вона не вважається відкликаною;
- встановлення тимчасової правової охорони від дати публікації заявки до моменту видачі патенту;
- проведення експертизи по суті (кваліфікаційної експертизи) за клопотанням заявника або будь-якої іншої особи.

За період 2014 – 2018 рр.. до Укрпатенту подано 21418 заявок на отримання патентів на винаходи, з них за національною процедурою – 12449, за процедурою РСТ – 8969. При цьому спостерігається тенденція до зниження загальної кількості поданих заявок по роках. Так кількість поданих заявок у 2018 році становить 82,3% порівняно з 2014 роком (таблиця 2).

Таблиця 2. Надходження заявок на винаходи

Показник	2014	2015	2016	2017	2018* *	2018 у % до 2017
Усього	4 814	4 497	4 093	4 049	3 965	97,9
Національна процедура	2 675	2 506	2 422	2 494	2 352	94,3
від національних заявників	2 455	2 271	2 230	2 281	2 102	92,2
у т. ч. юридичних осіб	1 335	1 127	1 206	1 200	1 167	97,3
від іноземних заявників	220	235	192	213	250	117,4
За процедурою РСТ	2 139	1 991	1 671	1 555	1 613	103,7
у т. ч. від національних заявників	2	2	1	4	2	-

Близько половини заявок, поданих за цей період за національною процедурою, надійшло від національних заявників, причому таке співвідношення зберігається протягом останніх п'яти років.

⁵⁵ World Intellectual Property Indicators 2018. Geneva: World Intellectual Property Organization. P.8; World Intellectual Property Indicators 2015. Geneva: World Intellectual Property Organization p. 7.

⁵⁶ WIPO Statistics Database, September 2018. табл. A59 Patent applications by office and origin, 2017.

⁵⁷ Услуги ВОИС в области ИС в 2018 г.: Рекордное число международных патентных заявок: сегодня лидируют изобретатели из Азии. Женева, 19-03-2019.PR/2019/830. Annexes.

Співвідношення заявок на винаходи, поданих національними та іноземними юридичними й фізичними особами протягом останніх років, також практично не змінюється: за даними 2018 року серед національних заявників 55,5 % - юридичні особи, 44,5 % - фізичні, серед іноземних 96,0 % - юридичні особи, 4,0 % - фізичні.

У 2014 – 2018 р.р. надійшло 695 заявок від національних заявників для патентування винаходів за процедурою РСТ в іноземних країнах, в середньому 139 заявок на рік.

Безумовними лідерами за кількістю поданих заявок серед національних заявників є вищі навчальні заклади (ЗВО). Зокрема, у 2018 році найбільшу активність у поданні заявок виявили Національний університет харчових технологій, Національний університет біоресурсів і природокористування, Одеський державний медичний університет та Ужгородський національний університет.

Від іноземних заявників найбільша кількість заявок за даними Укрпатенту надходить зі США, Німеччини, Швейцарії, Великої Британії, Франції, Італії та Японії. При цьому найактивнішими заявниками протягом останніх років є концерн Bayer AG (Німеччина), компанія Philip Morris Products S.A. (Швейцарія), концерн BASF SE (Німеччина), компанія ArcelorMittal (Люксембург), компанія Janssen Pharmaceutica (Бельгія), British American Tobacco Plc. (Велика Британія), F. Hoffmann-La Roche Ltd. (Швейцарія), Xyleco Inc. (США), Monsanto Company (США).

Аналіз розподілу поданих в Україні заявок на винаходи за основними технічними напрямками свідчить, що понад 12,5 % їх загальної кількості належать до напрямку «Лікарські препарати», 7,3 % - «Інші спеціальні машини», 6,6 % - «Біотехнологія», 6,1 % - «Органічна тонка хімія», 5,8 % - «Медична техніка» та 5,6 % - «Хімічна сировина». Найбільша кількість класифікованих заявок, поданих національними заявниками у 2018 році, належить до напрямів «Медична техніка» та «Інші спеціальні машини» (9,9 % і 9,5 % відповідно); «Вимірювання» (7,9 %); «Лікарські препарати» (6,6 %); «Будівництво» (5,7 %) та «Хімічні технології» (4,5 %). Зменшилася кількість заявок за напрямками «Матеріали, металургія» (-48 %); «Хімічні технології» (-33,6 %); «Двигуни, насоси, турбіни» (-20,4 %) та «Транспорт» (-38,4 %). Наявні показники свідчать, що національні та іноземні заявники залишають поза увагою патентування в Україні винаходів, пов'язаних із цифровізацією економіки (розділ електротехніка, який може бути віднесений до цифровізації, у 2018 р. складає лише 5,4%).

Щодо заявок іноземних заявників, то станом на 2018 рік розподіл за технічними напрямками продовжує тенденцію попередніх років: до напрямку «Лікарські препарати» належить 18,4 % заявок, «Біотехнологія» - 11,6 %, «Органічна тонка хімія» - 9,9 %, «Хімічна сировина» - 8,0 %. Також серед пріоритетних напрямів залишаються «Матеріали, металургія» (4,5 %); «Маніпулювання, транспортування, вантажні операції» (3,9 %) та «Харчова хімія» (3,5 %). На 41,4 % зросла кількість заявок за напрямом «Медична техніка».

Розподіл загальної кількості поданих в Україні заявок на винаходи за основними технічними напрямками свідчить, що майже 11 % класифікованих заявок належать до напрямку «Лікарські препарати», 6,4 % – до напрямку «Інші спеціальні машини», 5,35 % – «Органічна тонка хімія», 4,9 % – «Хімічна сировина».

У таблиці 3 наведено відомості про строки розгляду заявок на винаходи протягом 2014 – 2018 років з розбивкою за етапами процедури розгляду.

Таблиця 3. Середній строк розгляду заявок на винаходи, місяців

Стадія розгляду	2014	2015	2016	2017	2018
Усього, з них	24,5	25,2	26,1	26,9	27,0
Формальна експертиза	3,1	2,9	2,9	3,5	3,6
<i>Очікування кваліфікаційної експертизи</i>	10,3	10,5	10,5	10,2	9,6
Кваліфікаційна експертиза	11,3	12,3	13,0	13,9	14,9
<i>Підготовка заявки до реєстрації патенту</i>	2,6	2,6	2,5	2,7	2,5

Як видно з таблиці, середній строк розгляду заявок має тенденцію до збільшення, при цьому, як зазначалося вище, загальна кількість поданих заявок навпаки зменшується. Зважаючи на те, що основну частину збільшення загального строку розгляду визначає тривалість кваліфікаційної експертизи, очевидно, слід приділити увагу проблемам підвищення ефективності роботи, технічного, інформаційного та кадрового забезпечення відповідних підрозділів закладу експертизи.

Загалом можна констатувати, що строки розгляду заявок на винаходи в Україні не є критично завищеними порівняно з іншими країнами, а відтак відповідають інтересам як національних, так і іноземних заявників.

За період 2014 – 2018 р.р. в Україні видано 14205 патентів на винаходи, з яких 6922 – національним заявникам і 7283 – іноземним. Ця кількість становить 9,7% від загальної кількості виданих за цей час охоронних документів (таблиця 4).

Таблиця 4. Показники реєстрації охоронних документів на ОПВ

Об'єкти промислової власності	2014	2015	2016	2017	2018	Всього
Усього зареєстровано	29 677	26 098	31 016	29 673	29 270	145734
Винаходи	3 319	3 014	2 813	2 590	2 469	14205
Корисні моделі	9 196	8 153	9 044	9 442	8 620	44455
Промислові зразки	2 464	2 521	2 469	2 390	2 297	12141
Знаки для товарів і послуг	14 698	12 388	13 618	15 248	15 877	71829
Топографії ІМС	-	-	-	-	-	-
КЗПТ	-	22	3 069	2	3	3096
Право на використання КЗПТ	-	-	3	1	4	8

Україна посіла у 2017 році 4-те місце у топ-20 офісів за подачами **заявок на патент на корисну модель** (всього 8 973 заявок, у т.ч. нерезидентами – 135, резидентами – 9 108). Однак зазначений показник демонструє не лише активність винахідників, але й залежить, значною мірою, від стану національного законодавства в Україні та поширення негативних явищ зловживання правами ІВ.

За період з 2014 по 2018 рік до Укрпатенту подано 45796 заявок на отримання патентів на корисні моделі, з них національними заявниками – 45168, іноземними заявниками – 628. Середньорічна кількість заявок на корисні моделі за цей період складає близько дев'яти тисяч. Абсолютну більшість заявок подано за національною процедурою, а кількість заявок за процедурою РСТ не перевищує 1,5% від загальної кількості.

За даними Укрпатенту в 2018 році від національних заявників надійшло 70,0% заявок юридичних осіб та 30,0% - фізичних осіб.

Серед іноземних країн лідером у поданні заявок на корисні моделі є Кіпр, кількість заявок від якого у 2018 році збільшилася у 2 рази і склала 40,3% від загальної кількості іноземних заявок на корисні моделі.

Серед найбільш активних національних заявників у поданні заявок на корисні моделі традиційно були установи освіти та академічного профілю. Серед промислових підприємств у 2018 році найбільша кількість заявок надійшла від ПАТ «Завод "Маяк"» та ВАТ «Мотор Січ», а також від ПАТ «Фармацевтична фірма "Дарниця"».

Розподіл загальної кількості класифікованих заявок на корисні моделі за технічними напрямками свідчить, що 11,1 % належить до напрямку «Аналіз біологічних матеріалів», 11,0 % - «Медична техніка», 8,4 % - «Інші спеціальні машини», 6,9 % - «Вимірювання», 6,6 % - «Харчова хімія», 6,4 % - «Лікарські препарати», 5,5 % - «Будівництво», по 3,6 % - «Транспорт» та «Хімічні технології». В той же час заявки іноземних заявників розподіляються по іншому: майже 26 % класифікованих заявок належить до напрямку «Транспорт», 14,2 % - «Маніпулювання, транспортування, вантажні операції», 5,5 % - «Будівництво» і «Лікарські препарати» та по 4,7 % - «Інші спеціальні машини», «Медична техніка» та «Харчова хімія».

Середній строк розгляду заявок на корисні моделі за період 2014 – 2018 рр.. становив 3,9 місяці, що відповідає середнім строкам проведення формальної експертизи заявок на винаходи.

З 2014 по 2018 рік в Україні видано 44455 патентів на корисні моделі, що становить 30,5% від загальної кількості виданих охоронних документів, виданих за цей період.

Здійснення інформаційних запитів до існуючих баз даних (на відміну від використання довідників статистичної інформації державних патентних установ) дозволило визначити ряд індексів, що характеризують поточний стан та тенденції у патентуванні.

Індекс № 1 «Відношення кількості винаходів до кількості корисних моделей» дозволяє констатувати наявність збільшення долі корисних моделей у відношенні до винаходів за останні десять років. Якщо корисних моделей реєструвалось у 2009 році у 2,1 рази більше порівняно з винаходами, то у 2017 році кількість корисних моделей переважала вже у 3,66 рази. Таким чином, доля ОІВ, що пройшли експертизу, по суті зменшилася за десять років із 32,15% до 22,26% (таблиця 5, рис. 2).

Таблиця 5

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
винаходи	3841	3874	4060	3292	3635	3317	3014	2791	2368	2468
корисні моделі	8103	9404	10291	9567	10137	9195	8152	9041	8674	8619
Індекс 1	0.474	0.412	0.395	0.344	0.359	0.361	0.370	0.309	0.273	0.286

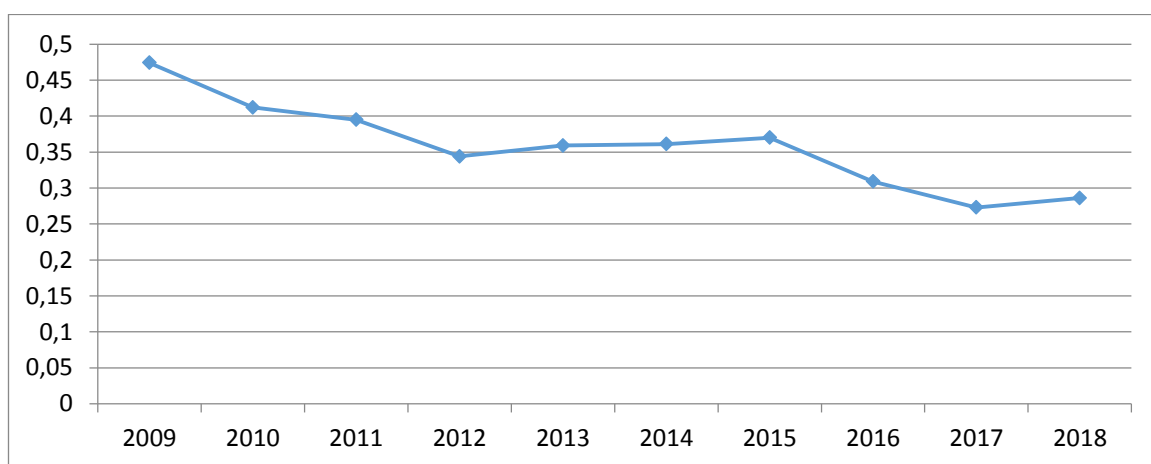

Рис. 2

Індекс № 2 «Національне походження зареєстрованих винаходів/корисних моделей» визначає ступень привабливості патентного простору України для закордонних патентовласників ОІВ (таблиця 6, рис. 3). Відповідно до індексу № 2 доля патентів на винаходи за десять років скоротилася у 28 разів за останні 10 років.

Таблиця 6

Винаходи	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Громадяни України	2278	2041	1908	1485	1775	969	887	546	102	123
Нерезиденти	1563	1833	2152	1807	1860	2348	2127	2266	2266	2345
Індекс 2	1.457	1.113	0.897	0.822	0.954	0.413	0.417	0.241	0.045	0.052

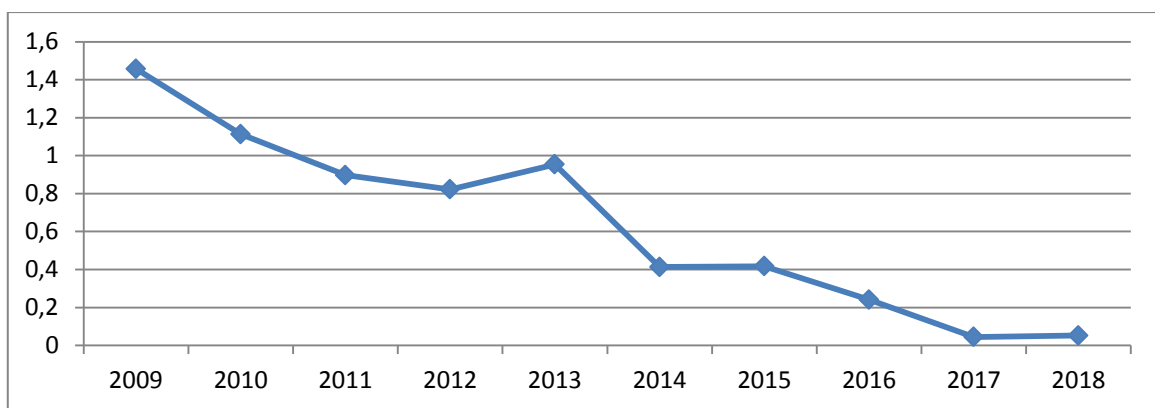

Рис. 3

Значення індексу № 2 для корисних моделей представлені у Таблиці 7 та Рис. 4. Відповідно до індексу № 2 доля патентів на корисні моделі за десять років скоротилася майже в 100 разів.

Таблиця 7

Корисні моделі	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Громадяни України	7992	9278	10128	9292	9951	4910	5097	3030	412	597
Нерезиденти	111	126	163	275	186	4285	3055	6011	8262	8022
Індекс 2	72	73.635	62.135	33.789	53.5	1.146	1.668	0.504	0.05	0.074

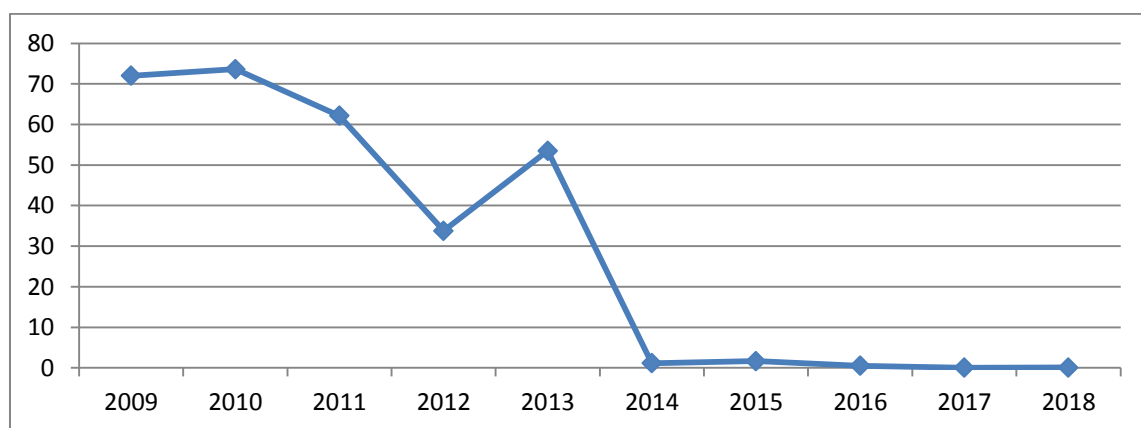

Рис. 4

Індекс № 3 «Індекс національного пріоритету зареєстрованих винаходів/патентних моделей» демонструє стабільність у певному інтервалі змін, що явно пов'язані з загальною характеристикою стабільності політико-економічної ситуації в Україні. Хоча 6-8 % винаходів українських громадян реєструються за кордоном з ознаками порушення законодавства про винаходи. Проте необхідно зазначити, що в категорію таких винахідників потрапляють громадяни України, які працюють за кордоном в іноземних компаніях на стажуванні, за контрактом, або мають статус «проживання за кордоном» (таблиця 8, рис. 5).

Таблиця 8

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Втікачі	970	824	794	941	1022	1152	1087	918	970	903
Всього	11944	13278	14351	12859	13772	12512	11166	11832	11042	11087
Індекс 3	0.0812	0.0621	0.0553	0.0732	0.0742	0.0921	0.0973	0.0776	0.0878	0.0814

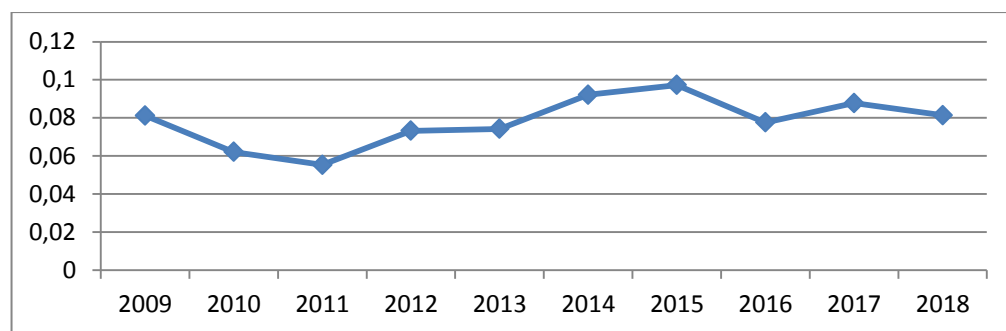

Рис. 5.

Індекс № 4 «Доля лояльних до законодавства українських ОІВ, що зареєстровані за кордоном» визначається, як відношення патентів – втікачів до патентів до патентів, що зареєстровані у відповідній країні з посиланням на вітчизняний пріоритет (таблиця 9, рис. 6).

Таблиця 9

Винаходи корисні моделі	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Лояльні	357	293	224	326	273	330	306	285	307	263
Втікачі	970	824	794	941	1022	1152	1087	918	970	903
Індекс 4	0.368	0.356	0.282	0.346	0.267	0.286	0.282	0.310	0.316	0.291

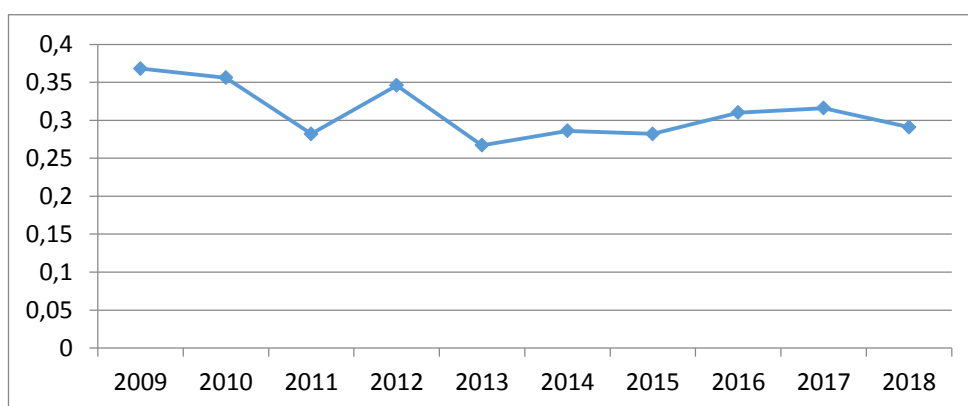

Рис. 6

Слід зазначити, що корисна модель, права інтелектуальної власності на яку в Україні набуваються за спрощеною процедурою, забезпечує можливість недобросовісним власникам забороняти третім особам використовувати очевидні технічні рішення, тобто фактично надає можливість приватизувати частину суспільного надбання в різних галузях технологій і в такий спосіб обмежує конкуренцію на ринку, створює фактор росту цін та породжує «патентний тролінг». Наявність лише двох критеріїв правової охорони (промислова придатність і новизна) ускладнює (а в переважній більшості випадків робить неможливим) визнання недійсними прав ІВ на об'єкт, який не є результатом винахідницької діяльності і тим самим фактично порушує права інших осіб на використання очевидних та вже відомих знань в різних галузях технологій. На поточному етапі корисна модель, правова охорона якій надається відповідно до чинного законодавства України, фактично дискредитує систему правової охорони ІВ, сприяючи зменшенню активності науково-технічної творчості. Власники патентів на слабкі рішення отримують переваги порівняно з власниками патентів на дійсно значні та творчі рішення в різних галузях технологій.

Окреме місце посідають питання *засекречування розробок*. Чинним законодавством у сфері правової охорони винаходів і корисних моделей, рівно як і проектом змін до нього передбачено засекречувати відомості стосовно обох об'єктів. Хоча за законодавством держав-членів ЄС, а також промислово розвинених країн таким об'єктом є лише винахід. Застосування цього досвіду для України є корисним, адже засекречування відомостей щодо корисних моделей, стосовно яких не проводиться кваліфікаційна експертиза на відповідність умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності) не вбачається доцільним. Разом із тим на стадії проведення попередньої експертизи заявок на корисні моделі доцільно передбачити можливість засекречування відомостей, що містяться в заявці на корисну модель. Це слід робити з метою надсилання заявникові повідомлення про наявність у заявці таких відомостей і пропонування на його вибір відкликати заявку або перетворити її в заявку на винахід. До одержання відповіді від заявника розгляд заявки призупиняється.

Корисним буде досвід США (зокрема, § 183 Розділу 35 «Патенти» Зводу законів США) у частині виплати компенсацій за збитки, що виникли у заявників внаслідок видання наказу про збереження винаходу в таємниці і/або за використання урядом винаходу. Відповідне положення має бути відображено у національному законодавстві. Запропонований порядок виплати компенсацій буде заохочувати заявників розкривати державі суть своїх винаходів, а не зберігати її в таємниці для комерційного використання. Необхідним є закріплення на рівні законодавства можливості подовження строку дії патенту за заявкою, що містить відомості, які віднесено до державної таємниці.

Що стосується місця науки та освіти у створенні ОІВ, то істотну роль у реєстраціях об'єктів промислової власності посідають національні ЗВО та наукові установи. Зокрема, у 2016 р. частка поданих ЗВО і НДІ заявок на винаходи і корисні моделі від загальної кількості поданих заявок національними заявниками склала 47,6% (винаходи) та 59,4% (корисні моделі). Та, відповідно, їх частка у заявках від національних заявників юридичних осіб склала – 88% (винаходи) та 89% (корисні моделі). Частка отриманих ними патентів на винаходи та корисні моделі у загальній кількості патентів від національних заявників склала відповідно 58% (винаходи) та 60% (корисні моделі). При цьому ЗВО та НДІ отримали 90,4% патентів на винаходи та 89,7% патентів на корисні моделі у порівнянні з загальною кількістю патентів, отриманих на ім'я національних заявників – юридичних осіб.

Водночас реєстрація об'єктів промислової власності не свідчить про їх подальше успішне використання в економіці. Так, якщо у 2013 р. національними заявниками було подано 13 тисяч заявок на винаходи і корисні моделі, через несплату зборів за підтримання чинності патентів на винаходи і корисні моделі, втратило чинність 9,8 тисяч патентів національних власників (75%). В економіці України за рік було використано близько 4 тис. ОІВ, у т.ч. 1,8 тис. винаходів (близько 7% від загальної кількості чинних патентів), 2,4 тис. корисних моделей (6%), 393 промислові зразки (4%). Отже, як зазначається у рекомендаціях слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти 15 жовтня 2014 року, Тобто, більшість захищених охоронними документами об'єктів патентного права у виробництві не використовуються і припиняють свій життєвий шлях відразу ж після розробки і отримання правової охорони⁵⁸. При цьому слід відзначити, що середній термін розгляду заявок на винаходи до видачі патенту збільшився з 24,5 місяців у 2014 році до 27 місяців у 2018 році.

Україна має провідні позиції у рейтингах ВОІВ за кількістю подач **заявок на патент на промислові зразки**, обійнявши 13-тє місце (всього 8 346 заявок, у т.ч. резидентами – 4 942, нерезидентами – 3 404). Індія на 12-му місці, має показник 11 117 заявок, натомість лідер рейтингу Республіка Корея – 67 357 заявок⁵⁹.

За даними Укрпатенту протягом 2014 – 2018 років було подано 12568 заявок на промислові зразки, що становить 5% від загальної кількості поданих заявок на об'єкти промислової власності. При цьому 10908 заявок надійшло від національних заявників і 1660 заявок – від іноземних заявників. Протягом зазначеного періоду спостерігається щорічне зростання кількості заявок національних заявників, в той час як кількість заявок іноземних заявників з 2015 року є практично незмінною.

⁵⁸ Рекомендації слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку» 15 жовтня 2014 року, затверджені рішенням Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, протокол № 13 від 17 червня 2015 р.

⁵⁹ WIPO Statistics Database, September 2018. табл. C35: Industrial design applications by office and origin, 2017.

Переважна більшість заявок національних заявників за цей час надійшла від фізичних осіб, а заявок іноземних заявників – від юридичних осіб.

За той же період в Україні видано 12141 патент на промислові зразки.

Серед іноземних заявників найбільша кількість заявок надійшла з Російської Федерації, США, Японії та Кіпру.

Серед національних заявників у 2018 році найбільш активними були ДП з іноземними інвестиціями «Укрпластавтомат», ПАТ «Житомирський маслозавод», ПАТ «Коблево», ТОВ «Техноторг-Дон», ТОВ «Беверідж Трейдінг Компані», ПАТ «Ельворті», ТОВ «Клуб Сиру».

У 2018 році найбільша кількість класифікованих заявлених промислових зразків від національних заявників належала до таких галузей: «Інструменти та пристрої» (571 промисловий зразок); «Дозвілля та освіта» (290); «Пакування» (226); «Реклама» (178); «Текстиль та аксесуари» (138); «Будівництво» (115); «Меблі та господарчі товари» (93) та «Транспорт» (70 зразків). Заявки на промислові зразки від іноземних заявників за видами діяльності також дещо перерозподілилися: «Пакування» (29 промислових зразків); «Дозвілля та освіта» (25 заявок); «Текстиль та аксесуари» (24); «Реклама» (18); «Сільське господарство» (17); «Транспорт» (14).

Найбільша кількість патентів, виданих у 2018 році, належить до таких класів: 9 «Опакування та вмістину для перевозіння чи переносіння товарів» (351 патент); 19 «Канцелярське знаряддя та приладдя, мистецькі та навчальні знадобки» (295); 8 «Робочі інструменти та залізні вироби» (244); 32 «Графічні символи і логотипи, фактурні візерунки, оздоблення» (228); 12 «Транспортні або підіймальні засоби» (147); 15 «Машини, що не належать до інших класів» (114) та 6 «Мебльовання» (83 патенти).

Середній строк розгляду заявок на промислові зразки за останні два роки складає 5,2 місяця і значно зменшився порівняно з 2014 та 2015 роком. Зважаючи на наявну тенденцію до збільшення кількості заявок, такі строки можна вважати цілком прийнятними для заявників.

Новий уклад розвивається, незважаючи на кризові явища у світовій економіці. Нано-, біо-, інформаційно-комунікаційні технології трансформують промисловість, збільшуючи ефективність, знижуючи матеріалоємність і енергоємність виробництва від 3 до 5, навіть до 10 разів у ряді галузей. Якісний стрибок відбудеться через 5-7 років після завершення структурної перебудови провідних економік світу. Водночас аналіз стану патентування в Україні в останнє десятиріччя дозволяє констатувати, що пріоритети патентування в Україні за міжнародною патентною класифікацією не відповідають національним інтересам щодо прискореного розвитку галузей 5-го та 6-го технологічних укладів. Органи влади втратили координуючу роль у визначенні та забезпеченні пріоритетів у сфері охорони промислової власності щодо активізації винахідницької діяльності за напрямками розвитку галузей промисловості України 5-го та 6-го технологічних укладів. Такий стан справ спричинений втратою державою стимулюючих та координуючих важелів щодо спрямування патентної активності національних винахідників у пріоритетних напрямках інноваційної діяльності. Поряд із цим відсутні ознаки координуючої та стимулюючої ролі держави у активізації патентування за середньостроковими пріоритетними напрямками інноваційної діяльності.

Період заміщення технологічних укладів створює для країн, що відстають, зокрема таких, як Україна, вікно можливостей для ривка. Саме у такий спосіб відбувалися прориви у минулому столітті: Японія й Західна Європа були відновлені на основі четвертого технологічного укладу, швидкий ріст якого вивів їх у світові лідери. Випереджальне освоєння ключового фактору й формування ядра нового технологічного укладу (біо- і лазерні технології, наноматеріали, трансформація охорони здоров'я, телекомунікацій, сільського господарства, авіа-, судно-, приладобудування та ряд інших галузей) можуть дати Україні поштовх структурній перебудові економіки та забезпеченню її стійкості.

Окреме місце посідає питання **патентування у фармацевтиці та медицині**. Згідно статистичних даних ВОІВ Україна посідає одне з перших місць у світі за часткою виданих патентів у сфері медицини (приблизно 9,91 – 12, 2 %) та у сфері лікарських засобів (приблизно 3,54 – 5,54%) від загальної кількості патентів, виданих у всіх сферах технологій у 1998 – 2016 роках. Проте, високий відсотковий показник виданих патентів у сфері медицини та фармацевтиці не відповідає наявним в Україні науково-технічним потужностям і свідчить про недосконалість національної патентної системи. Так, відповідно до статистичних даних Укрпатенту з 2013 року із збереженням тенденцій у 2019 році найбільше заявок в Україні надійшло за напрямом «Лікарські препарати». Аналіз розподілу загальної кількості заявок на винаходи за технічними напрямками свідчить, що майже 15,3 % класифікованих

заявок належить до напрямку «Лікарські препарати», що складає найбільший відсоток серед заявок за іншими галузями⁶⁰.

Станом на 1 квартал 2019 року за статистичними даними Укрпатенту лідером серед іноземних компаній залишалися: Bayer GMBH (Німеччина) (54 % від поданих заявок). У десятку найактивніших заявників Hoffmann-La Roche AG (Швейцарія), Eli Lilly and Company (США), Incyte Holdings Corporation (США), Intelligent Virus Imaging Inc. (Швеція), Les Laboratoires Servier (Франція). У 2016 році найбільше патентів було видано на лікарські засоби – 212 патентів⁶¹. Найбільша кількість заявок на винаходи у 2019 році надійшло за технічним напрямком "лікарські засоби" – 64 заявки⁶².

Найбільш високою є винахідницька активність національних заявників у сфері фармації відбувається в режимі правової охорони корисної моделі (таблиця 10).

Таблиця 10. Кількість виданих патентів на корисні моделі на ЛЗ та Хімію, 99 % національний заявник

	2012	2013	2014	2015	2016
Лікарські засоби	582	619	545	474	494
Хімія	1787	2629	2628	2214	2351

У період з 2013 по перший квартал 2019 року за класом МПК А-61 МЕДИЦИНА 18% патентів в Україні було видано за класом, що є другим за відсотковим значенням показником після класу G01 ВИМІРЮВАННЯ / ВИПРОБУВАННЯ. Водночас слід підкреслити, що частка заявок від іноземних заявників залишається дуже низькою й складає 1,0 % від загальної кількості заявок на корисні моделі, що є свідченням неефективності правової охорони в режимі КМ. 99 % заявок на КМ надходить від національного заявника, без подальшої їх комерціалізації в інших державах. Серед вищих медичних навчальних закладів, підпорядкованих МОЗ України, – Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського – 112 заявок (30,7 % заявок, поданих заявниками МОЗ України); Буковинський державний медичний університет – 54 заявки (14,8 %); Одеський національний медичний університет – 28 заявок (7,7 %); Харківський національний медичний університет – 21 заявка (5,8 % від заявників МОЗ України); Донецький національний медичний університет – 20 заявок (5,5 %).

Аргументом на користь пріоритету встановлення балансу патентних прав та інтересів суспільства є також дані Світового Банку, відповідно до яких немає жодної науково доведеної кореляції між надходженням іноземних інвестицій у країну та посиленням національного патентного захисту технологій у формі збільшення кількості виданих патентів⁶³.

Характерними маркерами незбалансованості національної патентної системи є відсотковий показник патентів у сфері медицини від загальної кількості патентів, виданих у відповідній країні з 2001 р. по 2016 р. серед країн-членів ВОІВ⁶⁴:

Країна-член ВОІВ	Відсотковий показник
Молдова	13.33 %
Україна	8.22 %
Білорусь	6.36 %
Німеччина	4.10 %
Франція	3.66 %

Відтак спостерігаючи нерелевантність показнику виданих патентів в сфері фармацевтики реальному інноваційному поступу та співвідношення R&D у 1999 році було ухвалено рішення про посилення ролі ВООЗ з питань інтелектуальної власності на Всесвітній асамблеї ВООЗ. У 2000 році було

⁶⁰ <https://ukrpatent.org/atachs/promvlasnist-q1-2019.pdf>

⁶¹ https://ukrpatent.org/i_upload/file/AnnualReport/zvit_ukr-2016.pdf

⁶² <https://ukrpatent.org/atachs/promvlasnist-q1-2019.pdf>

⁶³ Global Economic Prospects 2005. Washington, 2005, P. 131.

⁶⁴ http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/

прийнято Резолюцію ВООЗ про проведення нею консультацій країн-членів щодо подолання юридичних бар'єрів закупівлі ефективних дешевих лікарських засобів (High-Level Panel on Access to Medicines). ВООЗ було розроблено Глобальну стратегію і план дій в сфері громадського здоров'я, інновацій та інтелектуальної власності (Global Strategy and Plan of Action on Public Health, Innovation and IP (GSPA-PHI)⁶⁵, у якій зазначається, що ВООЗ, в рамках свого мандата, повинна грати стратегічну і центральну роль у відносинах між громадським охороною здоров'я, інноваціями та ІВ.

Ще однією важливою складовою охорони промислової власності є **реєстрація торговельних марок (ТМ)**. В Україні у частині реєстрації ТМ (знаків для товарів і послуг) присутня позитивна динаміка, що відповідає світовим тенденціям. Адже кількість подач заявок на реєстрацію торговельних марок у світі з 2004 р. збільшилася у понад 3 рази й у 2017 році становила 9 106 600 заявок. У цей період значно посилюються позиції азійських країн, питома вага регіону зросла з 36,1 до 66,6%. Лідерами по значному нарощуванню подач заявок на реєстрацію ТМ у світі є Китай та Індія, які збільшили кількість подач у 25,5 разів та 3 рази відповідно.

Україна за даними ВОІВ у 2017 р. очолила Топ-20 офісів з подач заявок на реєстрацію ТМ групи країн з низькими та середніми доходами (подано резидентами – 47 531 заявок, нерезидентами – 24 484, всього – 72 015 заявок)⁶⁶. Водночас, Україна посідає лише 22-е місце у загальному рейтингу подач заявок на реєстрацію ТМ за Мадридською системою (у 2017 р. подано 389 заявок). США, які є лідером рейтингу, мають даний показник у 7 889 заявок.

В Україні, як і більшості країн Євросоюзу, діє перевірна система експертизи заявок на знаки для товарів і послуг, яка передбачає стадії формальної та кваліфікаційної експертизи. При цьому кваліфікаційна експертиза включає перевірку всіх заявлених позначень на відповідність як абсолютним, так і так званим відносним підставам для відмови в наданні правової охорони, тобто тим.

Показники надходження заявок на знаки для товарів і послуг протягом 2014 – 2018 років наведено у таблиці 11.

	2014	2015	2016	2017	2018	Всього
Усього	27 280	32 621	35 605	37 817	38 651	171974
За національною процедурою від	18 796	24 652	29 600	30 183	30 899	134130
національних заявників	15 141	21 245	26 064	26 275	27 329	116054
від іноземних заявників	3 655	3 407	3 536	3 908	3 570	18076
За Мадридською системою	8 484	7 969	6 005	7 634	7 752	37844

Таблиця 11. Надходження заявок на знаки для товарів і послуг

Кількість заявок на знаки для товарів і послуг, поданих за цей період становить 171974, що складає 68,3% від загальної кількості поданих заявок на об'єкти промислової власності.

У 2018 році активність у поданні заявок на знаки для товарів і послуг за національною процедурою незначно збільшилася порівняно з попереднім роком. Активність національних заявників зросла на 4,0 %, активність іноземних – зменшилася на 8,6 %.

Також практично не змінилася активність у поданні заявок від іноземних заявників за Мадридською системою (+1,5 %).

41,2 % заявок національних заявників у 2018 році надійшло від юридичних осіб, 58,8 % - від фізичних осіб, при тому, що понад 97 % заявок від іноземних заявників надійшло від юридичних осіб.

Найбільш активними у поданні заявок на знаки для товарів і послуг серед національних заявників були рекламні агентства: ТОВ «Сейлмедіа» (290 заявок), ТОВ «Медіа Старт» (166 заявок), ТОВ «Алегро Медіа» (129 заявок), ТОВ «СТАР ПАРТНЕР» (92 заявки), ТОВ «Рекламне агентство «АІТІ» (87 заявок), ПАТ «Коблево» (159 заявок). Серед інших підприємств найактивнішими є ТОВ «Розетка.УА» (96 заявок), «Лікєро-горілчаний завод "Прайм"» (89 заявок), ТОВ «Баядера Логістик» (84 заявки), ПАТ «Київський вітамінний завод» (79 заявок), ПАТ «Оболонь» (78 заявок), ПАТ «Київстар» (75 заявок).

⁶⁵ https://www.who.int/phi/implementation/phi_globstat_action/en/

⁶⁶ WIPO StatisticsDatabase, September 2018. табл. B12 Trademark application classcounts for offices of selected low- and middle-income countries, 2017.

Серед іноземних заявників за даними Укрпатенту найбільшу активність у поданні заявок за національною процедурою виявляють представники США (у 2018 році 640 заявок, -7,1 %), Кіпр (524, -18,6 %), Швейцарії (263, +2,7 %), Китаю (226, +27,0 %), Великої Британії (225, -3,1 %), Російської Федерації (138, -6,1 %), Німеччини (134, -8,8 %), Індії (122, -31,5 %), Франції (100, +51,5 %), Кореї (87, +17,6 %) та Японії (81 заявка, -9,0 %).

Серед країн, що подавали заявки на знаки для товарів і послуг за Мадридською системою, лідерами у 2018 році, як і в попередньому році, були заявники Китаю (1 182 заявки, або 15,2 %), Німеччини (1 100, або 14,2 %), Франції (650, або 8,4 %), США (576, або 7,4 %), Російської Федерації (557, або 7,2 %), Італії (518, або 6,7%), Швейцарії (457, або 5,9 %), Туреччини (233, або 3,0 %) та Великої Британії (202 заявки, або 2,6 %).

Серед іноземних заявників за національною процедурою найбільш активними у 2018 році, як і в попередньому, були кіпрська компанія GSH Trademarks Limited, яка є власником знаків для товарів і послуг «Хортиця», «Медовуха», «Мороша», «Екобренд» (73 заявки), та холдингова компанія Daniper Limited, що створює сповіщення в реальному часі, які дозволяють відстежувати зміни акцій, секторів та галузей (56 заявок).

Серед іноземних заявників за міжнародною процедурою найбільш активними були: найбільша у світі косметична компанія – L'Oréal (Франція, 114 заявок); угорська транснаціональна фармацевтична корпорація – Richter Gedeon Nyrt (113 заявок); американська технологічна компанія – Apple Inc. (74 заявки); південнокорейська корпорація – Samsung Electronics Co., Ltd. (42 заявки); індонезійське державне підприємство, що виробляє вакцини й сироватки, – Bio Farma (40 заявок); німецька хімічна компанія – Henkel AG & Co. KGaA (34 заявки).

У 2018 році, як і в попередньому, найбільша кількість заявлених знаків від національних заявників належала до таких галузей: «Управління, зв'язок, нерухоме майно та фінансові операції» (12 556); «Сільськогосподарська продукція та послуги» (6 961); «Дозвілля, освіта, навчання» (5 535); «Наукові дослідження, інформаційні та телекомунікаційні технології» (4 564); «Фармацевтика, здоров'я, косметика» (4 014).

Пріоритетними галузями для іноземних заявників були: «Фармацевтика, здоров'я, косметика» (1 397); «Управління, зв'язок, нерухоме майно та фінансові операції» (833); «Сільськогосподарська продукція та послуги» (760); «Наукові дослідження, інформаційні та телекомунікаційні технології» (675); «Дозвілля, освіта, навчання» (511); «Текстильні вироби, одяг та аксесуари» (488).

Разом із тим за даними, опублікованими Укрпатентом, в останні п'ять років спостерігається поступове збільшення середнього строку розгляду заявок на знаки для товарів і послуг. Так, якщо у 2014 році цей строк становив 11,9 місяця, то в 2018 – вже 16,8 місяця. Очевидною причиною виникнення проблеми збільшення строків розгляду є значне збільшення кількості заявок за національною процедурою, що спостерігалось в останні роки, при практично незмінній кількості експертів у підрозділах кваліфікаційної експертизи. При цьому строки проведення експертизи не встановлені ні законом, ні правилами розгляду заявок.

Інша причина полягає в тому, що законом не встановлена вимога, яка б передбачала зобов'язання заявника реєструвати знак лише для тих товарів вибраного класу (класів) МКТП, для яких цей знак практично буде використовуватися. Виходячи з умов сплати зборів за подачу та за експертизу заявок на торговельні марки, що діють в Україні відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 р. № 1716 (із останніми змінами від 12.06.2019 р.), на сьогодні абсолютна більшість заявок за національною процедурою включає перелік товарів і послуг у вигляді всіх товарів або послуг певного класу (класів) Ніццької класифікації, навіть у тих випадках, коли заявником фактично здійснюється діяльність щодо обмеженої кількості зазначених у переліку товарів і послуг. Це призводить до надання невиправдано широкого обсягу прав, які фактично не використовуються. Це також ускладнює правозастосування, особливо при розгляді судових справ щодо порушення прав або щодо визнання прав недійсними. Реальна практика правозастосування свідчить про те, що одним власником знак вкрай рідко використовується більш ніж для кількох десятків товарів/послуг загалом в усіх класах, зазначених у свідоцтві. Прикладом такого формування переліку товарів є реєстрація словесного знака – найменування лікарського засобу, що включає позначення «Морфін» – назву діючої речовини, яка є наркотичним засобом, для всіх товарів 5 класу МКТП, включаючи, зокрема, дитячі підгузки. Слід зазначити, що така ситуація неможлива у зарубіжних відомствах. Крім того, така ситуація

створює зайве навантаження на експертів патентного відомства при проведенні експертизи заявки на відповідність умовам надання правової охорони.

Для вирішення цієї проблеми доцільно у зазначеній Постанові про сплату зборів обмежити кількість заявлених товарів/послуг в одному класі МКТП в межах існуючих розмірів зборів, передбачивши додатковий збір за внесення в заявку кожного додаткового товару чи послуги (групи товарів чи послуг). Водночас такі обмеження не можуть стосуватися заявок, поданих за Мадридською системою. Крім того, на збільшення строків впливає фактично існуюча, але не передбачена нормативними актами, процедура прискореного розгляду заявок за зверненнями заявників зі сплатою додаткових коштів. Велика кількість прискорених заявок призводить до необґрунтованого відтермінування кваліфікаційної експертизи планових заявок і, відповідно, до збільшення загального строку розгляду цих заявок.

Однією із проблем, які потребують вирішення, є також організація підвищення кваліфікації експертів. В останні роки в Україні втрачено практику стажування експертів у провідних зарубіжних патентних відомствах, а також регулярного підвищення теоретичного рівня на базі національних вищих навчальних закладів. Це також є однією з причин збільшення строків розгляду заявок, оскільки досить часто експерти виявляються не готовими до сприйняття та аналізу сучасних тенденцій в охороні прав на знаки.

Слід також зазначити, що за останні 18 років в Україні змінилося 7 керівників закладу експертизи – Укрпатенту. Жоден з цих керівників на момент свого призначення на посаду не був фахівцем у сфері інтелектуальної власності і навіть не стикався з нею у своїй попередній діяльності. Така ситуація є абсолютно неприйнятною для спеціалізованого закладу і не має аналогічних прецедентів у світі. Некомпетентність керівництва є однією з головних причин гальмування розвитку системи, в той час як у самій системі працює достатня кількість фахівців, здатних очолити та розвивати її на рівні європейських патентних відомств. Без вирішення проблеми формування керівного складу системи з компетентних фахівців здійснення будь-якої стратегії розвитку системи є безглуздою втратою часу.

Станом на 1 червня 2019 р. в Україні зареєстровано 3115 **географічних зазначень** (кваліфікованих зазначень походження товарів⁶⁷). Більшість із цих ГЗ належать європейським виробникам і охороняються на території України на виконання Угоди про асоціацію. Згідно національної процедури в Україні зареєстровано 42 кваліфікованих зазначень походження товарів (КЗПТ)⁶⁸ та видано лише 34 свідоцтва на право використання зареєстрованих КЗПТ⁶⁹. Протягом 2014-2018 років подавалося 3 – 4 заявки на реєстрацію КЗПТ у рік⁷⁰. Тобто в Україні зареєстровано лише 14 КЗПТ стосовно українських виробників. При цьому 6 із них, а саме «Сонячна долина», «Новий світ», «Золота балка», «Балаклава», «Меганом» та «Магарач» зареєстровані стосовно виробників десертних марочних вин, вин, вин ігристих, які розташовані на території АР Крим. У зв'язку з анексією АР Крим такі КЗПТ не можуть використовуватись українськими виробниками.

Процедура реєстрації прав на географічні зазначення в Україні є ускладненою і значно звужує правові можливості виробників відповідних товарів набуття майнових прав на ГЗ, що на поточному етапі не узгоджується з положеннями Угоди про асоціацію. Складність та тривалість процедури реєстрації КЗПТ обумовлена перш за все необхідністю отримання ряду документів, визначених законодавством, у т.ч. висновку спеціально уповноваженого органу (Мінагрополітики – щодо товарів сільськогосподарського виробництва; Мінкультури – щодо виробів художніх народних промислів; МОЗ – щодо продуктів харчування, продовольчої сировини та мінеральних природних вод) про те, що особливі властивості, певні якості або інші характеристики товару, зазначені в заявці, об'єктивно зумовлені чи пов'язані з природними умовами та/або людським фактором вказаного географічного

⁶⁷ В Україні існують розбіжності у термінології щодо правової охорони засобів індивідуалізації. Зокрема, у Цивільному кодексі України застосовуються поняття «торговельна марка» та «географічне зазначення». Натомість у спеціальному законодавстві у сфері ІВ й досі містяться терміни «знак для товарів і послуг» та «кваліфіковане зазначення походження товарів».

⁶⁸ Відомості Державного реєстру України назв місць походження та географічних зазначень походження товарів і прав на використання зареєстрованих кваліфікованих зазначень походження товарів (КЗПТ) // <https://ukrpatent.org/uk/articles/kzpt-uk>.

⁶⁹ Всього зареєстровано охоронних документи на ОПВ// <https://ukrpatent.org/uk/articles/vsjojo>.

⁷⁰ Промислова власність у цифрах 1 квартал 2019 року // <https://ukrpatent.org/uk/articles/promvlas-tsyfra>.

місця виготовлення товару. За 18 років визначення спеціальних органів такі органи не затвердили порядки надання зазначених висновків, що фактично порушує права виробників, які виробляють відповідні товари, на чіткий прозорий механізм отримання відповідних висновків та у подальшому реєстрації КЗПТ.

Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію⁷¹ встановлено детальні зобов'язання Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Міністерства аграрної політики та продовольства України виконання цієї угоди щодо охорони географічних зазначень до 31.12.2023 р. Виконанню зобов'язань України щодо Угоди про асоціацію стосовно охорони ГЗ сприяє проект «Географічні зазначення в Україні», який розпочався у вересні 2017 року і триватиме до кінця серпня 2020 року. Цей проект фінансується Євросоюзом, його обсяг – майже EUR3 млн. Проект створений для технічної підтримки запровадження ГЗ в Україні відповідно до Угоди про асоціацію та має чотири компоненти: 1) наближення українського законодавства до європейського; 2) підтримка ребрендингу продуктів із захищеними європейськими ГЗ; 3) реєстрація українських географічних зазначень; 4) розвиток сільських територій, пов'язаний із географічними зазначеннями – переважно сільський туризм.

У контексті останнього напрямку Проект підтримує два пілотні проекти. Один буде в карпатському регіоні, пов'язаний з гуцульською овечою бриндзєю. Другий проект – планується реалізувати в Одеській області спільно з Національною туристичною організацією України. Також буде запущено сайт винних маршрутів України, на якому туристи зможуть знайти усю потрібну інформацію. Подібний проект є й у Закарпатті⁷². Проект ЄС вже має деякі результати, зокрема, щодо ребрендингу назв ГЗ проект організував онлайн-голосування за новою назвою, яке має замінити назву «коньяк України». Чверть опитаних (25,6%) проголосували за те, щоб коньяк в Україні мав назву «Український бренд» або «Бренд України». На другому місці була назва Бурштин / Бурштинок / Бурштиняк (9,4%) на третьому - Гайстер (8,5%)⁷³. В межах ребрендингу сиру «Фета» було досягнуто взаєморозуміння із основними стейкхолдерами галузі і обрано альтернативну назву.

Також Мінагрополітики в рамках роботи проекту ЄС вибрані українські продукти з географічними зазначеннями, які планується зареєструвати (наведено робочі назви): «Шабській», «Ялпуг», «Закарпаття» та «Білгород-Дністровський» щодо вина, «Гуцульська овеча бринза» щодо сиру, «Херсонський кавун» щодо кавуну, «Мелітопольська черешня» щодо черешні, «Карпатський мед» щодо меду⁷⁴. 19.12.2018 Громадська спілка "Асоціація виробників традиційних карпатських високогірних сирів" подала заявку на реєстрацію КЗПТ «Гуцульська овеча бриндзя»⁷⁵.

Доречно зауважити, що у разі прийняття спеціальних законів щодо ГЗ стосовно сільськогосподарської продукції, вин, спиртних напоїв, яким передбачатимуться заходи контролю, можливо буде запровадити систему, аналогічну до європейської, шляхом здійснення оцінки відповідності товару специфікації на декількох рівнях: самоконтроль у межах об'єднання, яке є заявником відповідного географічного зазначення; первинне підтвердження відповідності товару специфікації уповноваженим та акредитованим органом оцінки відповідності, з видачею відповідного строкового сертифікату; регулярне підтвердження відповідності органами оцінки відповідності; контроль за обігом продукції на ринку, що здійснюється державними органами (наразі відноситься до компетенції Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів). При цьому, такий контроль не повинен бути надмірним, має стимулювати виробників

⁷¹ План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106 // від 27.03.2018 — 2018 р., № 24, стор. 27, стаття 852, код акта 89489/2018.

⁷² Керівник проекту ЄС «Географічні зазначення в Україні» Саверіо Савіо: Перші 10 географічних зазначень будуть включати сири, фрукти, вина і мед // <https://ua.interfax.com.ua/news/interview/570574.html>.

⁷³ Geographical Indications in Ukraine/Географічні зазначення в Україні // <https://www.facebook.com/GIs4Ukraine/photos/a.200623880734591/360773851386259/?type=3&%3Btheater>.

⁷⁴ <https://agravery.com/uk/posts/show/minagropolitiki-zatverdilo-perelik-prioritetnih-geograficnih-zaznaceni>

⁷⁵ Відомості про заявки на реєстрацію кваліфікованих зазначень походження товарів та/або права на використання кваліфікованих зазначень походження товарів // <http://base.uipv.org/searchBul/search.php?action=viewbul&dbname=geoc>.

користуватися перевагами системи ГЗ, для чого буде передбачений відповідний перехідний період для забезпечення всім зацікавленим виробникам можливості здійснити первинну оцінку відповідності товару специфікації.

У частині **охорони сортів рослин**, то кількість щорічно поданих нових заявок на сорти рослин зростає, якщо в 2016 кількість нових заявок в Україні складала – 1229, то у 2017 – 1636, у 2018 – 1486. Поряд із цим у Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні на 2019 рік, у переліку заявників, власників сорту, володільців патенту та підтримувачів сорту міститься 2634 позиції (при цьому скрізна нумерація не є повною)⁷⁶.

Однак функціонал завдань для реалізації покладених на Міністерство аграрної політики та продовольства України функцій є громіздким та складним, зокрема, він поєднує адміністративні дії та агрономічні дослідження. Багатоетапність та різноплановість дій з розгляду та експертизи кожної заявки кореспондує прийняття відповідних документів – до 15-20 документів щодо кожної заявки та відповідно документообігу. При цьому у структурі Міністерства реалізації усіх функцій була закріплена за Сектором з охорони прав на сорти рослин у кількості 2 осіб. Невідповідність між інституціональною організацією та комплексністю функцій призводить до неможливості якісного забезпечення експертизи сортів рослин (яка безпосередньо проводиться в Українському інституті експертизи сортів рослин) та мінімізації уваги до функцій з формування політики та оновлення регулювання.

Охорона прав на сорти рослин передбачає створення умов як для набуття прав на сорт, так і використання сорту та охорону майнових прав володільця патенту. Водночас чинні умови дотримання набутих майнових прав володільцями патентів, затверджені постановою КМ України від 19.08.2002 р. № 1183, не мають реального механізму виконання, що в свою чергу, зменшує мотивацію та фінансові можливості селекційної діяльності в Україні. Хоча Україна приєдналася до Міжнародної конвенції про охорону нових сортів рослин (Акт УПОВ), ратифікувавши останню редакцію у 2006 році та зобов'язалася неухильно дотримуватися закріплених норм. Зобов'язання у частині охорони сортів рослин обумовлені й положеннями Угоди про асоціацію, яка передбачає поступове зближення та гармонізацію з європейськими актами у цій сфері.

У частині **розпорядженнями майновими правами інтелектуальної власності**, то у 2017 р. в Україні було зареєстровано 2110 договорів щодо розпорядження майновими правами промислової власності, у тому числі 1876 – стосовно передачі виключних майнових прав на ОПВ (88,9%), 186 – видачі ліцензії на використання ОПВ (8,8%), 48 "відкритих" ліцензій на використання винаходів та корисних моделей (2,3%)⁷⁷. Загалом станом на 1 січня 2018 року до державних реєстрів були внесені відомості про 30067 договорів щодо розпорядження майновими правами промислової власності, у тому числі 5937 – на винаходи та корисні моделі, 22646 – на знаки для товарів і послуг, 1484 – на промислові зразки.

Певна проблема існує щодо забезпеченості користувачів в Україні **патентною та патентно-кон'юнктурною інформацією**, послугами у цій сфері. На цей момент у державі доступні декілька безоплатних баз даних про об'єкти інтелектуальної власності. Тільки одна з них має ознаки офіційної і може претендувати на інформаційну та функціональну повноту. Це ресурс «Спеціальна інформаційна система Укрпатенту»⁷⁸, який з червня 2019 замінив розділ «Бази даних та інформаційно-довідкові системи» на порталі ДП «Український інститут інтелектуальної власності (Укрпатент)» (<http://www.uipv.org>). Система пропонує можливості патентно-інформаційного пошуку по винаходах, корисних моделях, топографіях інтегральних мікросхем, знаках для товарів та послуг, кваліфікованих зазначеннях походження товарів та промислових зразках. Відпрацювання всіх можливостей системи продовжується. Користування системою дозволяє говорити про певні недоліки, що потребують усунення. Так, недоліки існують у роботі розділу «Розширений пошук», зокрема, некоректно здійснюється пошук по МПК, а намагання ускладнити пошуковий запит додаванням додаткових критеріїв, призводить до масиву результатів, які не відповідають запиту. При формулюванні пошукового запиту у інтерфейсі «Розширений пошук» відсутня можливість встановлення логічних операторів між полями параметрів, що реалізовано, наприклад, у пошуковій системі PATENTSCOPE. На 15.06.2019 в інформаційно-пошуковій системі Укрпатенту представлено (за даними ресурсу

⁷⁶ <https://minagro.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d6/4fa/731/5d64fa731fd02026374899.pdf>

⁷⁷ Наукова та інноваційна діяльність України: Збірник Державної служби статистики України за 2017 р. С. 149.

⁷⁸ Спеціальна інформаційна система Укрпатенту. URL: <https://sis.ukrpatent.org/>

«Спеціальна інформаційна система Укрпатенту») 753735 документів на ОІВ, серед яких 118772 – винаходи, 134864 – корисні моделі, 13 – топографії інтегральних мікросхем, 254119 – торговельні марки, 38176 – знаки для товарів і послуг.

В інформаційному просторі присутні інші інформаційні масиви про об'єкти інтелектуальної власності, такі як пошуковий сайт «База патентів України»⁷⁹ - Uapatents.com. Сайт являє неофіційний архів на винаходи і корисні моделі України. На 15.06.2019 сайт охоплює дані про 227000 патентних документів.

Розповсюдженість доступу до Інтернет-мережі в Україні дає підстави стверджувати, що більшість винахідників мають вільні можливості доступу до публічно доступних іноземних (міжнародних) електронних ресурсів про ОІВ. Для меншої частини населення, яка не має власних засобів доступу до Інтернет мережі, пропонують можливості отримати відповідні безоплатні послуги у обласних, районних та міських бібліотеках. Такі ресурси, як Espacenet (ЕРО)⁸⁰ та PatentScope (WIPO)⁸¹, є достатньо відомими у професійному технічному та науковому середовищі і мають мовно-локалізований пошуковий інтерфейс користувача (в т.ч. російською мовою). Водночас між базами даних винаходів та корисних моделей Укрпатенту та Espacenet відсутня інформаційна синхронізація (база даних Espacenet включає відомості про 183756 винаходів та корисних зареєстрованих в Україні на відміну від 253636 документів, що представлені в БД Укрпатенту. У деяких записів про патентні документи України не вистачає частини метаданих їх бібліографічного опису). Таке розходження перешкоджає проведенню якісних патентно-кон'юнктурних досліджень при використанні міжнародної патентної інформації. Практично всі запропоновані показники мають суттєву похибку через неадекватне представлення патентної статистики України в міжнародних БД. Хоча наведені цифрові значення відповідних індексів повністю і об'єктивно представляють процеси патентування з точки зору іноземного спостерігача.

Крім Patenscope BOIV пропонує бази даних Global Brand Database⁸² - щодо знаків для товарів та послуг 60 національних та міжнародних організацій (38 млн. записів), та Global Design Database⁸³ - щодо промислових зразків, які зареєстровані відповідно до Гаазької процедури (10 млн. записів). Водночас ступінь відомості та практичного використання міжнародних баз даних по ТМ і промисловим зразкам поступається їх патентним аналогам. Кількість країн, представлених у Patentscope, постійно зростає; так за останні півроку до системи приєдналися Греція, Литва та Латвія.

В українських колах науково-технічних та патентних спеціалістів останнім часом стала відомою і досить популярною БД патентних документів LENS.ORG⁸⁴, яка на додаток до аналогічного масиву патентних документів пропонує деякі можливості патентного аналізу документів та патентно-кон'юнктурних досліджень. На 10.08.2019 система включає у свій масив більше 204 млн. наукових публікацій та більше 117 млн. патентних документів (винаходів та корисних моделей) із 105 країн світу. Ця система пропонує додаткові можливості для патентного аналізу та патентно-кон'юнктурних досліджень. Також до уваги береться інформаційно-аналітична система Dimensions.ai⁸⁵, яка охоплює більше 103 млн. наукових публікацій (переважно відкритого доступу до повних текстів), 39 млн. патентних документів, відомостей про клінічні дослідження (492 тис. документів), грантове фінансування (біля 5 млн. документів) та інші документи. Пошукові можливості та інформаційні масиви цих БД достатні для проведення патентних досліджень за критеріями новизни та винахідницького рівня, а також для патентно-кон'юнктурних досліджень (в обсязі матеріалів, що вони надають). Натомість проведення патентної експертизи безумовно вимагає переходу на професійні патентні БД.

Патентним спеціалістам доступна на платній основі система Patent Bots (PatentPlex), що пропонує різні послуги підготовки патентних документів, забезпечення інтелектуального патентного пошуку та аналізу на основі технологій штучного інтелекту⁸⁶.

⁷⁹ Пошуковий сайт «База патентів України». URL: <http://uapatents.com>

⁸⁰ База даних патентних документів ESPACENET. URL: <https://worldwide.espacenet.com>

⁸¹ PatentScope. URL: <https://patentscope.wipo.int/search/ru/search.jsf>

⁸² Global Brand Database. URL: <https://www.wipo.int/reference/en/branddb/>

⁸³ Global Design Database. URL: <https://www.wipo.int/reference/en/designdb/>

⁸⁴ Lens.org. URL: <https://www.lens.org>

⁸⁵ Dimensions.ai. URL: <https://www.dimensions.ai/>

⁸⁶ Інтернет-портал патентних послуг Patent Bots . URL: <https://www.patentbots.com/>

На порталі Укрпатенту опубліковані українською мовою і періодично оновлюються переліки адрес зарубіжних баз даних об'єктів промислової власності, до яких надається безоплатний доступ в Інтернеті та науково-технічних баз даних та довідкових ресурсів, до яких надається безоплатний доступ в Інтернеті⁸⁷. Аналогічні переліки публікуються і регулярно оновлюються на сайтах наукових бібліотек багатьох університетів України, а також науково-технічних бібліотек.

Разом із тим слід констатувати, що вітчизняні патентно-пошукові системи в цілому призначені для простих процедур патентного пошуку (за номером патенту, за патентною рубрикою, за винахідником або власником документу), в той же час проведення складних патентних та патентно-кон'юктурних досліджень, отримання патентної статистики, кластерного аналізу, використання аналітичних систем (у тому числі на базі систем штучного інтелекту), потребує значних затрат неавтоматизованої «ручної» роботи для доповнення або редагування первинних масивів даних – результатів інформаційно-патентного пошуку. Державні установи створюють службові інформаційні масиви та бази даних по проблемам патентно-кон'юктурних досліджень, без забезпечення існування їх публічно-доступних версій, або забезпечення вільного (ліцензійного) доступу до первинних даних для створення незалежних систем аналітичного призначення.

Невисокий рівень знань у галузі інтелектуальної власності у менеджерів бізнес-структур, науково-технічних працівників університетів та інженерів на виробництві не дає можливості розробляти й втілювати ефективні заходи менеджменту ОІВ, інноваційної техніко-технологічної діяльності, комерціалізації ОІВ та трансферу технологій. Таке становище потенційно знецінює результати патентних та патентно-кон'юктурних досліджень. Відтак, потреба у базах даних та інформаційно-пошукових ресурсах, які необхідні для проведення патентно-кон'юктурних (науково-технічних), економічних та маркетингових досліджень, в Україні є значною та недостатньо задоволеною.

Якщо можливість доступу до наукових і науково-технічних публікацій українського походження забезпечено публічно доступною колекцією Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського «Наукова періодика України»⁸⁸, що включає 2708 фахових періодичних видань України, то можливість доступу до промислово-галузевих видань, промислових каталогів та документації обмежена традиційними бібліотечними фондами (без можливості електронного доступу). Аналогічна ситуація з газетними виданнями маркетингового та загального профілю. Однією з причин такого становища є недостатнє фінансування бібліотек на поповнення та обробку фондів періодичних видань.

На даний момент українські користувачі можуть користуватися декількома вільно доступними (доступні у режимі вільного доступу без обмежень у часі та місць доступу) та безоплатними базами (доступні у режимі вільного доступу до 1 червня 2020 року у визначених Міністерством освіти і науки (МОН) України установах – університетах (більше 100 установ) та науково-дослідних інститутах бюджетної сфери (до 100 установ)). Таким чином організовано доступ до БД SCOPUS© та Web-of Science © (Core Collection). Спеціальні аналітичні продукти компаній Elsevier© та Clarivate Analytics (відповідно системи SCIVAL© та Derwent Innovation©), які призначені для повноформатних наукових та патентних конкурентних досліджень, доступні в офісах МОН, а також Українського інституту науково-технічної експертизи та інформації. Передплата платних баз даних має поновлюватися щорічно. Але критерії відбору видань для індексації у системах SCOPUS© та Web of Science© не включають науково-методичні, науково-практичні, промислово-галузеві видання. Для компенсації цієї вади на додаток до Scopus для фармакологів, медиків, мікробіологів необхідно додатково використовувати платну базу даних EMBASE, фахівцям прикладних інженерних напрямків (електротехніка, енергетика, матеріалознавство) – базу даних COMPENDEX компанії Elsevier або інші галузеві бази даних (такі як INSPEC, BIOSIS, AGRICOLA, Chemical Abstracts, CASREACT, Reaxys, FSTA, GEOREF, MEDLINE та багато інших). В інформаційних масивах цих систем відсутні повні тексти документів (за винятком інтернет-посилань на документи відкритого доступу). В індивідуальному порядку близько 15 університетів України підключені за передплатою (пільгова програма доступу до електронних ресурсів Міжнародної

⁸⁷ Перелік адрес зарубіжних баз даних об'єктів промислової власності, до яких надається безоплатний доступ в Інтернеті. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/hyperlinks>

⁸⁸ Наукова періодика України/ Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=

фундації eIFL.net⁸⁹) до пакету баз даних корпорації EBSCO. Відповідно до пропозицій консорціуму eIFL (координатором його програм є Асоціація «Інформатіо-Консоціум») підготовлені адаптовані ліцензії доступу до повнотекстових електронних ресурсів наукових видавництв, які на даний момент доступні для передплати в Україні, зокрема, ASTM International, Credo, EBSCOhost, Emerald Publishing, Euclid, Euromonitor, HeinOnline, IMF Publishing, IMechE, Institute of Physics Publishing, JSTOR, Oxford University Press, Royal Society Publishing, Sage Publishing, Taylor & Fransis Publishing. Українські наукові та навчальні установи, які пов'язані з дослідженнями у галузі медикобіологічного, екологічного або агрокультурного секторів, можуть також користуватися пільговими послугами проекту Research4Life.

За останні роки міністерствами, відомствами та іншими організаціями національного рівня було чимало спроб створення інформаційних систем та мереж трансферу технологій, які після анонсування початку роботи не оприлюднювали результати власної діяльності. Яскравим прикладом є проект МОН «Українська мережа трансферу технологій», який був анонсований у 2008 році. Однак останні відомості про його роботу відносяться до 2010 року, що не дає підстав оцінювати ефективність роботи в цілому.

До центрів, діяльність яких пов'язана з комерціалізацією об'єктів інтелектуальної власності або трансферу технологій можна віднести відділення патентно-інформаційних послуг, консультацій та сприяння інноваційній діяльності Укрпатенту (організовує діяльність таких проектів, як «Біржа промислової власності»⁹⁰ – впровадження розробок, продаж ліцензій, моніторинг ринку), «Фабрика ідей»⁹¹ – сайт-середовище для спілкування інноваторів); Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (фонд підтримки винаходів)⁹². Зусиллями Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства (координатор – Національний офіс інтелектуальної власності) з 2018 року розвивається мережа центрів TISC при університетах України, які мають стати опорними точками тренінгів, патентних досліджень та трансферу технологій в університетах.

Наявна ситуація засвідчує необхідність забезпечення системи координації центрів інновацій та патентно-інформаційних послуг, а також проведення семінарів з питань, пов'язаних з ОІВ у регіонах, з метою запобігання повторних витрат на інформаційні ресурси та обмін інформацією між сусідніми регіонами. Для країни характерними є відсутність електронних архівів виставкової діяльності, а також каталогів та інформаційно-рекламних проспектів продукції у промислових та науково-технічних сферах; а також відсутність глибоко-структурованих баз даних публікацій у засобах масової інформації з питань науково-технічної та промислової діяльності.

1.3. Стимули створення та використання об'єктів інтелектуальної власності

Реалізація заходів з розвитку інноваційної діяльності, трансферу технологій, комерціалізації результатів досліджень є істотним елементом політики ЄС, держав-членів ЄС, ряду нових незалежних країн (Білорусь, Казахстан) тощо з метою розвитку сучасної інноваційно-спрямованої економіки.

Для України увага до питань розвитку інноваційної діяльності була характерною у 1991 – 1998 рр., із прийняттям у 1991 р. першого серед нових незалежних країн закону «Про наукову і науково-технічну діяльність», запровадженням податкових пільг науково-технічної діяльності, розгортанням діяльності Державного інноваційного фонду України. Проте з 1999 характерним є відміна податкових пільг, ліквідація Державного інноваційного фонду, відхід від орієнтації на програми структурних змін промисловості та переважна увага іноземним кредитним запозиченням. Незважаючи на прийняття законів України «Про інноваційну діяльність» (2002 р.) та «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій» (2006 р.), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (2011 р.), норми цих законів, що стосувалися фінансової підтримки інноваційної діяльності та трансферу

⁸⁹ International Foundation EIFL (Electronic Information for Libraries)/Resources. URL: <https://eifl.net/resources>

⁹⁰ Проект «Біржа промислової власності»/Відділення патентно-інформаційних послуг, консультацій та сприяння інноваційній діяльності ДП «Український інститут інтелектуальної власності». URL: <http://exchange.iii.ua/uk>

⁹¹ Проект «Фабрика ідей» / Відділення патентно-інформаційних послуг, консультацій та сприяння інноваційній діяльності ДП «Український інститут інтелектуальної власності». URL: <http://fabrikaidei.iii.ua>

⁹² Фонд Державного Стимулювання Створення І Використання Винаходів (Корисних Моделей) та Промислових Зразків/ Державна інноваційна фінансово-кредитна установа. URL: <https://www.sfii.gov.ua/fpv/>

технологій, були зупинені наступними актами з відсутністю суттєвого впливу прийнятих законів на розвиток економіки.

Відсутність засобів державного впливу на інноваційний розвиток економіки реалізувалося у щорічному зменшенні підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, а також в незначному рівні інноваційної продукції, що виробляється в Україні та поставляється на експорт. Так, кількість підприємств, що займалася інноваційною діяльністю скоротилася з 2010 р. по 2017 р. з 1462 до 759, та становила у 2017 р. 16,2% від загальної кількості обстежених підприємств в Україні. Обсяг реалізованої інноваційної продукції в Україні від загального обсягу промислової продукції склав 0,7%. З межі України було реалізовано 31,2% від обсягу інноваційної продукції, що становило 0,22% від загального обсягу промислової продукції⁹³. У 2016 р. в Україні інноваційною діяльністю займалися 834 підприємства (18,9% обстежених підприємств), при тому що у промисловості працювало 208 великих підприємств, 4652 середніх та 33695 малих. Тобто, якщо передбачити, що всі патенти отримані підприємствами сфери промисловості – зазначене становить 1 патент на винахід на 61 велике та середнє підприємство та 1 патент на корисну модель – на 8 великих та середніх підприємств.

Загрозливою тенденцією є практична відсутність діяльності підприємств України зі створення винаходів та корисних моделей та отримання охоронних документів. Так, за даними 2016 р. із 1277 отриманих патентів на винаходи на ім'я національних заявників – юридичними особами було отримано 823 патентів (64%), з них 90% становили патенти, отримані організаціями сфери науки та освіти, та лише 10% (або 6% від загальної кількості патентів) – патенти, отримані іншими підприємствами та організаціями (менше 90 патентів). Із 8931 патентів на корисні моделі, отриманих національними заявниками, – 6025 патентів (68%) становили патенти, отримані юридичними особами. З них 89,7% становили патенти, отримані організаціями сфери науки та освіти, та лише 10% (або 8% від загальної кількості патентів) – патенти на корисні моделі, отримані іншими підприємствами та організаціями (менше 640 патентів).

Стан законодавства та діяльності органів влади у сфері інновацій неодноразово аналізувався під час парламентських слухань, слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти, засідань РНБО України. У кожному випадку приймалися рішення щодо зобов'язань органам виконавчої влади здійснити заходи зі зміни становища, розробити проекти відповідних законодавчих актів⁹⁴. Проте

⁹³Наукова та науково-технічна діяльність України. Державна служба статистики України. Статистичний збірник. Київ, 2018. С. 85, 102–104.

⁹⁴Постанова Верховної Ради України «Про концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України» від 13.07.1999 N 916-XIV. URL: <http://www.rada.gov.ua>; Постанови Верховної Ради України від 16 червня 2004 року N 1786-IV "Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні". URL: <http://www.rada.gov.ua>; Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації"» від 27.06.2007 № 1244-V. URL: <http://www.rada.gov.ua>; Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»» від 21.10.2010 № 2632-VI. URL: <http://www.rada.gov.ua>; Постанова Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави»» від 11.02.2015 р. № 182-VIII. URL: <http://www.rada.gov.ua>; Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 3 липня 2001 року «Про невідкладні заходи щодо виводу з кризового стану науково-технологічної сфери України і створення реальних умов для переходу економіки на інноваційну модель розвитку»» № 640/2001 від 20.08.2001 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>; Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 року «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України»» від 11.07.2006 № 606/2006 (Указ втратив чинність на підставі Указу Президента N 504/2014 від 06.06.2014). URL: <http://www.rada.gov.ua>; Рішення Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти «Про стан державного регулювання і управління у сфері розвитку, правової охорони і захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні (до протоколу № 14 від 16.04.2008 р.)». URL: <http://www.rada.gov.ua>; Рішення Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Про затвердження Рекомендацій слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти на тему: "Про стан та законодавче забезпечення фінансування наукової і науково-технічної діяльності" (13 березня 2013 року) (до протоколу № 6 від 17 квітня 2013 р.) URL: <http://www.rada.gov.ua>; Матеріали Парламентських слухань «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку» 21 березня 2018 р. К. : Парламентське видавництво. № 2, 2018. 171 с.

вказані рішення переважно не виконувалися, положення законодавчих актів, що були пов'язані з фінансуванням, кредитуванням, податковими пільгами, або не виконувалися, або невдовзі відмінялися.

Хоча слід вказати, що наявний й певний позитивний досвід. Так, в Україні має місце фінансування окремих інноваційних проектів Державною інноваційною фінансово-кредитною установою, до завдань якої входить надання підтримки суб'єктам інноваційної діяльності для реалізації ними інноваційних проектів. Здійснюється підтримка окремих науково-технічних проектів в інтересах підприємств НАН України. Постановою КМУ від 20.06.2018 р. № 500 «Про реалізацію експериментального проекту з організації діяльності фонду державного стимулювання і використання винаходів (корисних моделей) та промислових зразків» було запроваджено проведення конкурсів та фінансування проектів, пов'язаних із створенням та/або використанням винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності за рахунок коштів, одержаних від сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на OIB.

Однак для здійснення прориву в Україні мають бути застосовані **механізми підтримки інноваційної діяльності, трансферу технологій**, що довели свою життєздатність у провідних країнах світу, зокрема: пряме фінансування інноваційної діяльності та трансферу технологій; венчурне фінансування; податкова підтримка інноваційної діяльності; кредитування інновацій; підтримка трансферу знань; підтримка комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності; розвиток інноваційної інфраструктури; підтримка інноваційної діяльності на підприємствах, у т.ч. публічно-приватне партнерство.

Зокрема, слід врахувати позитивний досвід держав-членів ЄС в частині широкого фінансування програм публічно-приватного партнерства між ЗВО, науковими установами та підприємствами з проведення досліджень та розробок та трансферу технологій в інтересах підприємств за рахунок спільного фінансування коштами бюджету та коштів підприємств. При цьому частка бюджетного фінансування становить для МП, середніх та великих підприємств: проведення промислових досліджень – відповідно 70, 60 і 50%; експериментальні розробки – відповідно 45, 35 і 25%. У випадку спільних досліджень між підприємствами, або між підприємствами та МП чи підприємствами та науковими установами частка державних субсидій може збільшуватися на 10%. Окрім цього, із 2000 р. набуло розвитку застосування в державах-членах ЄС спрощеної схеми фінансування через надання ваучерів. Також широко розвинутим в державах-членах ЄС є утворення державних фондів та фондів з часткою державних коштів, спрямованих на розвиток венчурної діяльності, утворення венчурних фондів.

Поряд із цим законодавство 18 з 28 держав – членів ЄС містить податкові стимули зі здійснення інноваційної діяльності, проведення досліджень та розробок. Пільгове оподаткування включає: зниження розміру сум податків на певний відсоток витрат на проведення досліджень та розробок (20-40%) або зменшення бази, що оподатковується на 125–175% витрат на проведення досліджень та розробок у 15 державах-членах ЄС. Пільги “patent box” або “innovation box” наявні у 12 держав-членів ЄС, що передбачають зменшення до 50–90% сум, що отримані від використання винаходу, в деяких країнах також програмного забезпечення, від оподаткування податком на прибуток. Також застосовуються податкові пільги для молодих інноваційних компаній (у Бельгії, Франції), зменшення прибуткового податку та відрахувань на соціальне страхування для наукових працівників (у Бельгії, Данії, Нідерландах, Італії), прискорена амортизація для певних типів обладнання (у Великій Британії, ФРН) тощо⁹⁵.

Кредитні пільги є загально розповсюдженим інструментом у державах-членах ЄС для полегшення доступу МСП, стартапів та інноваційних компаній до кредитів та зниження пов'язаних із цим витрат. У більшості випадків надання безвідсоткових кредитів або кредитів за зменшеними ставками, гарантій здійснюється спеціалізованими державними або приватними кредитними установами в рамках державних програм пільгового кредитування.

Наприклад, доступні кредити є одним із найбільш дієвих інструментів підтримки ККІ. Водночас державна підтримка МСП в Україні, зокрема, через позики від державного банку «Ощадбанк», не адаптується до потреб та особливостей ККІ. Відсутні механізми внесення OIB і нематеріальних активів

⁹⁵ Global Research & Development Incentives Group. April 2017. 46 p. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/tax/pdf/pwc-global-r-and-d-brochure-april-2017.pdf>.

як застави в банку. Недосконалими залишаються й інструменти оцінки ОІВ та інших нематеріальних активів.

З метою застосування механізмів трансферу знань доцільно врахувати Повідомлення «Покращення трансферу знань між дослідницькими інститутами та промисловістю у всій Європі: залучення відкритих інновацій – упровадження Лісабонської стратегії»⁹⁶ та Рекомендацію 2008/416/ЄС «Щодо управління правами інтелектуальної власності та Кодекс практики для університетів та інших державних науково-дослідних організацій»⁹⁷, в яких визначені механізми розширення використання результатів досліджень, ОІВ в ЄС.

Суттєва увага в державах-членах ЄС приділяється підтримці комерціалізації ОПІВ. Спеціальні акти щодо сприяння охороні інтелектуальної власності, іноземному патентуванню, податковому стимулюванню використання винаходів ухвалено у Польщі, Ірландії, Фінляндії, Угорщині, Греції, Австрії, Італії, ФРН, Кіпрі, Португалії, Чехії, Болгарії, Франції, Австрії та інших країнах. При цьому використовуються такі форми як підтримка іноземного патентування, охорона прав інтелектуальної власності через фінансування досліджень, підтримка патентування та комерціалізації винаходів, підтримка охорони прав інтелектуальної власності в МСП, аудит з питань інтелектуальної власності. За рахунок фінансування на рівні ЄС та держав-членів було створено мережу Innovation Relay Centre, що у державах-членах ЄС забезпечувала діяльність із внутрішньо національного та міжнародного трансферу технологій та надання послуг з трансферу технологій. З 2008 р. зазначена система, а також Euro Info Centres, були трансформовані у Enterprise Europe Network, що розширила свою діяльність, крім держав-членів ЄС, ще більш ніж на 30 країн.

Натомість для України суттєвою проблемою залишається реалізація політики щодо сплати зборів за подання заявок та підтримання у силі охоронних документів на винаходи, корисні моделі, інші ОІВ неприбутковими установами бюджетної сфери (ЗВО та науковими установами), що відповідає інтересам інноваційного розвитку країни та сприяє створенню та використанню в економіці ОІВ, що створюється у ЗВО, наукових установах. Адаже прогнозується суттєве падіння винахідницької діяльності у бюджетному секторі України, викликане встановленням у 2019 р. згідно постанови КМУ від 12.06.2019 р. для ЗВО, наукових установ, установ Міністерства оборони України, інших бюджетних установ (неприбуткових організацій) ставок зборів за подання заявок та підтримання у силі охоронних документів на винаходи та корисні моделі, збільшених – у 4 рази для винаходів та 12 разів – для корисних моделей. Відсутність належного обґрунтування зазначеного підвищення ставок зборів, їх пропонування без розрахунків додаткових витрат бюджету для здійснення діяльності з охорони прав інтелектуальної власності, а також урахування, що фінансування проведення досліджень та розробок за рахунок коштів загального фонду державного бюджету збільшилося в Україні з 2007 р. по 2018 р. лише в 2,3 рази.

Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» 2006 р. було передбачено здійснення МОН заходів з забезпечення фінансування закордонного патентування ОПІВ за рахунок коштів, передбачених на такі цілі в Державному бюджеті України, а також організації залучення інших надходжень для фінансування закордонного патентування. Однак вказані положення не були реалізовані. У той же час вартість отримання патенту на винахід в іноземних країнах становить значні суми (з врахуванням витрат на послуги іноземного патентного повіреного: ФРН – 2-3 тис. євро, США – 6-10 тис. дол.), що не дозволяє отримати патенту охорону для перспективних винаходів, що створюються у ЗВО та наукових установах за кордоном.

Невирішеною проблемою в Україні є патентування мультинаціональних винаходів, створених винахідниками різних країн. Особливо гостро це питання постає у зв'язку зі створенням таких винаходів при проведенні спільних наукових проектів українських вчених в рамках Рамкових наукових програм ЄС, зокрема програми «Горизонт 2020» а також національних наукових програм держав-членів ЄС. Актуальним вбачається врахування механізмів, що пропонуються на міжнародному рівні, для вирішення зазначеної проблеми.

⁹⁶ EC Communication Improving knowledge transfer between research institutions and industry across Europe: embracing open innovation – Implementing the Lisbon agenda, COM (2007)182, 2007.

⁹⁷ Commission Recommendation on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organisation, COM (2008)1329.

Нагальними питаннями для комерціалізації ІВ є й створення відповідних умов у частині **бухгалтерського обліку, оцінки нематеріальних активів, оподаткування, аудиту ІВ** тощо. Адже на даний момент існують розбіжності між П(С)БО 8 та МСБО 38, що стосується процедури ідентифікації нематеріальних активів, критеріїв їх контролю, майбутньої економічної вигоди, скорочення витрат або інші вигоди, які є результатом використання активу суб'єктом господарювання, ведення виробничого (управлінського) обліку, до якого віднесено визнання витрат, які не визнаються нематеріальними активами та підлягають відображенню у складі витрат того звітного періоду, у якому вони були здійснені. Поряд із цим спостерігається розбалансованість у питаннях звітності на рівні органів державного управління, таких як Міністерство фінансів України, Державна служба статистики України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України тощо. Різні форми звітності підлягають зведенню різними державними відомствами, при цьому наявною є проблема незіставності показників фінансової та статистичної звітності (причому нематеріальні активи майже не відображаються у такій звітності, що унеможливує проведення якісного аудиту).

Залишається невирішеними питання консолідації фінансової звітності в частині визначення структури та порядку формування загальної консолідованої фінансової звітності суб'єктів державного сектору. У Бюджетному кодексі України відсутній механізм здійснення операцій з об'єктами права інтелектуальної власності та діяльності в сфері трансферу технологій, які слід враховувати при формуванні власних надходжень неприбуткових бюджетних установ.

Щодо регулювання відносини, які виникають у сфері оподаткування при здійсненні операцій з ОПІВ та трансфер технологій, то, зокрема, виражені в абсолютних одиницях ставки оподаткування за окремими податками характеризуються більшою нестабільністю, а перегляд ставок обґрунтовується частіше необхідністю запобігання фінансовій катастрофі та створення передумов для економічного зростання в Україні або потребою в забезпеченні збалансованості бюджетних надходжень, що є пріоритетними, а бізнес-інтереси з комерціалізації ОПІВ та трансфер технологій не приймаються до уваги. Для багатьох підприємств, які займаються інтелектуально-інноваційною діяльністю і спираються на комерціалізацію ОПІВ та трансфер технологій, податок на прибуток сплачується ними з бази оподаткування, визначеної у фінансовій звітності підприємства відповідно до національних П(С)БО або міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), на різниці, які виникають відповідно до положень ПКУ шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), що потребує удосконалення методології формування бази оподаткування (із встановленням обмежень щодо вирахування витрат). Поряд із цим зменшуються бізнес-інтереси при укладанні ліцензійних договорів, коли ліцензіат не відносить нараховану суму роялті на витрати, як це передбачалось до прийняття змін в ПКУ до 2016 р., а сплачує її за рахунок чистого прибутку, що потребує в ПКУ усунення наявного подвійного оподаткування тощо.

Національні стандарти оцінки прав ІВ визначають різні види вартості, але не розкривають і не розглядають ситуації, в яких розрахунок того або іншого виду вартості ОПІВ найбільш доцільний. Відтак, змістового значення набуває розробка єдиної термінології і класифікації вартості. Нагальним є узагальнення методів оцінки права ІВ з позиції різновидів інтелектуальної власності в межах їх класифікації за предметною ознакою, що дозволить обґрунтувати оцінювачем їх вибір. Потребує узагальнення та законодавчого закріплення надання обов'язкової документально підтвердженої вихідної інформації для цілей приватизації державної власності у вигляді ОПІВ та для оцінки завданих збитків при використанні порушниками майнових прав ІВ, що сприятиме подоланню відсутності чи недостовірності необхідних вихідних даних про об'єкт оцінки ІВ та іншої інформації.

Проблемою залишається розвиток та проведення аудиту ОПІВ, який обмежується інформацією методичного характеру, відсутністю або укріплення результатів проведеного аудиту, розглядаючи їх як конфіденційну інформацію. Не вирішується проблема ведення Державною службою статистики України прийняття форм статистичної звітності про укладання ліцензійних договорів, яка раніше здійснювалась.

Проблемою залишається розробка та впровадження методології управління інтелектуальною власністю, суттєвим недоліком якої є те, що в ній фактично відсутній комплексний підхід до процесів інформаційного забезпечення, експертизи, надання правового захисту, економічної оцінки вартості та використання об'єктів права інтелектуальної власності. Сьогодні існує нагальна потреба створення прозорості та ефективної структури державного управління сферою інтелектуальної власності.

Істотною проблемою для національної системи ІВ залишається малочисельність **професіоналів у сфері комерціалізації ІВ** та низька якість менеджменту в сфері управління ІВ, який нездатний сприяти реалізації завдань, зокрема, подальшому формуванню ринка ІВ, підвищенню конкурентоспроможності підприємств. Підготовка фахівців одного напрямку не вирішує питання кваліфікованої організації та здійснення комерціалізації ІВ. У таких випадках недосконалість проведення комерціалізації ІВ призводить до збитків при ігноруванні знань з оцінки вартості ІВ, слабкого володіння знаннями з регуляторного оподаткування, укладання недосконалих угод, особливо при ліцензійній передачі ОПІВ в користування.

В Україні домінує формування знань спеціалістів з комерціалізації ІВ на основі їх набутої практичної діяльності в сфері інтелектуальної діяльності за напрямками: спеціаліста з оцінки, пов'язаного з проведенням оцінки вартості ІВ; спеціаліста в якості патентного повіреного; бухгалтера, пов'язаного з веденням бухгалтерії з ОПІВ; адвоката, який залучається до вирішення спірних питань в суді, що стосується правомірності господарської діяльності з ОПІВ; судовий експерт, діяльність якого пов'язана з дослідженням порушених прав інтелектуальної власності; менеджера суб'єкта господарювання, як організатора комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності; маркетолога, який досліджує ринок інтелектуальної власності; науковця, винахідника, раціоналізатора та правника тощо, наукова, винахідницька та правова діяльність яких пов'язана зі створенням, використанням та продажем ОПІВ. Це свідчить: 1) про складність проведення процесу комерціалізації за різними етапами її здійснення; 2) про потребу в комплексності знань професіонала, вміння його побудувати модель комерціалізації ОПІВ з урахуванням особливості окремих видів майнових прав інтелектуальної власності з одночасним поєднанням знань з правових питань, фінансів, бухгалтерського обліку та управлінського менеджменту; 3) про відсутність цілеспрямованого навчання з поєднанням практики проведення поетапної комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності; 4) про відсутність достатньо поширених навчально-методичних джерел з метою опанування процесу комерціалізації ОПІВ.

Слід констатувати також і низьку якість менеджменту в сфері управління ІВ, який нездатний сприяти реалізації завдань, зокрема, подальшому формуванню ринка ІВ, підвищенню конкурентоспроможності підприємств, з яким пов'язують відсутність економічних стимуляторів (податкових) розвитку інноваційної діяльності, відсутність або слабкість відношень між стейкхолдерами, з комерційними агентами, з фінансовими менеджерами та правниками тощо. Слід зазначити, що підготовка фахівців одного напрямку не вирішує питання кваліфікованої організації та здійснення комерціалізації ІВ. У таких випадках недосконалість проведення комерціалізації ІВ призводить до збитків при ігноруванні знань з оцінки вартості ІВ, слабкого володіння знаннями з регуляторного оподаткування, укладання недосконалих угод, особливо при ліцензійній передачі ОПІВ в користування. У той же час, фахівці одного напрямку при їх бажанні удосконалювати свої знання в умовах потреби здійснення комерціалізації ІВ здатні поповнювати лаву професіоналів з організації створення, використання та продажу ОПІВ. Це так званий резерв на поповнення професіоналів.

Так, за даними Державного реєстру суб'єктів оціночної діяльності (СОД) Фонду державного майна України (ФДМУ) станом на 31.05.2019 р. зареєстровано за всіма напрямками оцінки 2807 СОД. ФДМУ встановлено спеціалізації напряму в сфері оцінки майнових прав інтелектуальної власності: 2 «Оцінка цілісних майнових комплексів, паїв, цінних паперів, майнових прав та нематеріальних активів, у тому числі прав на об'єкти інтелектуальної власності»: 2.1 – «Оцінка цілісних майнових комплексів, паїв, цінних паперів, майнових прав та нематеріальних активів (крім прав на об'єкти інтелектуальної власності)»; 2.2 – «Оцінка прав на об'єкти інтелектуальної власності». Станом на 31.05.2019 р. зареєстровано зі спеціалізації напряму оцінки 2 – Оцінка цілісних майнових комплексів, паїв, цінних паперів, майнових прав та нематеріальних активів, у тому числі прав на об'єкти інтелектуальної власності» 879 СОД або 31,3% від загальної кількості. Зі спеціалізації напряму оцінки 2.2 – «Оцінка прав на об'єкти інтелектуальної власності» зареєстровано 837 СОД або 29,8 % від загальної кількості.

У Державному реєстрі оцінювачів станом на 14.06.2019 р. зареєстровано 13016 оцінювачів, у тому числі зі спеціалізації напряму оцінки 2.2 – «Оцінка прав на об'єкти інтелектуальної власності» зареєстровано 263 оцінювача, що складає 2,0 % від зареєстрованих оцінювачів, кількість яких постійно змінюється за результатами підтвердження кваліфікаційного іспиту в установленому порядку. За даними Державного реєстру оцінювачів найбільша кількість оцінювачів з оцінки зі спеціалізації за

напрямом 2.2: дов Києві – 122 та в Київській області – 19, в Харкові – 11, во Львові – 8, в Запоріжжі – 7, в Полтаві – 7, у Дніпрі – 7. Як вбачається, такої кількості оцінювачів з оцінка прав на ОІВ замало, що компенсується оцінювачами зі спеціалізації напряму оцінки 2.2 в СОД, але з іншого боку статистика свідчить про недозавантаженість фахівців, що обумовлено інерційністю процесів інтелектуально-інноваційної діяльності в Україні у 2013 – 2018 рр.

Страховання фінансових ризиків/відповідальності перед третіми особами правоволодільців майнових прав ІВ може розглядатися як один з елементів комерціалізації інтелектуальної власності, що забезпечує ефективне здійснення і розвиток підприємницькою діяльності. Заохочення розвитку МСП через охорону і захист належних йому прав ІВ може здійснюватися на різних рівнях. Крім державної реєстрації прав інтелектуальної власності та отримання охоронних документів у встановленому законом порядку, страхування від порушень прав інтелектуальної власності може стати додатковим засобом на шляху підтримки розвитку МСП в Україні. Запровадження страхування в Україні є доречним і в розумінні того, що страхування у сфері ІР є світовою тенденцією. Адже досить давно та успішно воно впроваджено на страхових ринках США, Великої Британії та Канади. Менш активно розвивається в Європейському Союзі, однак із введенням системи «єдиного патенту» очікується збільшення популярності. Доцільно зауважити, що Європейська комісія в останні роки почала проявляти інтерес до дослідження питання застосування страхування у сфері ІВ та заохочення європейських страхових компаній до впровадження таких продуктів в країнах ЄС⁹⁸. У Китаї та Японії Патентні відомства надають допомогу для отримання МСП такого страхового полісу. Страховики в різних країнах світу, які надають послугу зі страхування від порушень майнових прав: ADF Insurance Brokers Ltd, Aon Risk Solutions, TheJudge, La Playa, Allianz, Lloyd's, Miller Insurance Services, Opus Underwriting, Thomas Miller and Lloyds.

Натомість в Україні на сьогоднішній день на ринку страхових послуг відсутні пропозиції страхових продуктів, які покривають збитки, пов'язані із порушенням прав інтелектуальної власності. Така ситуація обумовлена декількома чинниками: низький рівень правосвідомості щодо інтелектуальної власності у населення у цілому; тенденція до зменшення кількості страхових компаній в останні роки⁹⁹; недовіра населення до страхового ринку через ризики невиплати страхового відшкодування. Одним із шляхів вирішення вбачається проведення моніторингу (дослідження) серед основних учасників ринку у цій сфері щодо зацікавленості у такому страховому продукті, а також інформаційних заходів спрямованих на підвищення рівня обізнаності щодо переваг страхових продуктів у сфері ІВ.

Слід відзначити реалізацію в Україні ряду проектів ЄС, Світового банку, Європейської економічної комісії ООН, окремих держав-членів ЄС з аналізу системи інноваційної діяльності в Україні, регулювання трансферу технологій, охорони інтелектуальної власності¹⁰⁰ з виробленням конкретних рекомендацій стосовно розвитку механізмів інноваційної діяльності, використання ОІВ, трансферу технологій в Україні. Проте більшість з зазначених рекомендацій залишилися невиконані.

1.4. Правові засади охорони прав інтелектуальної власності в Україні

Необхідним елементом соціально-економічного прогресу держави є наявність сучасної, міжнародно визнаної системи охорони об'єктів інтелектуальної власності. Україна – держава із значним науково-технічним та інтелектуальним потенціалом – створює саме таку систему.

⁹⁸ Зокрема, на замовлення ЄК починаючи з 2003 року, консалтинговою компанією CJA Consultants Ltd було здійснено декілька досліджень страхових продуктів щодо ризиків понесення судових витрат у процесі патентних спорів.

⁹⁹ Звіт Нацкомфінпослуг по страховому ринку за 1 квартал 2019 року. https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_1_%202019.pdf

¹⁰⁰ Ukraine - Intellectual property and technology transfer regulatory review. The World Bank Group, 2017. 50 p.

Обзор инновационного развития Украины. Европейская экономическая комиссия ООН. Женева, 2013. 170 с.

Інноваційна політика: європейський досвід і рекомендації для України. Том 3. Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». К.: Фенікс, 2011. 74 с.

Рекомендації «Вдосконалення передачі знань в Україні між науково-дослідними установами та промисловістю». Університет Тарту, Центр інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України, 2016. 23 с.

Наявна в Україні нормативно-правова база забезпечує правову охорону об'єктів інтелектуальної власності та порядок їх використання. Однак практика застосування законодавства виявила цілий ряд проблем, пов'язаних з невідповідністю деяких його норм нормам міжнародного права, забезпеченням ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та створенням цивілізованого ринку цих об'єктів. При цьому недосконала та інертна на зміни система державного управління сферою правової охорони інтелектуальної власності призвела до відсутності істотного прогресу в адаптації нормативно-правової бази до сучасних економічних та політичних умов.

Так, згідно щорічного звіту Міжнародного Альянсу Інтелектуальної Власності (IIIPA) аналіз проблем на законодавчому та правозастосовному рівнях авторського права і суміжних прав дає підстави для рекомендації залишити Україну у так званому «priority watch list» у 2019 році. Поряд із цим Україна згадується у Списку 301 з 1997 року, що завдає одночасно економічних та репутаційних втрат. Така ситуація обумовлена низкою невіршених досі проблем у сфері авторського права і суміжних прав. Прогалини на законодавчому рівні стосуються положень авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві з використанням сучасних інтернет технологій, колективного управління, використання неліцензійного програмного забезпечення. Незважаючи на позитивні здобутки з цих питань залишається значна кількість законодавчих прогалин та перешкод на шляху практичного застосування механізмів захисту авторських і суміжних прав. Існує велика необхідність у розробці додаткових законодавчих положень для заохочення розвитку легальних ринків онлайн книг, відеоігор, кінофільмів, музики з урахуванням прав українських та іноземних правоволодільців.

Для України характерною є неузгодженість законодавства України щодо охорони прав на торговельні марки; невідповідність національного законодавства у цій сфері вимогам Угоди про асоціацію та невідповідність законодавству ЄС у цій сфері; наявність прогалин та колізій у законодавстві щодо охорони прав на торговельні марки; невідповідність зазначеного законодавства розвитку технологій, у тому числі стосовно електронного падання заявок на об'єкти промислової власності, зокрема торговельні марки; встановлення необґрунтовано великих розмірів зборів щодо набуття майнових прав інтелектуальної власності; велика тривалість процедури реєстрації торговельних марок в Україні.

Наявною є й неузгодженість норм національного законодавства щодо охорони прав на географічні зазначення; невідповідність національного законодавства у цій сфері вимогам Угоди про асоціацію а необхідність виконання Україною зобов'язань за Угодою в частині охорони географічних зазначень; складність та велика тривалість процедури реєстрації в Україні географічних зазначень (кваліфікованих зазначень походжень товарів); відсутність належного контролю наявності особливих якостей та інших характеристик товарів, щодо яких зареєстровано географічне зазначення (кваліфіковане зазначення походжень товарів); низька зацікавленість малих і середніх виробників створювати об'єднання та реєструвати географічні зазначення в Україні і в інших державах, обумовлюють необхідність впровадити комплекс заходів щодо реформування української системи охорони прав на географічні зазначення.

Подібні проблеми існують й щодо будь-яких інших об'єктів ІВ в частині законодавчого регулювання.

Водночас суттєвим чинником вдосконалення законодавства України у сфері інтелектуальної власності є вплив міжнародних договорів, що укладаються Україною, виконання зобов'язань згідно Угоди «Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності» Світової організації торгівлі», угод між Україною та Європейським Союзом та угод, що укладаються в рамках Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Актуальним питанням на цей час є здійснення змін законодавства України у сфері інтелектуальної власності відповідно до вимог Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що має наблизити законодавство України у сфері інтелектуальної власності до стандартів ЄС та забезпечити функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС стосовно створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності.

З 1991 року в Україні було сформовано законодавчу базу у сфері інтелектуальної власності, що включає положення Конституції України, Книгу 4 «Інтелектуальна власність» Цивільного кодексу України, положення Господарського кодексу України, Кримінального кодексу України, Митного кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та ряду процесуальних

кодексів, 11 спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності («Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» тощо), міжнародні договори, укладені Україною, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади України. Істотну роль у виробленні єдиних підходів до охорони прав на об'єкти права інтелектуальної власності в Україні становило прийняття 16.01.2003 Книги 4 «Інтелектуальна власність» Цивільного кодексу України (кодекс набрав чинності 01.01.2004).

Україна є учасником 22 багатосторонніх міжнародних договорів, адміністративні функції яких виконує ВОІВ, Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин та є учасником двосторонніх угод з охорони інтелектуальної власності з основними торговельними партнерами. Суттєве значення для посилення захисту прав інтелектуальної власності в Україні має вступ України до Світової організації торгівлі у 2008 р. та внесення змін до законів України з метою приведення їх у відповідність до Угоди «Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності»¹⁰¹.

Основні виклики розвитку законодавства України на цей час пов'язані з реалізацією Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (політичну частину угоди було підписано 21.03.2014 року, економічну частину – 27.06.2014, чинна з 1.09. 2017), що передбачає наближення національного законодавства до законодавства ЄС. Глава 9 «Інтелектуальна власність» розділу IV Угоди містить положення щодо охорони прав інтелектуальної власності, що мають бути імplementовані у законодавство України.

При цьому процес адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності було започатковано ще Угодою про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року (чинна з 1 березня 1998 року), яка визначила зобов'язання України (стаття 50 та додаток III) забезпечити «рівень захисту, аналогічний існуючому у Співтоваристві, включаючи ефективні засоби забезпечення дотримання таких прав». Механізми адаптації законодавства, у тому числі з охорони інтелектуальної власності, були визначені Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004.

Практика застосування законодавчих актів у сфері інтелектуальної власності була предметом розгляду парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» (21 березня 2007 р.), слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти «Ефективність застосування законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав» (3 вересня 2008 р., 3 липня 2009 року); «Промислова власність в інноваційній економіці України: ефективність застосування законодавства та державного регулювання» (5 жовтня 2009 року); «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку» (15 жовтня 2014 року) тощо.

Позитивними зрушеннями для сфери інтелектуальної власності стали певні кроки, здійснені у 2017 – 2018 роках. Так, у 2017 році у зв'язку з прийняттям закону України № 1977-VIII «Про державну підтримку кінематографії в Україні» було внесено ряд важливих змін щодо захисту авторських і суміжних прав в мережі Інтернет до інших законів України, зокрема, до Закону України «Про авторське право і суміжні права», Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України. Також у 2017 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким було доповнено положення процесуального законодавства України про Вищий суд з питань інтелектуальної власності. У 2018 році було прийнято окремий закон для упорядкування сфери колективного управління майновими авторськими і суміжними правами «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» з урахуванням окремих зауважень міжнародних експертів та положень Директиви 2014/26/ЄС «Про колективне управління авторським та суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори з метою онлайн використання на

¹⁰¹ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності» від 22.05.2003 № 850-IV.

внутрішньому ринку». Хоча вже зараз представники кінематографічної галузі наполягають на необхідності віднесення сфери використання аудіовізуальних творів до розширеного колективного управління й утворення окремого ОКУ для аудіовізуального сектору.

На виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію у Верховній Раді України у цей період розглядалися урядові проекти законів щодо внесення змін до національного законодавства про інтелектуальну власність (зокрема, № 9385, № 6023, № 5694), які пройшли різні стадії обговорення, але так і не були прийняті.

Враховуючи визначальне місце сфери ІВ для розбудови інноваційної та інвестиційно привабливої економіки, серед поданих 29 – 30 серпня 2019 р. президентських ініціатив¹⁰² щодо прискореного розгляду були подані наступні проекти законів:

про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень (№ 0900) - прийнятий;

про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів (№ 0899) - прийнятий;

про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з набранням чинності Законом України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» (№ 0896) – прийнятий.

Прийняття зазначених законопроектів мало також вирішити проблему усунення колізій між спеціальним законодавством у сфері ІВ та Цивільним кодексом України, що існують з 2004 року.

Наразі профільним комітетом ВРУ з питань економічного розвитку було підтримано для винесення на перше читання проекти законів «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентним тролінгом» (№ 2258 від 11.10.2019) та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо реформи патентного законодавства)» (№ 2259 від 11.10.2019).

Разом із тим слід розуміти, що здійснення робіт з імплементації положень Угоди про асоціацію щодо охорони інтелектуальної власності потребує впровадження в Україні відповідного організаційного механізму. Суттєве значення для досягнення вказаної мети має врахування при наближенні законодавства нових актів ЄС у сфері інтелектуальної власності, рішень Суду ЄС щодо тлумачення положень актів ЄС, а також практики держав-членів ЄС з імплементації актів ЄС, визначення механізму наближення законодавства до актів ЄС у сфері інтелектуальної власності, як це встановлено для інших напрямків Угоди. Так, у главі 9 Угоди або у рішеннях Ради Асоціації також не відображено нові акти ЄС, ухвалені під час розгляду та підписання Угоди. Не вказано, як діяти, якщо акти ЄС передбачають зміну положень, викладених в Угоді. З урахуванням вирішального значення для ефективного застосування положень Угоди з охорони інтелектуальної власності рішень Суду ЄС не наведено вимоги та механізм урахування таких рішень. Також Угода не містить зобов'язання та механізм урахування і адаптації майбутніх актів ЄС у цій сфері. Відсутній механізм імплементації актів ЄС до національного законодавства. Не визначено зобов'язання європейської сторони інформувати Україну про нові акти ЄС у цій сфері, порядок розгляду нових актів, їхньої імплементації, зобов'язання з тлумачення положень актів ЄС при їх імплементації та застосуванні згідно з відповідними рішеннями Суду ЄС, як це визначено для інших розділів Угоди. Це призводить до викликів для органів державної влади України стосовно організації ефективного та сталого механізму наближення законодавства.

Також не визначено механізм надання роз'яснень щодо застосування положень Угоди про асоціацію, а також актів ЄС, імplementованих до національного законодавства з охорони інтелектуальної власності, відповідно до рішень Суду ЄС. Окрім цього, положення глави 9 «Інтелектуальна власність» розділу IV Угоди про асоціацію в деяких випадках містять розбіжності між нормами Угоди та положеннями актів ЄС, також переклад окремих положень глави 9 не відповідає англійському оригіналу Угоди, що має бути вирішено під час робіт з наближення законодавства, а також через подання при необхідності запитів до Ради асоціації відповідно до ст. 476 «Виконання зобов'язань» Угоди. Доречним є забезпечення належного перекладу актів ЄС із застосуванням єдиних методичних принципів, проведення експертизи та редагування перекладу фахівцями та формування єдиного електронного фонду перекладів актів ЄС, що пройшли експертизу та редагування.

¹⁰² Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. Законопроекти. URL: <https://rada.gov.ua/news/zp>

Окрім євроінтеграційних спрямувань актуальним для України залишається питання розширення її участі у розробці міжнародних ініціатив у сфері охорони інтелектуальної власності в рамках ВОІВ, СОТ, а також розгляд питання щодо доцільності приєднання до Європейської патентної конвенції, нових багатосторонніх міжнародних договорів: Пекінського договору про аудіовізуальні виконання та Марракеського договору про полегшення доступу сліпих, осіб з порушеннями зору або іншими обмеженнями з причин інвалідності сприймати друковану інформацію до опублікованих творів .

1.5. Інституціональні рамки системи охорони інтелектуальної власності

Після проголошення незалежності паралельно з законодавчою базою почалося формування органів державного управління у сфері інтелектуальної власності та розбудова державної системи охорони інтелектуальної власності, що зазнали за цей час істотних змін. У 1992 році було створено Державне патентне відомство України (постанова КМУ від 21.07.1992 р. № 411). У 1999 році нетривалий час функціонували Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності (постанова КМУ від 08.07.1999 р. № 1208) та Державне агентство України з охорони промислової власності (постанова КМУ від 07.12.1999 р. № 2212). Важливу роль відіграло утворення Державного агентства України з авторських і суміжних прав (ДААСП), яке стало першою організацією колективного управління майновими авторськими і суміжними правами на території України. Міністерство освіти України (МОУ), засноване в 1999 р., об'єднало координацію всіма сферами, у тому числі тих, що стосувалися авторського права.

У 2000 році сферою ІВ став опікуватися створений Державний департамент інтелектуальної власності як урядовий орган державного управління, що діяв у складі МОН України (постанова КМУ від 20.06.2000 р. № 997). В рамках проведення в Україні адміністративної реформи у 2011 році Державний департамент ІВ був ліквідований, натомість було створено Державну службу інтелектуальної власності України (ДСІВУ). ДСІВУ виступала центральним органом виконавчої влади України, який реалізовував державну політику у сфері інтелектуальної власності та керувався Кабінетом Міністрів України спочатку через Міністра освіти і науки, а пізніше – через Міністра економічного розвитку і торгівлі України.

1 червня 2016 року КМУ затвердив постанову № 402 «Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони ІВ в Україні». Спираючись на успішний міжнародний досвід, Концепція запропонувала впровадження дворівневої системи правового охорони ІВ шляхом створення національного органу інтелектуальної власності, підпорядкованого **Міністерству економічного розвитку і торгівлі України** (МЕРТ)¹⁰³. Запровадження дворівневої системи державного управління сферою інтелектуальної власності передбачає створення Національного органу інтелектуальної власності України як юридичної особи публічного права, що належить до сфери управління Міністерства економічного розвитку і торгівлі; при цьому МЕРТ забезпечуватиме формування та реалізуватиме державну політику в сфері інтелектуальної власності, а національний орган інтелектуальної власності виконуватиме окремі публічні функції (владні повноваження) з реалізації державної політики (видача охоронних документів (патентів, свідоцтв) на об'єкти права інтелектуальної власності).

На першому етапі реформи системи ІВ трирівневу систему охорони ІВ в Україні було трансформовано у дворівневу (згідно постанов КМУ від 23.08.2016 р. № 585 та від 11.05.2017 р. № 320), в якій МЕРТ виконує ключову роль з формування політики та відповідає за нагляд і загальне управління системою охорони ІВ в Україні. Так, на МЕРТ та **Департамент інтелектуальної власності** в його структурі було покладено забезпечення формування й реалізації державної політики у сфері, і відповідальність у цьому напрямку за розробку нормативно-правових актів, виконання заходів із приведення законодавства України у сфері ІВ у відповідність до регламенту ЄС, організацію

¹⁰³ 29 серпня 2019 року під час першого засідання Верховної Ради України нового скликання було обрано Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства та озвучена пропозиція об'єднання Міністерства економічного розвитку і торгівлі з Міністерством аграрної політики та продовольства в єдине відомство. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=7e9b2cd1-ea78-436c-8e12-195dbdd10ae0&title=TimofiiMilovanovRozpovivProMetuTaPerspektiviObdnanniaDvokhMinisterstv>

міжнародної співпраці у сфері ІВ та координацію виконання міжнародних зобов'язань, взятих на себе державою у межах Угоди про асоціацію України з ЄС, а також інших договорів.

29.08.2019 р. ВРУ призначила склад нового Кабінету Міністрів України¹⁰⁴. Постановою КМУ від 02.09.2019 р. № 829 Міністерство економічного розвитку і торгівлі було перейменовано на **Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки)**, а Міністерство аграрної політики та продовольства було реорганізовано шляхом приєднання до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства¹⁰⁵.

Наразі до компетенції Мінекономіки (окрім здійснення моніторингу та оцінки роботи державних установ у сфері ІВ) також входить забезпечення державної реєстрації об'єктів ІВ, реєстрації передачі виключних майнових прав на об'єкти ІВ, яким надана охорона на території України, організація ведення державних реєстрів об'єктів ІВ та видачі охоронних документів правовласникам, організація інформаційної та видавничої діяльності у сфері ІВ, атестація патентних повірених і забезпечення обігу контрольних марок. Окрім того, Мінекономіки відповідає за організацію розгляду заяв про визнання знаків для товарів та послуг добре відомими та розгляду заперечень заявників проти рішень про відмову у наданні правової охорони об'єктам ІВ через Апеляційну палату. Мінекономіки також є відповідальним за дотримання законодавства у цій сфері, хоча зазначені функції не виконувалися протягом попередніх років ефективно. Поряд із цим Мінекономіки за значної участі персоналу Укрпатенту керує діяльністю Апеляційної палати та Атестаційної комісії.

Окремі функції Мінекономіки за поточної моделі системи ІВ стосуються охорони авторських та суміжних прав. Перелік повноважень Мінекономіки у сфері авторського права і суміжних прав стосується, перш за все, здійснення формування та реалізації державної політики у цій сфері; здійснення державної реєстрації та ведення державного реєстру авторського права автора на твір, а також договорів, що стосуються права автора на твір; видача свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір; здійснення публікацій в офіційному бюлетені з питань охорони авторського права і суміжних прав; здійснення державного нагляду у сфері колективного правління майновими авторськими і суміжними правами шляхом реєстрації та акредитації організацій колективного управління, застосування санкцій до організацій колективного управління; надання методичних рекомендацій асоціаціям користувачів та організаціям колективного управління тощо. Мінекономіки також відповідає за формування правил стосовно роялті та їх розподілу між авторами та іншими суб'єктами авторського права та/ або суміжних прав. Водночас слід зазначити, що європейська інтеграція та стрімкий розвиток інформаційного суспільства потребують відповідних змін щодо ролі уповноваженого органу державної влади у сфері авторського права і суміжних прав щодо низки додаткових питань, зокрема таких як цифровізації процедури реєстрації авторського права автора на твір і авторських договорів; забезпечення публічного доступу до згаданого реєстру творів; ведення обліку сирітських творів, а також творів, які вибули з комерційного обігу; забезпечення можливості вирішення спорів у сфері колективного управління через процедуру альтернативного вирішення спору (арбітраж, медіація) тощо.

Державна реєстрація прав на сорти рослин до реформи 2019 року була покладена на **Міністерство аграрної політики та продовольства України**, до компетенції якого відносилось ведення Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні¹⁰⁶; до його сфери управління було віднесено Український інститут експертизи сортів рослин. Завданням останнього є здійснення експертизи заявок на сорти рослин; матеріали заявки (оригінали документів), експертиза та підготовка документів по етапах експертизи (повідомлення, експертні висновки і проекти наказів по закриттю етапів експертизи) передаються по інституту. До компетенції Міністерства також було віднесено випуск Офіційного бюлетеню охорони прав на сорти рослин, в якому публікуються відомості, внесені до Реєстру заявок, відомості щодо зміни назви сорту рослин, відомості щодо ухваленої назви сорту рослин, відомості, внесені до Реєстру патентів, відомості, внесені до Державного реєстру сортів

¹⁰⁴ Верховна Рада призначила склад нового Кабінету Міністрів України // <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/verhovna-rada-priznachila-sklad-novogo-kabinetu-ministriv>.

¹⁰⁵ Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2019 р. № 829 «Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» // <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/deyaki-pitannya-optimizaciyi-sistem-829>.

¹⁰⁶ <https://minagro.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d6/4fa/731/5d64fa731fd02026374899.pdf>

рослин, придатних для поширення в Україні, каталог сортів рослин, придатних для поширення в Україні тощо.

У квітні 2019 року Мінагрополітики затвердило план заходів щодо розвитку сільського зеленого та еногастрономічного туризму на сільських територіях¹⁰⁷. Було створено сайт «Винна дорога України» в рамках реалізації проекту ЄС щодо географічних зазначень¹⁰⁸.

Водночас слід констатувати, що в частині охорони сортів рослин механізм підзвітності між усіма суб'єктами (заявник – компетентний орган – Український інститут експертизи сортів рослин) у процедурі експертизи, результати якої є підставою для рішення щодо набуття/відмови у набутті прав та державної сорту, відсутній. Процедура проведення експертизи, учасники, порядок дій між ними, питання контролю, обміну та передачі документів по заявці на сорти рослин, відповідальність виконавців, дотримання конфіденційності матеріалів заявки; відповідальність за результати та можливість їх оскарження до прийняття остаточного рішення за заявкою етапність робіт в межах експертизи сорту не регулюються нормативно-правовим актом та не є доступними і відкритими для заявників.

Спеціальними законами у сфері інтелектуальної власності, а також Регламентом Апеляційної палати Мінекономіки передбачена можливість оскарження рішення Мінекономіки до **Апеляційної палати**. Прозорість діяльності Апеляційної палати забезпечується шляхом публікації на офіційному веб-сайті Мінекономіки у розділі «Апеляційна палата» графіку проведення засідань колегій з розгляду заперечень, заяв, протестів¹⁰⁹, а також повного тексту рішень щодо таких ОПІВ, як винаходи, корисні моделі, знаки для товарів і послуг, а також рішень щодо знаків, визнаних добре відомими в Україні, та яким відмовлено у визнанні¹¹⁰.

Інститут **державних інспекторів з питань інтелектуальної власності** до проведення інституційної реформи у сфері ІВ функціонував на підставі постанови КМУ від 17.05.2002 р. № 674 у складі Державної служби інтелектуальної власності. У 2017 році підпорядкування державних інспекторів було змінено на МЕРТ. Доцільність діяльності державних інспекторів, питання їх кількісного складу, підпорядкування були предметом обговорень професійним середовищем, разом із тим інститут державних інспекторів активно використовувався у процесі захисту прав ІВ. На державних інспекторів покладено здійснення державного контролю за дотриманням суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності у процесі використання ОПІВ, зокрема розповсюдження, прокату, зберігання, переміщення примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, а також виробництва, експорту та імпорту дисків для лазерних систем зчитування і матриць.

У процесі проведення інституційної реформи державної системи ІВ протягом 2016 – 2018 років інститут державних інспекторів використовувався неефективно, у т.ч. у зв'язку з малочисельністю. Водночас, враховуючи, зокрема, наявну потребу у фіксації правопорушень прав ІВ, наказом МЕРТ «Про виконання повноважень державних інспекторів з питань інтелектуальної власності» від 27.03.2019 № 517 було визначено посадових осіб МЕРТ, які виконують повноваження державних інспекторів та затверджено інструктивні матеріали для забезпечення їх діяльності¹¹¹.

¹⁰⁷ Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 17 квітня 2019 № 216 «Про затвердження плану заходів Міністерства аграрної політики та продовольства України щодо розвитку сільського зеленого та еногастрономічного туризму на сільських територіях на період до 2020 року» // <https://minagro.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-ministerstva-agrarnoyi-politiki-ta-prodovolstva-ukrayini-shchodo-rozvitku-silskogo-zelenogo>.

¹⁰⁸ <http://www.wineroad.in.ua/about-2/>.

¹⁰⁹ <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=1e8384d8-d79b-41eb-aa7c-21663c98fecc&title=GrafikZasidan>

¹¹⁰ <http://www.me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang=uk-UA&id=8146341a-b2f8-4548-b9a5-a16ee169be0b&tag=Rishennia>

¹¹¹ Наказом МЕРТ від 13.02.2019 № 217 затверджено Інструкцію з оформлення державними інспекторами з питань інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України матеріалів про адміністративні правопорушення. Наказом МЕРТ від 29.01.2019 № 96 затверджена уніфікована форма акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності, та форми припису щодо усунення порушень, виявлених під час проведення планового (позапланового) заходу державного

ДП «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент) – це заклад експертизи, що відповідає за реалізацію національної політики, стратегії та програм заходів у сфері ІВ, а також надання послуг із експертизи ряду об'єктів ІВ, зокрема, винаходів, корисних моделей, ТІМ, торговельних марок, промислових зразків і зазначень походження товарів. Крім того, Укрпатент проводить «експертизу» заявок про надання охорони творам, захищеним авторським правом. На підставі рішень Укрпатенту, винесених за результатом експертизи, Мінекономіки видає правовласникам охоронні документи, якщо остаточне рішення Укрпатенту підтверджує патентоздатність об'єкту ІВ, стосовно якого подана заявка. Укрпатент є Міжнародним пошуковим органом (МПО) в системі РСТ (з 05.02.2016 р.) та Органом міжнародної попередньої експертизи (ІРЕА), що розглядає міжнародні заявки на патенти. У поточній операційній моделі Укрпатент також бере участь у діяльності Апеляційної палати шляхом виділення експертів та адміністративного персоналу для забезпечення роботи Апеляційної палати.

Укрпатент реалізує комплекс інших важливих функцій та обов'язків, властивих національним офісам ІВ, з метою систематизації, консолідації та уніфікації принципів проведення експертизи і реєстрації та надання користувачам або зацікавленим сторонам повноцінного доступу до актуальної інформації про ІВ. Для забезпечення ефективного та результативного подання заявок і функціонування систем експертизи та адміністрування баз даних, а також з метою переходу на надання послуг у цифровому форматі, Укрпатент застосовує і послідовно розробляє системи автоматизації та прикладні програми. Додатково Укрпатент надає послуги з пошуку, надання інформації та консультування, що є також поширеною практикою серед національних офісів ІВ.

У межах своєї компетенції Укрпатент бере участь у міжнародній співпраці, а персонал організації долучається до роботи у комітетах та підкомітетах ВОІВ та інших міжнародних організацій у сфері ІВ.

До повноважень Укрпатенту віднесено й надання інформаційно-консультаційних послуг, сприяння інноваційній діяльності тощо. Послуги з інформаційно-патентного обслуговування пропонуються також Державною науково-технічною бібліотекою України (ДНТБ)¹¹², Українським інститутом науково-технічної експертизи та інформації¹¹³, Торгово-промисловою палатою України¹¹⁴ (її регіональними відділеннями) та іншими галузевими науково-технічними центрами у Києві та обласних центрах України.

Задачею **Державної організації «Національний офіс інтелектуальної власності» (НОІВ)** є забезпечення інформаційної підтримки у формуванні та функціонуванні національної системи охорони ІВ. НОІВ має забезпечувати формування національних стратегій та планів дій у сфері ІВ. Основними обов'язками НОІВ є організація навчання та підвищення кваліфікації експертів у сфері ІВ і накопичення, застосування та поширення нового досвіду й експертних знань у сфері ІВ через ЦПТІ або інші механізми співпраці. Новостворене відомство має також здійснювати заходи з підвищення поінформованості з питань ІВ і надавати органам, що формують національну політику у сфері ІВ, та іншим компетентним органам пропозиції з покращення ефективності національної системи ІВ та вдосконалення регуляторних, методологічних, інформаційних, аналітичних, фінансових і економічних принципів та аспектів системи. У межах своєї компетенції НОІВ бере участь у міжнародній співпраці, а персонал організації долучається до роботи у комітетах та підкомітетах ВОІВ та інших міжнародних організацій у сфері ІВ. Окрім цього, до сфери відповідальності організації входить реалізація освітніх та інформативно-роз'яснювальних функцій з широкого спектру питань щодо охорони ІВ.

27-28.08.2019 р. в Україні перебувала експертна місія ВОІВ з питань створення Навчального Центру з інтелектуальної власності. В рамках роботи місії відбувся ряд робочих зустрічей з представниками Мінекономіки, МОН, державної системи правової охорони ІВ, НДІВ НАПрНУ, основними стейкхолдерами. Основою роботи місії став аналіз та оцінка передумов створення в Україні

нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності.

¹¹² Послуги ДНТБ України/ Державна науково-технічна бібліотека України.-[Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://dntb.gov.ua/services-dntb>

¹¹³ Інформаційні послуги/ Український інститут науково-технічної експертизи та інформації .-[Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://www.uintei.kiev.ua/page/informaciyni-poslugy>

¹¹⁴ Патентно-ліцензійні послуги/ Торгово-промислова палата України.-[Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://ucco.org.ua/services/patent-services>

Національного навчального центру інтелектуальної власності, наявної інституційної та законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності, обговорення процедури підписання меморандуму про заснування навчального центру, а також опрацювання документів з реалізації проекту створення Навчального Центру з інтелектуальної власності, який функціонуватиме на базі НОІВ.

З метою завершення інституціональної реформи у сфері інтелектуальної власності профільним комітетом ВРУ з питань економічного розвитку було прийнято рішення про внесення проекту закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності (№ 2255) на розгляд Верховної Ради України, із врахуванням окремих положень альтернативного проекту закону № 2255-1 при доопрацюванні законопроекту № 2255 між першим та другим читаннями. Національний орган ІВ має бути створений як публічна юридична особа, у формі державної організації, й об'єднати наявні функції Укрпатенту та НОІВ. При цьому за Мінекономіки закріплюється забезпечення формування та реалізації державної політики в сфері інтелектуальної власності, а Національний орган ІВ із метою реалізації певних суспільних функцій має бути наділений окремими владними повноваженнями (видача охоронних документів).

Державна організація «Українське агентство з авторських і суміжних прав» (УААСП) є організацію колективного управління правами авторів музичних, літературних, драматичних та інших творів мистецтва і науки. УААСП управляє майновими правами українських авторів, а також представляє на території України інтереси зарубіжних правовласників на підставі договорів про взаємне представництво з іноземними авторсько-правовими організаціями (і є з 2000 року правонаступником державного агентства з авторських і суміжних прав, утвореного у 1992 році). Водночас відповідно до Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» після акредитації організацій колективного управління має відбутися ліквідація ДО УААСП у встановленому законодавством порядку¹¹⁵. При цьому новоствореній громадській організації має бути¹¹⁶ забезпечено передачу відомостей, інформації, у тому числі інформаційних баз даних, належних УААСП та об'єктивно необхідних для здійснення колективного управління. Водночас у законодавстві відсутні положення щодо передачі фінансових ресурсів. Щодо самоврядних організацій колективного управління, то перші чотири недержавні ОКУ були об'єднаннями громадян. Надалі, починаючи з кінця 2002р., в Україні почали виникати окрім громадських ОКУ, також ОКУ в організаційно-правовій формі об'єднань підприємств та приватних організацій, що, в кінцевому рахунку, впливало на визначення суб'єктної пріоритетності захисту ними інтересів. У цілому доводиться констатувати, що за 17 років провадження національної системи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами¹¹⁷, зазначена галузь, що покликана надавати послуги з праворегулювання використання об'єктів авторського права і суміжних прав користувачам цих об'єктів та, одночасно, відповідні фінансові послуги суб'єктам авторського права і суміжних прав за використання зазначеними користувачами майнових прав ІВ на такі їхні об'єкти, набула істотно викривлених та часто навіть спотворених форм. На сьогодні розподіл виконавчими органами провідних українських ОКУ зібраної винагороди в інтересах неналежних осіб вбачається найбільшою проблемою національного колективного управління майновими правами.

У рамках реформування системи колективного управління для ефективного збирання та розподілу винагороди на користь митців у травні 2019 року МЕРТ завершило перший етап акредитації організацій у сфері розширеного колективного управління¹¹⁸. Громадська спілка «Українська ліга авторських та суміжних прав» отримала ексклюзивне право збирати винагороду (роялті) за звучання звукозаписів пісень у закладах індустрії гостинності – готелях, кафе, ресторанах та в інших закладах HoReCa. Громадська спілка «Український музичний альянс» отримала право на збір винагороди за сповіщення звукозаписів телерадіоорганізаціями, провайдерами програмної послуги, онлайн-мовниками та іншими особами, що здійснюють публічне віщання.

¹¹⁵ Частина 5 Прикінцевих та перехідних положень

¹¹⁶ Пункт 4 частини 4 Прикінцевих та перехідних положень

¹¹⁷ Наказ МОН України від 2002 р. № 81 про облік організацій колективного управління.

¹¹⁸ Зокрема, на підставі наказів МЕРТ України від 04.01.2019р. № 8 «Про затвердження положення про комісію з акредитації організацій колективного управління» та від 22.03.2019р. № 512 «Про утворення комісії з акредитації організацій колективного управління».

31.07.2019 р. МЕРТ затвердив остаточні тарифи щодо сфери розширеного колективного управління «право на справедливу винагороду, спільну для виконавців та виробників фонограм (відеограм), за публічне виконання фонограм і зафіксованих у них виконань чи публічну демонстрацію відеограм і зафіксованих у них виконань, опублікованих для використання з комерційною метою, для застосування громадською спілкою «Українська ліга авторських та суміжних прав»¹¹⁹.

Невід'ємною складовою державної системи охорони ІВ в Україні є **представники у справах інтелектуальної власності (патентні повірені)**. За українським законодавством патентні повірені діють як професійні представники, які надають фізичним та юридичним особам допомогу й послуги, пов'язані з охороною прав на об'єкти ІВ, представляють інтереси зазначених осіб у державному органі, що реалізує державну політику в сфері інтелектуальної власності, а також судових органах, фінансових установах, у відносинах з третіми особами. Державний реєстр представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) нині ведеться МЕРТ України й доступний як на сайті МЕРТ¹²⁰, так і на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних¹²¹. Станом на 12.08.2019 р. у Державному реєстрі було зареєстровано 507 патентних повірених. В Україні функціонує Всеукраїнська асоціація патентних повірених України, однак участь у ній є добровільною.

За чинним законодавством саме через патентних повірених здійснюється патентування вітчизняних винаходів за кордоном і навпаки. Слід зазначити, що в останні роки в Україні зростає інтерес з боку національних заявників до набуття прав у зарубіжних юрисдикціях, водночас відсутність належних професійних послуг стримує цей процес. Нормативна база щодо статусу зареєстрованих представників та їх атестації та переатестації є застарілою¹²². Наявні у держреєстрі дані не відображають реального стану про фактичну діяльність патентних повірених. Після введення в дію нових процесуальних кодексів є не врегульованою проблема участі повірених у судових процесах стосовно ІВ як представників з процесуальними правами, подібними правам адвоката.

Проблемою є й те, що в Україні вже понад чотири роки не проводиться підготовка та атестація представників у справах інтелектуальної власності. Нормативні акти щодо їх діяльності уже прийняті МЕРТ. Зокрема, з метою удосконалення порядку атестації представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), прийнято наказ Мінекономрозвитку від 19.07.2019 № 1241 «Про затвердження положень з питань атестації представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) та ведення державного реєстру представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), який зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14.08.2019 за № 919/33890. Наказом затверджено Положення про атестаційну комісію Мінекономіки, Положення про апеляційну комісію Мінекономіки та Положення про Державний реєстр представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених). У НОІВ заплановано проведення навчання для патентних повірених та кандидатів у представники у справах ІВ на кінець 2019 року.

Заслужує на більшу актуалізацію й взаємозв'язок державної системи правової охорони ІВ із громадськими організаціями, такими як Всеукраїнська асоціація представників у справах інтелектуальної власності, Українська група Міжнародної асоціації з охорони інтелектуальної власності, Українська асоціація власників товарних знаків, Товариство винахідників і раціоналізаторів України тощо. Важливим завданням держави у напрямі розвитку винахідництва є налагодження постійного й тісного зв'язку між окремими винахідниками й інноваційними організаціями та підприємствами, зокрема суб'єктами малого й середнього бізнесу. У 2008 році було законодавчо оформлено діяльність Центру винахідників і новаторів як постійного органу Ради національних асоціацій товаровиробників. Також функціонують окремі регіональні товариства винахідників і раціоналізаторів.

¹¹⁹ <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=e7919478-d4b0-4d1d-8467-c447e98699cc&title=OgoloshenniaProOpriludnenniaOstatochnikhTarifiv>

¹²⁰ <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f7893b58-8060-40ea-8a44-bd8f10dafb7b&title=VidomostiZDerzhavnogoRestruPredstavnikivUSpravakhIntelektualnoiVlasnosti-patentnikhPovirenikh->

¹²¹ <https://data.gov.ua/dataset/10d849e3-df70-46ff-ba42-b31accfb0b8d>

¹²² Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), затверджене Постановою КМУ від 10.08.1994 р. (в редакції Постанови КМУ N 938 від 27.08.97); наказ МОН України від 25.07.2006 р. № 556 «Щодо питань атестації представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених)» (зі змінами) та ін.

У 1994 році в Україні було запроваджено День винахідника і раціоналізатора. З метою популяризації винахідницької діяльності серед широких верств науково-технічної громадськості України, заохочення виробників до впровадження результатів інтелектуальної праці у виробництво, а також для виявлення найбільш талановитих і перспективних розробок та привернення до них уваги вітчизняних та іноземних інвесторів та підприємців із 2000 року в Україні державна система ІВ розпочала проведення щорічного Всеукраїнського конкурсу «Винахід року». Конкурс відкрито для підприємств, установ, організацій, дослідницьких груп незалежно від їх відомчої підпорядкованості, форм власності та місце знаходження, а також для індивідуальних винахідників. До роботи з організації та проведення конкурсу широко залучаються регіональні партнери – центри економічної і технічної інформації, торгово-промислові палати, провідні ЗВО. Україна також має досвід створення професійних спілок у сфері ІВ. Наприклад, у травні 2008 році було створено Всеукраїнську професійну спілку «Гільдія Винахідників».

Істотну роль для сфери ІВ відіграють й інші центральні органи виконавчої влади, у першу чергу **Міністерство освіти і науки України** (МОН), головною функцією якого є формування та реалізація державної політики у сфері освіти і науки. У веденні міністерства також всебічне курування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансфер технологій; забезпечення державного нагляду за діяльністю і суто навчальних закладів усіх форм власності, і підприємств, установ та організацій, які надають освітні послуги або виступають посередниками у їх наданні. У 2017 році МОН затвердило єдину Комунікаційну стратегію, що корелюється з чотирма пріоритетами діяльності МОН, визначеними до 2020 року, а саме: реформою середньої освіти «Нова українська школа», модернізацією професійно-технічної освіти, забезпеченням якості вищої освіти та створенням нової системи управління та фінансування науки. У складі міністерства функціонує також Директорат інновацій та трансферу технологій, покликаний забезпечувати умови для розвитку інноваційного середовища та впровадження результатів українських R&D для зростання конкурентоспроможності національної економіки.

Міністерство культури України у 2016 році створило новий структурний підрозділ – відділ проблем розвитку культурних і креативних індустрій. Мінкульт включився у комунікаційну кампанію з просування теми креативних індустрій. У 2017 році було започатковано щорічний міжнародний Форум «Креативна Україна». Постійною темою фахових презентацій обговорення є тема інтелектуальної власності. У липні 2018 р. Міністерство культури спільно з МЕРТ, у рамках ініціативи «Create.Ukraine», провели робочу зустріч, присвячену питанням захисту прав інтелектуальної власності у дизайні (графічний дизайн, промисловий дизайн, дизайн середовища та веб-дизайн).

Істотною є роль Мінкультури у захисті традиційних виражень культури. Зокрема, Мінкультури спільно з Українським центром культурних досліджень (державною організацією, що займається культурно-просвітницькою діяльністю) здійснюють заходи з охорони елементів нематеріальної культурної спадщини. Наказом Міністерства культури України від 11.12.2017 р. № 1319 затверджено Порядок ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України.

До інституційного потенціалу вирішення проблем у сфері пошуку балансу між правами ІВ та охороною здоров'я відносяться **Міністерство охорони здоров'я України** та створені нові державні інституції, які забезпечують реалізацію державної політики в сфері охорони здоров'я за напрямком забезпечення доступу населення до лікарських засобів: ДП «Медичні закупівлі України» (якому надано статус центральної закупівельної організації в сфері охорони здоров'я) та Центр Громадського здоров'я МОЗ України (до компетенції якого віднесено здійснення епідеміологічного нагляду, виконання повноважень щодо захисту населення від інфекційних хвороб та неінфекційних захворювань). Водночас центральну роль для сфери ІВ у системі органів міністерства відіграє ДП «Державний експертний центр» МОЗ України (ДЕЦ)¹²³ – уповноважена МОЗ спеціалізована експертна організація у сфері доклінічного вивчення, клінічних випробувань та державної реєстрації лікарських засобів (у т.ч. числі медичних імунобіологічних препаратів), яка також є головною організацією у сфері здійснення фармаконагляду, стандартизації медичної допомоги та медичного, у т.ч. фармацевтичного, обслуговування, включаючи розробку відповідних медико-технологічних документів та проектів нормативних актів. Нині ДЕЦ є хабом з навчання та впровадження сучасних методів реєстрації ЛЗ для

¹²³ <http://www.dec.gov.ua/index.php/ua/responsive/2013-12-12-17-11-38>

країн Азії і Кавказу¹²⁴ (при цьому фармакогляд та етика клінічних досліджень, що знаходяться в Україні, відповідають найкращим світовим практикам¹²⁵). Із січня 2013 року Україна є членом Європейської Фармакопеї. Експерти ДЕЦ проходили навчання в ВООЗ щодо дослідження біоеквівалентності та є сертифікованими аудиторами ЕМА. Також ДЕЦ проводиться контроль якості медичних імуноглобулічних ЛЗ¹²⁶, є лабораторія фармацевтичного аналізу¹²⁷. Всі зазначені лабораторії мають прекваліфікацію ВООЗ¹²⁸. З 2015 року в Україні ЛЗ без доведеної лабораторно біоеквівалентності не реєструються. До кінця 2019 року ДЕЦ оприлюднить дані Звіту до клінічних і клінічних досліджень лікарських засобів¹²⁹.

Особливу і вкрай важливу роль у забезпеченні надійного правового захисту прав правовласників має ефективний **судовий захист прав ІВ**, необхідним аспектом якого є прогнозованість і стабільність судових рішень, ефективність роботи судових органів. З утворенням в Україні системи адміністративних судів справи у спорах, пов'язаних із захистом прав на ОІВ, почали розглядатися цивільними, адміністративними і господарськими судами, причому з не зовсім чіткими критеріями розмежування юрисдикції. Такий стан справ не сприяє однаковому і правильному застосуванню законодавства у відповідній сфері судами різних юрисдикцій і прогнозованості судових рішень.

Зазначена ситуація щодо необхідності звернення до судів різної юрисдикції за відновленням порушених прав ІВ, зловживання з боку порушників у частині варіювання юрисдикцій породили нагальну потребу у використанні позитивного міжнародного досвіду та запровадженні в Україні спеціалізованого ІР суду. Адже міжнародний досвід свідчить, що головними мотивами створення спеціалізованих судів, уповноважених розглядати справи у спорах, пов'язаних із захистом прав на ОІВ, є необхідність поглиблення спеціалізації судів і суддів, підвищення кваліфікації суддів у сфері інтелектуальної власності, забезпечення єдності судової практики і прогнозованості судових рішень. Такі спеціалізовані суди з різними назвами утворені, зокрема, у Великобританії, Іспанії, Китаї, Німеччині, Португалії, Сполучених Штатах Америки, Франції, Швейцарії тощо.

У зв'язку з необхідністю спеціалізації судів і суддів у відповідній сфері, що є одним з головних чинників ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності з урахуванням міжнародних стандартів, Законом України «Про судоустрій і статус суддів» було задекларовано утворення **Вищого суду з питань інтелектуальної власності** як суду першої інстанції. 29 вересня 2017 року було прийнято Указ Президента України про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, із місцезнаходженням суду у місті Києві. 30.09.2017 р. Вищою кваліфікаційною комісією суддів України було оголошено конкурс на зайняття 21 вакантної посади судді даного суду та затверджено умови його проведення (рішення № 98/зп-17). 05.10.2018 р. ВККС було оголошено конкурс на зайняття 9 вакантних посад суддів Апеляційної палати Вищого суду з питань інтелектуальної власності з визначенням умов проведення такого конкурсу. Наразі конкурс триває. Також ст. 37 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» перебачено створення в Касаційному господарському суді у складі Верховного Суду окремої судової палати для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством. Юрисдикцію Вищого суду з питань інтелектуальної власності визначено новою редакцією ГПК від 03.10.2017. Наразі бізнес та професійне середовище очікують завершення судової реформи в частині захисту прав ІВ та започаткування діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який розглядається як невід'ємна складова у створенні ефективного механізму захисту прав ІВ.

Для сфери інтелектуальної власності митниця в особі **Державної митної служби України** є своєрідним бар'єром від проникнення на територію України або вивезення за її межі контрафактних товарів. Перед Україною стоїть мета наближення митного законодавства України до Угоди про

¹²⁴ <http://www.dec.gov.ua/index.php/ua/2-uncategorised/3043-obmin-dosvidu-z-azerbajdzhanskimi-kolegami>);

¹²⁵ <http://www.dec.gov.ua/index.php/ua/nastanovi>

¹²⁶ <http://www.dec.gov.ua/index.php/ua/laboratoriya-z-kontrolyu-yakosti-medichnikh-imunobiologichnikh-preparativ>

¹²⁷ <http://www.dec.gov.ua/index.php/ua/laboratoriya-farmatsevtichnogo-analizu-lfa>

¹²⁸ http://www.who.int/prequal/lists/PQ_QCLabsList.pdf

¹²⁹ Доступною стане інформація про лікувальний ефект та побічні реакції, які виникали під час застосування препарату. Проте інформація щодо ЛЗ рутинної практики та препаратів сиріт (для орфанних захворювань) може бути відсутня, якщо ЛЗ заявлялися до реєстрації до вересня 2018 року. Проте з 2018 року така інформація для реєстрації є обов'язковою і є у відкритому доступі на сайті ДЕЦ.

асоціацію; Плану імплементації Регламенту (ЄС) № 608/2013 Європейського парламенту та Ради про митний контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності та Імплементційного Регламенту Комісії (ЄС) № 1353/2013, яким встановлюються форми документів, передбачені Регламентом (ЄС) № 608/2013 Європейського парламенту та Ради про митний контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності, схваленого Розпорядженням КМУ від 22.04.2015 № 391. Чинний Митний кодекс України прийнятий 2012 року і з того часу законодавство ЄС з питань захисту інтелектуальної власності зазнало змін. Результатом вказаних змін є розбіжності між деякими положеннями розділу XIV Митного кодексу України «Сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» та законодавством ЄС.

Приєднання до Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (*Agreements on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Goods (ACAA)*), яку планується оформлювати протоколом до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (стаття 57 Угоди про асоціацію), на сьогодні залишається одним з першочергових завдань. Важливим є також скасування бар'єрів на митниці. Якщо Верховна Рада буде готова ухвалити закон про уповноваженого економічного оператора, можливо буде розраховувати на просування в митній лібералізації та у перспективі – на приєднання до Конвенції про єдиний режим транзиту.

Угодою про асоціацію передбачено наближення до норм Митного кодексу Європейського Союзу, приєднання до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами та Конвенції про єдиний режим транзиту, імплементацію європейських норм щодо звільнення від сплати мит та митного контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності. У 2018 році ухвалено Дорожню карту приєднання України до спільної транзитної процедури ЄС/ ЄАВТ, яка включає етапи та необхідні кроки для повної імплементації правил спільного транзиту, в тому числі застосування Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS). Восени 2018 року із прийняттям Верховною Радою Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України» (№ 2530-VIII) здійснено перший важливий крок для приведення транзитних процедур України у відповідність до умов Конвенції про єдиний режим транзиту¹³⁰. Прийняття Верховною Радою України 17 жовтня 2019 року Закону про внесення змін до Митного кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України (№ 1230) стало черговим успішним кроком на шляху удосконалення процедур захисту прав ІВ та наближення до європейського законодавства у цій сфері.

Захист прав ІВ в рамках антимонопольного законодавства суттєво залежить від діяльності **Антимонопольного комітету України (АМКУ)** як органу державної влади зі спеціальним статусом, відповідального за застосування законодавства про захист економічної конкуренції. АМКУ наділений широкими повноваженнями для проведення розслідувань щодо відповідності поведінки суб'єктів господарювання правилам конкуренції, прийняття рішень про припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції та застосування штрафних санкцій. Ефективність виконання АМКУ своїх функцій, а відтак, ефективність всієї системи захисту економічної конкуренції, у т.ч. у сфері захисту прав ІВ, значною мірою залежить від того, наскільки організація АМКУ в системі державного механізму дозволяє йому бути незалежним від зовнішнього політичного впливу та наскільки внутрішні механізми діяльності АМКУ забезпечують фахову, неупереджену і об'єктивну оцінку впливу поведінки підприємств чи державних органів на конкуренцію.

Розпорядженням Комітету від 15.08.2002 № 557-р затверджено Типові вимоги до узгоджених дій суб'єктів господарювання стосовно спільних науково-дослідних та/або дослідно-конструкторських робіт, дотримання яких дозволяє здійснювати ці узгоджені дії без дозволу органів Антимонопольного комітету України. З метою врегулювання відповідних питань щодо трансферу технологій, АМКУ своїм розпорядженням № 21-рп від 09.11.2018 затвердив «Типові вимоги до узгоджених дій суб'єктів господарювання у сфері трансферу технологій, дотримання яких дозволяє здійснювати ці узгоджені дії без дозволу органів Антимонопольного комітету України», в яких враховано положення Регламентів ЄС 772/2004 та 316/2014. Зазначені Типові вимоги містять диференціацію між вертикальними та горизонтальними узгодженими діями у сфері трансферу технологій (застосування виключення у

¹³⁰ Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, 2018 рік (https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEI/AA_report-UA.pdf)

випадках, коли сукупна частка на ринку сторін ліцензійного договору-конкурентів не перевищує 20% ринку, а неконкурентів – 30%).

Органи внутрішніх справ, в першу чергу Національна поліція України та органи прокуратури України, здійснюють наступні форми діяльності у сфері захисту прав інтелектуальної власності: запобігання порушенням прав ІВ (кримінологічна функція); боротьба з правопорушеннями у сфері ІВ і накладення відповідальності на осіб, винних у таких порушеннях. **Національна поліція**, що діє на підставі Положення, затвердженого постановою КМУ від 28.10.2015 р. № 877, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Компетенцією протидії та боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності наділений Департамент кіберполіції, що діє у складі кримінальної поліції. До осені 2019 року ці функції також виконував Департамент захисту економіки¹³¹.

В Україні завдяки діяльності правоохоронних органів певною мірою прослідковується тенденція до покращення захисту авторських і суміжних прав у мережі Інтернет на правозастосовчому рівні. Так, у 2016 році за участі українських державних органів у спільній міжнародній операції у Польщі було арештовано власника kickasstorrents (kat.cr). Цей веб-сайт, який був одним з найбільших у світі торрент-сайтів. Також відбулося припинення діяльності таких сайтів, що порушували авторські і суміжні права: ex.ua, torrent.net.ua, extratorrent.cc, fs.ua (fs.to) і hdclub.org. Кіберполіція в останній рік припинила діяльність <http://kinot.me>; <http://krutor.org>; <http://kinogo-onlaine.net>; <http://rumedia.wshttp://gogafilm.me>; <http://kinogo-onlaine.net>¹³² та інших.

Об'єднання підприємств **«Український альянс по боротьбі з підробками та піратством»** (UAACP) було створене у липні 2003 року за сприяння Всесвітньої групи по боротьбі з підробками (GACG Network)¹³³. UAACP є недержавним, неприбутковим, добровільним, самоврядним, договірним об'єднанням юридичних осіб, які є: власниками прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні; мають оформлені відповідно до чинного законодавства України ліцензії на використання об'єктів інтелектуальної власності; подали заявки на отримання свідоцтва або патентну на об'єкт інтелектуальної власності в Україні; сприяють юридичним і фізичним особам у набутті та реалізації належних їм прав на об'єкти інтелектуальної власності. Членами UAACP наразі є 12 підприємств. UAACP входить до GACG Network та постійно бере участь у міжнародних конгресах по боротьбі з підробками. Предметом діяльності UAACP є проведення цілеспрямованої роботи зі створення та підтримки системи захисту прав інтелектуальної власності в Україні. UAACP разом із компанією «Пахаренко і партнери» на постійній основі підтримує проведення в Україні просвітницької компанії «Дні боротьби з підробками та піратством в Україні», а також постійно підтримує всеукраїнські юнацькі та студентські конкурси з винахідництва й раціоналізації, інтелектуальної власності тощо.

Угода про асоціацію не містить окремих зобов'язань України щодо інституту **медіації, арбітражу або третейського суду** у сфері інтелектуальної власності. Однак цілями асоціації є посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. При цьому в ЄС вже давно підкреслюється необхідність запровадження альтернативних способів вирішення спорів (наприклад, Висновки Ради Європи 1999 року на зустрічі у Тампері). Спеціалізовані арбітражі, третейські суди та центри медіації у сфері інтелектуальної власності створені та діють у багатьох іноземних країнах, а також у ВОІВ. Так, у ВОІВ створений та діє Центр ВОІВ з медіації та арбітражу (WIPO Arbitration and Mediation Center)¹³⁴. Спеціалізований арбітраж в сфері інтелектуальної власності було створено й у Молдові. У багатьох центрах медіації, наприклад, CEDR¹³⁵, JAMS¹³⁶ є медіатори, що спеціалізуються на спорах у сфері ІВ.

¹³¹ 02.09.2019 р. Департамент був ліквідований відповідно до постанови КМУ № 841. Це обумовлено перспективою створення єдиного органу, який опікуватиметься боротьбою з фінансовими та економічними злочинами – Бюро фінансових розслідувань. Відповідний підхід було закріплено у проекті Закону «Про Бюро фінансових розслідувань» № 1208.

¹³² <https://cyberpolice.gov.ua/news/kiberpolicziya-prypnyla-diyalnist-ryadu-piratskyx-onlajn-kinoteatriv-4668/>

¹³³ <http://uaacp.org/about/>

¹³⁴ <https://www.wipo.int/amc/en/>

¹³⁵ <https://www.cedr.com/solve/intellectual/>

Питання *медіації* не врегульовано в Україні жодним спеціальним нормативно-правовим актом, хоча й базується на нормі ст. 55 Конституції України. У багатьох країнах світу прийняті спеціальні законодавчі акти, присвячені питанням медіації, однак в Україні такого спеціального закону не існує, хоча у Верховній Раді України було зареєстровано ряд відповідних законопроектів. 7 серпня 2019 року Україна приєдналась до Конвенції ООН про міжнародні угоди про врегулювання спорів за результатами медіації, яка набуде чинності після її ратифікації Верховною Радою України. Підписання Україною цієї Конвенції свідчить про значний потенціал медіації у врегулюванні спорів, зокрема у сфері ІВ.

ВОІВ та МЕРТ України у 2018 році було підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо альтернативного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, згідно з яким сторони визнали потенційну користь альтернативного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності. Сторони домовились про підвищення обізнаності зацікавлених сторін в Україні щодо процедур альтернативного вирішення спорів; визначення та навчання українських профільних медіаторів та арбітрів з питань інтелектуальної власності; підтримку, за необхідності, розвитку політичних засобів та процедур альтернативного вирішення спорів. 27-29 травня 2019 р. в Києві відбувся курс інтенсивного навчання Школи інтелектуальної власності для медіаторів та пройшов Семінар МЕРТ – ВОІВ із теми «Медіація в сфері інтелектуальної власності та технологічних спорів».

Не дивлячись на успішний міжнародний досвід у частині застосування медіаційних процедур у процесі розгляду спорів у сфері ІВ та наявність підготовленого в Україні корпусу медіаторів, зокрема й тих, що мають уявлення про сферу ІВ (які наразі представляють спеціалізовані інституції у сфері ІВ, юридичні, адвокатські, патентні компанії тощо), медіація у цій сфері так і не знайшла широкого попиту. За даними Головного управління статистики у м. Києві ЄДРПОУ по місту Києві станом на 11.06.2019 не містить даних про реєстрацію спеціалізованих центрів медіації, які б надавали послуги безпосередньо у сфері інтелектуальної власності. Водночас слід констатувати певні позитивні зрушення у цьому напрямі. Так, у серпні 2019 р. у Києві створена ГО «Спілка бізнес-медіаторів» ініціювала підписання меморандуму про співпрацю з НДІІВ НАПрНУ (в якому, зокрема, є корпус медіаторів) із питань поширення медіаційних процедур для захисту прав ІВ. У жовтні 2019 р. НОІВ підписав меморандум про співпрацю з агентством з медіації DecisionLab. Проведення спільних заходів має на меті створення сприятливих умов розвитку медіації та культури застосування альтернативних видів вирішення спорів в сфері технологічних спорів та ІВ.

Істотну роль у розбудові національної системи ІВ відіграють також академічна та університетська наука. Зокрема, до створення ОІВ долучені наукові установи Національної академії наук України, Національної аграрної академії наук України, Національної академії медичних наук України, Національної академії мистецтв України, Національної академії правових наук України, Національної академії педагогічних наук України.

Серед фахових для сфери ІВ інституцій в Україні *представлено Центр інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України*¹³⁷. Фахівці Центру мають досвід співпраці з проектами Європейської комісії, Світового банку, USAID, WTO з питань інноваційної діяльності, охорони інтелектуальної власності, адаптації законодавства країн СНД до законодавства ЄС, трансферу технологій. На базі Центру діє Національний контактний пункт Рамкової програми досліджень та інновацій ЄС «Горизонт2020» за напрямком «Програма дій ім. Марії Склодовської-Кюрі».

У складі Національної академії правових наук України з 2002 року функціонує *Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності (НДІІВ НАПрНУ)*¹³⁸. Інститут успішно працює у сфері розробки та удосконалення законодавства з інтелектуальної власності, здійснює прикладну та дослідницьку діяльність у сфері ІВ та інноваційної діяльності, бере участь у міжнародному співробітництві, ініціює та підтримує освітні та просвітницькі проекти для популяризації інтелектуальної власності в Україні, сприяння науково-технічному прогресу тощо. Інститут займається підготовкою кадрів, стажуванням, та забезпечує в цілому активну співпрацю як з іншими суб'єктами національної системи ІВ, так і з державними органами, національними та зарубіжними науковими та освітніми інституціями. У складі інституту функціонує спеціалізована вчена рада із захисту дисертацій. Серед практичної діяльності

¹³⁶ <https://www.jamsadr.com/intellectual-property>

¹³⁷ <http://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000641>

¹³⁸ <http://ndiiv.org.ua/index.php/ua/features/statut>

фахівці інституту проводять судово-експертні, спеціальні та науково-правові дослідження об'єктів ІВ, надають послуги з аудиту об'єктів ІВ, оцінки прав на об'єкти ІВ, реєстрації авторських прав тощо.

В Україні видається лише два **професійних видання у сфері ІВ** – науково-практичні журнали «Інтелектуальна власність» (видавець ТОВ "АСПЕКТ 2003", видається з 1998 року, <https://intelvlas.com.ua/>) та «Теорія і практика інтелектуальної власності» (видавець – НДІ ІВ НАПрНУ; видається з 2005 року, <http://www.inprojournal.org>). На поточний момент видання не мають підтримки з боку державної системи правової охорони ІВ.

Інші суб'єкти національної системи ІВ представлені у підрозділах 1.3, 1.6, 1.7 глави І цієї Стратегії. До процесів охорони й захисту прав ІВ залучаються також представники патентних, юридичних, адвокатських організацій, судові експерти тощо.

1.6. Координація функціонування системи охорони інтелектуальної власності

В Україні відповідно до постанови КМУ від 07.02.2018 р. № 90 було створено **Раду з питань інтелектуальної власності**, основними завданнями якої стало формування державної політики у сфері інтелектуальної власності, а також реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні¹³⁹. Рада працює як консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України. Даною постановою було затверджено склад та положення про Раду. До складу Ради, яку очолив Перший віце-прем'єр-міністр України – Міністр економічного розвитку і торгівлі, увійшли очільники ЦОВВ, силових структур, представники законодавчої та судової влади, правоохоронних, антимонопольного та митного органів, академії наук та керівники профільних підприємств, наукових установ та громадських організацій. Протягом 2018 – 2019 років відбулося декілька засідань Ради, на яких розглядалися питання розбудови національної системи ІВ й координації між інституційними ланками, підвищення ефективності захисту прав ІВ, відновлення інституту державних інспекторів з ІВ, у т.ч. й питання підготовки проекту Національної стратегії розвитку сфери ІВ.

Зокрема, до проблематики, що розглядалася Радою з питань інтелектуальної власності, було включено питання припинення порушень прав на торговельні марки, що використовуються без дозволу їх власників у доменних іменах. Наслідком стало укладення за ініціативи та сприяння МЕРТ між ВОІВ та адміністратором домену .UA ТОВ «Хостмайстер» Угоди щодо розв'язання доменних спорів у ccTLD .UA. Угода дає можливість покращити позасудові механізми захисту прав на торговельні марки шляхом приєднання до процедур урегулювання спорів у галузі доменних імен ВОІВ (UDRP), відтак, власники ТМ отримують ефективний механізм для вирішення доменних спорів на території України.

Водночас в Україні допоки відсутній **Інформаційний пункт у сфері ІВ** (на відміну від Молдови, яка, як і Україна, має зону вільної торгівлі з ЄС). Його призначенням має бути полегшення обміну інформації між компетентними органами у сфері ІВ, складання звітів, аналізів, досліджень й статистик у даній сфері, виконання функцій спостерігача за дотриманням прав ІВ.

1.7. Інфраструктура, що сприяє створенню та використанню об'єктів інтелектуальної власності

Інноваційна інфраструктура включає сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо). Стратегією розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, затвердженою розпорядженням КМУ від 10.07.2019 р. № 526-р, введено поняття національної інноваційної екосистеми. При цьому всі елементи національної інноваційної екосистеми, які зазначені у цій Стратегії, можна віднести до складових частин інфраструктури комерціалізації ОІВ (інноваційної інфраструктури).

¹³⁹ Про утворення Ради з питань інтелектуальної власності: постанова Кабінету Міністрів України від 07 лютого 2018 р. № 90. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-utvorennya-radi-z-pitan-intelektualnoyi-vlasnosti>

На поточний момент відповідно до згаданої Стратегії в Україні створено та функціонують: 40 індустриальних парків (з яких 31 наявний у Реєстрі індустриальних (промислових) парків), 26 наукових парків, 16 технопарків, 24 центри інновацій та технологічного трансферу, 22 інноваційних центри, 38 центрів комерціалізації, 24 інноваційних бізнес-інкубатори, один інвестиційно-технологічний кластер, більше 30 кластерів, одне інноваційно-виробниче об'єднання, інші стартап-школи, інкубаційні програми, центри інтелектуальної власності, венчурні та інвестиційні фонди, центри науково-технічної та економічної діяльності тощо. Водночас в Україні не ведеться уніфікованої статистики про діяльність організацій інноваційної інфраструктури.

У більшості аналітичних документів та звітів МОН України¹⁴⁰ розглядається діяльність організацій інноваційної інфраструктури, які створені на базі ЗВО та інститутів Національної академії наук України (НАНУ). У той же час тенденції останніх 5-ти років показують зростання уваги бізнесу та місцевих органів влади до створення сучасних структур підтримки інноваційної діяльності, які краще адаптовані до ринкових потреб. У цьому контексті доцільно звернути на каталог екосистеми ІТ індустрії України «TECH ECOSYSTEM GUIDE TO UKRAINE 2019¹⁴¹», в якому на більш як на ста сторінках представлено топ-компанії (продуктові та сервісні), перспективні стартапи, найактивніші фонди і найбільші інвестиційні угоди, акселератори та інкубатори, R&D-центри, міські кластери та коворкінги, освітні програми, державні ініціативи, спільноти та події. На замовлення Європейської Комісії було також здійснено дослідження «ICT Innovation and Start-up Ecosystems in the Eastern Partnership Countries»¹⁴².

Викликом для України є приєднання до європейських ініціатив «Відкрита наука» та «Відкриті інновації», що передбачено Дорожньою картою інтеграції до європейського дослідницького простору, яка була затверджена у 2018 році колегією МОН України. Але для реалізації цієї карти потрібно мати урядове рішення на рівні КМУ та знайти ресурси на її реалізацію.

Діяльність офісів з трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності. У 2007 році постановою КМУ від 01.08.2007 р. № 995 було затверджено типові положення про структурний підрозділ з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, Національної та галузевих академій наук. У 2008 році МОН України та НАНУ провели реорганізацію підрозділів з патентно-ліцензійної та винахідницької роботи у структурні підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності. Тим ЗВО та НДІ, які не мали підрозділів з патентно-ліцензійної та винахідницької роботи, було рекомендовано створити нові підрозділи, типові положення яких були розроблені за зразком типового положення для відповідних підрозділів в ЦОВВ. Таким чином мала б бути вибудована ієрархічно-горизонтальна схема на виконання вимог Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». Однак наявна ситуація є іншою. За результатами опитування МОН стосовно структурного підрозділу, до компетенції якого належать питання трансферу технологій, 10 ЗВО та наукових установ повідомили про відсутність у своїй структурі такого підрозділу, 108 – вказали на наявність окремого підрозділу або фахівця, який відповідає за здійснення такої діяльності (у 96 закладах ЗВО та наукових установах питання трансферу технологій належать до компетенції 1 структурного підрозділу, у 7 – до компетенції 2-3 структурних підрозділів, у 5 – така діяльність закріплена за одним фахівцем). Середня чисельність структурного підрозділу, до компетенції якого належать питання трансферу технологій, становить 4 (4,25) особи (загалом 474 особи у 113 підрозділах)¹⁴³.

¹⁴⁰ Зокрема: (i) Аналіз діяльності офісів з трансферу технологій щодо перспектив застосування результатів їх діяльності суб'єктами малого і середнього підприємництва. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/diyalnosti-ofisiv-z-transferu-tehnologiy-shchodo-perspektiv-zastosuvannya-rezultativ-ikh-diyalnosti-subektami-malogo-i-serednogo-pidpriemnitstva.pdf>

(ii) Аналітична довідка щодо напрямів використання коштів, одержаних у результаті трансферу технологій, створених за рахунок коштів державного бюджету. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2019/05/03/dovidka052019.pdf>

¹⁴¹ [https://inventure.com.ua/upload/library/Tech%20Ecosystem%20Guide%20To%20Ukraine%20\(UA\).pdf](https://inventure.com.ua/upload/library/Tech%20Ecosystem%20Guide%20To%20Ukraine%20(UA).pdf)

¹⁴² <https://europa.eu/capacity4dev/hiqstep/documents/ict-innovation-and-start-ecosystems-eastern-partnership-countries>

¹⁴³ Участь в опитуванні взяли 147 ЗВО та наукових установ, які знаходяться у сфері управління МОН, у тому числі 29 повідомили про відсутність діяльності з трансферу технологій та академічного підприємництва, 118 – надали

За період 2015 – 2018 рр. ЗВО, які знаходяться у підпорядкуванні МОН, отримано 12374 патенти на об'єкти промислової власності, з них на баланс поставлено 5273 одиниці. За цей же період 24 ЗВО укладено 506 ліцензійних угод на загальну суму 28 301 935 грн. Щодо використання мереж трансферу технологій, 79 ЗВО не використовують можливостей національної та міжнародних мереж трансферу технологій, 40 – користуються такою можливістю. Що стосується використання національних мереж, то про це зазначили 32 ЗВО, серед яких 28 зазначили, що є зареєстрованими користувачами Національної мережі трансферу технологій (NTTN), 4 – використовують можливості Української інтегрованої системи трансферу технологій (УІСТТ), ще 3 – використовують ресурси Автоматизованої системи формування інтегрованих міждержавних інформаційних ресурсів (АСФІМІР).

У системі НАН України підрозділи з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності утворено у 82 наукових установах. За даними 41 опитаних установ – середня чисельність структурного підрозділу, до компетенції якого належать питання трансферу технологій, становить 4 особи (загалом 140 осіб у 34 підрозділах). Шість інститутів виступили засновниками або співзасновниками 11 господарських товариств, у тому числі 2 є співзасновниками наукового парку.

Щодо використання мереж трансферу технологій, лише 6 інститутів вказали про використання можливостей мереж трансферу технологій, у тому числі 3 використовують національні мережі, такі як систему трансферу технологій Мережі регіональних центрів інноваційного розвитку (СТТ INDEV), 2 – БД Укрпатенту «Перспективні винаходи України», 4 – користуються можливостями міжнародних мереж ТТ (у тому числі 3 – використовують можливості Європейської мережі підприємств (EEN), 1 – міжнародної мережі трансферу технологій TechExchange), 35 інститутів не використовують можливості національних або міжнародних мереж трансферу технологій.

МОН проведено аналіз, у ході якого визначено кількість та обсяги технологій та/або їх складових, переданих за період 2014 – 2018 рр. ЗВО та науковими установами, згідно з укладеними договорами про трансфер технологій¹⁴⁴. Протягом аналізованого п'ятирічного періоду ЗВО за договорами про трансфер технологій отримали 5,47 млн грн, а наукові установи – 476,00 млн грн. Динаміку кількості укладених договорів та обсягів отриманих за такими договорами коштів за роками ілюструє рис. 7.

Рис. 7. Кількість укладених договорів про трансфер технологій на загальну суму, 2014 – 2018 рр..

Таку динаміку можна пояснити уповільненням діяльності у сфері трансферу технологій у ЗВО, що відображається зменшенням кількості укладених договорів про трансфер технологій та обсягів отриманих коштів за договорами про трансфер технологій. Слід зауважити, що ЗВО більшість коштів отриманих від укладених договорів про трансфер технологій, спрямовують не на виплату винагороди авторам технологій та/або їх складових, а на покращення інноваційної інфраструктури. Протягом 2014–2018 років на виплату винагороди авторам технологій було використано 37,67 млн грн з загальних

відповідну інформацію. МОН «Аналіз діяльності офісів з трансферу технологій щодо перспектив застосування результатів їх діяльності суб'єктами малого і середнього підприємництва».

¹⁴⁴ Про ефективність діяльності таких підрозділів може також свідчити аналітична довідка МОН щодо напрямів використання коштів, одержаних у результаті трансферу технологій, створених за рахунок коштів державного бюджету.

390,60 млн грн використаних коштів, які надійшли в ці роки за договорами про трансфер технологій. Є прогноз, що ця тенденція збережеться і в наступні роки, що мотивуватиме фахівців до більшої активності у цій сфері діяльності. Аналіз МОН України також показав, що активнішу діяльність у сфері трансферу технологій проводили наукові установи Національної академії аграрних наук України, якщо порівнювати показники їх діяльності із ЗВО та науковими установами НАН України.

Як свідчить досвід провідних країн світу – суттєве значення для посилення діяльності зі створення, охорони та використання ОІВ у ЗВО та НДІ має прийняття політики у сфері інтелектуальної власності, яка визначає комплекс питань створення, використання ОІВ, охорони прав інтелектуальної власності працівниками, студентами, запрошеними дослідниками. На запровадження відповідних принципів діяльності ЗВО та наукових установ спрямовано Повідомлення Європейської комісії «Щодо управління правами інтелектуальної власності та Кодекс практики для університетів та інших державних науково-дослідних організацій» від 10.04.2008 та Типове положення ВОІВ про політику в сфері інтелектуальної власності для університетів і науково-дослідних установ 2008 р. НДІВ НАПрНУ на замовлення НОІВ на початку 2019 року було розроблено проект Методичних рекомендацій щодо політики у сфері інтелектуальної власності для закладів вищої освіти та наукових установ України, з урахуванням Типового положення ВОІВ, який зараз перебуває на стадії публічних обговорень та доопрацювання й буде запропонований ЗВО та науковим установам для використання у своїй діяльності (у формі спільного наказу Мінекономіки та МОН України).

Водночас для формування цивілізованого ринку інтелектуальної власності та створення умов для розвитку людського капіталу держава має забезпечити дотримання вимог як національного законодавства, так і норм міжнародного права, зокрема щодо обов'язковості виплат винагород творцям за відчуження їх майнових прав та за використання їх інтелектуальної власності за допомогою правових інструментів. Адже наразі Державна податкова служба України не в змозі забезпечувати повноцінний контроль за надходженнями до бюджету податків з доходів фізичних осіб, встановлених пп. 164.2.3. п. 164.2 статті 164 Податкового кодексу України, оскільки обіг нематеріальних активів податковою не контролюється. Така ситуація вимагає унормування на рівні відповідних інструктивних матеріалів.

Технопарки і наукові парки. За даними МОН в Україні працюють 8 технопарків (з 16 оголошених та 12 зареєстрованих). Головною метою технопарків як спеціальних організацій з підтримки інновацій є організація високотехнологічного виробництва та водночас надання комплексної допомоги у розробці та впровадженні нових технологій. За період 2001 – 2013 рр. бюджетна підтримка технологічних парків склала 510 млн. грн. Водночас за цей же період технопарки перерахували до державного бюджету 1033 млн. грн. Тобто у підсумку бюджет отримав позитивний баланс. Понад 98 % реалізації інноваційної продукції припадає на три технопарки, створені на базі провідних інститутів НАНУ: ІЕЗ ім. Є.О. Патона (67,4 %), Інституту монокристалів (27,3 %) і Інституту фізики напівпровідників (3,9 %). Після скасування податкових пільг у 2005 році технопарки уже не запускали у роботу нові інноваційні проекти, але вищезазвані інститути НАНУ залишились активними у своїй інноваційній діяльності, у т.ч. мають позитивні результати участь у 7-ій Рамковій програмі ЄС та у програмі «Горизонт 2020».

За даним МОН на липень 2019 року зареєстровано 26 наукових парків¹⁴⁵, однак більш-менш активно працює тільки половина з них. МОН подає офіційні дані¹⁴⁶ тільки про діяльність наукових парків у 2017 році, і там вказано показники діяльності 12 наукових парків. Найбільш відомим і успішним науковим парком вважається науковий парк «Київська Політехніка» (<http://spark.kpi.ua/>). Цей парк є частиною інноваційної екосистеми НТУУ «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського», яка включає також підсистему конкурсу «Sikorsky Challenge» із школою стартапів.

Позитивні тенденції у розвитку інноваційної інфраструктури на базі ЗВО та наукових установ. Сприяння створенню ОПІВ у ЗВО та наукових установах та їх використанню в економіці, підтримка забезпечення належної правової охорони ОІВ в установах освіти та науки, налагодження ефективного управління ПІВ є одним із пріоритетних напрямків стратегій інноваційного розвитку та розвитку сфери охорони ІВ провідних країн світу. При цьому ЗВО та наукові установи визначаються як джерело сучасних технологій, виробів, використання яких може надати нові напрямки розвитку промисловості; як організації, які, працюючи на запити підприємств, забезпечують їх сучасними

¹⁴⁵ <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/naukovi-parki>

¹⁴⁶ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/parki/pokazniki-diyalnosti/1-parki-2017.pdf>

технічними рішеннями, а також як генератор рішень потреб суспільства – у сфері екології, медицини, енергетики тощо. В Україні можливості ЗВО та наукових установ зі створення актуальних для потреб економіки винаходів, сортів рослин, інших ОІВ можуть бути суттєво підвищені при реалізації системи заходів зі сприяння створенню у цих установах ОІВ та їх використанню.

Найбільш позитивним трендом для сьогодення в Україні є розвиток стартап руху в ЗВО та формування спільних інноваційних проектів за участю бізнесу й дослідників з університетів та дослідницьких інститутів. Наприклад, до конкурсу «Sikorsky Challenge» із школою стартапів долучились деякі регіональні університети. Стрімко за останні два роки набрала розвитку стартап школа НУ «Львівська Політехніка» (Tech Startup School <http://tsus.me/>), яка має практично всі форми європейських інноваційних бізнес-інкубаторів та стартап центрів (надається приміщення для нових фірм, є можливість проведення різних заходів, навчання і т.д). Tech Startup School започаткувала створення власної краудфандингової платформи і стала центром інноваційних подій не тільки у Львові, але й в Україні.

Значним поштовхом для розвитку стартап руху в Україні стала у 2018-2019 рр. програма Creative Spark¹⁴⁷ Британської ради в Україні. До цієї програми долучились університети Києва, Львова, Івано-Франківська, Одеси, Сум, Харкова та інших міст України, які у співпраці з університетами Великої Британії формують і розвивають інноваційні команди, а кращі стартапи будуть мати можливість представити свої бізнес ідеї на Big Idea Challenge у Лондоні, де дев'ять команд з Вірменії, Азербайджану, Грузії, Казахстану, Киргизстану, України та Узбекистану змагатимуться за перемогу.

Важливим фактором інноваційного розвитку України став *Міжнародний форум «INNOVATION MARKET»* – місце зустрічі новаторів, винахідників, виробників та вендорів провідних інноваційних технологій, експертів в сфері інновацій, авторів стартап проектів, представників бізнесу, представників інвестиційно-фінансових установ, консультантів у сфері захисту інтелектуальної власності. Форум проводиться згідно з розпорядженням КМУ від 23.11.2016 р. № 864-р «Про проведення Міжнародного форуму “INNOVATION MARKET”». Цей форум буде проводитись 4-й раз 5-7 листопада 2019 року; він став традиційним заходом, на якому ЗВО, наукові установи, стартапи та бізнес представляють свої пропозиції, шукають партнерів та проходять дискусії з актуальних питань інноваційного розвитку України. Під час форуму поряд із заходами інноваційного спрямування проводяться круглі столи та панелі з різних аспектів ІВ. Кожного року НДІІВ НАПрНУ проводить під час форуму тренінги з питань ІВ у ЗВО та наукових установах.

Хорошу ініціативу у 2019 році започаткували МЕРТ України та НОІВ у 2019 р. щодо створення мережі Центрів підтримки технологій та інновацій в Україні (TISC) в рамках співробітництва з ВОІВ. Центри можуть створюватися зацікавленими вищими навчальними закладами, науковими організаціями, іншими організаціями. До функцій центру відноситься надання користувачам доступу до патентних баз даних та інших джерел патентної та непатентної інформації у сфері інтелектуальної власності з метою здійснення патентного пошуку; поширення знань з питань створення, правової охорони та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності; популяризація напряму інтелектуальної та інноваційної діяльності; сприяння комерціалізації та трансферу об'єктів права інтелектуальної власності. На даний момент створено декілька таких центрів у ЗВО, працівники проходять навчання і діяльність у сфері комерціалізації та трансферу ОІВ. У серпні 2019 р. було відкрито сьомий Центр підтримки технологій та інновацій на базі наукового парку Science Park Synergy Харківського національного університету радіоелектроніки.

Слід відзначити позитивний прогрес у діяльності Державної інноваційної фінансово-кредитної установи у реалізації пілотної ініціативи, яка була прийнята Постановою КМУ від 20.06.2018 р. № 500 «Про реалізацію експериментального проекту з організації діяльності фонду державного стимулювання і використання винаходів (корисних моделей) та промислових зразків». У 2019 році було запроваджено проведення конкурсів та фінансування проектів, пов'язаних із створенням та/або використанням винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності за рахунок коштів, одержаних від сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності. На даний момент уже відібрано перші проекти, з якими будуть працювати ментори для доведення до рівня успішних бізнесів (<https://cutt.ly/dVKDV7>).

¹⁴⁷ <http://www.britishcouncil.org.ua/programmes/education/creative-spark>

Зростає увага обласних держадміністрацій та органів місцевого самоврядування до створення організацій інноваційної інфраструктури¹⁴⁸.

У контексті розвитку співпраці з інноваційними структурами ЄС успішну діяльність проводить консорціум EEN Ukraine (<http://www.iop.kiev.ua/~een/>), який отримав фінансову підтримку із програм «Горизонт 2020» та COSME. У цьому ж напрямі та в процесі залучення грантового фінансування на реалізацію інноваційних проектів науки і бізнесу в Україні створено мережу¹⁴⁹ національних контактних пунктів (НКП) програми «Горизонт 2020», яка на даний момент складає більше 40 осіб. НКП діють, переважно, на базі університетів та наукових установ, і розподілені відповідно до різних конкурсних напрямків програми «Горизонт 2020». НКП надають інформацію щодо можливостей програми «Горизонт 2020», проводять інформаційні дні, тренінги та індивідуальні консультації потенційних учасників на шляху від ідеї до реалізації проектів, допомагають у пошуку партнерів. Для врахування питань захисту і використання OIB Європейська комісія підтримує спеціальний консультаційний сервіс IPRHELPDESC (<http://www.iprhelpdesk.eu>). Українські НКП проходять регулярні навчання в ЄС, у т.ч. і з питань використання OIB.

Планом пріоритетних дій уряду на 2019 рік, затвердженим розпорядженням КМУ від 18.12.2018 р. № 1106-р, передбачено створення впродовж 2019 року трьох пілотних центрів трансферу технологій. Такими пілотними центрами стануть Міжрегіональний офіс трансферу знань на базі МОН та УкрІНТЕІ, а також два регіональні центри трансферу знань та цифрових технологій у Харкові та Одесі, створені для активізації трансферу знань та цифрових технологій в інноваційній системі відповідно Харківського та Південного (Одеської, Херсонської та Миколаївської областей) регіонів. Проект зі створення Міжрегіональної мережі центрів трансферу технологій реалізовуватиметься впродовж 3 років за рахунок коштів, отриманих від ЄС у рамках виконання Угоди про фінансування Програми підтримки секторальної політики (розпорядження КМУ від 22.08.2018 р. № 569-р). Метою проекту, втілення якого розпочато у 2018 році, є вдосконалення інноваційної інфраструктури регіонів України, налагодження постійного діалогу між суб'єктами інноваційної діяльності та імплементації принципів «розумної спеціалізації».

Організації інноваційної інфраструктури України, які засновані бізнес структурами¹⁵⁰. Значна частина інноваційних подій бізнесу концентрується в UNIT.City (<https://unit.city/>), який є одним із найбільших інноваційних парків у Центральній і Східній Європі. Він пропонує офісні приміщення, лабораторії, менторинг і фінансову підтримку стартапів, ІТ-школу та багато інших сервісів для інноваційних компаній.

Можливостями отримати дохід від фінансування стартапів та інноваційних проектів зацікавились відомі інвестиційні фонди, які частину своїх коштів почали виділяти на здійснення венчурного фінансування. Важливою складовою інноваційного середовища стали акселератори та інкубатори, які зараз змогли залучити фінансування з різних донорських джерел і включились в інноваційні ланцюги розвитку цифрової економіки в Україні, в основу у сфері відкритих даних та цифрових сервісів (1991 Open Data Incubator, GrowthUP, Radar Tech та інші).

В Україні ЗВО та НДІ мають дуже обмежені можливості для розробки прототипів, тому зараз велика увага бізнесу приділяється розвитку ініціативи Fab lab, особливо щодо створення таких осередків Fab lab в Україні, які були б визнані світовою мережевою спільнотою The Fab Foundation (<https://www.fabfoundation.org/>). Прикладом такого Fab lab є Fabricator – одна з найбільших в Україні лабораторій швидкого прототипування (<https://fabricator.me/>).

Прикладом співпраці сфери науки і бізнесу є ініціатива по формуванню регіональних центрів Індустрії 4.0¹⁵¹, яку просуває Асоціація підприємств промислової автоматизації України (АППАУ). Її цілі обумовлені популяризацією технологій в промислових сегментах на місцевому рівні; покращення

¹⁴⁸ Дані опитування про підприємства, установи та організації, що забезпечують розвиток інноваційної діяльності в регіонах України за 2018 рік, яке проводив МОН України у 2019 році, представлені за посиланням: <https://cutt.ly/5Buzsw>

¹⁴⁹ <https://mon.gov.ua/ua/tag/gorizont-2020>

¹⁵⁰ Оскільки у даній сфері практично відсутня офіційна статистика, використано матеріали, які публікує Українська асоціація венчурного та приватного капіталу UVCA (<http://uvca.eu/ua>), та каталог екосистеми ІТ індустрії України «TECH ECOSYSTEM GUIDE TO UKRAINE 2019».

¹⁵¹ <https://appau.org.ua/publications/regionalni-oseredky-4-0-na-bazi-vnz/>

співпраці між інноваторами 4.0, збільшенню їх кількості та розвиток; досягнення реальної зміни статусу ЗВО: від деградуючих структур колишнього пострадянського режиму – до сучасних Центрив просвіти, освіти та розробок хайтек.

Також протягом 2018 – 2019 років в рамках програми EU4Business створено центри підтримки бізнесу у 15 регіонах України¹⁵². Серед завдань цих центрив є підвищення конкурентоспроможності МСП шляхом розвитку ділових навичок, розуміння нових ринків та застосування інновацій. На даний момент частина цих центрив звертають увагу на креативні індустрії та роботи у сфері дизайну.

Зосередження уваги на МСП пояснюється визнанням їх ролі як одних із найефективніших інституцій інноваційних систем, здатних швидко реагувати на потреби економіки. Саме МСП переважають у створенні науково-дослідних та передових технологій та мають великі можливості глибшої спеціалізації з пошуку та розробки нових технологічних ідей. В Україні серед основних причин низького залучення МСП до інтелектуальної власності та інноваційної інфраструктури в цілому є: неефективна система залучення капіталу, у тому числі закордонного для розробки та впровадження ОІВ на МСП; низька ефективність впровадження інноваційних технологій; недосконала система охорони ОІВ; неефективна система бухгалтерського обліку та державного податкового регулювання операцій з ОПІВ та її неузгодженість із сучасною інноваційною політикою держави; термінологічні неузгодженості; відсутність податкового стимулювання МСП при створенні та використанні ОІВ; відсутність визначених мінімальних ставок винагороди винахідникам, авторам за використання ОІВ; відсутність механізмів державної підтримки зарубіжного патентування винаходів. Натомість одним із основних елементів системи підтримки та стимулювання інноваційної підприємницької діяльності є фінансова та науково-технічна підтримка МСП. При цьому механізмами стимулювання створення, набуття правової охорони та використання ОІВ в Україні можуть виступати: пряме фінансування наукових досліджень і розробок шляхом надання субсидій і грантів; пільгові кредити; податкові пільги; застосування зменшеного мита або його анулювання на імпорт сучасних технологій та обладнання для наукових досліджень; зменшення судових витрат на захист прав інтелектуальної власності; підтримка фондів із ризик-капіталом (венчурні); просування інноваційних кластерів, компаній spin-off, першостворених (start-up) тощо.

Слід також звернути увагу на європейську ініціативу «Innovation Union¹⁵³», яка є однією із семи флагманських ініціатив стратегії «Європа 2020» для розумного, стійкого та всеосяжного зростання. Саме такого рівня розуміння засад сучасного конкурентного соціально-економічного розвитку бракує політичним лідерам України, а також ключовим стейкхолдерам наукового і бізнесового секторів. Україна по факту хитається між переходом на європейські засади науково-технічного та інноваційного розвитку та пошуком власного шляху інноваційного розвитку. А на цьому «власному шляху» вбачається дуже низький рівень співпраці, конкуренція різних секторів за впливи і доступ до ресурсів тощо, що унеможлиблює успішність даного підходу.

В європейській Рамковій програмі «Горизонт 2020» (2014 – 2020) та у новій програмі HORIZON EUROPE (2021 – 2027) ключове значення розвитку інновацій в середовищі малого і середнього бізнесу, залученні інвестицій під інноваційні проекти, формування регіональних і національних інноваційних екосистем надається цифровим інноваційним хабам (Digital Innovation Hub – DIHs)¹⁵⁴. Це також узгоджується із регіональними стратегіям розумної спеціалізації (Smart Specialization), розвитком інфраструктури використання цифрових інновацій та поєднанням європейських інвестиційних коштів зі структурних фондів ЄС з національними дослідницькими та інвестиційними програмами. До кінця 2020 року ЄС планує інвестувати 500 млн. євро для формування загальноєвропейської мережі цифрових інноваційних хабів (DIHs), які мають стати центрами поширення нових цифрових технологій в середовищі бізнесу та суспільних сервісів. Європейська комісія визначає цифрові інноваційні хаби, як екосистеми, що складаються з малих та середніх підприємств, великих галузей промисловості, стартапів, дослідників, акселераторів та інвесторів. Вони надають компаніям, зокрема МСП, доступ до засобів для експериментів та тестування цифрових інновацій. Вони також нададуть поради щодо

¹⁵² <http://www.eu4business.eu/uk/programme/eu4business-merzha-centriv-pidtrymky-biznesu-v-ukrayini>

¹⁵³ https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/strategy/goals-research-and-innovation-policy/innovation-union_en

¹⁵⁴ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/presentations-seventh-meeting-working-group-digital-innovation-hubs>

потенційних джерел фінансування та підтримки галузі в цифрових технологіях та підвищення кваліфікації.

У каталозі цифрових інноваційних хабів Європи¹⁵⁵ є український інноваційний хаб, який є першопрохідцем на національних теренах. Український інноваційний хаб складається з чотирьох партнерів консорціуму: Агенція європейських інновацій (керуючий партнер, елемент міжнародних мереж); Національний університет «Львівська політехніка» (центр компетенції); Civitta Україна (бізнес-експертиза); Асоціація промислової автоматизації в Україні (мультиплікатор розвитку вітчизняного партнерства). Український інноваційний хаб отримав фінансову підтримку від програми i4MS для техніко-економічного обґрунтування запуску хабу в Україні. Однак на даний момент Хаб не може отримати статус «Повністю функціональний хаб», оскільки він не отримує фінансової підтримки на національному та на регіональному рівнях. А це обмежує також можливості залучення додаткового фінансування з європейських фондів.

Напрямом державної політики у сфері ІВ є розбудова міжнародної співпраці. Наприклад, 21.06.2019 р. МЕРТ України було підписано Меморандум про співробітництво з міністерством юстиції Латвійської Республіки, який має сприяти налагодженню співпраці та обміну досвідом щодо реформи у сфері інтелектуальної власності. 19.08.2019 р. в рамках домовленостей України та Ізраїлю про співпрацю у сфері інтелектуальної власності було підписано Меморандум про взаєморозуміння між МЕРТ і Ізраїльським патентним відомством.

1.8. Захист прав інтелектуальної власності

Наявність ефективних механізмів захисту порушених прав інтелектуальної власності, притягнення винних до відповідальності, а також можливість вчинення превентивних заходів щодо недопущення порушення названих прав є одним із ключових факторів, які стимулюють суб'єктів на створення та реєстрацію (патентування) творів авторського права та об'єктів промислової власності.

Для України, зацікавленої у створенні сприятливого бізнес-клімату й залучення інвестицій, формування інноваційного середовища, а також в рамках виконання зобов'язань за міжнародними договорами, на виконання Угоди про асоціацію з ЄС, Угоди TRIPS, питання захисту прав інтелектуальної власності набувають особливо гострого значення. Положення Глави 9 «Інтелектуальна власність» Угоди про асоціацію доповнюють та уточнюють права і обов'язки Сторін згідно з Угодою TRIPS¹⁵⁶ та іншими міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності. Також національними стратегічними актами, зокрема, Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», реформа захисту інтелектуальної власності була включена до вектору безпеки.

У напрямі захисту прав ІВ Україні доцільно враховувати досвід європейських країн. Останні тенденції у цьому напрямі містяться в опублікованому Відомством з інтелектуальної власності ЄС (EUIPO) звіті «Звіт про стан порушень прав інтелектуальної власності 2019: важливість прав інтелектуальної власності, порушення прав інтелектуальної власності та дії, вжиті для боротьби з нею» («2019 Status Report on IPR infringement: the importance of intellectual property rights, the infringement of intellectual property rights and the actions taken to combat it»). Звіт містить інформацію про всю послідовність звітів Європейської обсерваторії порушень прав інтелектуальної власності до другого кварталу 2019 року. За оцінкою EUIPO щорічні збитки, спричинені піратством та піратством у деяких секторах економіки ЄС, сягають до 60 млрд євро. Оновлений аналіз показує, що загальні втрати еквівалентні 7,4% від загального обсягу продажів в ЄС у 11 досліджуваних секторах економіки. Аналіз показує, що в межах ЄС втрачаються до 468 000 робочих місць у цих сферах.

26 червня 2019 року у Києві Україна та Європейський Союз провели Діалог з права інтелектуальної власності. На засіданні розглядалися питання прогресу реформи у сфері інтелектуальної власності; авторського права та піратства у мережі Інтернет; правозастосування;

¹⁵⁵ <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/digital-innovation-hubs-catalogue>

¹⁵⁶ Зокрема, стаття 61 Угоди TRIPS зобов'язує членів забезпечити, щоб кримінальні процедури та покарання застосовувалися принаймні у випадках навмисного підроблення торгового знаку або піратського копіювання в комерційних масштабах. Див.: Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018/print

застосування прав ІВ у фармацевтичній галузі; питання торговельних марок та інші. Слід зазначити, що діалог з питань захисту прав ІВ було започатковано Європейською Комісією та Україною у квітні 2006 року, він має на меті вирішення питань у сфері ІВ, які є актуальними для обох сторін. Діалог є частиною співробітництва між Україною та ЄС відповідно до Плану дій Європейської політики сусідства та Угоди про Асоціацію.

В цілому підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності передбачає реалізацію багатьох складних завдань, пов'язаних як із удосконаленням національного законодавства, так і правозастосовної практики, завершенням інституційних реформ, а також налагодженням активної взаємодії між уповноваженими органами державної влади, правоохоронними, фіскальними, митними органами тощо. Істотна роль у цьому процесі відводиться також судовій гілці влади, яка перебуває у стадії активного реформування, особливо враховуючи перспективу започаткування діяльності у 2020 в Україні Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності та наявну реформу процесуального законодавства, внаслідок чого більшість спорів із порушення прав ІВ розглядатиметься в порядку господарської юрисдикції.

При тому, що в Україні використовуються дві форми захисту прав ІВ – юрисдикційна та неюрисдикційна, остання вважається неефективною у зв'язку з низькою правовою культурою. Захист прав ІВ може здійснюватися в адміністративно-правовому, кримінально-правовому, господарсько-правовому, цивільно-правовому порядку. Однак загальною проблемою для всіх аспектів захисту прав інтелектуальної власності є неузгодженість нормативно-правових актів, якими врегульовано правовідносини щодо ОПІВ з нормами Угоди про асоціацію, «застарілість» окремих положень вказаних актів. Тривалий процес імплементації європейських підходів у цій сфері, який наразі ще не завершено, спричиняє ускладнення побудови ефективного механізму захисту прав ІВ. Поряд із цим слабким місцем національної політики захисту ІВ є запобігання та протидія адміністративним та кримінальним правопорушенням у сфері відповідних прав, що призводить до серйозного розбалансування заходів державного примусу у даній сфері та неналежного захисту прав на ОПІВ.

У частині **господарсько-правового та цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності**, то він здійснюється на підставі положень Цивільного та Господарського кодексів України, а також спеціальних законів у сфері ІВ й на практиці превалює над усіма іншими способами захисту прав ІВ. Водночас недосконалість наявного правового інструментарію породжує певні проблеми у можливості ефективного захисту прав ІВ. Так, на виконання взятого на себе зобов'язання Україною були внесені зміни до ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (п. г) ч. 2), якою передбачено виплату компенсації, що визначається судом як паушальна сума на базі таких елементів, як подвоєна, а у разі умисного порушення – як потроєна сума винагороди або комісійні платежі, які були б сплачені, якби порушник звернувся із заявою про надання дозволу на використання оспорюваного авторського права або суміжних прав замість відшкодування збитків або стягнення доходу. Водночас на практиці норми щодо компенсації збитків у судовій практиці виявились «непрацюючими» внаслідок неможливості доведення достатніми доказами ані збитків, ані відповідних отриманих доходів. Що стосується інших ОПІВ, окрім авторського права, то можливість стягнення такої компенсації взагалі відсутня, натомість встановлено зобов'язання відшкодування завданих збитків та припинення порушення на вимогу власника. При цьому судова практика в Україні склалась таким чином, що правовласник, фактично, не може довести завдані йому збитки та отримати будь-яке відшкодування. Невдалий досвід зі зміною авторсько-правового законодавства в частині визначення компенсації власникам прав дає підстав вважати, що внесення аналогічних змін до спеціального законодавства у сфері промислової власності зазначену проблему не вирішить.

На сьогоднішній день спостерігається тенденція до стрімкого зростання кількості порушень прав ІВ у мережі Інтернет. У 2017 році була здійснена спроба вирішити дану проблему шляхом внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» та доповнення статтею 52-1, яка регламентує порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет. Дані положення були розроблені на виконання вимоги Угоди про асоціацію щодо приведення чинного законодавства України про відповідальність інтернет посередників у відповідність до права ЄС, та з урахуванням законодавства та практики США. Водночас аналіз правозастосування зазначеної норми засвідчує фактичну відсутність ефективного механізму реалізації права правовласників на припинення порушення їх прав в мережі Інтернет, оскільки спричинює ряд побічних

проблем, обумовлених неповним формулюванням об'єктного складу, складнощами у реалізації прав заявника на захист, відсутності належного забезпечення контролю та взаємодії компетентних органів тощо.

Також в Україні допоки відсутній швидкий та ефективний механізм захисту від «патентного тролінгу». При тому, що в європейських країнах та США патентними троями називають осіб, які отримують патенти без наміру їх подальшого використання у своїй діяльності, а лише з метою ініціювання судових процесів про заборону виробництва або отримання винагороди, в Україні зміст поняття «патентний тролінг» дещо інший – це зловживання існуючою системою реєстрації промислових зразків та корисних моделей. Досить часто тролі користуються недосконалим механізмом захисту прав на митному кордоні України: відповідний ОПІВ вноситься до митного реєстру виключно з метою створення перешкод іншим суб'єктам господарювання під час переміщення через митний кордон України товарів, що містять ОПІВ (як правило, ОПІВ у даному випадку виступає досить банальна, відома багатьом річ (вішак, зубочистка тощо)). Відтак недосконалість чинного законодавства України у згаданому контексті призводить до стрімкого зростання кількості недобросовісних реєстрацій, внаслідок яких суб'єкти господарювання не мають змоги реалізовувати товари широкого вжитку. Наразі захист від патентного тролінгу можливий виключно в судовому порядку шляхом визнання недійсними відповідних патентів. Проте судовий процес є доволі тривалим, витратним та, як правило, неефективним з точки зору реальної можливості отримання будь-яке відшкодування від порушника. Вирішення існуючої проблеми полягає в удосконаленні законодавства у контексті спрощення процедури оскарження (визнання недійсними) охоронних документів на такі ОПІВ (зокрема, шляхом запровадження процедури *post-grant opposition*).

Проведена у 2018 році реформа процесуального законодавства не вирішила також усіх проблемних питань й у частині господарсько-правового захисту прав ІВ. Водночас саме господарський процес застосовуватиметься при здійсненні судового захисту прав ІВ після початку функціонування Вищого спеціалізованого суду з питань ІВ. Прикладом може бути недосконалість запровадженої процедури зустрічного забезпечення у справах щодо визнання недійсними та дострокового припинення прав ІВ (справах немайнового характеру). Наразі зазначені проблеми є одним із питань дослідження та надання рекомендацій щодо змін національного законодавства в рамках реалізації протягом 2018 – 2020 років проекту Технічної допомоги для підтримки створення та функціонування спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності в Україні за підтримки UK Joint Department for International Development and the Foreign Commonwealth Office Good Governance Fund, and the Queen Mary, University of London.

Що стосується **адміністративного порядку захисту прав ІВ**, то наразі адміністративно-правовий захист прав ІВ характеризується переважно застарілим правовим регулюванням, відсутністю положень, притаманних країнам Європейського Союзу, та поширюється у ряді випадків лише на окремі ОПІВ. Зокрема, допоки в Україні на рівні спеціального законодавства відсутня процедура *post-grant opposition*, що негативно впливає на можливість швидкого та ефективного захисту прав ІВ, як це впливає зі ст. 41 Угоди TRIPS. Також статтею 59 Регламенту (ЄС) 2017/1001 Європейського Парламенту та Ради від 14.06.2017 «Про торговельну марку Європейського Союзу» передбачено застосування процедури *post-grant opposition* в частині визнання недійсною торговельної марки ЄС на підставі заяви, поданої до Європейського офісу з інтелектуальної власності¹⁵⁷.

Концепцією реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, схваленою розпорядженням КМУ від 01.06.2016 № 402-р, було передбачено повноваження компетентного органу щодо визнання недійсними прав інтелектуальної власності у досудовому порядку (*post-grant opposition*). Наразі інститут *post-grant opposition* передбачений лише щодо винаходів, корисних моделей та промислових зразків у проектах Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентним тролінгом» (реєстраційний № 2258 від 11.10.2019) та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо реформи патентного законодавства)» (реєстраційний № 2259 від 11.10.2019).

¹⁵⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017R1001&from=EN>

Зважаючи на досвід роботи **Апеляційної палати** МЕРТ, а також враховуючи значні часові та фінансові затрати, обумовлені залученням професійної правової допомоги та експертних висновків при судовому порядку захисту прав ІВ, доцільним є поширення інституту адміністративного оскарження прав ІВ на торговельні марки.

У таблиці 12 наведено статистичні дані щодо розгляду Апеляційною палатою заперечень та прийнятих рішень.

Таблиця 12

Рік	Надійшло заперечень					Прийнято рішень				заперечення відкликано
	знаки	винаходи	кор. моделі	пром. зразки	всього	про задоволення заперечення повністю	про задоволення частково	про відмову у задоволенні заперечень	всього	
2015	85	10	-	-	95	38	5	38	81	4
2016	99	15	4	1	119	69	2	33	104	-
2017 (до 01.06)	45	7	-	-	52	39	2	15	56	2
2017 (01.06-31.12)	43	4	1	-	48	26	2	17	45	-
2018	94	8	-	-	102	40	2	42	84	5 (+1 не прийнято до розгляду)

Згідно з інформацією зі Звіту Апеляційної палати МЕРТ¹⁵⁸ зі 100 рішень, ухвалених палатою з 01.06.2017 по 01.09.2018, до суду було оскаржено лише 5. При цьому провадження у цих справах триває.

Водночас удосконалення захисту прав ІВ в адміністративному порядку вимагає чіткого визначення принципів організації та діяльності Апеляційної палати в частині її незалежності, публічності, прозорості, залучення професійної громадськості та забезпечення високого професійного рівня, фінансування, співпраці з іншими органами.

У свою чергу лише протягом I півріччя 2014 р. **державними інспекторами** було проведено 191 перевірку (із них – 158 планових та 33 позапланові перевірки) суб'єктів господарювання, які в своїй діяльності використовували ОПІВ. Із них 139 перевірок проведено щодо законності використання програмного забезпечення (77,8 %). За цей період завдяки проведенню планових заходів державного нагляду (контролю) було попереджено правопорушень у сфері використання програмного забезпечення на суму близько 2 млн. грн. За результатами проведених у I півріччі 2014 року перевірок складено та направлено до суду 30 протоколів про адміністративні правопорушення, вилучено більш ніж 5 700 примірників контрафактної продукції на загальну суму близько 141 600 грн¹⁵⁹.

У 2019 році Торговельним представником США (USTR) було опубліковано Спеціальний Звіт 301, який є результатом щорічного огляду стану захисту та забезпечення дотримання ІВ торговельними партнерами США у всьому світі¹⁶⁰. Згідно цим звітом Україна у 2019 році залишилася у Списку пріоритетного спостереження (в якому почала згадуватися з 1997 року). Серед проблем, які обумовили

¹⁵⁸<http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=52bd0fd7-b62b-4917-8c58-576d5bab9f9b&title=ZvitApeliatsiinoiPalatiPriMinisterstviEkonomichnogoRozvitkuITorgivliUkraini>

¹⁵⁹ Інформаційно-аналітична довідка до комітетських слухань «Інтелектуальна власність в Україні. Стан та концептуальні засади розвитку», підготовлена Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти від 15.01.2014.

¹⁶⁰ https://ustr.gov/sites/default/files/2019_Special_301_Report.pdf

участь України в цьому списку, зокрема, відсутність ефективних засобів для боротьби з розповсюдженими в Україні порушеннями авторського права із використанням мережі Інтернеті. Відповідно, зважаючи на зазначені вище положення Угоди про асоціацію, Угоди TRIPS, доцільним є унормування права державного інспектора фіксувати зміст веб-сайту (сторінки), інших місць збереження даних в мережі Інтернет, а також право інспектора залучати відповідного спеціаліста у разі, якщо це потребує спеціальних знань і не може бути здійснено інспектором самостійно.

Що стосується легалізації програмного забезпечення, то за даними останнього глобального огляду Бізнес асоціації програмного забезпечення (BSA), опублікованого в 2016 році, приблизний обсяг використання неліцензійного програмного забезпечення в Україні становив 82 %, що оцінювалося у \$ 129 млн¹⁶¹. В окремих областях України під час проведення інвентаризації було визначено про значну кількість комп'ютерної техніки з використанням неліцензійного програмного забезпечення. Слід зауважити, що вирішенню цієї проблеми в Україні приділяється постійна увага. Так, у 2002 році урядом було затверджено Концепцію легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням. У 2009 році було схвалено концепцію Державної цільової науково-технічної програми використання в органах державної влади програмного забезпечення з відкритим кодом, згідно якої оптимальним варіантом розв'язання проблеми є створення умов для поступового переходу органів державної влади до використання програмного забезпечення з відкритим кодом. Постановою КМУ 2012 року затверджено Державну цільову науково-технічної програми використання в органах державної влади програмного забезпечення з відкритим кодом на 2012-2015 роки із запланованим фінансуванням для її реалізації. На жаль, впровадження програмного забезпечення з відкритим програмним кодом залишається на дуже низькому рівні. За наявними даними за 2013 рік у державних органах лише 17,65% від усієї кількості примірників програмного забезпечення було з відкритим кодом. У цілому підхід щодо використання програмного забезпечення з відкритим кодом для державних органів знаходить свою підтримку у багатьох країнах світу, у тому числі у ЄС, зокрема, у Німеччині, Італії, Франції (ще у 2000 році Європейська Комісія розробила Стратегію щодо програмного забезпечення з відкритим кодом, де між іншим рекомендувала його застосування в електронному урядуванні¹⁶²).

Кілька рівнів має й проблема охорони авторських прав у книговидавничій. Перший обумовлений завезенням на територію України контрабандної літератури, яка продається, зокрема, на книжкових ринках «Петрівка» у Києві чи «Барабашівка» у Харкові. Це більше стосується сегменту масової літератури, де контрафактними книжками заміщається література подібного жанру, що легально видається в Україні. Другий рівень – незаконне використання як окремих тестів авторів, так і цілих збірок. Або використання авторами підручників і посібників фотографій, репродукцій творів мистецтва, елементів дизайну тощо. Третій – незаконне скачування і несанкціоноване поширення електронних версій книжок. За даними видавців піратське поширення охоплює майже 90 % примірників електронних книжок. Водночас доведення порушень авторських прав у видавничій сфері є надзвичайно складним й довготривалим процесом, досить часто – малоефективним, що не сприяє зверненню правовласників за захистом своїх порушених прав. Зокрема, за даними Департаменту кіберполіції Національної поліції України у 2018 р. працівниками підрозділу було відкрито 149 кримінальних проваджень за фактом порушення авторського і суміжних прав; при цьому авторських прав і піратства стосуються не більше 10-ти.

Адміністративно-правовий захист прав ІВ у судовому порядку забезпечується загальними судами за правопорушення, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення, та адміністративними судами у спорах, які складаються в адміністративних правовідносинах¹⁶³. Водночас

¹⁶¹ <https://www.bsa.org/sites/default/files/2019-03/BSA2018Special301.pdf>

¹⁶² https://ec.europa.eu/info/departments/informatics/open-source-software-strategy_en

¹⁶³ А саме: порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності (стаття 51-2 КУпАП); незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних (стаття 164-9 КУпАП); порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва (стаття 164-13 КУпАП); порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет (стаття 164-17 КУпАП); наведення завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права і (або) суміжних прав, вчинених з використанням мережі Інтернет

слід позначити тенденцію до зменшення кількості судових рішень у частині притягнення до відповідальності порушників в адміністративно-деліктному порядку. Так, якщо у 2014 році за порушення прав на ОІВ (ст. 51-2 КУпАП) за даними Державної судової адміністрації України було розглянуто 325 справ, то 2015 – 147, 2016 – 60, 2017 – 25, 2018 – 29. За незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних (ст. 164-9 КУпАП) за даними сайту «Судова влада України» у 2016 р. було розглянуто 58 справ; у 2017 р. – 31; у 2018 р. – 12 справ (стосовно інших адміністративних правопорушень, передбачених статтями 164-13, 164-17, 164-18, 186-7 КУпАП, – відомості відсутні). Наявна ситуація обумовлена, зокрема, недоліками у діяльності компетентних органів, у т.ч. у частині формування доказової бази. Слід резюмувати, що діяльність органів внутрішніх справ та органів прокуратури у сфері захисту прав ІВ є допоки неефективною і такою, що не використовує свої реальні можливості для належного захисту охоронюваних прав. Здійснення такого захисту значною мірою покладається на правовласника.

Аналізом практики діяльності судів адміністративної юрисдикції встановлено, що вбачається тенденція до віднесення усіх спорів у сфері інтелектуальної власності до компетенції цивільних та господарських судів. З огляду на полярність правових позицій судових органів щодо юрисдикційної приналежності спорів щодо прав інтелектуальної власності, яка є формою правової невизначеності, що істотно припинює на рівень захисту цих прав в Україні, невідкладним заходом розглядається прискорення початку функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

У частині **кримінально-правового захисту прав ІВ**, то не зважаючи на те, що в Україні сформована нормативно-правова база у сфері захисту прав ІВ, а правоохоронними органами на постійній основі проводиться робота по виявленню та запобіганню правопорушенням, загальний рівень злочинності у цій сфері залишається високим. Це зумовлюється як об'єктивними чинниками – як то наявність колізій правових норм, підслідність злочинів одночасно багатьом правоохоронним відомствам, так і суб'єктивними, пов'язаними з низькою мотивацією працівників правоохоронних органів проводити якісне розслідування злочинів у цій сфері, недостатністю рівня їх кваліфікації, відносно низьким рівнем правової культури населення та недостатньою обізнаністю суспільства щодо обсягу прав ІВ, що призводить до несвідомого їх порушення. Аналіз криміногенної ситуації на споживчому ринку держави свідчить, що протиправна діяльність найчастіше набуває наступних форм: 1) виробництво різного роду фальсифікованої продукції з незаконним використанням товарних знаків та фірмових найменувань відомих вітчизняних та іноземних виробників; 2) порушення прав на об'єкти промислової власності; 3) незаконне розповсюдження об'єктів авторського права і суміжних прав в мережі Інтернет; 4) порушення авторських прав на ринку комп'ютерного програмного забезпечення; 5) незаконне публічне сповіщення (доведення до загального відома об'єктів авторського та суміжних прав).

Водночас існує проблема у відсутності систематизації кримінально-правових норм, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності, узгодженого понятійного апарату у сфері ІВ та недосконалості законодавчої техніки у викладенні відповідних статей Кримінального кодексу щодо кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності¹⁶⁴, внаслідок чого питання щодо віднесення тих чи інших складів злочинів до вказаної категорії викликає складнощі на практиці. Фактором, який ускладнює кваліфікацію конкретних посягань на інтелектуальну власність як злочинів є відмінності в термінології Кримінального та Цивільного кодексів України, а також спеціальних законів у

(стаття 164-18 КУпАП); недоставляння або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника документів (щодо недоставляння або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника патентних документів, стаття КУпАП 186-7).

¹⁶⁴ Кримінально-правовий захист забезпечується нормами ст. 176 (порушення авторського права і суміжних прав), ст. 177 (порушення прав на винахід, корисну модель), ст. 203-1 (Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва), ст. 229 (Незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування), ст. 216 (незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок), ст. 231 (Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю), ст. 232 (Розголошення комерційної таємниці), ст. 203 (Зайняття забороненими видами господарської діяльності), ст. 228 (Примусування до антиконкурентних узгоджених дій) Кримінального кодексу України.

сфері ІВ щодо конкретних об'єктів. Має місце також проблема об'єктивної сторони наведених злочинів.

У таблиці 13 наведено статистичну інформацію щодо реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення в Україні.

Таблиця 13

Статистичні показники реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення щодо прав інтелектуальної власності в Україні

Стаття Кримінального кодексу України	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік (січень – травень)
Ст. 176	554	247	161	191	100
Ст. 177	31	23	20	16	8
Ст. 203 ¹	149	240	191	74	23
Ст. 229	330	241	149	135	30
Ст. 231	27	30	68	275	7
Ст. 232	12	16	9	15	8

Згідно з статистичними даними за останні 5 років до Єдиного реєстру досудових розслідувань унесено відомості щодо вчинення 6915 кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності та про направлення до суду матеріалів про вчинення 880 таких правопорушень, з яких за ст. 176 КК України – 445, за ст. 177 КК України – 8, за ст. 229 КК України – 175, за ст. 231 КК України – 201. Таким чином лише кожне восьме звернення до правоохоронних органів мало судову перспективу. Тобто, не дивлячись на порівняно велику частку порушень прав ІВ, лише незначна частка зареєстрованих кримінальних проваджень доходить до суду, що впливає на загальну криміногенну обстановку за даною категорією справ. Наприклад, за ст. 176 КК України було розглянуто кримінальних проваджень лише: у 2013 р. – 142; 2014 р. – 64; 2015 р. – 65; 2016 р. – 26, 2017 р. – 28, 2018 р. – 20. Подібна картина притаманна й розгляду проваджень за іншими статтями КК.

Ряд злочинів проти інтелектуальної власності (ч.ч. 1 ст. 176 і 177, ст.ст. 203¹, 229, 231, 232 КК) віднесені КПК України до справ приватного обвинувачення, тобто ці справи ініціюються потерпілим (правовласником). Часто проблема виникає на самому початку – внесення відомостей про правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і має своє продовження у вигляді незацікавленості правоохоронних структур проводити якісне розслідування факту.

Негативним чином на ситуацію із кримінально-правовим захистом інтелектуальної власності впливають проблеми в судовій системі (навантаження суддів справами). Поріг настання кримінальної відповідальності щороку збільшується (зокрема, станом на 01.01.19 р. за ч. ч. 1 ст.ст. 176, 177, 229 КК складав 19210 грн.), що автоматично виключає можливість притягнення до кримінальної відповідальності, навіть за виробництво фальсифікованої продукції, у випадку заподіяння правовласнику матеріальної шкоди у будь-якому меншому розмірі. Крім того, існує проблема визначення розміру матеріальної шкоди, завданої злочинцем. У передбачених ст.ст. 176, 177, 229 КК України діяннях, злочинні наслідки у вигляді матеріальної шкоди є однією з кваліфікуючих ознак, однак на сьогодні на нормативному рівні відсутня затверджена методика визначення розміру такої матеріальної шкоди, що призводить до суперечливої правозастосовчої практики та ускладнює кваліфікацію злочинів проти прав інтелектуальної власності. При цьому в Україні досить м'які у порівнянні з розвинутими країнами санкції за вчинення злочинів проти інтелектуальної власності. Відсутній єдиний підхід у визначенні санкцій за порушення прав ІВ у статтях 176, 177, 229 КК. Розміри штрафів у всіх статтях є суттєво меншими та не відповідають розмірам завданої матеріальної шкоди, які є обов'язковими для кваліфікації відповідних дій в якості злочинів. Санкції даних статей не містять й такого ефективного додаткового покарання як конфіскація та знищення усієї контрафактної продукції та знарядь і матеріалів, які використовувались для її виготовлення.

На ефективність кримінально-правового захисту прав ІВ впливає й якість кримінально-процесуального регулювання. Так, не отримання належним чином повісток про виклик, направлених слідчими, призводить до необґрунтованих перенесень слідчих дій та судових засідань, у зв'язку з чим проходять строки давності для притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Поряд із цим спостерігається й множинність правоохоронних органів, які вправі розслідувати правопорушення, об'єктом яких є права ІВ, недостатнім визнається й рівень кваліфікації правоохоронців для розслідування вказаної категорії злочинів. Крім того, в Україні практично не існує єдиної системи статистики об'єктів інтелектуальної власності, що в свою чергу не забезпечує оперативне реагування на можливі спалахи злочинної активності у сфері інтелектуальної власності.

Що стосується **судового захисту прав ІВ**, то цивільними судами України упродовж 2009 – 2018 років було розглянуто 2511 справ зі спорів про право ІВ, 1196 з яких – про авторське право і суміжні права, 315 – стосуються прав на об'єкти промислової власності та раціоналізаторських пропозицій. Адміністративними судами у 2011 – 2018 роках було розглянуто 1582 справ, пов'язаних із захистом прав на ОІВ та захистом економічної конкуренції. Водночас найбільше справ у сфері ІВ щорічно розглядається господарськими судами. Упродовж 2013 року – 1 півріччя 2018 року на розгляді господарських судів перебувало 3 896 таких справ, переважна більшість з яких пов'язана із захистом авторського права і суміжних прав.

Слід констатувати, що окремі положення ГПК України в редакції від 03.10.2017 р. у частині захисту прав ІВ потребують зміни, особливо з врахування ІР спеціалізації. Так, визначений ГПК України перелік справ, віднесених до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності, є неповним і до того ж цей перелік уможливорює неоднакове застосування судами норм щодо підвідомчості справ, зокрема, в частині відсутності підвідомчості ІР суду справ, пов'язаних із притягненням винних осіб до адміністративної відповідальності; відсутністю серед суб'єктів у спорах щодо прав автора спадкоємців та осіб, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права; не зазначення у підвідомчості ІР суду спорів про визнання договору щодо розпорядження майновими правами недійсними, при тому, що справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання такого договору підвідомчі.

Враховуючи, що справи у сфері ІВ за участю державних органів і органів місцевого самоврядування можуть, зокрема, стосуватися визнанням недійсним нормативно-правового акту центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, який порушує права інтелектуальної власності; оскарження рішень митного органу, пов'язаних із включенням ОІВ до відповідного реєстру; оскарження рішень податкових органів щодо сплати роялті тощо, такі справи, безумовно, мають публічно-правову складову. Фактично, для процесуального законодавства, за яким Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядатиме відповідні справи, необхідне використання судом спеціальних процесуальних засобів і механізмів. Відтак, ГПК України повинен містити конструкції як позовного провадження, так і особливостей розгляду справ за участю державних органів і органів самоврядування. Такі особливості сприятимуть належному захисту прав правовласників у відносинах з державними органами і органами самоврядування.

У новій редакції ГПК України відсутня норма про те, що в разі об'єднання в одній заяві декількох пов'язаних між собою вимог за підставами виникнення чи поданими доказами, одне з яких підсудне Вищому суду з питань інтелектуальної власності, а інше – господарському суду, уся справа підлягає розгляду у Вищому суді з питань інтелектуальної власності. Це стосується, наприклад, справ у спорах про відшкодування шкоди, заподіяної рішенням органу Антимонопольного комітету України про визнання дій недобросовісною конкуренцією і визнання недійсним відповідного рішення такого органу. Включення відповідної норми до процесуального закону сприятиме віднесення до юрисдикції ІР суду усіх справ у спорах, у яких порушується питання про захист прав інтелектуальної власності. У процесі адаптації законодавства України до визначених в Угоді про асоціацію зобов'язань мають бути враховані процесуальні аспекти розгляду судами справ у сфері інтелектуальної власності, в частині реалізації приписів статей 233 і 236 Угоди про асоціацію (забезпечення захисту конфіденційної інформації у витребуванні судом доказів за заявою позивача та заслуховування відповідача у справах про вжиття заходів забезпечення подову до його подання до суду відповідно).

Удосконалення потребує судово-експертна діяльність щодо ОІВ, оскільки експертні висновки є одним із найбільш використовуваних джерел доказів у процесі судового розгляду справ із порушення прав ІВ. Наразі в Україні гостро стоїть питання нарощування кадрового потенціалу судової експертизи ОІВ, усунення державної монополії, забезпечення доступу до професії, методичне забезпечення судово-експертної діяльності щодо ОІВ.

Кількість експертів у сфері ІВ відповідно до Реєстру атестованих судових експертів

Експерти	2016	2017	2018	2019
Установ Мінюсту	43	31	45	63
Установ МВС	68	47	45	39
Приватні	14	26	29	25
Загалом	125	104	119	127

Кількість експертних досліджень у сфері ІВ, проведених приватними експертами та експертами держаних спеціалізованих судово-експертних установ:

Експерти	2015	2016	2017
Мінюст	239	230	209
МВС	309	216	205
Приватні	88	152	172
Загалом	636	598	586

Водночас кількість атестованих судових експертів не відображає реального стану залучення їх до проведення судово-експертних досліджень. Проблеми існують як у наявній кваліфікації судових експертів, так і в доступності у регіональному розрізі. Так, аналіз реєстру атестованих судових експертів засвідчує, що на поточний момент, наприклад, за спеціальністю 13.3 «Дослідження пов'язані з винаходами і корисними моделями» в Україні атестовано 17 осіб, із них у м. Києві – 13 осіб (у тому числі: експертні установи МВС – 3 особи; установи Мінюсту – 7 осіб; що не працюють у державних спеціалізованих установах – 7 осіб). При цьому стаж експертної роботи за спеціальністю 13.3 складає: до 5 років – 9 осіб; від 5 до 10 років – 3 особи; більше 10 років – 5 осіб¹⁶⁵.

Проблемою є наявна ситуація із доступом до професії в частині закріплення на рівні підзаконних актів нерівних умов для судових експертів, що є працівниками державних спеціалізованих експертних установ, та працюють поза ними. Це стосується, зокрема, питань атестації та підтвердження кваліфікації (оплата, підготовка та стажування, громадський контроль атестації). Низьким є й рівень методичного забезпечення судово-експертної діяльності ОІВ.

В Україні діє **Митний реєстр об'єктів права інтелектуальної власності України**. Правовою основою для виконання митними органами своїх функцій щодо товарів, які містять об'єкти інтелектуальної власності виступають Конституція України, Цивільний й Господарський кодекси України, а також безпосередньо Митний кодекс України та прийняті на його виконання підзаконні нормативні акти, з яких основне місце наразі посідає Порядок реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, затверджений наказом Міністерства фінансів України 30.05.2012 № 648. Інформація, що подається у заяві до центрального органу у митній справі правовласником перевіряється в межах, встановлених Порядком. Ведення митного реєстру, зокрема, передбачає розгляд заяв та перевірку поданих відомостей з використанням міжнародних та національних відкритих баз даних ОПІВ щодо обсягу правової охорони окремих ОПІВ. Відповідальність за достовірність поданої інформації несе правовласник. У разі виявлення недостовірності відомостей, наведених правовласником у заяві та доданих до неї матеріалах, ОПІВ виключається центральним органом у митній справі з митного реєстру. Інформація, що міститься у митному реєстрі, є складовою частиною єдиної автоматизованої інформаційної системи до якої мають доступ усі митниці. При цьому по таких об'єктах ІВ як ТМ, винаходи, промислові зразки, в Україні, фактично, застосовується міжнародна доктрина (принцип вичерпання прав), яка не обмежує сирій /

¹⁶⁵ Петренко С.А. Судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності: доповідь на VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Законодавство у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри», м. Київ, 27 вересня 2019 р. URL: <http://www.ndiiv.org.ua/index.php/ua/rada-molodykh-vchennykh/novyny/317-na-konferentsii-molodykh-vchennykh-u-sferi-intelektualnoi-vlasnosti-obhovoryly-perspektyvy-natsionalnoi-strategii-rozvytku-haluzi>

паралельний імпорт, що підтверджується наявною судовою практикою. Здійснення митного контролю покладено на Державну митну службу

Відповідно до статистичних даних до митного реєстру об'єктів інтелектуальної власності України станом на 01.09.2019 р. зроблено 4134 реєстрації об'єктів прав інтелектуальної власності (з 14.11.2007 по 31.12.2013 – 1334 об'єкти, з 01.01.2014 по 31.12.2014 – 1095 об'єктів, з 01.01.2015 по 31.12.2015 – 476 об'єктів, з 01.01.2016 по 31.12.2016 – 405 об'єктів, з 01.01.2017 по 31.12.2017 – 302 об'єкти, з 01.01.2018 по 31.12.2018 – 355 об'єктів, з 01.01.2019 по 15.07.2019 – 167 об'єктів). Наразі до митного реєстру внесено 1370 об'єктів: 1009 ТМ, 333 промислових зразка, 18 корисних моделей, 5 винаходів, 5 об'єктів авторського права.

Зрозуміло, що добросовісні правовласники вносять свої ОПІВ до митного реєстру з метою боротьби з контрафактною та піратською продукцією та недопущення введення її у вільний обіг в Україні. Проте розповсюдження в Україні такого явища, як «патентний тролінг», призводить до використання митного реєстру також недобросовісними правовласниками.

Відповідно, однією з головних проблем боротьби з контрафактними і піратськими товарами на кордоні є неефективне використання митного реєстру ОПІВ, який створювався для боротьби із підробками і залишається сьогодні єдиним механізмом для виявлення та боротьби з контрафактною та піратською продукцією, оскільки дозволяє із застосуванням судових процедур зупинити і заборонити переміщення через митний кордон України товарів, імпорт та експорт яких здійснюється з порушенням прав ІВ. Статистика та практика засвідчують, що у більшості випадків митниця призупиняє митне оформлення товарів у разі, коли імпорт/експорт товарів, виготовлених суб'єктом ПІВ або за його згодою, здійснюється неавторизованими у митному реєстрі ОПІВ суб'єктами господарювання (імпортерами/експортерами), в той час як дії митних органів повинні бути направлені на недопущення на територію України контрафактної та піратської продукції.

Окрім того, на сьогодні митний реєстр ОПІВ є чи не єдиним реєстром, який ведеться без застосування цифрових технологій та не використовує усі переваги електронної системи обміну інформацією. Як свідчить остання практика прикордонних заходів, в розпорядженні центрального органу у митній справі відсутня єдина консолідована база даних щодо здійснення митницями усіх дій, пов'язаних із призупиненням митного оформлення товарів за ознаками порушення прав ІВ (не дивлячись навіть на Порядок № 648 від 30.05.12).

Поряд із цим механізм реєстрації об'єктів в митному реєстрі, що застосовувався до внесення змін до Митного кодексу України у жовтні 2019 р. (№ 1230), був адміністративно зарегульованим. Зокрема, цим механізмом було передбачено подання компетентним органам: доволі складної за формою заяви (назва якої не відповідає суті дій), витягу з відповідного реєстру стосовно дійсності прав на ОІВ, що потребує попереднього звернення до Укрпатенту зі сплатою відповідних платежів та витрачанням часу; тривалого (30-денного) терміну вивчення наданих документів компетентним органом та наступної відмови в реєстрації об'єкту. Наявна надміру перенавантажена процедура призводила до того, що не всі суб'єкти, особливо з галузі МСП приймали рішення щодо подання заяв, оскільки зазвичай це вимагає залучення зовнішніх консультантів (патентних повірених). Крім того, така система дає можливість для розвитку корупційних відносин з приводу реєстрації об'єктів. Відтак, для спрощення реєстрації об'єкту та внесення до реєстру необхідним є запровадження взаємодії Мінекономіки та митних органів щодо співставлення реєстрів, із тим, аби митні органи не здійснювали запити, а напряму працювали з реєстрами ІВ. Доцільно запровадити електронну систему обміну інформацією між компаніями-правовласниками (або їх представниками) та митними органами, яка дозволить у цифровому форматі заповнювати заяви щодо внесення до митного реєстру, здійснювати оперативний обмін інформацією між митниками та правовласниками, фіксувати інформацію щодо усіх дій, зокрема запитів митних органів до правовласників (час відправлення запиту, час отримання відповіді, інформацію про відповідальних осіб, які забезпечували обмін інформацією), та буде містити консолідовану інформацію щодо здійснення митницею усіх дій, пов'язаних із призупиненням митного оформлення конкретних товарів за ознаками порушення прав ІВ, починаючи від призупинення товарів і до знищення контрафактного товару. Тобто правовласники, державна система ІВ та митниця мають бути об'єднані в єдиній інформаційній системі. Разом із тим має бути закріплено й право подання електронної заяви до митного реєстру.

Також, з урахуванням змін до Митного кодексу, будуть розроблені підзаконні нормативно-правові акти, згідно з якими власники будуть надавати необхідну інформацію щодо оригінальних товарів, аби їх не затримували на митниці.

Аналіз передбачених постановою КМУ від 21.05.2012 р. № 432 підстав для призупинення митного оформлення товарів за ініціативою митних органів дозволяє стверджувати про відсутність такої правової категорії як «захист прав інтелектуальної власності митними органами *ex officio*». Оскільки усі зазначені у даній постанові підстави потребують попереднього звернення до митних органів або організаціями, або правоохоронними органами, або самим правовласником. Відтак, в Україні фактично відсутні випадки, коли митні органи можуть без будь-якого попереднього звернення інших осіб зупиняти митне оформлення товару, якщо у них на перший погляд виникли підозри в порушенні прав ІВ конкретного відомого ним правовласника.

Має бути розпочате удосконалення роботи митного реєстру ОПІВ із розробки електронної системи оперативного обміну інформацією (із застосуванням новітніх цифрових технологій, програмного он-лайн-ресурсу) між компаніями-правовласниками (або їх представниками) та митними органами. Потребує удосконалення процедура спрощеного порядку знищення контрафактних товарів та знищення малих партій товарів, починаючи із закріплення можливості поміщення такого товару в режим «знищення або руйнування» саме посадовими особами митниці після надання згоди на таку процедуру власником товарів та власником прав ІВ, та закінчуючи прийняттям нормативного акту щодо механізмів розміщення контрафактних товарів на митному складі, чітких строків їх зберігання та порядку нарахування сум за їх зберігання.

Остання практика прикордонних заходів свідчить про те, що процедура спрощеного порядку знищення контрафактних товарів недосконала і призводить до недотримання строків зберігання таких товарів (до 5 років замість 90 днів) та безпідставного завищення вартості зберігання контрафактних товарів на митних складах. За аналогією до Регламенту № 608/2013 необхідно розробити спрощену процедуру знищення товарів, підозрюваних в контрафактності, у т.ч. щодо знищення малих партій, що дозволить мінімізувати процедурне навантаження на власника товарів, а також адміністративне навантаження на митні органи.

Для запобігання недотриманню строків зберігання та безпідставному завищенню вартості зберігання контрафактних товарів на митних складах необхідно розробити та затвердити підзаконним нормативним актом механізми розміщення зазначених товарів на митному складі, чіткі строки їх зберігання та порядок нарахування сум за зберігання. Крім того, при виборі підприємства-знищувача контрафактного товару, правовласники стикаються із проблемою встановлення можливості знищення певних категорій товарів на підприємствах, наявних у «Ліцензійному реєстрі (поводження з небезпечними відходами)», розміщеному на сайті Міністерства екології та природних ресурсів України. В результаті посадові органи митниці відмовляють у знищенні товарів на вибраному підприємстві із-за відсутності прямих вказівок у їх ліцензіях щодо знищення певних категорій товарів або відсутності такого підприємства у певному регіоні. Для вирішення питання необхідно на офіційному сайті центрального органу у митній справі оприлюднювати актуальний перелік ліцензованих підприємств-знищувачів контрафактних товарів із зазначенням окремих категорій товарів, які вони можуть знищувати та митниць, які вони можуть обслуговувати.

Потребують навчання та підвищення кваліфікації працівники митних органів, задіяні до процедур захисту прав ІВ.

В частині **захисту прав ІВ в рамках антимонопольного законодавства** слід констатувати, що в Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» штучно знижено обсяг прав, які належать захисту відповідно до Паризької конвенції в розумінні акту недобросовісної конкуренції. І відповідне вузьке тлумачення закріплене судовою практикою. У світовій практиці багато випадків, коли цивільні права на географічні зазначення реалізуються об'єднаннями виробників. Водночас норми частини першої статті 4 Закону «Про захист від недобросовісної конкуренції» наразі не передбачають

можливості таким суб'єктам бути заявниками у справах про порушення, які розслідуються АМКУ, що не дозволяє оперативно реагувати на порушення у сфері інтелектуальної власності.

Стаття 255 Угоди про асоціацію визнає важливість застосування законодавства про конкуренцію у прозорий, своєчасний та недискримінаційний спосіб із повагою до принципів процесуальної справедливості та права на захист. Підвищення таких можливостей для захисту прав також стане чинником, який вимагатиме більш професійного, якісного правозастосування, покращення обґрунтованості до доказовості рішень органів Антимонопольного комітету України, а відтак сприятиме підвищенню ефективності системи захисту економічної конкуренції та запобіганню необґрунтованого втручання в свободу підприємницької діяльності. Наразі чинні закони України «Про захист економічної конкуренції» та «Про захист від недобросовісної конкуренції» не забезпечують правових інструментів ефективного досягнення вказаних цілей. Причини вказаних недоліків зумовлені, зокрема, тим, що процедура розслідування порушень у сфері конкуренції передбачає поєднання в одному адміністративному органі – АМК як функції розслідування порушень, так і функції прийняття за результатами такого розслідування рішень. Така модель адміністративного вирішення публічно-правових конфліктів, порівняно зі змагальним процесом на засадах рівності сторін і незалежного арбітра, об'єктивно не може гарантувати неупередженості при проведенні розслідування, дотримання прав учасників процесу і об'єктивності винесених рішень.

У частині діяльності органів внутрішніх справ, то попри певні позитивні результати діяльності кіберполіції, в Україні залишається істотна кількість проблем у захисті прав ІВ, що вимагає залучення правоохоронних органів. Так, попри позитивні законодавчі зміни Інтернет піратство в Україні продовжує поширюватись. Станом на 2016 рік Україна була у п'ятірці лідерів серед країн за кількістю реєр-з'єднань для незаконного файл-шейрингу відеоігор¹⁶⁶. у 2017 та 2018 роках Україна посіла третє місце у світі за кількістю порушень прав інтелектуальної власності на відеоігри для ПК¹⁶⁷.

Слід констатувати, що фактично органами Національної поліції не ведеться запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. Передумовами для цього є відсутність забезпечення корпусу Нацполіції фахівцями з ІВ, наявний недосконалий правовий механізм у частині забезпечення доказової бази порушень прав ІВ та доведення таких порушень, а також недосконалість формулювань складу злочинів у сфері ІВ в цілому. Окрім цього, у попередні роки порушення у сфері ІВ не розглядалися правоохоронними органами в якості пріоритетних. Виняток становить моніторинг веб-сайтів Департаментом Нацполіції з метою виявлення ознак порушення авторського права та суміжних прав, однак доводиться констатувати, що фактично й воно носить поверховий характер і здійснюється майже виключно за заявою правовласника, який самостійно встановлює ознаки порушення а згодом звертається до органів поліції.

Не меншою проблемою є електронна комерція контрафактними товарами через відповідні торговельні майданчики (інтернет-магазини та маркетплейси), проте дані форми порушень прав ІВ на торговельні марки та комерційні (фірмові) найменування лишилися поза межею органів внутрішніх справ. Не сприяє притягненню порушників до відповідальності й той факт, що розслідування злочинів проти прав ІВ належить до підслідності органів поліції, які розслідують також численні загальнокримінальні злочини.

Окрім цього, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 477 КПК України кримінальне провадження щодо усіх вказаних кримінальних правопорушень належать до кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення та може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо кримінальних правопорушень. Відтак, в умовах кризи в українській правоохоронній системі правовласник має бути активним у зборі доказової бази щодо порушення його прав та сприяти поліції у зборі доказів.. Особливою мірою це стосується доведення факту завдання шкоди, мінімально необхідної для кваліфікації кримінального правопорушення. Водночас, правовласники та організації колективного управління часто позбавлені можливостей фіксування та процесуального закріплення доказів. Відтак, одним із основних критеріїв підвищення ефективності кримінально-правового захисту, нарівні зі змінами законодавства та розробкою методичної бази, має стати посилення теоретичної та практичної підготовки слідчих Нацполіції та їх взаємодії з правовласниками, а також створення спеціалізованого структурного підрозділу у складі правоохоронних органів із захисту прав ІВ.

¹⁶⁶ https://iipa.org/files/uploads/2018/02/2018_SPECIAL_301.pdf

¹⁶⁷ <https://iipa.org/files/uploads/2019/02/2019SPEC301REPORT.pdf>

Необхідною умовою для ефективного забезпечення захисту прав ІВ є створення єдиної платформи усіх органів, що займаються захистом прав ІВ, що функціонуватиме у закритому режимі.

Міжнародний досвід свідчить про те, що *альтернативні способи вирішення спорів*, такі як арбітраж та медіація, мають низку переваг в порівнянні з судовим розглядом спору: диспозитивність, конфіденційність та швидкість процедури вирішення спору. В частині альтернативного розгляду спорів з ІВ, слід зауважити про допоки низький попит в Україні на застосування зазначених процедур у процесі захисту прав ІВ. Одним із факторів, що пояснює непопулярність допоки в країні альтернативних процедур, що довели свою ефективність за кордоном, є низький рівень довіри до виконання рішень, прийнятих в процесі третейського розгляду чи процедур медіації. Так, діяльність *третейських судів та міжнародного комерційного арбітражу* врегульована в Україні як низкою міжнародних договорів (Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж від 21 квітня 1961 року, Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень від 10 червня 1958 року тощо), так і актами чинного законодавства (законами України «Про третейські суди», «Про міжнародний комерційний арбітраж» та ін.). Водночас підвідомчість справ третейським судам є обмеженою, оскільки вони не можуть розглядати справи у спорах, щодо будь-якого договору стосовно розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, пов'язаного із задоволенням державних потреб, у справах, однією зі сторін у яких є орган державної влади, орган місцевого самоврядування etc. Щодо міжнародного комерційного арбітражу, то його підвідомчість обмежена комерційними спорами. Відтак, вирішення питання про підвідомчість того чи іншого спору в сфері ІВ у кожному конкретному випадку вимагає аналізу обставини конкретної справи. Деякі категорії спорів, наприклад, спори про визнання недійсними охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності, не підлягають розгляду у третейському суді та міжнародному комерційному арбітражі.

Необхідною передумовою звернення до третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу є наявність угоди про це між сторонами (третейського або арбітражного застереження чи окремої угоди про передачу спору на розгляд відповідного органу). За даними Головного управління статистики у м. Києві в Єдиному державного реєстрі підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) по місту Києві станом на 11.06.2019 не зареєстровано жодного спеціалізованого третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу у сфері інтелектуальної власності. У 2002 році у складі МКАС при ТПП України була створена спеціалізована Колегія із розгляду зовнішньоекономічних спорів у сфері інтелектуальної власності.

Медіація розглядається як найбільш перспективна для запровадження в Україні процедура альтернативного розгляду спорів з порушення прав ІВ.

1.9. Поширення знань про інтелектуальну власність, підготовка та підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері інтелектуальної власності

Еволюція світової економіки тісно пов'язана з широким використання інтелектуального ресурсу, в якому інтелектуальна власність за нинішнього тисячоліття буде основною рушійною силою. Ідучи пліч-о-пліч з науково-технічним прогресом, інтелектуальна власність набуває глобального значення через підвищення її актуальності для таких ключових і основоположних напрямків політики, як забезпечення продовольством, охорона здоров'я, праця, торгівля, культура, навколишнє середовище, інвестиції і науково-технічне перетворення. Чим більшого значення вона набуває для економічного розвитку і створення матеріальних благ, тим більш нагальною стає проблема створення ефективної системи обізнаності та усвідомлення населення у сфері інтелектуальної власності, яка б сприяла соціально-економічному розвитку країни.

Однак у той час, коли більшість розвинених країн зробили пріоритетом інноваційний розвиток економіки через створення цивілізованих освітніх програм щодо інтелектуальної власності, в Україні, яка посідала раніше провідне місце в Європі за кількістю науковців, державна влада не використовувала і не використовує цей потужний потенціал, що наразі посилює негативний вплив світової економічної кризи, яка була у 2008 році, на країну.

Необізнаність та неусвідомленість населення, працівників окремих сфер промисловості, школи тощо призводить до наступних наслідків: ненавмисна підтримка споживачами виробників контрафактної продукції, що призводить до уповільнення економічного зростання; низький рейтинг у

глобальній системі регулювання та управління інтелектуальною власністю; несприятливий інвестиційний клімат, внаслідок свідомого та/або несвідомого порушення прав інтелектуальної власності; ненавмисне замовчування щодо порушень у сфері інтелектуальної власності; відсутність інформаційного забезпечення та просвітництва для населення, працівників окремих сфер промисловості, школи у сфері інтелектуальної власності; відсутність системи запобігання ненавмисних порушень; попит на продукцію та послуги за зниженими тарифами/контрафакт; порушення виробниками вимог охорони інтелектуальної власності.

Тривалий час система інтелектуальної власності в Україні не була об'єктом об'єктивного та критичного аналізу з позицій *просвітництва*. Основними суспільно-освітніми проблемними щодо правового регулювання прав інтелектуальної власності є: 1) неготовність суспільства поважати право інтелектуальної власності, зневага до охорони результатів інтелектуальної праці; 2) відсутність в державі дієвих механізмів охорони та захисту результатів інтелектуальної творчості; 3) високий рівень піратства, великі масштаби порушень права інтелектуальної власності; 4) недосконалість нормативно-правового регулювання питань, пов'язаних із введенням об'єктів права інтелектуальної власності, з їх вартісною оцінкою; 5) відсутність стимулів з боку українського законодавства для розвитку творчої ініціативи та ведення інтелектуальної діяльності; 6) недостатній рівень освіти у сфері інтелектуальної власності, неналежний рівень фахової підготовки суддів, працівників органів МВС, СБУ, митної та податкової служб та інших спеціалістів, діяльність яких пов'язана з інтелектуальною власністю; 7) нехтування правами авторів у сфері суміжних прав; 8) суперечливість законодавства з інтелектуальної власності, окремі законодавчі акти якого не приведені між собою у відповідність.

Як наслідок, українці ніби розуміють важливість права інтелектуальної власності, водночас зовсім не готові дотримуватися його, перекладаючи усю відповідальність на владу. Так, згідно з результатами дослідження, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у 2012 році¹⁶⁸, майже 80% опитаних вважають, що право інтелектуальної власності повинно захищатися (у т.ч. 58% – повинно захищатися завжди, 21% – повинно, але не завжди). Лише 4% – протилежної думки. Ще 17% – не змогли визначитися з цього приводу. При цьому лише 13% опитаних вважають дії влади щодо захисту права інтелектуальної власності в Україні є ефективними і 60% – не ефективними. Ще 27% – не визначилися з оцінками.

Натомість, що стосується дотримання права інтелектуальної власності на практиці, то ситуація протилежна, адже майже 60% опитаних українців готові порушити право інтелектуальної власності у випадку придбання одягу, книжки, музики, кіно або комп'ютерною програмою. Так, якщо у людини буде вибір купити копію книжки, передруковану з оригіналу, за ціною нижчою за оригінал і при цьому за якістю вона майже або взагалі не поступатиметься оригіналу, лише 13% опитаних відмовляться від дешевої копії і придбають оригінал. Водночас 32% – куплять дешеву копію, а 26% – намагатимуться отримати її виключно безкоштовно (наприклад, скачують в інтернеті). 30% опитаних не змогли визначитися, переважно це старші люди. Якщо у людини буде вибір купити диск з музикою, кіно або комп'ютерну програму скопійовані з оригіналу, за ціною нижчою за оригінал і при цьому в якості вони майже або взагалі не поступатимуться оригіналу, лише 12% опитаних відмовляться від дешевої копії і придбають оригінал. Водночас 25% – куплять дешеву копію, а 31% – намагатимуться отримати її виключно безкоштовно (наприклад, скачують в інтернеті). 32% опитаних не змогли визначитися. Якщо у людини буде вибір купити одяг, підроблений під відомого світового виробника, за ціною нижчою за оригінал і при цьому в якості він майже або взагалі не поступатиметься оригіналу, лише 15% опитаних відмовляться від дешевої копії і придбають оригінал. Водночас 58% – куплять дешеву копію. 28% опитаних не змогли визначитися. При цьому спостерігаються показові тенденції. Чим молодші респонденти, чим частіше вони користуються інтернетом, чим вищий рівень їхньої освіти, тим частіше вони готові відмовитися від оригіналу на користь дешевої копії або безкоштовної версії: майже 50% опитаних у віці 18–29 років намагатимуться безкоштовно скачати в інтернеті музику, кіно або комп'ютерну програму, ще чверть – купуватимуть дешеву копію і лише кожен десятий купуватиме оригінал.

Відповідно, розвиток національної системи інтелектуальної власності має передбачати розв'язання таких найважливіших завдань, як створення умов для покращання інвестиційного клімату

¹⁶⁸ Захист права інтелектуальної власності в Україні. Березень 2012. URL: http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_intellectual_property_032012.pdf

України та підтримки підприємництва; створення умов для реалізації конституційних прав громадян на доступність освіти у сфері інтелектуальної власності, трансферу технологій та інноваційної діяльності; підвищення рівня свідомості та правової культури українського суспільства у сфері інтелектуальної власності.

Токійською декларацією про культуру інтелектуальної власності (2004 р.) визнано, що лише суспільство з високим рівнем культури у галузі ІВ, яке розуміє й поважає інтелектуальну творчість, орієнтоване на стабільність, що дозволяє не тільки стійко розвивати економіку, а й винахідницьку та інноваційну діяльність для подолання викликів, які загрожують всьому суспільству, нинішньому і майбутнім поколінням, сприяючи таким чином процвітанню всього людства. Просунута культура щодо створення та економічного використання інтелектуальної власності, в тому числі знань, повинна бути створена з перших етапів освіти й на всіх рівнях. Освіта з питань ІВ має бути включена до національної системи освіти із вмістом, адаптованим до кожного рівня, від початкової шкільної до вищої освіти. Державна політика має сприяти підтримці креативності, винахідництва дітей, юнацтва та молоді.

Зокрема, *отримання знань з інтелектуальної власності в системі вищої освіти*, із дотриманням принципу наступності процесу здобуття вищої освіти, створить умови для розбудови суспільства, що розуміє цінність власних досягнень та вигод, які можна отримати через інновації та використання прав на результати власної творчості, сприятиме активізації інновацій та комерціалізації, фаховому забезпеченню інструментального використання прав ІВ як цілеспрямованої складової інноваційної політики, якісному забезпеченню захисту прав ІВ. Отримання знань з інтелектуальної власності студентами різних спеціальностей та безпосередньо набуття компетентностей з ІВ в системі вищої освіти сприятиме поєднанню освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку України, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях. Це також сприятиме міжнародній інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти та Європейський дослідницький простір, з урахуванням збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи. Така освіта має сприяти формуванню креативного стилю мислення у молоді, яка здібна творити і розв'язувати складні міждисциплінарні завдання, ефективно і своєчасно відповідаючи на наявний суспільний запит.

Прийнявши у 2014 році нову редакцію Закону «Про вищу освіту» Україна розпочала кроки, спрямовані на модернізацію системи вищої освіти з урахуванням процесів європейської інтеграції та розвитку єдиного Європейського простору вищої освіти. Інтеграція до нього вищої освіти України здійснюється шляхом реалізації положень та принципів Болонського процесу, зокрема, через запровадження рівневої організації вищої освіти відповідно до Національної рамки кваліфікацій. Окрім цього, рішенням колегії МОН України (протокол від 22.03.2018 № 3/1-7) було схвалено Дорожню карту інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA)¹⁶⁹.

Натомість Україні притаманний низький рівень знань та культури в галузі ІВ. Недостатній рівень поінформованості населення з питань ІВ відмічають органи державної влади¹⁷⁰.

Нагальною проблемою є відсутність якісної освіти з інтелектуальної власності для всіх. Нині у ЗВО України відсутні дисципліни з ІВ, адаптовані для відповідних спеціальностей, які б сприяли набуттю знань з ІВ не лише на рівні спеціалізованих освітніх магістерських програм з ІВ (права, управління), але й інших спеціальностей, у т.ч. на бакалавратурі. Зазначена ситуація стала наслідком певних нормотворчих дій уряду¹⁷¹. З 2001 року курс з основ інтелектуальної власності викладався у всіх ЗВО¹⁷²;

¹⁶⁹ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/kolegiya-ministerstva/2018/05/1-dorozhnya-karta-integratsii-ukraini-do-evro.pdf>

¹⁷⁰ Зокрема, на цьому наголошує Мінінформ політики України, зазначаючи водночас, що загальна оцінка рівня інформованості населення з інтелектуальної власності в Україні не проводилася, й пропонує здійснити відповідні соціологічні опитування (лист Міністерства інформаційної політики України № 12-05/03 від 05.06.2019 р.).

¹⁷¹ Введення цього курсу та підготовки за державним замовленням фахівців з інтелектуальної власності було здійснено відповідно до рішення колегії МОН України від 20.06.2002 р. № 6/3-16, а пізніше виданого наказу МОН України від 20.10.2004 р. № 811 «Про запровадження у ВНЗЗВФ навчальної дисципліни Інтелектуальна власність» на виконання вимог Указу Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» від 27.04.2001 р. № 285/2001.

за неофіційними підрахунками його прослухали понад 120 тисяч студентів. Водночас наказом МОН України від 04.03.2015 р. № 235 було скасовано дію наказу МОН від 20.10.2004 р. № 811 «Про запровадження у ВНЗ навчальної дисципліни Інтелектуальна власність», після чого викладання знань з інтелектуальної власності фактично припинилося або звелось до формального викладання в межах інших дисциплін (на кшталт «Методологія наукових досліджень з основами інтелектуальної власності», обсягом 6 – 8 годин) у більшості ЗВО країни. Університети, які діють на праві автономії, самостійно обирають навчальні курси, відтак лише поодинокі факультети залишили повні курсу з інтелектуальної власності (прикладом можуть бути філологічні факультети, журналістики, іноді – юридичні, деякі технічні). Поряд із цим зазнали змін й освітньо-професійні програми всіх спеціальностей галузі знань «Менеджмент і адміністрування», до яких до реформи вищої освіти було включено дисципліну «Управління інноваціями» (на бакалаврському рівні) та «Інноваційний менеджмент» – для спеціальності «Управління інноваційною діяльністю» (на магістерському рівні) як нормативні. Після реформи зазначені програми також піддалися змінам.

Істотні зміни відбулися щодо підготовки магістрів з ІВ. У 1997 році в Україні відповідно до Постанови КМУ від 24.05.1997 р. № 507 було відкрито підготовку фахівців за спеціальністю 7.000002 «Інтелектуальна власність» (специфічні категорії) та у 1998 році розпочалася безпосередньо підготовка таких спеціалістів. Інститут інтелектуальної власності¹⁷³, який займався такою підготовкою з 1998 року, у 2000-х роках провів аналіз й отримав наступні показники щодо працевлаштування випускників: 26% – підприємства; 22% – державна система правової охорони інтелектуальної власності; 17% – патентно-юридичні фірми; 12% – органи судової влади; 10% – фізичні особи; 7% – міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; 6% – науково-дослідні інститути¹⁷⁴. У 2012 році Інститут було включено до складу Академії ВОІВ разом із 22 провідними університетами світу. Із введенням магістратури в Україні на початку 2010-х років було запроваджено підготовку магістрів з ІВ. Підготовка фахівців зі специфічної категорії «Інтелектуальна власність» велася у понад 16 ЗВО України.

Водночас згідно з постановою КМУ від 29.04.2016 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» та прийнятого на її виконання наказу МОН України від 12.04.2016 р. № 419 підготовка фахівців з ІВ була вилучена зі специфічних категорій, натомість було визначено переведення її за наступними спеціалізаціями: управління інтелектуальною власністю – в галузі знань «Управління та адміністрування» (07), спеціальність – менеджмент (073); (2) інтелектуальна власність – в галузі знань Управління та адміністрування (07), спеціальність – підприємництво, торгівля та біржова діяльність (076); (3) інтелектуальна власність – в галузі знань «Право» (08), спеціальність Право (081). Після цього кількість ЗВО, що раніше забезпечували підготовку фахівців з ІВ, різко скоротилася. Нині підготовка магістрів з інтелектуальної власності здійснюється лише у незначній кількості ЗВО¹⁷⁵. Викладання курсів та програм з ІВ здійснюється переважно в межах інших спеціальностей (технічні науки, право, інформатика, економіка тощо), кількість ЗВО, що здійснюють викладання курсів з ІВ, також істотно

¹⁷² Введення цього курсу та підготовки за державним замовленням фахівців з інтелектуальної власності було здійснено відповідно до рішення колегії МОН України від 20.06.2002 р. № 6/3-16, а пізніше виданого наказу МОН України від 20.10.2004 р. № 811 «Про запровадження у ВНЗ ЗВО навчальної дисципліни Інтелектуальна власність» на виконання вимог Указу Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» від 27.04.2001 р. № 285/2001.

¹⁷³ Нині – Київський інститут інтелектуальної власності і права Національного університету «Одеська юридична академія».

¹⁷⁴ Цибульов П.М. Еволюція системи підготовки фахівців з інтелектуальної власності в Україні: доповідь на XVII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми підготовки фахівців з інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні», 17 травня 2019, м. Київ.

¹⁷⁵ Зокрема: у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (на базі кафедри інтелектуальної власності юридичного факультету) та у Київському інституті інтелектуальної власності та права НУ «Одеська юридична академія». У регіональному розрізі підготовка магістрів з ІВ здійснюється у Сумському державному університеті (на базі кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства навчально-наукового інституту права), у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (на базі кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту економіки і права), у Дніпропетровській металургійній академії (на базі кафедри інтелектуальної власності та управління проектами гуманітарного факультету).

скорочене. При тому, що на щорічних професійних конференціях з інтелектуальної власності, що проводяться в Україні у різних ЗВО у містах Києві, Львові, Черкасах, Харкові тощо необхідність підготовки фахівців з ІВ незмінно підтверджується¹⁷⁶.

Значна проблема існує з підвищенням академічної доброчесності та недопущенням плагіату. 4 квітня 2018 року ТОВ «Антиплагіат» (Unicheck) та МОН України уклали Меморандум, згідно до якого українські виші отримали можливість найближчі 7 років безкоштовно використовувати надсучасний сервіс перевірки наукових робіт на плагіат. На червень 2019 року 130 закладів освіти підписало договори із компанією. Згідно зі статистикою Unicheck¹⁷⁷, в Україні (користувачі сервісу, які за географічною прив'язкою IP адреси знаходяться в Україні) у 2018 році середній показник текстових збігів у перевірених системою роботах сягнув 33,16%. МОН України надав рекомендації з академічної доброчесності для закладів вищої освіти (лист від 23.10.2018 р. № 1/9-650).

В Україні також допоки відсутні спільні магістерські програми з ІВ з ВОІВ. Також відсутня постійна робота щодо підготовки та підвищення кваліфікації педагогічного складу, задіяного до викладання курсів з інтелектуальної власності як в рамках спеціалізованих магістерських програм, так і дисциплін з інтелектуальної власності для різних галузей знань в цілому.

Відсутні й дистанційні курси з інтелектуальної власності для студентів різних галузей знань, бізнесу, школярів тощо. За результатами публічних обговорень професійною площадкою для їх створення, що зможе зібрати фахівців з ІВ з України для підготовки таких дистанційних курсів, є на сьогодні НДІВ НАПрНУ як провідний науковий та методологічний центр країни у сфері ІВ.

Що стосується отримання **знань з ІВ в рамках шкільної освіти**, то у Рекомендаціях слухань Комітету ВРУ з питань науки і освіти «Законодавче забезпечення розвитку Національної інноваційної системи: стан та шляхи вирішення» (15 червня 2016 року) було визнано необхідність розробки та запровадження Державної системи розвитку наукових ідей, інтелектуального розвитку та винахідництва на рівні початкової, середньої та вищої школи. Розпорядженням КМУ від 14.12.2016 р. № 988-р було схвалено Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, в якій підкреслювалося, що досвід країн Східної Європи (Польщі, Чехії) свідчить про суттєвий вплив освітніх реформ на розвиток економіки та конкурентоспроможність освіти на міжнародному рівні.

Розробка нових освітніх стандартів, що розпочалася в Україні для реалізації програми Нової української школи, ґрунтується, зокрема, на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя». Згідно з реформою загальної середньої освіти випускник нової української школи має стати цілісною всебічно розвиненою особистістю, здатною до критичного мислення; патріотом та інноватором, здатним

¹⁷⁶ Прикладами можуть бути, зокрема, щорічні національні конференції: VI Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності «Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри» (27.09.2018 р., Київський національний університет імені Тараса Шевченка, за співорганізації НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, Науково-освітнього центру з інтелектуальної власності КНУ та за підтримки МЕРТ і МОН України); II Науково-практична конференція «Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності» (26.04.2019 р., НТУ «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського» за співорганізації Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, НДІ інтелектуальної власності та НДІ інформатики і права Національної академії правових наук України); Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми підготовки фахівців з інтелектуальної власності, інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності» (17.05.2019 р., Київський інститут інтелектуальної власності та права НУ «Одеська юридична академія»); II Всеукраїнська науково-практична конференція з проблем економіки інтелектуальної власності (24.05.2019 р., Київський національний університет імені Тараса Шевченка за співорганізації НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ тощо); Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права» (17-18.05.2019 р., Львівський національний університет імені Івана Франка (кафедра інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права, за співорганізації Центру дослідження інтелектуального права та Львівської правничої школи). Доцільність підготовки фахівців з ІВ також обговорювалася на міжнародних конференціях, наприклад, на IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики і актуальні проблеми права інтелектуальної власності в Україні та Європі» (27.12. 2017 р., Київський університет права НАН України, за співорганізації ВОІВ).

¹⁷⁷ <https://unicheck.com/uk-ua>

змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя. Нова українська школа визнається ключовою реформою МОН України й розповсюджує свою дію нині на 16 176 та 3,9 млн учнів.

Проектом Стратегії сталого розвитку України до 2030 року¹⁷⁸ передбачено забезпечення здобуття усіма учнями знань і навичок щодо принципів сталого розвитку. Розпорядженням КМУ від 03.10.2018 р. № 710-р було схвалено Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні¹⁷⁹. У лютому 2018 року МОН України представив на громадське обговорення проект Концепції Загальнодержавної програми з освіти у сфері прав людини¹⁸⁰, доопрацьований варіант якої був представлений 21.05.2018 р. під час Всеукраїнської конференції: «Система освіти у сфері прав людини в Україні: перспективи розвитку».

Водночас аналіз національних програм та концепцій, присвячених вивченню прав людини, розвиткові особистості, освіти, засвідчує факт відсутності у них положень щодо охорони чи захисту інтелектуальної власності.

У 2018 році на виконання Концепції реалізації державної політики у сфері Нової української школи МОН України було розроблено, затверджено та з 2018 року запроваджуються нові державні стандарти освіти з урахуванням компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості¹⁸¹. Освітніми галузями, в межах яких здійснюється навчання, визнані: мови і літератури, суспільствознавство, мистецтво, математика, природознавство, технології, здоров'я і фізична культура¹⁸². Водночас у рамках затверджених наказами МОН України типових освітніх програм для закладів освіти I – III ступеню, не дивлячись на визнання ключових і загальнопредметних компетентностей у різних науках, знань з інтелектуальної власності системно, у розумінні, прийнятному учнями відповідної вікової категорії, не надається. Програми навчальних курсів та навчально-методичні матеріали не передбачають виокремлення чи систематизованого розкриття в частині окремих освітніх галузей знань з інтелектуальної власності, які б сприяли формуванню навичок та компетентностей, спрямованих на інноваторство, винахідництво, креативність, повагу до інтелектуальної власності. Не меншою проблемою є й відсутність підготовки з питань ІВ у викладачів шкіл.

Найбільш активно винахідницька діяльність серед юнацтва здійснюється в межах роботи Національного центру «Мала академія наук»¹⁸³. В її діяльності проведення щорічних всеукраїнських конкурсів «МАН-Юніор Дослідник», розробка STEM-проектів для підлітків, проведення різноманітних творчих й інноваційних фестивалів, зокрема фестивалю освітніх інновацій і сучасних технологій «ROBOTICA», фестивалю дитячої архітектури ARCHIKIDZ тощо, підготовка до міжнародних олімпіад і змагань, проведення навчальних ігор (у травні 2019 року вперше в Україні продемонстровано Театр науки). Натомість проведення факультативних занять, гуртків тощо з винахідництва, творчості здійснюється як окрема ініціатива закладів освіти, а не як цілеспрямована послідовна політика держави.

¹⁷⁸ Розроблений українськими експертами за підтримки Програми розвитку ООН в Україні та Глобального екологічного фонду в рамках проекту «Інтеграція положень Конвенцій Ріо в національну політику України», який опирається на Цілі сталого розвитку, визначені ООН у 2015 році, з урахуванням їх адаптації до контексту України, яка відбулась у 2016 році за координації МЕРТ України. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf

¹⁷⁹ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80>

¹⁸⁰ URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/dlya-gromadskogo-obgovorennya-proponuyetsya-proekt-konceptiyi-zagalnodержavnoyi-programi-z-osviti-u-sferi-prav-lyudini>

¹⁸¹ URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv>

¹⁸² Навчальний план закладів загальної середньої освіти III рівня передбачає варіативність у виборі напрямів, а саме: природничо-математичний напрям (фізико-математичний, математичний, фізичний, екологічний, біолого-хімічний, біолого-фізичний, географічний, біотехнологічний, хіміко-технологічний та агрохімічний, фізико-хімічний профілі); суспільно-гуманітарний напрям (історичний, правовий, філософський, економічний профілі); філологічний напрям (української та іноземної філології профілі); технологічний напрям (технологічний та інформаційно-технологічний профілі); художньо-естетичний напрям.

¹⁸³ Інформація про діяльність розміщена на сайті МАН: URL: <http://man.gov.ua/ua/index>

Проблемою для України є відсутність наочних матеріалів для дітей та юнацтва, в яких доступно викладено питання ІВ. У цьому сенсі корисним є досвід ВОІВ, якою підготовлено ряд публікацій, орієнтованих на молодь і школи. Вони покликані створити стимул до творчості і винахідництва майбутніх поколінь, а також підвищити ступінь усвідомлення значущості інтелектуальної власності. Зазначені публікації сприяють викладанню теорії ІВ через практику¹⁸⁴. ВОІВ також аналізує досвід країн в частині проведення освітніх проектів та заходів, спрямованих на обізнаність учнів та молоді у питаннях ІВ. Прикладом може бути освітній проект із формування культури поваги до інтелектуальної власності у школах по всьому світу¹⁸⁵, який розпочався у 2011-2012 рр. Зазначений досвід має бути використаний в Україні.

Натомість позитивною є динаміка щодо **просвітницьких акцій у сфері ІВ** та зацікавлення молоді у творчій діяльності та дотриманні прав ІВ. Наприклад, у рамках міжнародного дня інтелектуальної власності протягом останніх 10 років в Україні проводяться заходи у навчальних закладах за ініціативи МЕРТ (раніше ДСІВУ), НДІІВ НАПрНУ, інших організацій¹⁸⁶. Так, з 2014 року в КНУ імені Тараса Шевченка проходять щорічні соціальні акції «Я купую справжнє! Я не купую підробок!» в рамках безстрокової просвітницької кампанії «Дні боротьби з підробками та піратством в Україні», започаткованої у 2012 року Українським альянсом по боротьбі з підробками та піратством, патентно-правовою фірмою «Пахаренко і партнери», Українським національним комітетом Міжнародної торгової палати (ICC Ukraine), зацікавленими органами державної влади. До акції долучаються як студенти, так і молодь та учні старших класів.

В Україні проводяться всеукраїнські олімпіади з інтелектуальної власності та всеукраїнські конкурси студентських робіт з інтелектуальної власності під егідою МОН.

Із 2015 року Інститутом журналістики КНУ імені Тараса Шевченка спільно з НДІІВ НАПрНУ запроваджено освітній проект з інтелектуальної власності Copyright грамотність, завдяки якому учням та молоді надається інформація про ІВ у доступній формі, даються актуальні новини у цій сфері, розміщено віртуальні курси тощо¹⁸⁷. Доступно про ІВ для дітей вміщують інформацію та відео-ролики на деяких інших сайтах (наприклад, на сайті Інтернет-право UA¹⁸⁸).

До 2014 року ВОІВ проводила Літні школи з інтелектуальної власності в Україні, проведення яких було припинено у зв'язку з політичною ситуацією в країні. Протягом 2014 – 2017 років такі школи проводилися за програмою Академії ВОІВ за ініціативою НДІІВ у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка при підтримці МЕРТ. У 2018 році проведення Літньої школи ВОІВ було успішно відновлено та проведено на базі КНУ спільно з ВОІВ, МЕРТ, ДІФКУ. У 2019 році Літня школа ВОІВ проводилася на базі Одеського національного університету імені Мечникова, за активної участі НОІВ. Магістранти з ІВ КНУ імені Тараса Шевченка у грудні 2018 року взяли участь у Навчальному візиті до ВОІВ.

Разом із тим для України залишається вкрай нагальною проблемою відсутність на рівні державної політики визначеного підходу щодо організації заходів із **перепідготовки, підвищення кваліфікації** для фахівців з питань інтелектуальної власності, управління інноваційною діяльністю для підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності органів державної влади, вищих навчальних закладів, наукових установ, інших установ та організацій.

Наказом МОНмолодьспорт України від 24.01.2013 р. № 48 було затверджено положення про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів¹⁸⁹. Зазначені послуги понад десятиріччя надавалися Інститутом інтелектуальної власності. Стажування у сфері ІВ проходять також в НДІІВ НАПрНУ, який професійно займається

¹⁸⁴ URL: <https://www.wipo.int/publications/ru/youth.html>

¹⁸⁵ ВОІВ. Консультативний комітет із захисту прав. Звіт про компанії, проведені директором з авторського права. Перу, 2013 р. Дев'ята сесія, Женева, 3-5 березня 2014 р. WIPO/ACE/9/17. URL: https://www.wipo.int/edocs/.../wipo_ace_9_17.docx

¹⁸⁶ Див., наприклад: <http://iii.ua/ru/event/v-ramkah-vseukrayinskogo-tizhnya-prava-fahivci-dsv-ta-ukrpatentu-z-uspihom-proveli-osvitni>

¹⁸⁷ <http://copyright-literacy.org.ua/>

¹⁸⁸ Див.: <https://ilaw.center/scho-take-avtorske-pravo-pryhody-tymura/>

¹⁸⁹ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0488-13>

науковою діяльністю та має ліцензію на надання послуг із III рівня (Ph.D) освітніх послуг¹⁹⁰. Поряд із цим НДІІВ на базі КНУ імені Тараса Шевченка, ЧНУ імені Богдана Хмельницького, НУ «Харківський політехнічний інститут» відкрив науково-освітні центри з ІВ.

У навчальному центрі «Інтелектуальної власності та інноваційного підприємництва МІПО НТУ «Харківський політехнічний інститут» із 1992 по 2015 роки було підготовлено понад 900 спеціалістів з вищою освітою з патентознавства і інтелектуальної власності для 18 областей України, у тому числі – близько 160 фахівців для державної системи охорони ІВ, близько 100 патентних повірених. 124 науково-педагогічних працівників з 36 вищих навчальних закладів пройшли підвищення кваліфікації з курсу «Інтелектуальна власність»¹⁹¹. Підвищенням кваліфікації займався понад десятиріччя й Інститут інтелектуальної власності.

Постійну діяльність із підвищення кваліфікації у сфері ІВ проводитиме НОІВ після отримання відповідної ліцензії на надання освітніх послуг.

МОН України у 2018 році розпочав практику проведення семінарів для працівників закладів вищої освіти та наукових установ з питань реалізації і захисту прав інтелектуальної власності та її комерціалізації. Також у співпраці з органами державної влади, іноземними організаціями тощо МОН з метою підвищення інноваційної культури, розвитку академічного підприємництва і комерціалізації ІВ започаткував практику проведення тренінгів¹⁹².

Також МОН України за підтримки зацікавлених сторін у 2016 році започаткував проведення Всеукраїнських фестивалів інновацій (останній був проведений 19.05.2019 р.)¹⁹³, в рамках яких проводяться конкурси стартап та інноваційних проєктів, навчальні тренінги щодо інноваційної діяльності, круглі столи з розвитку академічного підприємництва в закладах вищої освіти та наукових установах України, форуми з інтелектуальної власності тощо.

У 2018 році ДНУ «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» спільно з НОІВ за підтримки МОН, МЕРТ й НАН було розроблено та розпочато курс тренінгів з трансферу технологій та управління інноваційною діяльністю. У рамках курсу з лекціями виступають представники інноваційної сфери, серед яких науковці, які змогли успішно реалізувати свої винаходи, відомі експерти від бізнесу, венчурних фондів, R&D компаній та ін. Планується, що даний курс забезпечить підвищення кваліфікації співробітників, які займаються діяльністю з трансферу технологій та академічним підприємництвом у закладах вищої освіти і наукових установах України, що сприятиме підвищенню результативності такої діяльності.

В Україні за ініціативи й підтримки Мінекономіки і НОІВ постійно проводяться заходи, спрямовані на популяризацію та підвищення знань з ІВ. Так, 22 травня 2019 року відбувся перший загальний всеукраїнський з'їзд учасників проєкту Центрів підтримки технологій та інновацій (TISC), яким опікується НОІВ відповідно до меморандуму між ВОІВ і МЕРТ. 20-21 червня 2019 року відбувся IP LET FORUM, організаторами якого виступили МЕРТ, НОІВ та ВОІВ. У межах заходу було проведено панельні дискусії з національною командою експертів з підготовки Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності. 1-5 липня 2019 року в Україні відбувався п'ятиденний курс інтенсивного навчання Семінару ВОІВ зі складання патентних заявок.

1.10. SWOT-аналіз створення, охорони, використання об'єктів інтелектуальної власності, системи захисту прав інтелектуальної власності

Аналіз наявної ситуації, викладеної у розділі пунктах 1.1.-1.9., дає підстав для виявлення сильних і слабких сторін національної системи ІВ, які залежать від внутрішніх факторів, а також сприятливі можливості та загрози, які можуть негативно впливати на її розвиток, що залежать від зовнішніх факторів. Результати аналізу відображені у представленій нижче SWOT-матриці.

¹⁹⁰ URL: <http://ndiiv.org.ua/index.php/ua/>

¹⁹¹ URL: <http://www.mipk.kharkiv.edu/index.php?id=781>

¹⁹² Зокрема, 21.05.2019 р. відбувся тренінг «Передова практика освіти підприємству. Креативні методи навчання», організований ГО «Платформа інноваційного партнерства» (YEP) за підтримки Міністерства освіти і науки України та Міністерства закордонних справ Естонії. Див.: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/zahodi/trening-peredova-praktika-osviti-pidpriyemnictvu-kreativni-metodi-navchannya>

¹⁹³ Див, зокрема: <https://mon.gov.ua/ua/2019-rik-festival-innovacij>

SWOT-матриця

СИЛЬНІ СТОРОНИ (STRENGTHS)	СЛАБКІ СТОРОНИ (WEAKNESSES)
законодавча база ІВ узгоджена з відповідними міжнародними стандартами; політична підтримка сфери ІВ; високий ступінь інтеграції у міжнародні та регіональні органи у сфері ІВ; членство України у багатьох міжнародних та регіональних договорах у сфері ІВ; наявність консультативно-дорадчого органу у сфері ІВ (Рада з питань ІВ КМУ); високий рівень розвитку інформаційних технологій; ефективне співробітництво органів державної системи правової охорони ІВ з міжнародними та регіональними організаціями у сфері ІВ, зі спеціалізованими відомствами в інших країнах, та установами, відповідальними за сферу ІВ у країні, із бізнес-середовищем, науковими й освітніми колами; підтримка з боку ВОІВ, ЄПВ, ЄС тощо; активне просування діяльності із навчання у сфері ІВ та її просування у сфері бізнесу, досліджень й розробок вищих навчальних закладів, неурядових організацій, громадянського суспільства тощо; належний ступінь прозорості у прийнятті рішень: інформування й консультування громадськості щодо проектів нормативних актів, що розробляються, їх обговорення та просування тощо; наявність онлайн подачі заявок на реєстрацію ОІВ та сплати зборів ОІВ; забезпечення вільного доступу до онлайн баз даних із різних ОІВ; розвинута інфраструктура ІВ, наявність складу патентних повірених, оцінювачів й патентознавців у сфері ІВ; поступовий розвиток інноваційної інфраструктури; високий потенціал досліджень і розробок; природньо-кліматичні умови, сприятливі для розвитку виробництва багатьох видів продукції з високою доданою вартістю (ІГ, ДО, СТГ); розвиток креативних індустрій завдяки ІВ; розвиток творчого, креативного потенціалу дітей, юнацтва та молоді, який сприятиме інтелектуальному та інноваційному розвитку України.	законодавча база ІВ перебуває у стадії узгодження із законодавством ЄС, у першу чергу, в рамках виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію України з ЄС; складні економічні умови; низький рівень культури у сфері ІВ усього суспільства, що породжує високу ступінь контрафакції та піратства, велику кількість випадків нелояльної конкуренції, патентного тролінгу, недобросовісної подачі заявок на реєстрацію ОІВ тощо; незавершеність інституційної реформи у сфері ІВ; відсутність показового відомства ІВ з професійної, адміністративної та матеріально-технічної позиції, з позитивним іміджем у країні та за кордоном; недостатній інституційний потенціал установ, відповідальних за сферу ІВ; низький рівень взаємодії між інституціями, відповідальними за сферу ІВ; відсутність спільних баз даних у сфері ІВ за участі державної системи правової охорони ІВ, правоохоронних органів, митних органів тощо; відсутність інформаційного пункту у сфері ІВ; відсутність повного покриття території країни Інтернетом; слабка патентна охорона, переважання реєстрацій корисних моделей з подальшим скороченням отримання патентів на винаходи; низький рівень використання інноваційного потенціалу ОІВ, слабе впровадження запатентованих винаходів; недостатній рівень потенціалу ІВ малих і середніх підприємств; недостатній рівень розвитку трансферу технологій; низький економічний потенціал запатентованих винаходів, що призводить до зменшення кількості патентів, дія яких підтримується; низький рівень патентування національних винаходів за кордоном; відсутність правової охорони порід тварин; відсутність регулярної звітності статистичних показників інноваційної діяльності; недостатній рівень розвитку послуг із консультування

	та інформування у сфері ІВ; низька активність Всеукраїнської асоціації патентних повірених; незастосування процедур атестації патентних повірених протягом останніх трьох років; відсутність детальної інформації про ринок ІВ та його еволюцію; низький рівень інтеграції навчання у сфері ІВ до національної системи освіти, відсутність широких можливостей набуття знань з питань ІВ на всіх рівнях освіти; відсутність політики у сфері ІВ для освіти та науки; низька ефективність захисту прав ІВ.
МОЖЛИВОСТІ (OPPORTUNITIES)	ЗАГРОЗИ (THREATS)
державна політика, спрямована на інтеграцію України в зону торгівлі з ЄС; розширення програм розвитку з боку ВОІВ, ЄПВ, ЄС та ін.; входження в Європейський дослідницький простір; доступ до європейських фондів та програм із розвитку потенціалу національної системи ІВ; створення спільних інформаційних центрів; створення єдиної системи інформаційного забезпечення сфери ІВ створення сильного відомства ІВ з професійної, адміністративної та матеріально-технічної позицій, з високим іміджем у країні та за кордоном; набуття правовласниками кращого досвіду управління ІВ від ВОІВ, іноземних партнерів; створення системи стимулів для розвитку сфери досліджень і розробок, впровадження інновацій та охорона ІВ за кордоном; створення спеціалізованого суду з ІВ; поширення ADR процедур при захисті прав ІВ; координація та співпраця державних органів та національної системи ІВ у процесі захисту прав ІВ.	відсутність послідовності у політичній підтримці сфери ІВ; незавершення інституційної реформи у сфері ІВ; відсутність політичної волі щодо завершення процесу створення Вищого спеціалізованого суду України з питань інтелектуальної власності; глобальна економічна криза; відсутність єдиної системи інформаційного забезпечення сфери ІВ; пасивність правовласників у діях щодо захисту прав інтелектуальної власності; відсутність поваги до інтелектуальної власності у громадянського суспільства, низька увага до контрафакції та піратства й неучасть у боротьбі із цими явищами; істотне підвищення зборів на реєстрацію й підтримку ОІВ для науки та освіти, державного оборонного замовлення тощо; скорочення спроможності держави в частині фінансування інвестицій в інноваційну інфраструктуру, її подальшу розбудову; високий рівень орієнтації на сировинний експорт при низькому рівні інноваційного розвитку переробної промисловості; висока конкуренція на зовнішніх ринках збуту для національної продукції.

1.11. Проблеми, які обумовлюють дії Уряду з реалізації Стратегії

Визначення завдань, що вимагають участі Уряду в реалізації Стратегії

Дана Стратегія визначає комплексний, багатогалузевий і зважений підхід до питань, пов'язаних зі сферою інтелектуальної власності, заснований на високому ступені міжвідомчого, міждисциплінарного та міжсекторального співробітництва на всіх рівнях, покликаний зміцнювати Національну систему інтелектуальної власності.

Основними проблемами, з якими стикається Національна система інтелектуальної власності, є:

- незавершеність інституційної реформи Національної системи ІВ;
 - гальмування законодавчої реформи у сфері ІВ, спрямованої на гармонізацію та імплементацію європейських стандартів охорони й захисту інтелектуальної власності на виконання зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС, подальше втілення міжнародних стандартів (зокрема, Угоди TRIPS) та приєднання до міжнародних договорів, усунення наявних колізій та прогалин у національному галузевому законодавстві;
 - затягування процесу створення Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності України та просування альтернативних способів вирішення спорів у сфері ІВ;
 - неналежний рівень правової охорони ІВ, який не відповідає стратегічним цілям розвитку національної економіки, зокрема недосконалий механізм правової охорони об'єктів патентування, що призводить до негативних явищ (на кшталт патентного тролінгу);
 - низький рівень якості й ефективності інфраструктури Національної системи ІВ;
 - відсутність ефективних механізмів стимулювання інтелектуальної праці та інноваційної діяльності, у тому числі в освітньому та науковому секторах;
 - відсутність інструментів для підтримки патентування вітчизняних винаходів за кордоном;
 - відсутність механізмів для підтримки і розвитку ринку ІВ;
 - вкрай слабе й неефективне використання потенціалу ІВ національним бізнесом, зокрема МСП, у тому числі у просуванні експорту й створенні сприятливого іміджу України за кордоном;
 - відсутність послідовної політики із ціноутворення у державній системі правової охорони ІВ, за рахунок чого при істотному підвищенні зборів виникає реальна загроза для створення та патентування ОІВ національним науковим та освітнім секторами;
 - відсутність охорони механізмами інтелектуальної власності традиційних знань (традиційних виражень культури);
 - недостатній розвиток національної системи охорони й захисту географічних зазначень, невикористання конкурентоспроможного потенціалу та його економічних переваг;
 - низький інституційний потенціал органів, наділених функціями і відповідальністю щодо захисту і забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, відсутність координації між державною системою охорони ІВ та правоохоронними органами;
 - високий рівень піратства і контрафакції, відсутність узгоджених заходів і ефективної інфраструктури з попередження та боротьби з даними феноменами;
 - недостатня участь правоволодільців ОІВ у заходах щодо захисту ПІВ;
 - низький рівень знань і культури у сфері ІВ, відсутність в національній системі освіти нормативних дисциплін з ІВ зі змістом, адаптованим для кожного рівня: шкільного, професійно-технічного, університетського та постуніверситетського, неефективна система перепідготовки професійних кадрів для Національної системи ІВ.
- Зазначені проблеми можуть бути вирішені за наявності визначення пакету стратегічних цілей й шляхів їх досягнення, пріоритетних напрямів й заходів щодо реалізації стратегічного бачення Національної системи ІВ – як основного інструменту для економічного, соціального та культурного розвитку України. Досягнення цих цілей вимагає залучення і великих зусиль всіх учасників національної системи ІВ, зазначених у підрозділах 1.5, 1.6, 1.7, 1.8 глави І цієї Стратегії, на основі планів конкретних дій, затверджених Урядом, та підтриманих іншими ланками державної влади. Цілі Стратегії, шляхи їх досягнення й заходи по їх виконанню конкретизовані у наступних розділах.

Глава II

МІСІЯ, БАЧЕННЯ Й ЗАГАЛЬНІ ЗАВДАННЯ СТРАТЕГІЇ

Візія: Інтелектуальна власність стає фундаментальним інструментом у створенні сприятливого середовища для інновацій, винахідництва, творчої активності й вільної конкуренції, для економічного й культурного розвитку України, зміцнення її наукового потенціалу, підвищення рівня інвестиційної привабливості країни.

Стратегічна місія: Успішне завершення законодавчої, інституційної та судової реформ у сфері інтелектуальної власності для створення, охорони, управління, комерціалізації інтелектуальної власності, максимального використання потенціалу інтелектуальної власності, створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності, підтримка винахідництва, підвищення рівня освіти й культури та популяризації знань у сфері інтелектуальної власності, які б в цілому сприяли розвитку національної конкурентоспроможної цифрової економіки, заснованої на знаннях, інноваціях та креативності, та підвищували її інвестиційну привабливість.

Національна стратегія інтелектуальної власності має на меті побудувати конкурентоздатну національну економіку, що заснована на знаннях та інноваціях, та є комплексом сформульованих заходів, що реалізуються Урядом, які передбачають:

- **(створення)** сприяння та заохочення створенню об'єктів права інтелектуальної власності;
- **(використання)** запровадження сприятливих умов та механізмів використання об'єктів права інтелектуальної власності у виробництві, інших галузях економіки;
- **(управління)** становлення ефективного державного управління у сфері інтелектуальної власності; підвищення ефективності діяльності державних установ системи охорони інтелектуальної власності, проведення експертизи заявок та видачі охоронних документів;
- **(законодавство)** удосконалення законодавства з охорони та захисту прав інтелектуальної власності, підвищення його до європейських та міжнародних стандартів;
- **(захист прав)** удосконалення механізмів захисту прав інтелектуальної власності, підвищення ефективності захисту;
- **(культура та освіта)** формування високого рівня культури та освіти у сфері інтелектуальної власності.

Комплексний і багатофункціональний характер інтелектуальної власності, її присутність у всіх сферах економічного, наукового, культурного та соціального життя країни обумовлює, з одного боку, необхідність системного підходу як з юридичної, так і з інституційної позицій, а з іншого боку, правильне її використання надає можливість досягти позитивних синергетичних результатів у різних областях і стимулювати творчу активність, інновації, інвестиційну привабливість та економічне зростання України.

У даному контексті необхідно здійснити ряд адекватних заходів для прогресивного інтегрування ІВ в усіх сферах економічної, наукової, культурної діяльності України. Для цього визначено наступні такі спільні цілі:

- інституційна розбудова Національної системи інтелектуальної власності як невід'ємна складова у створенні умов для розбудови в Україні інноваційної, цифрової економіки. Вдосконалення правової бази (інституційної та спеціальної) інтелектуальної власності, у тому числі шляхом її гармонізації з законодавством ЄС та виконання міжнародних договорів, учасником яких є Україна;
- відповідність концепцій правової охорони ІВ вимогам технологічного розвитку;
- стимулювання до винахідництва й креативності, просування й розвиток високої культури у сфері ІВ, просвітницька діяльність з метою інформування широкої громадськості щодо ролі ІВ та підвищення зацікавленості у захисті й підтриманні прав ІВ, забезпечення Національної системи ІВ та національної економіки в цілому високопрофесійними кадрами;
- розбудова інфраструктури та проведення послідовної політики сприяння створенню, захисту та використанню інтелектуальної власності як ключового інструменту у створенні умов для переходу країни до інноваційної моделі економічного зростання з її спрямуванням на цифровізацію;

- відповідність авторсько-правової охорони новим викликам цифрової економіки, удосконалення діяльності організацій, що представляють інтереси творців об'єктів права інтелектуальної власності, та надання послуг у сфері інтелектуальної власності;

- удосконалення рівня правової охорони механізмами інтелектуальної власності селекційних досягнень;

- удосконалення та підвищення ефективності й координації діяльності державних органів, сфера діяльності яких пов'язана із захистом прав інтелектуальної власності, судової системи, започаткування діяльності спеціалізованого суду з питань ІВ; розвиток ефективної інфраструктури із попередження та боротьби з явищами контрафакту та піратства. Істотне підвищення ефективності механізмів захисту прав інтелектуальної власності, активне використання альтернативних способів розв'язання спорів у сфері ІВ;

- політика у сфері інтелектуальної власності як органічний сегмент національних політик, що спрямовані на інноваційний, культурний розвиток країни, її інноваційну привабливість. Розвиток міжнародного, регіонального та двостороннього співробітництва у сфері інтелектуальної власності та інтеграція України до європейського та міжнародного інтелектуального простору;

- удосконалення управління та правової охорони інтелектуальної власності в окремих сферах національної економіки, що мають стратегічне значення.

Глава III

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ Й СПЕЦИФІЧНІ ЗАХОДИ ТА ДІЇ ІЗ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

БЛОК 1. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ. ЗАКОНОДАВСТВО З ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Орган управління у сфері охорони інтелектуальної власності: статус, функції, їх реалізація, напрями вдосконалення

Стратегічні цілі: Створення оптимальної, якісної та ефективної державної системи правової охорони інтелектуальної власності, здатної сформувати та реалізувати прозору публічну модель подолання існуючих викликів та ризиків і запропонувати дієві інструменти сфери інтелектуальної власності як стимули для розвитку споріднених економічних та суспільних чинників.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

створення Національного органу інтелектуальної власності, що включає: (i) розроблення та прийняття законопроекту щодо внесення змін до деяких законодавчих актів України стосовно удосконалення державного управління сферою ІВ (створення Національного органу інтелектуальної власності); (ii) «створення» державної організації, яка б об'єднала в собі компетенції ДО «Національний офіс інтелектуальної власності» та ДП «Український інститут інтелектуальної власності», що відноситиметься до сфери управління Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки)¹⁹⁴; (iii) визначення державної організації як органу інтелектуальної власності на національному рівні шляхом розроблення Мінекономіки проекту акту та прийняття відповідного розпорядження Кабінетом Міністрів України; (iv) чітке розмежування між функціями Мінекономіки та Національним органом інтелектуальної власності із визначенням рівня невтручання в діяльність останнього; (v) затвердження Статуту Національного органу інтелектуальної власності Мінекономіки як органом управління відповідною державною організацією;

формування структури Національного органу інтелектуальної власності на базі основних функцій національного офісу, визначених міжнародними практиками, що включає: експертизу заявок та надання правової охорони об'єктам ІВ; контроль якості експертизи заявок; розгляд та арбітраж спорів у сфері ІВ; забезпечення державної реєстрації авторських прав; управління персоналом та бізнес-процесами; міжнародну, державну політику у сфері ІВ та правові питання; систематизацію та консолідацію методів охорони ІВ; інформаційно-консультаційну, методологічну та освітню діяльність і підтримку інновацій; ведення реєстрів об'єктів ІВ; розробку автоматизованих систем, управління ними та перехід на надання послуг у цифровому форматі; адміністративну діяльність та управління ресурсами;

розробка та запровадження комунікаційної стратегії Мінекономіки та Національного органу інтелектуальної власності;

розробка та впровадження ефективних змін та системи управління ефективністю в Національному органі інтелектуальної власності з метою збереження важливих кадрів та забезпечення високого рівня мотивації персоналу;

забезпечення прозорості та публічності діяльності Національного органу інтелектуальної власності, запровадження дієвого механізму нагляду за його діяльністю;

відповідність керівного персоналу Національного органу встановленим кваліфікаційним характеристикам та забезпечення рівня кваліфікації експертів на функціональному рівні;

¹⁹⁴ Згідно постанови КМУ від 02.09.2019 р. № 829.

визначення перехідного періоду для надання змоги Національному органу інтелектуальної власності підготувати своїх працівників та операційні системи для ефективного впровадження реформованої системи;

оптимізація структури та витрат державної системи інтелектуальної власності, забезпечення її максимальної прозорості через впровадження електронного документообігу;

закріплення на законодавчому рівні розподілу коштів від виконання національним органом інтелектуальної власності функцій між державним бюджетом та національною системою ІВ;

запровадження кореляції між зарплатами у державній службі та за експертну діяльність;

створення у складі Національного органу інтелектуальної власності дослідницької структури, покликаної розробляти проекти нормативних актів у сфері ІВ, методичне та методологічне забезпечення експертної діяльності зокрема й діяльності суб'єктів національної системи ІВ в цілому;

забезпечення ефективного проведення експертизи шляхом якісного покращення організації роботи експертних підрозділів, їх інформаційного та методичного забезпечення, оновлення локальних актів, спрямованих на забезпечення правової охорони об'єктів промислової власності, створення методичних підрозділів, здатних аналізувати та узагальнювати результати діяльності експертизи, готувати методичні роз'яснення для експертів;

забезпечення підвищення кваліфікації експертів до рівня експертів ЄПВ для забезпечення надійної роботи Національного органу інтелектуальної власності як Міжнародного пошукового органу та Органу міжнародної попередньої експертизи, з обов'язковим залученням досвіду ЄПВ;

забезпечення діяльності Апеляційної палати у складі Національного органу інтелектуальної власності на принципах незалежності, прозорості, достовірності, колегіальності, кваліфікованого кадрового забезпечення.

1.2. Охорона прав на об'єкти промислової власності: практика застосування законодавства, проблемні питання

1.2.1. Охорона прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки

Стратегічні цілі: Підвищення інвестиційної привабливості України за рахунок гарантованого державою надійного та швидкого отримання якісної правової охорони винаходів, стимулювання зацікавленості українських винахідників в отриманні правової охорони винаходів як в Україні, так і за кордоном, досягнення розумного співвідношення запатентованих технічних рішень, що мають високий рівень винахідницької творчості та тих, що по суті є незначними удосконаленнями, і не потребують значного творчого внеску; підвищення сприятливості інвестиційного клімату в Україні та усунення перепон для вільної конкуренції у вигляді «патентного тролінгу» за рахунок наближення стандартів правової охорони промислових зразків до європейських норм.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

внесення змін до національного законодавства у сфері охорони прав на винаходи і корисні моделі, з метою виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію та підвищення рівня правової охорони, зокрема в частині зміни складу об'єктів, яким надається правова охорона як корисним моделям, обмеження об'єкту охорони корисної моделі лише пристроєм;

запровадження адміністративної процедури визнання недійсними охоронних документів (post grant opposition) для винаходів та корисних моделей із метою пришвидшення розгляду патентних спорів та розгрузки судів, доручивши її проведення Апеляційній палаті. Процедура повинна передбачати обов'язкове та термінове проведення закладом експертизи на вимогу заявника, а також будь-якої іншої особи експертизи об'єктів патентування на відповідність умовам патентоздатності зі сплатою зацікавленою стороною відповідного збору;

закріплення у законодавстві засекречування відомостей лише щодо винаходів. Визначення на рівні національного законодавства порядку виплати компенсацій за збитки, що виникли у заявників внаслідок видання наказу про збереження винаходу в таємниці і/або за використання урядом винаходу, а також можливості подовження строку дії патенту за заявкою, що містить відомості, які віднесено до державної таємниці. Надання можливості на стадії проведення попередньої експертизи

заявок на корисні моделі можливості відкликати заявку або перетворити її в заявку на винахід, якщо подана заявка надаватиме підстави для засекречування відомостей;

закріплення у законодавстві можливості подання заявок на отримання правової охорони винаходів, корисних моделей, промислових зразків та отримання охоронних документів в електронній формі, у тому числі для патентування винаходів за процедурою РСТ;

відновлення системи підвищення кваліфікації експертів та запровадження їх стажування у провідних патентних відомствах Європейського Союзу з метою скорочення строків проведення кваліфікаційної експертизи та підвищення якості;

внесення в національне законодавство змін, пов'язаних із введенням додаткового критерію патентоздатності (індивідуальний характер) промислового зразка, недопущення надання правової охорони зовнішньому вигляду виробів, зумовленому виключно технічними функціями, поряд із запровадженням адміністративної процедури визнання недійсним патенту (post grant opposition) в Апеляційній палаті, з метою наближення законодавства України до європейських норм, зокрема дотримання вимог Угоди про асоціацію, та усунення негативних явищ, обумовлених недобросовісністю заявників;

впровадження в Україні обов'язкової експертизи у відповідності до вимог Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» реєстрацій промислових зразків, здійснених за Гаазькою системою, в яких зазначено Україну;

визначення порядку публікації в офіційному бюлетені відомостей про промислові зразки, права на які набуто в Україні відповідно до Гаазької системи;

розроблення доступної он-лайн бази даних, до якої мають бути внесені відомості про промислові зразки, які зареєстровано в Україні за Гаазькою системою.

1.2.2. Охорона прав на торговельні марки

Стратегічні цілі: Створення належної охорони прав на торговельні марки на території України з урахуванням вимог Угоди про асоціацію та найкращих практик та законодавства країн ЄС у цій сфері; забезпечення скорочення строків розгляду заявок на торговельні марки та підвищення якості експертизи.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

внесення змін до національного законодавства про торговельні марки, з урахуванням вимог Угоди про асоціацію;

включення до національного законодавства з охорони торговельних марок положень, що встановлюють явочно-перевірочну систему експертизи: проведення формальної експертизи та експертизи на відповідність абсолютним умовам надання правової охорони (підставам для відмови), публікацію заявок, та проведення експертизи за відносними підставами в разі подання заперечень третіми особами;

закріплення на законодавчому рівні строків проведення формальної та кваліфікаційної експертизи заявок, скасування процедури прискореного розгляду заявок на торговельні марки;

оновлення правил складання, подання та розгляду заявок на торговельні марки, із врахуванням законодавчих змін у сфері ІВ, зокрема внесення вимог щодо необхідності включення в перелік товарів і послуг за заявкою лише тих товарів, для яких знак буде використовуватися, не призводячи до введення в оману споживачів;

затвердження єдиної інструкції про державну реєстрацію договорів про передання майнових прав інтелектуальної власності та ліцензійних договорів;

внесення змін до порядку сплати зборів шляхом обмеження кількості заявлених товарів/послуг в одному класі МКТП в межах існуючих розмірів зборів, передбачивши додатковий збір за внесення в заявку кожного додаткового товару чи послуги (групи товарів чи послуг); (обмеження не стосуються заявок, поданих за Мадридською системою);

прискорення запровадження системи електронної подачі заявок та удосконалення електронного документообігу;

удосконалення структури відділення експертизи знаків для товарів і послуг, створення сучасної методичної бази, відновлення роботи методичних підрозділів експертизи, організації постійного підвищення кваліфікації експертів;

впровадження системи електронної подачі міжнародних заявок за Мадридською системою та оплати міжнародних мит в режимі онлайн-платежів;

впровадження системи моніторингу та публікації відомостей про внесення змін до міжнародних реєстрацій, що базуються на поданих в Україні заявках та виданих свідоцтвах.

1.2.3. Охорона прав на географічні зазначення

Стратегічні цілі: Створення належної правової охорони та захисту географічних зазначень на території України та посилення зацікавленості національних виробників у підтримці високої якості та збереження особливих властивостей вироблених ними товарів, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на європейському ринку, охорона на території України географічних зазначень відповідно до зобов'язань за Угодою про асоціацію

Специфічні заходи із досягнення цілей:

внесення змін до національного законодавства про охорону прав на географічні зазначення; прийняття нормативно-правових актів на його виконання, у тому числі законів, які мають встановити особливості підготовки до реєстрації, використання та захисту географічних зазначень щодо сільськогосподарської продукції (сільськогосподарських товарів), харчових продуктів, вин, ароматизованих винних продуктів, спиртних напоїв, а також контролю щодо таких географічних зазначень;

прийняття спеціальних законів щодо географічних зазначень стосовно сільськогосподарської продукції, вин, спиртних напоїв із визначенням заходів контролю та здійснення оцінки відповідності товару специфікації на декількох рівнях: (i) самоконтроль у межах об'єднання, яке є заявником відповідного географічного зазначення; (ii) первинне підтвердження відповідності товару специфікації уповноваженим та акредитованим органом оцінки відповідності, з видачею відповідного строкового сертифікату; (iii) регулярне підтвердження відповідності органами оцінки відповідності; (iv) контроль за обігом продукції на ринку, що здійснюється державними органами (наразі відноситься до компетенції Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів); (v) контроль не повинен бути надмірним, має стимулювати виробників користуватися перевагами системи ГЗ, для чого має бути передбачений відповідний перехідний період для забезпечення всім зацікавленим виробникам можливості здійснити первинну оцінку відповідності товару специфікації;

сприяння ребредингу українськими виробниками географічних зазначень;

сприяння реєстрації українських географічних зазначень в Україні та ЄС, у тому числі шляхом встановлення на підзаконному рівні пільг зі сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на географічні зазначення;

запровадження системи контролю наявності особливих якостей та інших характеристик товарів, щодо яких зареєстровано географічне зазначення;

запровадженням Державного реєстру географічних зазначень, що має містити посилання на специфікації відповідних товарів, а також оперативно поповнюватись новими ГЗ, які отримують правову охорону в ЄС та в інших країнах, із якими Україною укладено відповідні договори;

визнання захисту ГЗ одним з пріоритетів розвитку агробізнесу шляхом внесення змін до Стратегії сприяння залученню приватних інвестицій у сільське господарство на період до 2023 року;

запровадження для МСП організаційної підтримки утворення об'єднання осіб, які мають право на реєстрацію географічного зазначення, та підготовки специфікації товару, фінансової підтримки підготовки документів для реєстрації ГЗ, оцінки відповідності товару специфікації;

сприяння захисту українських географічних зазначень в інших країнах, з урахуванням досвіду інших країн, у тому числі Грузії;

виділення порушення прав на ГЗ в окрему статтю КК України (ст. 229¹) й віднести її у КПК України до злочинів із публічним обвинуваченням;

проведення просвітницької діяльності щодо інформації про переваги отримання охорони на географічні зазначення українськими виробниками.

1.3. Тенденції патентування винаходів та корисних моделей

Стратегічні цілі: Повернення патентам України авторитету та статусу одного з найважливіших показників інноваційності економіки; налаштування державної системи охорони інтелектуальної власності таким чином, аби слабкі патенти не видавалися; розгляд можливості запровадження особливого режиму видачі патентів на винаходи у таких важливих для економіки України галузях як фарміндустрія, медицина та аграрний сектор із підвищенням якості патентної експертизи у цих галузях із відповідним нормативним та методичним забезпеченням; концептуальне та методичне вирішення питання щодо видачі патентів на винаходи, пов'язані з інформаційними технологіями у такий спосіб, щоб ІТ галузь могла отримати розумні засоби патентного захисту; надання системою інформаційної підтримки ключовим галузям (зокрема, національна безпека та оборона, енергозбереження, екологія).

Специфічні заходи із досягнення цілей:

- (i) у частині зміни законодавства та правозастосування у сфері патентування:
- законодавче, технологічне та інституційне узгодження національної патентної системи з європейською патентною системою, зокрема з Європейською патентною конвенцією;
 - зміна моделі правової охорони корисної моделі (об'єктом корисної моделі є лише пристрій);
 - надання можливості власнику патенту на корисну модель оцінити перспективи її відповідності умовам патентоздатності через отримання офіційного звіту про пошук від відомства;
 - запровадження, як варіант, особливого режиму видачі патентів на винаходи у таких важливих для економіки України галузях як фарміндустрія, медицина та аграрний сектор, із підвищенням рівня якості патентної експертизи та відповідного нормативного й методичного забезпечення з урахуванням галузевої специфіки;
 - концептуальне та методичне вирішення питання щодо видачі патентів на винаходи, пов'язані з інформаційними технологіями, у такий спосіб, щоб ІТ галузь могла отримати розумні засоби патентного захисту;
 - надання національною системою ІВ реальної інформаційної підтримки певним групам заявників та галузям (Укроборонпром, енергозбереження, екологія);
 - закріплення на законодавчому рівні права на отримання патентно-інформаційної підтримки з боку Національного органу інтелектуальної власності певними компаніям чи напрямками досліджень (наприклад, для Укроборонпрому, для дослідників, що використовують бюджетні кошти);
 - встановлення адміністративної процедури визнання недійсними прав інтелектуальної власності на корисну модель;
 - встановлення обов'язку відомства за заявою будь якої особи надати протягом 6 місяців офіційний звіт про пошук за поданою заявою;
 - перегляд розміру зборів за подання заявок, отримання охоронних документів на винаходи і корисні моделі та підтримання їх у чинності з метою їх зменшення щонайменше для неприбуткових організацій – бюджетних установ сфери науки та освіти. Передбачення, що зміна ставок зборів для бюджетних (неприбуткових) установ сфери науки та освіти може становити пропорційно не більше ніж збільшення фінансування досліджень та розробок в Україні протягом 2007 – 2018 років, у 2,3 рази;
 - удосконалення системи використання коштів у державній системі правової охорони ІВ, зокрема шляхом запровадження підтримки іноземного патентування вітчизняних передових розробок;
- (ii) у частині проведення організаційних заходів:
- розробка детального плану підвищення кваліфікації експертів до рівня експертів ЄПВ для забезпечення надійної роботи закладу експертизи /Національного органу інтелектуальної власності як міжнародного пошукового органу, з обов'язковим залученням досвіду ЄПВ;
 - підготовка кваліфікованих, відповідальних та досвідчених експертів, із визначенням певної спеціалізації; досягнення стабільної якості пошуків, що дасть підстав для виходу на ринок із пропозиціями на проведення офіційних міжнародних пошуків за розумною ціною та в прийнятні строки.
 - запровадження персонального обліку проведених пошуків з систематичним аналізом якості (у першу чергу, релевантність документів та охоплення можливих джерел, а пізніше в режимі подачі заперечень чи оспорування патентів – результати таких розглядів та моніторинг оцінки відповідальних заявників);

встановлення для експертів персональної відповідальності та ведення досьє;
 затвердження персонального плану підготовки для експертів;
 розробка порядку та запровадження заохочень для експертів;
 закріплення на законодавчому рівні прозорості процедур експертизи та апеляції через запровадження електронного документообігу та вільного доступу до баз даних;
 залучення до розробки підзаконних актів представників професійних громадських об'єднань, науковців, експертів, що сприятиме підвищенню якості підзаконних актів;
 закріплення на законодавчому рівні прозорості процедур експертизи та апеляції через запровадження електронного документообігу та вільного доступу до баз даних.

1.4. Національне законодавство, відповідність міжнародним зобов'язанням, законодавству ЄС, розвиток законодавства

Стратегічні цілі: Удосконалення нормативної бази у сфері інтелектуальної власності через забезпечення узгодженості законів у сфері інтелектуальної власності між собою, імплементацію положень Угоди про асоціацію щодо охорони інтелектуальної власності, врахування у законодавстві положень міжнародних договорів, укладених Україною, подовження долучення України до міжнародних договорів у сфері ІВ.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

запровадження сталого механізму наближення національного законодавства до законодавства ЄС у сфері інтелектуальної власності, із прийняттям Радою асоціації відповідного механізму, що включає: (i) зобов'язання України з наближення законодавства, у т.ч. до майбутніх актів ЄС; (ii) перелік актів ЄС і терміни їх впровадження; (iii) зобов'язання ЄС з інформування про зміни чинних та нові акти ЄС; (iv) особливості відображення у законодавстві України директив та регламентів ЄС; (v) механізм оцінки імплементації актів ЄС; (vi) використання при їх імплементації та застосуванні рішень Суду ЄС із тлумачення положень актів ЄС;

використання при здійсненні робіт з наближення законодавства положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, норм актів ЄС, рішень Суду ЄС з тлумачення положень актів ЄС; врахування кращої практики імплементації відповідних положень актів ЄС у випадку, якщо директивою, регламентом ЄС частина питань з врегулювання відносин передана до компетенції держав-членів ЄС;

формування відкритої бази даних перекладів актів ЄС у сфері інтелектуальної власності, переклад яких пройшов експертну перевірку фахівців у сфері ІВ, юристів;

дослідження питання щодо перспектив приєднання до Європейської патентної конвенції;

визначення доцільності приєднання до нових багатосторонніх міжнародних договорів ВОІВ: Пекінського договору про аудіовізуальні виконання та Марракеського договору про полегшення доступу сліпих, осіб з порушеннями зору або іншими обмеженнями з причин інвалідності сприймати друковану інформацію до опублікованих творів;

забезпечення узгодженості законів щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності та Цивільного кодексу України, інших законів України, уніфікація термінологічного апарату в процесі здійснення заходів з імплементації Угоди про асоціацію;

здійснення заходів, з метою істотного удосконалення механізму визначення напрямків розвитку законодавства, розробки законодавчих актів та оцінки ефективності їх застосування, спрямованих на реалізацію в Україні практики, прийнятої в ЄС: (i) підготовка, обговорення Зелених книг із концептуальних питань розвитку законодавства, проведення Публічних консультацій з перегляду законодавства; (ii) підготовка узагальнень зауважень і пропозицій та висновків стосовно результатів обговорення, складання і поширення звітів щодо зауважень фахівців, громадськості, що надійшли на запропоновані для обговорення документи; (iii) після ухвалення закону – визначення терміну підготовки й обговорення звіту про ефективність його реалізації (до 3 років після прийняття) та підготовка подальших періодичних звітів щодо ефективності його реалізації; (iv) залучення для оцінки ефективності застосування актів законодавства наукових установ, закладів вищої освіти, професійних асоціацій та громадських організацій;

закріплення у національному законодавстві з метою протидії використанню прав на промисловий зразок недобросовісно та введення охорони незареєстрованих промислових зразків

наступних положень: (i) відповідно до Регламенту ЄС № 6/2002 (ст. 19) право перешкоджати неправомірному використанню незареєстрованого промислового зразка виникає лише тоді, коли таке використання є результатом копіювання такого зразка; (ii) митний контроль не застосовується відносно незареєстрованих промислових зразків;

закріплення у національному законодавстві мінімальних ставок винагород за відчуження майнових прав інтелектуальної власності та за використання об'єктів права інтелектуальної власності на виконання положень Угоди про асоціацію України з ЄС (ч. 3 ст. 178) та Бернської конвенції (ч.2 ст.11bis, ч.1 ст.13);

розробка та здійснення заходів із впровадження охорони авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі із передбаченням: (i) урегулювання охорони авторського права і суміжних прав під час оцифрування культурної спадщини з урахуванням досвіду ЄС з охорони сирітських творів; творів, які відсутні у комерційному обігу; творів, що перейшли у суспільне надбання та оцифровуються, охорони авторського права у діяльності цифрових бібліотек тощо; (ii) закріплення на законодавчому рівні випадків вільного використання творів; (iii) визначення політики відкритого доступу для наукових публікацій із урахуванням документів і практики ЄС щодо доступу та збереження наукової інформації та здійснення рамкових програм ЄС із досліджень та інновацій; (iv) запровадження комплексу заходів зі спрощення та полегшення доступу до легітимного контенту в Україні; (v) розвитку застосування ідентифікаторів авторського правового статусу творів у діяльності цифрових бібліотек, баз даних, порталів видатних особистостей, історичних подій тощо; (vi) запровадження сучасних підходів до збору, розподілу коштів і виплати винагороди за використання об'єктів авторського права та суміжних прав організаціями колективного управління через утворення онлайн каталогів творів та фонограм і відкритих для доступу каталогів майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав тощо;

закріплення в національному цивільному законодавстві, законодавстві у сфері ІВ та про нотаріат положень про особливості спадкування прав інтелектуальної власності;

удосконалення в національному законодавстві підходів стосовно набуття прав інтелектуальної власності на торговельні марки, що включають назви держав, з урахуванням підходів ВОІВ та законодавства ЄС, зокрема в частині: (i) деталізації поняття «офіційна назва держави»; (ii) розкриття поняття імітації офіційної назви держави; (iii) застосування поняття «назви держав» замість «офіційні назви держав», що дозволить в широкому обсязі враховувати можливості, які надає власнику зареєстрована торговельна марка, що включає державну символіку;

забезпечення охорони неоригінального змісту баз даних через ухвалення доповнень до національного законодавства про інвестиційну діяльність та захист від недобросовісної конкуренції;

удосконалення врегулювання охорони прав на комерційну таємницю та ноу-хау щодо охорони нерозкритого ноу-хау та бізнесової інформації (комерційної таємниці) проти їх неправомірного набуття, використання та розкриття відповідно до Директиви ЄС 2016/943;

утворення при профільному комітеті Верховної Ради України¹⁹⁵ незалежної робочої групи (комісії) щодо визначення: (i) перспектив розвитку національного законодавства з охорони та захисту прав інтелектуальної власності та прогнозування потреб у врегулюванні відносин інтелектуальної власності; (ii) моніторингу практики його застосування; (iii) підготовки пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення законодавства із залученням поряд із органам державної влади професійних наукових інституцій, громадських організацій тощо; (iv) підготовки моніторингових оглядів щодо стану прийняття та реалізації законодавства з охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

1.5. Патентні повірені та патентознавці

1.5.1. Патентні повірені: організація, аналіз діяльності, напрями вдосконалення.

¹⁹⁵ Сфера інтелектуальної власності у Верховній Раді України 9-го скликання (2019 рік) віднесена до компетенції Комітету з питань економічного розвитку. Питання трансферу технологій залишаються у компетенції реформованого Комітету з питань освіти, науки та інновацій.

Стратегічні цілі: Створення умов для підготовки та підвищення кваліфікації представників у справах інтелектуальної власності та систематичне інформування суспільства про їх кваліфікацію та практичну діяльність; створення можливостей для національних заявників для отримання послуг при набутті прав ІВ та зменшення кількості помилок у процесі проведення процедур набуття прав, які призводять до неможливості набуття та захисту прав ІВ, особливо в зарубіжних юрисдикціях; можливість представлення на ринку відповідних послуг зареєстрованих представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) та незареєстрованих представників у справах ІВ.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

визначення на законодавчому рівні вимог щодо набувачів статусу зареєстрованих представників у справах інтелектуальної власності: встановлення кваліфікаційних вимог, зокрема в частині рівня освіти та практичного досвіду; проходження атестації; періодичне надання органу відомостей про свою професійну діяльність; систематичне оновлення знань в процесі підвищення кваліфікації; внесення відомостей в державний реєстр, що є підставою для набуття статусу «зареєстрований представник у справах інтелектуальної власності/ «зареєстрований патентний повірений»;

визначення на нормативному рівні органу, уповноваженого здійснювати атестацію представників в справах інтелектуальної власності;

закріплення на нормативному рівні додаткових кваліфікаційних вимог для набувачів статусу «зареєстрований представник у справах інтелектуальної власності/ «зареєстрований патентний повірений», а саме: наявність освіти у галузі природничих наук (для кандидатів у патентні повірені, які мають намір атестуватися щодо винаходів, корисних моделей); наявна спеціальна освіта у сфері ІВ; наявність певного стажу практичної роботи у сфері охорони та захисту об'єктів інтелектуальної власності;

розробка та введення в дію положення про державний реєстр представників у справах інтелектуальної власності/патентних повірених, в якому має міститися інформація щодо їх спеціалізації;

визначення на нормативному рівні юрисдикції дисциплінарного органу щодо діяльності зареєстрованих представників у справах інтелектуальної власності;

забезпечення Національним органом інтелектуальної власності можливостей набуття та підвищення кваліфікації, надання інформаційних послуг, інформування стосовно змін в законодавстві, нормативній та методичній базах;

здійснення заходів, спрямованих на визнання доцільності створення в Україні професійної громадської організації представників у справах інтелектуальної власності з високим рівнем самоуправління; до моменту її створення – проведення спільної роботи органу громадської/их організації/ій з добровільним членством, які спільно на базі можливостей органу організують діяльність представників у справах ІВ;

підтримка Національним органом інтелектуальної власності діяльності громадської організації представників у справах інтелектуальної власності, зокрема інформаційна;

розроблення Кодексу Професійної поведінки та етики для патентних повірених;

запровадження механізмів паритетного представлення інтересів суб'єктами державної системи правової охорони інтелектуальної власності та професійними громадськими організаціями у формуванні та діяльності атестаційної та дисциплінарної комісії.

1.5.2. Професіонали з інтелектуальної власності (патентознавці та інші): стан, напрями розвитку

Стратегічні цілі: Розбудова інституту професіоналів з інтелектуальної власності (патентознавців та інші), ефективна діяльність яких відповідає стратегічним цілям України у сфері технологічного та інноваційного розвитку.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

створення механізмів для підтримки національною системою ІВ патентознавців;

перегляд та визначення кваліфікаційних вимог для професіоналів з інтелектуальної власності (у тому числі патентознавців), що мають бути забезпечені системою освіти;

відбудова системи замовлення на професіоналів з інтелектуальної власності;

забезпечення умов для підвищення кваліфікації професіоналів з інтелектуальної власності (у тому числі патентознавців);
розробка та поширення кодексів поведінки.

БЛОК 2. ГЕНЕРАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Промисловість, інновації та інтелектуальна власність. Людські ресурси для інновацій. Національна інноваційна система

Стратегічні цілі: Досягнення відповідності основних складових інноваційної системи України вимогам розбудови конкурентоспроможної економіки України, їх спроможності забезпечити високі темпи економічного зростання та підвищення стандартів життя населення.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

розбудова всіх найважливіших елементів національної інноваційної системи, включаючи комплексне удосконалення законодавства в інноваційній сфері, формування центральних органів державної влади із відповідними функціями щодо управління науково-технічним та інноваційним розвитком, розбудову спеціалізованих інститутів, що забезпечують фінансову підтримку інноваторів та винахідників;

формування механізмів державної підтримки пріоритетних напрямків розвитку науки, технологій і техніки й стратегічних технологій національного, регіонального та галузевого значення;

стимулювання створення, правової охорони, захисту та використання результатів наукової й науково-технічної діяльності; запровадження на законодавчому рівні податкових механізмів та інших стимулів підтримки інноваційної діяльності, у тому числі для МСП;

забезпечення стимулювання винахідницької діяльності та патентування на пріоритетних напрямках, у тому числі з метою технологічного розвитку промисловості на засадах 5-го і 6-го технологічних укладів, Індустрії 4.0;

подолання основного бар'єру у вигляді недоліку фінансових ресурсів для інноваційної діяльності українських підприємств, організацій, установ;

сприяння державної системи правової охорони ІВ заходам, визначеним Стратегією розвитку сфери інноваційної діяльності України на період до 2030 року;

адаптація кращого досвіду країн ЄС та інших країн світу в процесі інноваційного розвитку, до національних умов, раціональне використання європейських практик у цій сфері.

2.1.1. Створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності для різних секторів економіки в Україні

Стратегічні цілі: Відновлення ролі держави в активізації винахідницької діяльності, створенні та використанні ОІВ.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

підвищення ефективності функціонування державного сектора науки й високих технологій, розвиток напрямків недержавного сектора науки й високих технологій, які націлені на рішення найважливіших соціально-економічних і оборонних завдань країни;

удосконалення фінансування державного сектора науки й високих технологій переважно шляхом розширення масштабів переходу на конкурсній основі до адресного фінансування наукових досліджень і експериментальних розробок, здійснюваних державними науковими установами за стратегічними напрямами інноваційного розвитку;

посилення ролі провідних науково-дослідних організацій галузей промисловості й генеральних конструкторів стратегічно значимих систем (зразків) цивільного, військового й подвійного призначення, відповідальних за формування й проведення науково-технічної політики в області реалізації закріплених за ними напрямків розвитку науки, технологій і техніки;

забезпечення нормативно-правового закріплення за державою прав на ОІВ й інші результати наукової й науково-технічної діяльності, створені за рахунок коштів державного бюджету, виключно у визначених галузях з одночасним забезпеченням механізмів їх використання;

вдосконалення нормативно-правового регулювання механізму передачі організаціям-розробникам, інвесторам або іншим господарюючим суб'єктам майнових прав на результати наукової та науково-технічної діяльності, що створені за рахунок бюджетних коштів для введення їх у господарський оборот;

стимулювання створення, правової охорони, захисту та використання результатів наукової й науково-технічної діяльності;

удосконалення винахідницької діяльності, діяльності з комерціалізації ОІВ установ, організацій та підприємств в Україні через посилення координації взаємодії органів виконавчої влади, відповідальних за інноваційну, промислову, науково-технічну політику та політику охорони прав на об'єкти промислової власності.

2.1.2. Фінансування досліджень, розробок, інноваційної діяльності

Стратегічні цілі: Збільшення питомої ваги фінансування досліджень і розробок у витратах державного бюджету та приватного сектору, що відповідає глобальним трендам у сфері розбудови інноваційних систем, політиці ЄС та внутрішнім потребам України. Зокрема, з урахуванням євроінтеграційних процесів цільовими орієнтирами для України мають бути відповідні цілі інноваційної та науково-технічної політики країн ЄС: 3% від ВВП – рівень загальних витрат на дослідження і розробки, близько третини з яких – бюджетні видатки на ДіР. У сфері інноваційної діяльності – збільшення частки інноваційно активних підприємств до 30-35% від загальної кількості з метою наближення до середнього рівня по ЄС. Збільшення частки банківських кредитів у загальних обсягах фінансування інновацій до 20-30%. Сприяння з боку держави створенню спеціалізованих структур фінансової підтримки інноваційної діяльності: венчурних фондів, об'єднань бізнес-янголів тощо, які забезпечують початковим капіталом та організаційною підтримкою стартапи та малі інноваційні підприємства.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

запровадження механізмів з підвищення зацікавленості промисловості у використанні результатів досліджень і розробок;

забезпечення збільшення витрат на ДіР у промисловості;

збільшення фінансування на наукові дослідження через запровадження механізмів фінансування спільних проектів представників науки та бізнесу;

збільшення базового бюджетного фінансування на науково-технічну діяльність на виконання вимог чинного законодавства про науку і науково-технічну діяльність та дотримання європейських трендів у цьому напрямі;

запровадження різних моделей фінансування науково-технічної та технологічної діяльності.

2.2. Створення, охорона та використання об'єктів інтелектуальної власності у малих та середніх підприємствах

Стратегічні цілі: Створення сприятливих умов для інноваційного розвитку МСП; стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів МСП; сприяння використанню МСП об'єктів права інтелектуальної власності у виробничій діяльності, проведенні робіт, наданні послуг, у просуванні створених ОІВ на внутрішній і зовнішній ринки; забезпечення доступу суб'єктів МСП до фінансових, інформаційних та інших ресурсів.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

у частині забезпечення фінансовою державною підтримкою суб'єктів МСП при створенні та використанні ОІВ: запровадження (i) часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами, що надаються на розробку та комерціалізацію ОІВ; (ii) надання кредитів та позик, у тому числі мікрокредитів, для створення та використання ОІВ; (iii) фінансової підтримки впровадження інноваційних енергозберігаючих та екологічно чистих технологій; (iv) створення та розвиток мережі бізнес-інкубаторів;

у частині Інформаційної державної підтримки суб'єктів МСП: (i) створення та забезпечення функціонування державних, регіональних і місцевих інформаційних систем, інформаційно-телекомунікаційних мереж, сприяння започаткуванню підприємницької діяльності за допомогою Інтернету; (ii) надання інформації про ОІВ;

у частині консультаційної державної підтримки суб'єктів МСП: (i) сприяння утворенню інфраструктури підтримки МСП зконсультаційних послуг щодо розробки, охорони та використання ОІВ, забезпечення їх діяльності; (ii) спрощення доступу до інформації щодо ОІВ в режимі реального часу;

у частині державної підтримки суб'єктів МСП у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів у сфері інтелектуальної власності: (i) розробка та реалізація освітніх програм, спрямованих на підготовку, перепідготовку і підвищення рівня кваліфікації кадрів для суб'єктів малого та середнього підприємництва на основі освітніх стандартів; (ii) створення умов для підвищення рівня професійних знань і ділових якостей фахівців з числа соціально незахищених верств населення; (iii) надання навчально-методологічної, науково-методичної допомоги суб'єктам МСП; (iv) 5) сприяння участі у програмах обміну міжнародним досвідом з метою запровадження передових технологій та підвищення рівня кваліфікації персоналу суб'єктів МСП.

2.3. Створення, охорона та використання об'єктів права інтелектуальної власності у закладах вищої освіти та наукових установах

Стратегічні цілі: Підвищення спроможності закладів вищої освіти, наукових установ у створенні та використанні об'єктів права інтелектуальної власності, здійсненні інноваційної діяльності, трансферу технологій на підставі прийнятої політики у сфері ІВ; забезпечення високопрофесійним кадровим потенціалом; розбудова ефективної інфраструктури з забезпечення інноваційної діяльності, трансферу технологій, використання ОІВ, що створюються у ЗВО та наукових установах; запровадження дієвих фінансових, податкових та кредитних інструментів, спрямованих на комерціалізацію ОІВ, результатів досліджень та їх використання підприємствами.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

Розробка та затвердження рекомендацій щодо положення про структурний підрозділ з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності вищих навчальних закладів, наукових установ, з деталізацією питань професійного кадрового забезпечення та належного фінансування;

прийняття рекомендацій щодо політики у сфері інтелектуальної власності для ЗВО і наукових установ з урахуванням Типового положення про політику в сфері інтелектуальної власності для університетів і науково-дослідних установ, розробленого ВОІВ, повідомлення Європейської комісії «Щодо управління правами інтелектуальної власності та Кодексу практики для університетів та інших державних науково-дослідних організацій»;

організація та проведення тренінгів у регіонах України з питань застосування рекомендацій та запровадження консультаційної підтримки прийняття рекомендацій ЗВО та науковими установами;

запровадження державної системи підготовки кадрів для підрозділів ЗВО, наукових установ з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності за рахунок державного замовлення, що включає підготовку: (i) магістрів за спеціалізаціями «Управління інтелектуальною власністю», «Управління інноваційною діяльністю» тощо для осіб, що мають вищу освіту та працюють у ЗВО та наукових установах; (ii) проведення обов'язкового один на три роки проходження підвищення кваліфікації працівників підрозділів ЗВО, наукових установ з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності; (iii) запровадження проведення підвищення кваліфікації працівників за окремими курсами, присвяченими актуальним питанням створення ОІВ, забезпечення правової охорони, комерціалізації ОІВ;

передбачення заохочень та стимулів для працівників ЗВО, наукових установ щодо здійснення винахідницької діяльності на нормативно-правовому рівні та підготовка рекомендацій щодо провадження такої діяльності ЗВО та науковими установами;

визначення в якості окремого критерію при оцінюванні діяльності ЗВО, наукових установ діяльності працівників ЗВО та наукових установ зі створення як винаходів, корисних моделей, промислових зразків, сортів рослин, так й інших ОІВ та трансферу знань;

забезпечення ЗВО, наукових установ, що фінансуються з державного бюджету, коштами на формування кваліфікованого персоналу підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної

діяльності та інтелектуальної власності, здійснення патентування об'єктів права інтелектуальної власності;

запровадження системи розповсюдження кращої практики, досвіду щодо діяльності ЗВО та наукових установ, зі створення ОІВ, передачі знань через проведення щороку круглих столів, семінарів тощо, утворення всеукраїнського сайту з питань діяльності ЗВО, наукових установ зі створення, використання ОІВ, трансферу знань;

запровадження заходів, із врахуванням досвіду держав-членів ЄС, спрямованих на реалізацію механізму підтримки іноземного патентування винаходів, що створюються ЗВО та науковими установами;

забезпечення вирішення проблеми визначення країни першої заявки на винахід для мультинаціональних винаходів, створених спільно винахідниками із різних країн під час проектів з проведення наукових досліджень та розробок, шляхом вирішення цього питання у двосторонніх угодах у сфері охорони інтелектуальної власності та наукового співробітництва, що укладаються Україною, та внесення змін до законодавства із врахуванням практики держав-членів ЄС.

2.4. Бази даних патентної, патентно-кон'юнктурної інформації, інформації про технології. Використання систем штучного інтелекту. Розвиток консультаційних служб, центрів у галузі патентної інформації, створення та використання об'єктів інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: Створення умов для забезпечення користувачів в Україні патентною, патентно-кон'юнктурною інформацією, а також послугами для ефективної підготовки заявок на винаходи/корисні моделі, інші об'єкти промислової власності, та здійснення заходів з їх комерціалізації.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

забезпечення повноти опису патентних документів та якості наповнення структурних елементів патентних баз даних, що створюються та адмініструються Укрпатентом; і, як наслідок такого забезпечення, створення /підсилення спеціального відділу контролю якості баз даних у закладі експертизи /Національному органі інтелектуальної власності;

вивчення питання про доцільність включення інформаційного патентного масиву Укрпатенту до інформаційної системи Patentscope (WIPO) для забезпечення єдності інтегрованого патентно-інформаційного пошуку з використанням технологій штучного інтелекту (багатомовного пошуку, пошуку по хімічних структурах та критеріях МПК), за прикладом патентних відомств держав-членів ЄС, США, Канади, Китаю тощо;

вивчення питання про доцільність впровадження технологій штучного інтелекту у процедури патентної класифікації (у режимі дорадчої системи), інформаційного пошуку (експертизи), що базується на розпізнаванні образів для торговельних марок чи промислових зразків або реалізації семантичного пошуку для описів винаходів;

налагодження інформаційної синхронізації між базами даних винаходів та корисних моделей Укрпатенту та Espacenet з метою проведення якісних патентно-кон'юнктурних досліджень при використанні міжнародної патентної інформації;

удосконалення стандартів ДСТУ 3574-97 (Патентний формуляр) та ДСТУ 3575-97 (Патентні дослідження) з врахуванням практики їх застосування та досвіду впровадження аналогічних стандартів іншими країнами;

розвиток системи центрів підтримки технологій та інновацій (TISC) та інших суб'єктів інфраструктури з надання послуг у галузі патентної інформації та комерціалізації ОІВ; проведення семінарів та тренінгів з питань використання патентної інформації, комерціалізації ОІВ;

створення електронних архівів виставкової діяльності у промислових та науково-технічних сферах для забезпечення інформаційної підтримки запитів щодо пріоритету заявки;

створення глибоко-структурованих баз даних публікацій у засобах масової інформації з питань науково-технічної та промислової діяльності, а також каталогів продукції у промислових та науково-технічних сферах з метою забезпечення доступу до патентоасоційованої літератури техніко-технологічного та виробничого характеру, який необхідний для обґрунтування винахідницького рівня.

2.5. Освіта у сфері інтелектуальної власності, підвищення кваліфікації

2.5.1. Освіта у сфері інтелектуальної власності у закладах вищої освіти

Стратегічні цілі: Забезпечення умов для надання якісної вищої освіти з інтелектуальної власності, заснованої на міждисциплінарному підході; підвищення рівня знань з інтелектуальної власності в рамках набуття відповідних компетентностей за іншими спеціальностями з метою зростання конкурентоспроможного людського капіталу задля високотехнологічного, інноваційного розвитку країни, створення умов для самореалізації й креативності особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці і держави у кваліфікованих кадрах.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

забезпечення якісної вищої освіти з інтелектуальної власності шляхом подальшого відкриття магістерських програм з інтелектуальної власності та інновацій (право, управління, менеджмент) у ЗВО України, із наданням пріоритету міждисциплінарному системному підходу при розробці таких програм;

поширення галузей знань (окрім наявних 07, 08), з яких може надаватися вища освіта з інтелектуальної власності;

поновлення викладання знань у сфері інтелектуальної власності для всіх спеціальностей у ЗВО України на рівні освітнього рівня бакалавра;

поширення адресної підготовки фахівців з ІВ, із погодженням із потенційними майбутніми роботодавцями фахових компетентностей освітніх програм, що впливатиме на розвиток споріднених освітніх програм, на кшталт «Інноваційний інжиніринг»;

організація курсів із професійної підготовки у сфері ІВ для викладачів ЗВО різних спеціальностей з метою підвищення потенціалу викладацького складу;

відкриття в Україні навчального центру від Академії VOIV, підготовка національних тренерів;

відкриття спільної з VOIV магістерської програми з інтелектуальної власності на базі провідного ЗВО України;

створення й поширення дистанційних курсів із загальних та спеціальних питань інтелектуальної власності із залученням Національного органу інтелектуальної власності, фахових спеціалізованих інституцій, провідних фахівців з ІВ тощо;

здійснення послідовної політики з академічної доброчесності у вищій освіті та науці із запровадженням відповідних механізмів та інструментів, у т.ч. із недопущення плагіату, зокрема враховуючи позитивний досвід співпраці МОН України, ЗВО, наукових установ та Unicheck;

поширення наукових досліджень у сфері ІВ у ЗВО та наукових установах з метою підготовки дисертаційних робіт для забезпечення сфери науки та освіти висококваліфікованими кадрами; проведення професійної наукової дискусії щодо доцільності проведення наукових досліджень рівня доктора філософії та доктора наук на підставі міждисциплінарного підходу, враховуючи глобальні тенденції та цілі сталого розвитку, з метою сприяння утворенню нових, міждисциплінарних наукових напрямків на основі конвергенції різних наук і знань (нанотехнології; біотехнології; інформатика; когнітивні науки; соціоніка; екологія; генетика);

ініціювання перед VOIV питання щодо проведення регіонального Колоквіуму VOIV для викладачів, що спеціалізуються в галузі ІВ, що представляють Україну та країни Східної Європи.

2.5.2. Перепідготовка, підвищення кваліфікації для фахівців з питань інтелектуальної власності, управління інноваційною діяльністю для підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності органів державної влади, закладів вищої освіти, наукових установ, інших установ та організацій

Стратегічні цілі: Постійне проведення діяльності із перепідготовки та вдосконалення кваліфікації фахівців з питань інтелектуальної власності, управління інноваційною діяльністю для

підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності органів державної влади, закладів вищої освіти, наукових установ, інших установ та організацій, її методичне та кадрове забезпечення, враховуючи її роль у розбудові національної системи інтелектуальної власності та розбудові національної інноваційної системи, створенні умов для фахового забезпечення інноваційного, цифрового, креативного розвитку України.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

консолідація зусиль і ефективне використання інтелектуального потенціалу національної системи інтелектуальної власності та спеціалізованих наукових установ та ЗВО у перепідготовці, підвищенні кваліфікації для фахівців з питань інтелектуальної власності, управління інноваційною діяльністю для підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності органів державної влади, ЗВО, наукових установ, інших установ та організацій; забезпечення державного замовлення на підготовку та перепідготовку зазначених фахівців, підвищення їх кваліфікації;

активізація співпраці між НОІВ, ЗВО, профільними науковими академічними установами в частині забезпечення проведення підвищення кваліфікації та стажувань з питань ІВ, трансферу технологій тощо;

подальше розповсюдження у ЗВО та наукових установах центрів підтримки технологій та інновацій (TISC);

поширення регіонального представництва, на базі об'єднання зусиль провідних ЗВО, профільних наукових академічних установ та наукових центрів, із метою підвищення кваліфікації у сфері ІВ;

формування у слухачів навичок, відповідних потребам сучасності, зі створення, правової охорони і освоєння об'єктів інтелектуальної власності, захисту прав інтелектуальної власності;

поширення в університетах центрів з інтелектуальної власності та трансферу технологій, діяльність яких спрямовуватиметься на проведення політики у сфері ІВ, орієнтованої на просування, впровадження і комерціалізацію, інноваційних та науково-технічних досягнень, створених у ЗВО; прийняття локальних актів з політики у сфері ІВ закладами вищої освіти та науковими установами;

державна підтримка інформаційних ресурсів, що професійно забезпечують сферу ІВ, з метою популяризації знань у цій сфері наукового, науково-практичного та популярного спрямування.

2.5.3. Школи та знайомство з питаннями створення та охорони об'єктів інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: Поширення знань та інформації в області інтелектуальної власності як життєво важлива складова розвитку культури ІВ, що сприяє в цілому стабільному функціонуванню й зміцненню національної системи ІВ; виховання поваги до інтелектуальної власності з метою спонукання молоді вище цінувати творчий потенціал, займатися інтелектуальною, творчою діяльністю, розвивати креативність нації, й створювати інноваційні продукти, які матимуть національне та/або міжнародне визнання.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

включення питання ІВ до національних освітніх концепцій та стратегій;

введення викладання знань у сфері інтелектуальної власності за допомогою системи освіти на всіх етапах шкільного навчання в межах Нової української школи;

аудит шкільних підручників та навчально-методичних матеріалів з метою включення знань з ІВ до різних галузей освіти та на різних етапах підготовки;

здійснення заходів, спрямованих на підвищення інтересу і рівня усвідомлення учнівською молоддю значення ІВ у рішенні актуальних проблем суспільства (штучний інтелект, big data, екобезпека та зміна клімату, впровадження "зелених" інновацій, біотехнології, ІТ, ІВ і громадське здоров'я, традиційні знання тощо);

розвиток творчої активності школярів та юнацтва шляхом стимулювання дослідницької та інноваційної діяльності серед школярів;

створення центрів винахідництва, проведення місцевих, регіональних та національних конкурсів винаходів юнацтва; підтримка діяльності МАН в частині винахідництва та популяризації знань з ІВ;

запровадження програм допомоги вступу до ЗВО для обдарованих дітей-винахідників;

розробка і видання популярних, навчальних і наочних матеріалів з ІВ для школярів та юнацтва;
 переклад українською мовою та випуск видань ВОІВ з популярного викладення ІВ для школярів та юнацтва;
 організація заходів по залученню уваги до прав ІВ школярів й молоді;
 здійснення діяльності з інформування молоді про небезпеку піратських і контрафактних товарів;
 розробка та виконання програм по просуванню і поширенню інформації про права інтелектуальної власності (за допомогою відео- та друкованих матеріалів);
 здійснення заходів, спрямованих на підготовку викладачів для початкової та середньої школи з винахідництва та технічної творчості.

2.5.4. Усвідомленість населення, працівників окремих сфер промисловості, школи тощо з важливістю питань поваги та охорони інтелектуальної власності.

Стратегічні цілі: Поширення знань про інтелектуальну власність, спрямоване на формування високого рівня культури та освіти українського суспільства у цій галузі; підвищення ролі громадськості у функціонуванні національної системи правової охорони інтелектуальної власності.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

розробка просвітницьких матеріалів (буклетів, мультфільмів тощо) для дітей дошкільного віку та дітей молодших класів;
 запровадження курсу «Основи інтелектуальної власності» у шкільній програмі із метою закладення у свідомість зростаючих поколінь принципів поваги до результатів інтелектуальної діяльності та творців, дотримання прав на інтелектуальну власність;
 підвищення доступності освіти у сфері інтелектуальної власності та розвиток бізнес-освіти;
 прийняття національних стандартів із спеціальності «Інтелектуальна власність» та освітнього курсу «Інтелектуальна власність»;
 запровадження центрів університетського координатора за відповідною програмою ВОІВ у провідних ЗВО України;
 організація та проведення літніх шкіл з Інтелектуальної власності під егідою ВОІВ на базі національних університетів;
 поєднання навчальних та практичних навиків при підготовці студентів з напрямку «Інтелектуальна власність» із запровадженням в якості обов'язкової компоненти виробничої практики;
 розв'язання питань підвищення кваліфікації науково-педагогічними кадрами шляхом поєднання навчальних та наукових програм, що мають забезпечуватися провідними ЗВО держави та академічними науковими центрами, що спеціалізуються у цій сфері;
 подальший розвиток наукової діяльності у сфері інтелектуальної власності, із врахуванням пріоритетних напрямків розвитку України та даної сфери, міжнародних та європейських векторів у сфері інтелектуальної власності, а також програм ВОІВ;
 підготовка професіональних інноваційних менеджерів із метою створення фахової складової між наукою та бізнесом;
 створення можливостей для наукових досліджень та захисту у сфері інтелектуальної власності в межах окремих спеціальностей у різних галузях наук;
 проведення конференцій, круглих столів, семінарів та симпозіумів з питань управління та поваги до інтелектуальної власності, зокрема, стосовно боротьби з контрафактом та піратством, із залученням експертів ВОІВ та провідних міжнародних експертів, для різних цільових груп;
 забезпечення участі представників України у професійному навчанні та інших навчальних програмах, організованих Академією ВОІВ, відповідно до Програми ВОІВ;
 навчання зацікавлених верств населення, насамперед, осіб, що здобувають освіту в навчальних закладах України, у сфері інтелектуальної власності;
 припинення порушень у сфері авторського права з боку закладів освіти (в особі їх бібліотек та фондів) щодо використання навчально-методичної літератури без згоди авторів та власників майнових авторських прав;
 активне запровадження у закладах освіти електронних підручників, із дотриманням авторських прав;

запровадження програм державної підтримки спеціалізованих засобів масової інформації, які поширюють знання у сфері інтелектуальної власності;

надання підтримки інформаційним ресурсам, зокрема веб-сайтам, метою яких є популяризація знань з ІВ, у першу чергу серед юнацтва та молоді;

налагодження активної співпраці у галузі освіти та науки у сфері інтелектуальної власності.

БЛОК 3. ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ

3.1. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності у закладах вищої освіти та наукових установах

Стратегічні цілі: Формування ефективної системи комерціалізації створених у ЗВО, наукових установах об'єктів права інтелектуальної власності, їх використання у промисловості, дієвої системи трансферу технологій; прийняття ЗВО та науковими установами політики у сфері інтелектуальної власності зі складовою щодо трансферу знань, впровадження через розробку рекомендацій, тренінги цієї політики у практичну діяльність; забезпечення ЗВО, наукових установ кваліфікованим персоналом, що здійснює трансфер технологій, комерціалізацію ОІВ.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

прийняття рекомендацій щодо політики у сфері інтелектуальної власності для ЗВО та наукових установ; розробка рекомендацій з укладання договорів з трансферу технологій та примірних форм таких договорів.

здійснення заходів щодо вдосконалення врегулювання використання об'єктів права інтелектуальної власності, що створюються за рахунок бюджетних коштів, та службових об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема: (i) в частині приведення органами виконавчої влади, що здійснюються фінансування наукових досліджень та розробок, підзаконних актів у відповідність до встановленого чинним законодавством порядку передачі майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, технології, створені за бюджетні кошти; (ii) визначення єдиних підходів щодо розподілу прав на службові твори у національному законодавстві про промислову власність; (iii) в частині розробки нормативних актів стосовно розміру та порядку виплати винагороди творцям ОІВ за використання об'єктів права інтелектуальної власності; ;

прийняття ЗВО та науковими установами локальних актів з політики у сфері інтелектуальної власності зі складовою щодо трансферу знань;

формування за рахунок навчання, підвищення кваліфікації у ЗВО, наукових установах кваліфікованого персоналу, що здійснює трансфер технологій, комерціалізацію ОІВ;

утворення та розвиток ефективної діяльності інфраструктури з забезпечення комерціалізації ОІВ, що створюються у ЗВО та наукових установах;

зняття законодавчих бар'єрів щодо створення ЗВО та науковими установами суб'єктів господарювання для використання та розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, у тому числі у частині отримання дивідендів від діяльності господарських товариств, створених з метою використання об'єктів права інтелектуальної власності, наукових парків тощо;

розробка для договорів з проведення досліджень та розробок рекомендацій щодо набуття прав інтелектуальної власності та використання ОІВ, використання раніше створених ОІВ та нових ОІВ, які створюються сторонами під час виконання досліджень, а також рекомендацій з вибору того чи іншого варіанту набуття прав та використання ОІВ між ЗВО, науковими установами та організаціями та підприємствами;

здійснення заходів, спрямованих на поширення інформації щодо результатів досліджень, ОІВ, що пропонуються для комерціалізації, залучення інвесторів;

забезпечення уповноваженими органами виконавчої влади надання через відповідні підрозділи таких органів або уповноважені організації для ЗВО та наукових установ: (i) консультативної підтримки діяльності зі здійснення патентування в іноземних країнах та (ii) щодо забезпечення охорони прав інтелектуальної власності при укладанні договорів з іноземними установами, організаціями та підприємствами з проведення досліджень та розробок, трансферу технологій, утворення спільних підприємств та організацій; (iii) методичної та консультативної допомоги бюджетним установам з питань, пов'язаних з охороною прав ІВ; (iv) проведення аудитів використання ОІВ та надання пропозицій щодо підвищення рівня їх охорони та використання;

забезпечення в Україні умов для проведення маркетингових, патентно-кон'юнктурних досліджень щодо комерціалізації ОІВ, результатів досліджень у ЗВО, наукових установах;

проведення в регіонах України тренінгів фахівців підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності ЗВО, наукових установ з питань здійснення маркетингових, патентно-кон'юнктурних досліджень;

розробка рекомендацій та сприяння узагальненню ЗВО, науковими установами відповідно до їх профілю даних щодо ставок роялті та інших умов договорів про трансфер технологій, проведення досліджень та розробок;

прийняття програми розвитку інфраструктури підтримки трансферу технологій, використання ОІВ у ЗВО та наукових установах та забезпечення її фінансування;

утворення приватних інститутів венчурного фінансування та внесення змін до національного законодавства з метою забезпечення ефективної діяльності венчурних фондів з фінансування інноваційних проектів, використання ОІВ та розвитку стартапів.

3.2. Комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: підприємства, малі та середні підприємства. Страхування інтелектуальної власності

3.2.1. Підприємства

Стратегічні цілі: Створення умов для позитивної динаміки інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

закріплення у національному законодавстві фінансових, податкових, кредитних механізмів, спрямованих на стимулювання інноваційної діяльності;

вдосконалення врегулювання охорони прав на комерційну таємницю та ноу-хау відповідно до директиви ЄС 2016/943 щодо охорони нерозкритого ноу-хау та бізнесової інформації (комерційної таємниці) проти їх неправомірного набуття, використання та розкриття.

3.2.2. Малі та середні підприємства

Стратегічні цілі: Запровадження державної політики, спрямованої на зацікавлення МСП у створенні, охороні, використанні та комерціалізації ОІВ.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

удосконалення та спрощення обліку ОІВ в цілях оподаткування;

запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва;

залучення суб'єктів МСП до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм в частині створення та використання для державних та регіональних потреб;

забезпечення фінансової державної підтримки МСП при створенні та використанні ОІВ шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;

сприяння розвитку інфраструктури підтримки МСП при створенні та використанні ОІВ;

впровадження механізмів сприяння і стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого та середнього підприємництва новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг);

надання фінансової підтримки для утворення об'єктів інфраструктури підтримки МСП у сфері інновацій, науки та промислового виробництва, у т.ч. бізнес-інкубаторів, інноваційних бізнес-інкубаторів, науково-технологічних центрів, центрів трансферу технологій;

сприяння розвитку венчурного підприємництва;

створення системи економічних стимулів для розвитку економіки на основі технологічних інновацій, передачі наукової продукції, створеної за рахунок бюджетних коштів, для її впровадження у виробництво;

стимулювання залучення іноземних інвестицій і розвитку взаємовигідної міжнародної інноваційної співпраці;

створення умов для поширення кооперації між суб'єктами МСП і великими підприємствами;

сприяння поширенню за кордоном інформації про потенційні можливості вітчизняного МСП, забезпеченню доступу до іноземних інформаційних мереж для пошуку ділових партнерів.

3.2.3. Страхування інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: Запровадження в Україні на ринку страхових послуг страхових продуктів, які покривають збитки, пов'язані із порушенням прав інтелектуальної власності; підвищення довіри до страхового ринку щодо виплати страхового відшкодування в цілому та в частині запровадження страхування ІВ зокрема.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

проведення моніторингу (дослідження) серед основних учасників ринку у сфері інтелектуальної власності щодо зацікавленості у страховому продукті;

проведення інформаційних заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності щодо переваг страхових продуктів у сфері інтелектуальної власності;

запровадження у перспективі добровільного страхування у сфері інтелектуальної власності з охопленням залежно від страхового продукту наступними видами страхування: (i) страхування відповідальності порушення майнових прав інтелектуальної власності перед третіми особами; (ii) страхування фінансових ризиків порушення договірних зобов'язань щодо майнових прав інтелектуальної власності; (iii) страхування судових витрат у спорах, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності.

3.3. Засоби державної підтримки комерціалізації результатів досліджень, трансферу технологій, інноваційної діяльності: заклади вищої освіти, наукові установи, промисловість, МСП

Стратегічні цілі: Реалізація державних механізмів, спрямованих на розвиток інноваційної діяльності в Україні, трансферу технологій, використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

запровадження системи заходів з утворення та розвитку в Україні механізмів державної підтримки комерціалізації результатів досліджень, об'єктів права інтелектуальної власності, трансферу технологій, інноваційної діяльності, що включає: (i) утворення фонду розвитку інноваційної діяльності; (ii) утворення венчурного фонду та системи венчурних фондів з реалізації інноваційних проектів, проектів використання ОІВ; (iii) запровадження податкової пільгової політики в частині реалізації інноваційних проектів, при фінансуванні підприємствами наукових досліджень та розробок, що виконуються ЗВО, науковими установами; фінансуванні досліджень та розробок підприємствами; використанні підприємствами ОІВ; (iv) прийняття державної програми розвитку інноваційної діяльності в Україні та інноваційної інфраструктури; (v) запровадження публічно-приватного партнерства з проведення досліджень та розробок, трансферу технологій, розширення використання ОІВ підприємствами та організаціями; (vi) зняття бар'єрів, встановлених бюджетним законодавством, в частині використання ЗВО та науковими установами дивідендів від діяльності утворених ними господарських товариств, а також доходів, отриманих ними від розпорядження частками (акціями) у статутних капіталах господарських товариств.

здійснення заходів щодо розвитку консультативної, експертної підтримки створення, охорони та використання ОІВ, патентування винаходів, у т.ч. для ЗВО та наукових установ; а також для МСП: (i) підвищення обізнаності працівників МСП щодо питань охорони прав інтелектуальної власності; (ii) проведення аудитів створення та використання ОІВ з ідентифікації існуючих технічних рішень, ОІВ, вироблення рекомендацій з вдосконалення їх правової охорони, ідентифікації конкурентних переваг; вироблення стратегії управління у сфері інтелектуальної власності; (iii) проведення маркетингових та патентно-кон'юнктурних досліджень стосовно використання ОІВ; (iv) підтримка здійснення патентного пошуку, визначення рівня техніки при підготовці заявок на винаходи, корисні моделі;

запровадження програми «Аудит з питань інтелектуальної власності» для ЗВО, наукових установ, МСП із наданням безоплатних послуг з питань аналізу наявних технічних рішень, ноу-хау, об'єктів

промислової власності та авторського права, надання рекомендацій щодо запровадження охорони прав інтелектуальної власності, ідентифікації конкурентних переваг, вироблення стратегії управління щодо об'єктів права інтелектуальної власності;

здійснення дієвих кроків органами державної влади щодо підтримки іноземного патентування винаходів українських ЗВО та наукових установ, створених за бюджетні кошти, а також організації залучення інших надходжень для фінансування закордонного патентування;

сприяння розвитку інфраструктури інноваційної діяльності, трансферу технологій та утворення умов для комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема шляхом: (i) здійснення заходів з утворення та розвитку інноваційної інфраструктури; (ii) утворення та розвитку діяльності галузевих та регіональних центрів (підрозділів) комерціалізації та трансферу технологій (інноваційних центрів);

створення на основі регіональних та галузевих центрів трансферу технологій, підрозділів наукових установ та ВЕЗ мережі обміну інформації щодо: наявних результатів досліджень та розробок, ОІВ що пропонуються для комерціалізації; потреб промисловості у результатах досліджень;

відновлення діяльності технологічних парків для виконання наукоємних інноваційних проектів у пріоритетних напрямках науково-технологічного розвитку, внесення змін до національного законодавства про технопарки.

3.4. Інфраструктура комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, трансферу технологій, використання результатів досліджень та розробок

Стратегічні цілі: Усунення наявних бар'єрів (правових, організаційних, фінансових) на всіх етапах комерціалізації результатів досліджень, трансферу технологій, інноваційної діяльності, що здійснюється закладами вищої освіти та науковими установами; залучення бізнесу на рівні бізнес-асоціацій, технологічних платформ, кластерів до формування пріоритетів науково-технологічного розвитку України з обґрунтуванням вибору тих напрямків, де Україна може покращити свої конкурентні позиції на світових ринках; розвиток інноваційної культури у середовищі МСП, яка б стимулювала більш активне створення, захист та використання об'єктів ІВ; підвищення рівня спроможності суб'єктів інноваційної інфраструктури у закладах вищої освіти та наукових установах; підвищення рівня усвідомленості громадян України та політичного істеблшменту щодо важливості інноваційного шляху розвитку економіки країни як ключового фактору підвищення рівня конкурентоспроможності країни та рівня життя громадян.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

невідкладна розробка та прийняття оновленого законодавства про інноваційну діяльність;

запровадження в національному законодавстві податкових пільг (зменшення або скасування податків на прибуток та ПДВ) для акселераторів та бізнес-ангелів, а також для бізнесу за умови фінансування проектів з проведення досліджень та розробок, трансферу технологій, впровадження технологічних інновацій в промисловому секторі;

відновлення у національному законодавстві про діяльність технологічних парків норм про спеціальний режим оподаткування фінансових операцій підприємств-учасників технопарків, що надає їм право при виконанні інноваційних проектів зараховувати суми податків, нараховані при виконанні проектів, на спеціальні рахунки та направляти ці суми на виконання завдань за проектами, а також завозити в Україну без оподаткування сировину та обладнання, необхідні для виконання проектів;

запровадження до національного законодавства про наукові парки положень про пільгове оподаткування інвестицій з боку бізнесу, які спрямовуються на розвиток наукового парку, а також на реалізацію проектів наукового парку;

перегляд національного законодавства щодо державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій з метою усунення наявних бар'єрів для суб'єктів трансферу технологій, створення правових механізмів та умов, які допомагають, стимулюють та заохочують таких суб'єктів;

перегляд національного інноваційного та бюджетного законодавства з метою запровадження механізмів для комерціалізації результатів діяльності ЗВО та наукових установ, що фінансуються з бюджету;

перегляд національного податкового законодавства з метою надання додаткових преференцій суб'єктам інноваційної діяльності;

розробка національного законодавства про інституційне забезпечення трансферу технологій і знань в Україні з урахуванням досвіду ЄС та держав-членів ЄС та успішного міжнародного досвіду у цій сфері;

поширення практики створення центрів підтримки технологій та інновацій на базі провідних закладів вищої освіти та наукових установ, запровадженої МЕРТ України у 2019 році;

внесення змін до процедур фінансування науково-технічних проектів за рахунок державного замовлення;

збільшення фінансування прикладних досліджень та розробок науковими установами та ЗВО, орієнтованих на потреби підприємств, із забезпеченням спільного фінансування досліджень за рахунок бюджетних коштів та коштів підприємств;

передбачення грантів та інших фінансових механізмів підтримки діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури у закладах вищої освіти та наукових установах;

налагодження співпраці між діючими організаціями інноваційної інфраструктури.

3.5. Оцінка прав інтелектуальної власності, оподаткування операцій з об'єктами права інтелектуальної власності, облік нематеріальних активів. Нематеріальні активи при фінансовій звітності, приватизації, монетизації

3.5.1. Оцінка прав інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: Внесення змін до національних стандартів з оцінки прав ІВ з метою вдосконалення визначення вартості інтелектуальних ресурсів підприємств, ЗВО, наукових установ, МСП, врахування при цьому особливостей розвитку інформаційно-інтелектуальної економіки.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

проведення досліджень методів та підходів оцінки кожного з видів прав інтелектуальної власності з урахуванням міжнародних стандартів оцінки та особливостей інформаційно-інтелектуальній економіки за рахунок державного замовлення;

внесення змін до національних стандартів оцінки з метою уникнення протиріч між методологією бухгалтерського обліку та оцінкою вартості прав ІВ;

запровадження єдиної термінології і класифікації вартості;

узагальнення методів оцінки права ІВ з позиції різновидів інтелектуальної власності в межах їх класифікації за предметною ознакою;

розробка пропозицій щодо закріплення у законодавстві надання обов'язкової документально підтвердженої вихідної інформації для цілей приватизації державної власності, у складі якої є ОПІВ;

узагальнення вибору методів оцінки вартості ІВ для визначення завданих збитків при використанні порушниками майнових прав інтелектуальної власності;

навчання практикуючих фахівців із фінансових питань новим методам оцінки та забезпечення включення цих оцінок у фінансові звіти компанії.

уніфікація термінології у цивільному та кримінальному законодавстві, що стосується збитків та шкоди, з метою удосконалення захисту прав ІВ;

розробка методик оцінювання збитків у процесі проведення судово-експертних досліджень для збирання доказової бази з метою удосконалення захисту прав ІВ.

3.5.2. Оподаткування операцій з об'єктами права інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: Вдосконалення національної податкової системи з врахуванням вихідних принципів оподаткування, зокрема ефективності, стабільності, що регулює та відтворює особливості сфери інтелектуальної власності та трансферу технологій.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

забезпечення врахування при розробці Стратегії розвитку податкової системи на середньострокову перспективу особливостей створення, впровадження та комерціалізації ОІВ, визначення доцільності використання принципу прогресивного оподаткування,

здійснення заходів щодо удосконалення методології формування бази оподаткування прибутку (із встановленням обмежень щодо вирахування витрат) з урахуванням стимулів створення, впровадження та комерціалізації ОІВ;

розробка інструктивного матеріалу щодо перевірки податковими органами: використання ОПІВ суб'єктами господарювання у своїй господарській діяльності; процедур набуття та оцінки нематеріальних активів; з перевірки Форми №1ДФ податкового розрахунку щодо нарахування податків з винагород роялті авторам і виконавцям з доходу, який не є зарплатнею;

усунення подвійного оподаткування при здійсненні сплати роялті за ліцензійними угодами;

з метою зрівняння податкового навантаження для всіх отримувачів пасивних доходів встановлення для оподаткування доходів фізичної особи – творця у вигляді роялті в розмірі 5 відсотків;

активізація роботи з гармонізації фінансового, податкового та бухгалтерського законодавства в Україні із застосування загальних підходів ЄС;

уніфікація термінології у законодавстві у сфері інтелектуальної власності та податковому законодавстві: («авторська винагорода», «роялті», «паушальний платіж», «інтелектуальні активи», «ноу-хау» тощо);

створення у складі Державної податкової служби України підрозділу, діяльність якого спрямовуватиметься на забезпечення контролю за надходженням податків і зборів від обігу об'єктів права інтелектуальної власності (нематеріальних активів), та забезпечення такого підрозділу кваліфікованими фахівцями з питань ІВ.

3.5.3. Облік нематеріальних активів

Стратегічні цілі: Адаптація системи бухгалтерського обліку до нових інформаційних потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів; поглиблення модернізації методології та системи бухгалтерського обліку в інформаційному забезпеченні галузевого та загального управління; усунення розбіжностей між національними та міжнародними стандартами в частині процедури ідентифікації нематеріальних активів, критеріїв їх контролю, майбутньої економічної вигоди, обмежень щодо вирахування витрат, які враховуються при визначенні бази оподаткування тощо; узгодження звітності на рівні органів державного управління; розв'язання проблеми незіставності показників фінансової та статистичної звітності.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

внесення змін до національного законодавства з фінансового та бухгалтерського обліку відповідно до МСФ-3, що стосується нематеріальних активів, та до консолідованої фінансової звітності, яка є обов'язковою для публічних акціонерних товариств, банків, страхових компаній та добровільною для інших підприємств (суб'єктів господарювання, крім бюджетних установ), які самостійно визначили доцільність застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;

внесення змін до положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», що стосується процедури ідентифікації нематеріальних активів, критеріїв їх контролю, майбутньої економічної вигоди, обмежень щодо вирахування витрат при визначенні бази оподаткування тощо;

забезпечення узгодженості та розширення інформації стосовно нематеріальних активів на рівні органів державної влади та управління (у першу чергу Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України інших відомств);

поновлення та ведення Державною службою статистики України форм статистичної звітності стосовно використання в економіці різних видів ОІВ, укладання ліцензійних договорів та іншої статистичної інформації в сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій.

3.5.4. Використання спеціального фонду коштів бюджетними установами

Стратегічні цілі: Закріплення у бюджетному законодавстві механізму здійснення операцій з об'єктами права інтелектуальної власності, які слід враховувати при формуванні власних надходжень

бюджетних установ; забезпечення консолідації фінансової звітності в частині визначення структури та порядку формування загальної консолідованої фінансової звітності суб'єктів державного сектору; удосконалення облікової політики бюджетних установ.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

внесення змін до національного бюджетного законодавства, законодавства про вищу освіту та наукову і науково-технічну діяльність у частині розширення фінансових інноваційних можливостей бюджетних установ – шляхом віднесення неприбуткових установ (ЗВО, наукових установ) до установ змішаної форми спеціального фонду;

виведення власних надходжень бюджетних установ в частині фонду, що отримано за результатами комерціалізації ОІВ (у тому числі за рахунок надходжень за ліцензійними договорами), за межі спеціального фонду бюджету; наділення бюджетних установ зі змішаною формою спеціального фонду статусом неприбутковості, за виключенням частини спеціального фонду, яка не входить до бюджету; визначення напрямів використання власних надходжень бюджетних установ, що виведені зі спеціального фонду бюджету та отримані за результатами комерціалізації ОІВ, а саме на: (i) проведення патентно-кон'юнктурних досліджень; (ii) підтримання чинності та продовження строку дії охоронних документів на ОПІВ, майнові права на які належать такій бюджетній науковій установі; (iii) виплату ліцензійних платежів (паушальний платіж, роялті, комбінований платіж) за використання ОПІВ такою бюджетною науковою установою; (iv) виплату винагороди авторам службових ОПІВ; (v) набуття прав та отримання охоронних документів на ОІВ в Україні та за кордоном; (vi) реєстрацію службових творів;

внесення змін до податкового, бюджетного законодавства тощо в частині визначення фінансового механізму здійснення операцій з об'єктами права інтелектуальної власності, створеними за бюджетні кошти ЗВО чи науковою установою.

3.6. Професіонали у сфері комерціалізації інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: підвищення якості менеджменту у сфері управління ІВ та комерціалізації ОІВ, що має сприяти реалізації завдань формування ринку ІВ, підвищення конкурентоспроможності підприємств..

Специфічні заходи із досягнення цілей:

істотне та якісне збільшення кількості професіоналів у сфері управління ІВ та комерціалізації ОІВ, що мають підготовку з різних напрямів освіти, зокрема, володіють знаннями й практичними навичками: з управління ІВ, проведення маркетингових та патентно-кон'юнктурних досліджень, оцінки вартості ІВ, оподаткування операцій з ІВ, розпорядженнями правами ІВ тощо;

покращення якості менеджменту в сфері управління ІВ та комерціалізації ОІВ шляхом залучення фахівців, які пройшли навчання та практику в сфері інтелектуальної власності та трансферу технологій;

проведення кваліфікованого аудиту об'єктів права інтелектуальної власності, який не обмежується лише інформацією методичного характеру;

створення ефективної системи державного управління сферою інтелектуальної власності через розробку та впровадження методології управління інтелектуальною власністю на основі комплексного підходу до процесів інформаційного забезпечення, експертизи, правової охорони та захисту, оцінки вартості ОПІВ, використання ОПІВ, комерціалізації ОІВ;

розвиток системи надання послуг професіоналами у сфері інтелектуальної власності на регіональному рівні.

БЛОК 4. АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА. РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ

4.1. Авторське право і суміжні права

4.1.1. Функції, діяльність уповноваженого органу державної влади у сфері авторського права і суміжних прав, здійснення контролю у сфері авторського права і суміжних прав

Стратегічні цілі: Європейська інтеграція та стрімкий розвиток інформаційного суспільства потребують відповідних змін щодо ролі уповноваженого органу державної влади у сфері авторського права і суміжних прав щодо таких питань: ведення обліку сирітських творів, а також творів, які вибули з комерційного обігу; цифровізація процедури реєстрації авторського права автора на твір і авторських договорів; забезпечення публічного доступу до згаданого реєстру творів; забезпечення можливості вирішення спорів у сфері колективного управління через процедуру альтернативного вирішення спору (арбітраж, медіація).

Специфічні заходи із досягнення цілей:

модернізації системи добровільної реєстрації авторського права автора на твір та договорів, що стосуються права автора на твір, в частині створення електронної системи реєстрації, що підвищить ефективність такої процедури; створення реєстру за аналогом реєстрів у сфері промислової власності;

цифровізація документального архіву Мінекономіки/Національному органі інтелектуальної власності;

вивчення питання щодо можливості публічного доступу через інтернет (он-лайн) до бази даних творів, що зареєстровані у державному реєстрі авторського права на твір, сирітських творів та творів, що вибули з комерційного обігу; а також щодо добровільної реєстрації договорів;

запровадження органу щодо альтернативного вирішення спорів у сфері авторського права і суміжних прав через процедуру арбітражу та медіації, до повноважень якого входив би розгляд спорів у сфері колективного управління: між членами організації колективного управління і організацією; між організацією колективного управління та користувачами тощо.

4.1.2. Розвиток законодавства

Стратегічні цілі: продовження імплементації положень Угоди про асоціацію, а також врахування інших актуальних європейських підходів у сфері авторського права та суміжних прав, зокрема, приділення більшої уваги питанню інтернет-технологій, авторському праву і суміжним правам у цифровому ринку.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

узгодження норм Цивільного кодексу України та спеціального законодавства щодо інститутів авторського права і суміжних прав, зокрема в частині службових творів, з урахуванням положень Угоди про асоціацію;

врахування при розробці програмних документів (стратегій, концепцій, програм, планів), національного законодавства заходів ЄС з розвитку охорони авторського права і суміжних прав у цифровій економіці відповідно до рекомендацій Європейської комісії «Цифровий порядок денний для Європи», 19.05.2010; «Єдиний ринок для прав інтелектуальної власності. Підтримка творчості та інновацій для забезпечення економічного зростання, високоякісних робочих місць та першого класу виробів та послуг у Європі», 24.05.2011; «Стратегія єдиного цифрового ринку для Європи», 6.05.2015; «До сучасних більш європейських умов охорони авторського права», 9.12.2015, «Підтримка справедливої, ефективної та конкурентоздатної європейської економіки, заснованої на авторському праві, у Єдиному цифровому ринку», 14.9.2016 р. та Директиви ЄС 2019/790 про авторське право в єдиному цифровому ринку та яка доповнює директиви 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС;

визначення на законодавчому рівні випадків вільного використання об'єктів авторського права і суміжних прав, обмежень майнових з позицій прийнятих європейських підходів задля забезпечення

ефективного балансу приватного і публічного інтересів, а також збереження та поширення культурної спадщини, зокрема:

(i) визначення умов вільного використання творів в умовах цифрової економіки, унесення відповідних доповнень до Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо випадків вільного використання творів: *для навчальних закладів* – у цифровому вигляді як ілюстрацій для навчальних цілей із некомерційною метою лише у приміщеннях навчальних закладів або через захищені електронні мережі; *для закладів вищої освіти, наукових установ, бібліотек, архівів* – можливість здійснення аналізу творів, до яких вони мають законний доступ; *для бібліотек, архівів*: надання можливості відтворення копій творів та інших об'єктів, що в знаходяться у будь-якому форматі та на будь-якому носії, в цілях збереження таких об'єктів; надання можливості читачам бібліотек використання у приміщеннях бібліотек творів, що знаходяться у бібліотеках, архівах у цифровій формі; визначення випадків позичання читачами творів у цифровій формі; визначення політики відкритого доступу для наукових публікацій із урахуванням документів і практики ЄС щодо доступу та збереження наукової інформації та здійснення рамкових програм ЄС із досліджень та інновацій;

(ii) врахування європейських підходів щодо сирітських творів та творів, що відсутні у комерційному обігу, з можливістю бібліотек, архівів та музеїв створення цифрових примірників таких об'єктів в передбачених законом випадках; врахування положення Угоди про асоціацію щодо інших обмежень, зокрема щодо баз даних;

врахування практики застосування Директиви 2001/84/ЄС про право слідування на користь автора оригінального твору мистецтва та збору та перерахування в державах-членах ЄС винагороди за перепродаж творів;

розробка нормативного забезпечення сучасної системи послуг заявникам щодо реєстрації авторського права на твір через електронний документообіг;

запровадження правового механізму реєстрації сирітських творів, на які можливо поширити режим електронної реєстрації за умови дотримання передбаченої законодавчо попередньої процедури пошуку, з метою наближення до стандартів ЄС.

4.1.3. Застосування законодавства

Стратегічні цілі: Підвищення рівня захисту авторських прав і суміжних прав в інформаційному суспільстві з використанням сучасних інтернет технологій; здійснення заходів, спрямованих на забезпечення охорони авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі, а також на припинення правопорушень у цій сфері.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

здійснення заходів, спрямованих на припинення поширення інтернет-піратства;

удосконалення національного законодавства в частині захисту прав інтелектуальної власності на об'єкти, розміщені у мережі Інтернет, підвищення рівня захисту об'єктів авторського права і суміжних прав у цифровому середовищі;

подальша реалізація дорожньої карти з легалізації програмного забезпечення у публічному та приватному секторах;

розширення випадків вільного використання об'єктів авторського права і суміжних прав з метою підтримання балансу інтересів між суспільством, користувачами та правовласниками, з урахуванням європейського законодавства;

удосконалення в національному законодавстві механізму компенсації за порушення авторського права і суміжних прав;

урегулювання охорони авторського права і суміжних прав під час оцифрування національної культурної спадщини та надання доступу спільноті до оцифрованих творів з урахуванням досвіду ЄС в частині: (i) охорони сирітських творів; (ii) охорони творів, що відсутні у комерційному обігу; (iii) використання оцифрованих копій творів, які надійшли до суспільного надбання; (iv) утворення та діяльності цифрових бібліотек;

запровадження з врахуванням практики держав-членів ЄС механізму виплати авторам та виконавцям справедливої винагороди за використання творів, виконань, інших об'єктів, якщо раніше узгоджена винагорода у ліцензійних договорах чи договорах про передання виключних майнових прав

інтелектуальної власності виявляється непропорційно низькою порівняно з усіма наступними відповідними доходами, отриманими від використання цих об'єктів;

визначення строків та порядку інформування авторів та виконавців особами, з якими авторами та виконавцями було укладено ліцензійні договори або договори про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, про використання створених ними творів та інших об'єктів. Передбачення надання інформації стосовно: способів використання творів, виконань, отримані доходи від використання цих об'єктів, включаючи доходи субліцензіатів, суму винагороди, що передбачається перерахувати авторам та виконавцям та спосіб її розрахунку;

запровадження комплексу заходів зі спрощення та полегшення доступу до легітимного контенту в Україні, зокрема: (i) створення всеукраїнських Інтернет-майданчиків для надання у користування творів, зокрема, аудіовізуальних творів, а також фонограм та відеограм на комерційних або некомерційних умовах, в залежності від правового режиму використання таких об'єктів; (ii) застосування для об'єктів авторського права і суміжних прав у цифровому вигляді українських творців цифрових ідентифікаторів творів, що містять інформацію стосовно таких об'єктів (зокрема, осіб, що їх створили, рік створення, осіб, яким належать майнові права та обсяг майнових прав таких осіб; правовий статус ОІВ); (iii) для бібліотек та архівів, що оцифровують, зберігають твори у цифровій формі, а також їх використовують в базах даних, порталах видатних особистостей, історичних подій: передбачення застосування ідентифікаторів правового статусу творів (твори, що перейшли до суспільного надбання; твори, що поширюються на умовах ліцензій відкритого доступу; твори, автори, правонаступники авторів яких невідомі – сирітські твори; твори, що відсутні у комерційному обігу; твори, використання яких є можливим в обмеженому доступі або на комерційних засадах; інші варіанти правового статусу творів); розробка примірних угод з авторами, їхніми правонаступниками щодо оцифрування творів та надання до них доступу.

4.2. Розвиток сфери колективного управління

Стратегічні цілі: Створення оптимальної, якісної та ефективної недержавної системи колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав, здатної сформуванню, реалізувати прозору публічну модель подолання існуючих викликів й ризиків та запропонувати дієві форми даного колективного управління, що забезпечать справедливий баланс інтересів не лише між різними категоріями правовласників і, далі, між правовласниками-індивідами у кожній з таких категорій, але й між правовласниками та користувачами в цілому. Колективне управління має сприйматися не як бізнес, а як висока суспільна місія з репрезентації в країні майнових інтересів міжнародної спільноти авторів, виконавців, виробників відеограм і фонограм.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

удосконалення інституційного забезпечення діяльності організацій колективного управління;

удосконалення національного законодавства в частині діяльності організацій колективного управління;

запровадження сучасних підходів до збору, розподілу коштів (доходу від прав) і виплати винагороди організаціями колективного управління авторам, виконавцям, виробникам фонограм, відеограм та іншим належним правовласникам, визначеним законом, за використання об'єктів авторського права і суміжних прав з метою розвитку прозорості та оперативності щодо таких збору, розподілу та виплат через: (i) утворення онлайн каталогів творів, виконань та фонограм і відеограм; (ii) відкритих для доступу каталогів суб'єктів авторського права і суміжних прав та майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав; (iii) запровадження можливості формування користувачами репертуарів для використання творів, виконань та фонограм і відеограм онлайн та укладання договорів між користувачами з і організаціями колективного управління онлайн; (iv) запровадження одночасно зі сплатою користувачами коштів за використання творів, виконань та фонограм і відеограм автоматичного розподілу цих коштів та перерахування належної винагороди суб'єктам авторського права і суміжних прав; (v) забезпечення прозорості стосовно відомостей про твори, виконання та фонограми і відеограми, за які були отримані кошти, та їхнього розподілу, з урахуванням вимог положень директиви 2014/26/ЄС;

вирішення наявної проблеми розподілу виконавчими органами українських організацій колективного управління зібраної винагороди в інтересах неналежних осіб;

закріплення на законодавчому рівні для ДО «УААСП» при роздержавленні передачі фінансових коштів правонаступнику;

вироблення об'єктивної та обґрунтованої тарифної політики з боку організацій колективного управління для застосування у договорах із користувачами; застосування тимчасових тарифів згідно чинного законодавства;

посилення контролю за діяльністю організацій колективного управління через інструменти, передбачені директивою 2014/26/ЄС, зокрема, щодо обов'язку цих організацій публічно звітувати про свою діяльність шляхом оприлюднення щорічного звіту.

4.3. Економічний вплив індустрій, що базуються на використанні об'єктів авторського права і суміжних прав

Стратегічні цілі: Удосконалення національної системи спостереження за індустріями, що базуються на використанні об'єктів авторського права і суміжних прав, та впливу культури на розвиток країни.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

доопрацювання національних підходів до імплементації методології VOIV щодо визначення економічного впливу індустрій, які базуються на використанні об'єктів авторського права і суміжних прав, та методології ЮНЕСКО стосовно впливу культури на розвиток країни, з метою запровадження щорічного моніторингу змін індикаторів в Україні та міжнародного співставлення з іншими країнами;

внесення змін до системи статистичного обліку (у тому числі в частині забезпечення повноти інформаційної бази);

передбачення у Плані державних статистичних спостережень щорічного проведення дослідження економічного внеску індустрій, що базуються на використанні об'єктів авторського права і суміжних прав.

4.4. Національна політика у сфері культури та питання інтелектуальної власності. Підтримка розвитку креативних індустрій

Стратегічні цілі: Реалізація національної політики у сфері культури із врахуванням охорони й захисту прав ІВ. Розвиток креативних індустрій, що генерують та використовують об'єкти права інтелектуальної власності. Компонентами національної системи інтелектуальної власності в Україні у секторі креативних індустрій поруч із правовим захистом, має стати передусім створення сприятливих умов для генерування творчих феноменів і креативних рішень, створення ринку культурного продукту, розвиток обізнаності щодо авторського права, розвиток правової культури. Останнє пов'язане зі зміною системи цінностей представників креативного сектора: оригінального виразу, важливості ділової репутації, знання. Зміна цінностей, на відміну від нормативної бази, є повільним процесом і потребує формування відповідного дискурсу і моделей поведінки.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

(i) у частині створення OIV:

сприяння посиленню інституційної спроможності закладів культури комунальної та державної форми власності з діяльністю як неприбуткових установ або госпрозрахункових організацій з ефективною системою управління, можливістю гнучкіше розпоряджатися бюджетними коштами та надходженнями від власної діяльності. Внесення з цієї метою змін до Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів. Посилення спроможності закладів культури через програми підготовки фахових менеджерів культури;

наділення уповноваженого органу виконавчої влади у сфері культури необхідною компетенцією для ефективною підтримки діяльності творців, організацій сфери телебачення, радіо;

включення до стратегій регіонального розвитку позицій, пов'язаних зі створенням креативних просторів, забезпечення доступу до приміщень для самозайнятих осіб і підприємців, що працюють у сфері креативних індустрій (KI);

запровадження податкових преференцій для бізнесу, який регулярно фінансує діяльність освітніх та культурних інституцій;

вдосконалення законодавства, що регламентує діяльність креативних індустрій, з питань охорони прав на результати діяльності індустрій як об'єктів права інтелектуальної власності. Введення критеріїв, що дають підстав розрізняти сутність значень «креативна індустрія» та «культурна індустрія»;

проведення інформаційних кампаній, спрямованих на роз'яснення принципів авторського права та використання ОІВ як економічного активу для представників креативних індустрій;

(ii) у частині розкриття потенціалу ОІВ:

сприяння інтернаціоналізації українських креативних індустрій та їхньому виходу на глобальні ринки і світову креативну сцену; проведення і підтримання з цією метою комунікаційних кампаній, покликаних сформуванню образ українського підприємця або працівника як суб'єкта інтелектуальної власності та покращити ставлення до українських франшиз;

створення умов для виникнення в Україні потужних маркет-плейсів (бірж), на яких би зустрічалися та укладали угоди інвестори та компанії, які займаються продукуванням ігор, креатори окремих елементів ігор: сценаріїв, персонажів, ландшафтів тощо. Складовою згаданих умов може бути легальна можливість розрахунку у цифрових (крипто) валютах, можливість укласти смарт-контракти тощо;

застосування механізмів естетичної складової дизайну, зокрема, з урахуванням платформи from Ukraine, створення організації колективного управління для сфери дизайну за аналогією з музичною сферою;

завершення процесу приєднання до мережі Eurimages та ухвалення відповідного закону. Результатом має стати запуск потужного генератора сприяння інтеграції українських кіновиробників до «вищої ліги» світової кіноіндустрії, збільшення кількості стрічок, створених у копродукції, поява додаткових можливостей брати участь у міжнародних кінофестивалях класу «А» й просувати свої фільми на численні ринки збуту (не тільки в кінозалах, але й на інші: ТВ, VOD-сервіси, Інтернет тощо); зростання вартості прав на використання фільмів (комерційний результат для продюсерів), а також фахового рівня кіномитців і продюсерів;

започаткування комплексної програми, спрямованої на прокат, фінансування, просування і популяризацію продукції українського кінематографу на українських каналах (включно з комерційними);

підвищення обізнаності видавців щодо юридичних аспектів, пов'язаних із використанням інтелектуальної власності;

сприяння розширенню цифрових каналів просування книжок та їх адаптації до умов повсюдної діджиталізації;

започаткування державної програми, яка зможе представити Україну на літературній мапі світу, з віддаленою перспективою стати почесним гостем на великих світових книжкових форумах;

унормування використання оригіналів сертифікатів, виданих податковим органом його країни від країн ЄС та США (видаються на підставі конвенцій про усунення подвійного оподаткування) без апостилю та перекладу в Україні;

розробка методичних рекомендацій для бухгалтерського обліку нематеріальних активів з урахуванням особливостей креативних індустрій;

сприяння освітнім ініціативам, спрямованими на підготовку бухгалтерів, готових працювати з нематеріальними активами у сфері креативних індустрій;

запровадження пілотного проекту, спрямованого на пошук шляхів виведення національного арт-ринку з тіні та утворення балансу між контролем та заохоченням, з метою здійснення сектором внеску у національну економіку;

перегляд законодавства, зокрема Податкового кодексу України, в частині усунення практики подвійного оподаткування об'єктів авторських прав та інших нематеріальних активів при постановці їх на бухгалтерській облік і виплаті роялті.(iii) у частині стратегічного управління ОІВ і захисту прав ІВ:

сприяння розвиткові інститутів арт-права (Art Law), модного права (Fashion Law), тощо, у тому числі через освітньо-тренінгові формати заохочення відкриття подібних освітніх програм у ЗВО;

застосування підходів пільгового IP Vox режиму, що дозволяє компаніям звільняти від оподаткування частину чистого доходу, отриманого від використання ОПІВ, набутих або створених (зареєстрованих) із певного періоду;

розробка комплексу заходів із захисту бренду компанії та особистості, захисту торговельних марок, доменних імен, іміджевих прав;

врахування особливостей авторсько-правового та патентного регулювання у процесі захисту прав ІВ у гейм-індустрії;

розробка комплексної програми заходів із захисту прав ІВ у видавничій галузі;

розробка і запровадження технічних регламентів щодо використання цифрових ідентифікаційних міток (цифровий аналог «водяного знаку») як інструментів захисту креативних продуктів як об'єктів ОІВ (фонограми, фільми, фотографії, зразки дизайну, шрифти тощо);

перегляд законодавства про інформацію, зокрема, у частині класифікації видів інформації з обмеженим доступом.

усунення розбіжностей між назвами видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій, шляхом дотримання відповідності кодам Національного класифікатора;

розширення переліку видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій, на підставі здійсненої аналітично-дослідницької роботи над формалізацією поняття «креативні індустрії» та вмотивованим виокремленням і вказуванням його родових ознак (наприклад, культурний та пізнавальний туризм, національна та концептуальна кухня, індустрія розваг тощо).

БЛОК 5. ОХОРОНА ПРАВ НА СОРТИ РОСЛИН ТА ПОРОДИ ТВАРИН

5.1. Створення, охорона, використання сортів рослин: стан, проблематика

Стратегічні цілі: Гармонізація державної політики щодо використання сортів рослин у господарській діяльності згідно вимог ЄС та міжнародної практики; забезпечення відповідності організаційної структури та кадрового ресурсу у компетентному органі комплексу для виконання функцій з охорони прав на сорти рослин, як базової складової механізму державного управління у цій сфері. Підвищення технологічності та якості проведення експертизи сорту з врахуванням змін та оновлень у селекції та напрямків використання сортів. регулювання процесуального порядку проведення експертизи сорту із розширенням прав заявника; встановлення підзвітності суб'єктів, залучених до механізму виконання функцій експертизи заявки, умов взаємодії з заявниками, аудиту експертизи.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

удосконалення інституційного забезпечення охорони сортів рослин шляхом створення окремого структурного підрозділу (управління) в компетентному органі;

прийняття регламенту проведення експертизи сорту із визначенням у ньому: (i) процесуального порядку дій та строки щодо кожного етапу виконання експертизи сорту (формальної та кваліфікаційної експертизи) з врахуванням специфіки, коли випробування на: етапи, терміни, послідовність дій, відповідальні структурні підрозділи та способи взаємодії між ними; (ii) підзвітності суб'єктів експертизи (компетентний орган – Інститут експертизи сортів - заявники) у розрізі: підзвітність за результатами, фінансова підзвітність; (iii) строків підготовки, візування та передачі документів в межах експертизи сорту.

імплементация до національного законодавства європейського регламенту щодо запровадження правил застосування сільськогосподарського винятку;

впровадження у практиці охорони: (i) умов використання сортів рослин, які охороняються патентом, особами, що розмножують у своєму господарстві для власних потреб зібраний матеріал, отриманий ними шляхом вирощування сорту рослин, що охороняється; (ii) зобов'язань зі сплати винагороди та її мінімальні розміри особами, власниками господарств, що використовують сорти у своїй господарській діяльності без ліцензійних угод;

затвердження нової редакції умов дотримання законних інтересів володільця патенту у разі обмеження його виключного права;

визначення умов та усунення прогалин щодо використання сортів, які є суспільним надбанням, і можливість реалізовувати право їх використання з врахуванням норм, що забороняється поширювати в Україні, якщо інше не встановлено законом;

створення при компетентному органі Експертно-Апеляційної комісії, до завдань якої віднести розгляд питань: (i) щодо оскарження заявником окремих дій та документів в межах експертизи сорту; (ii) аналіз (з огляду на скарги) та надання пропозицій щодо оптимізації експертизи та її управління Компетентним органом; (iii) моніторинг виконання експертизи та постійного аудиту, як систематично документально оформленого процесу перевірки об'єктивно одержуваних і оцінюваних даних;

дослідження питання щодо доцільності включення питань правової охорони сортів рослин до компетенції Національного органу інтелектуальної власності;

проведення інвентаризації та скасування застарілих нормативно-правових актів;

приведення функціонування реєстрів у сфері охорони прав на сорти рослин, зокрема реєстру сортів рослин, реєстру патентів, реєстр заявок відповідно до їх призначення по суті.

5.2. Створення, охорона, використання порід тварин: стан, проблематика

Стратегічні цілі: (i) забезпечення правової охорони порід тварин як об'єктів права інтелектуальної власності шляхом створення законодавчих, інституційних та правозастосовних механізмів; (ii) розвиток виробництва на промисловій основі та відновлення роботи великих

тваринницьких комплексів з впровадженням інновацій; (iii) охоплення селекційно-племінною роботою особистих селянських та фермерських господарств.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

закріплення на рівні спеціального законодавства правової охорони порід тварин як об'єктів права інтелектуальної власності згідно Цивільного кодексу України;

запровадження механізмів правової охорони порід тварин;

забезпечення ідентифікації племінних тварин за типом, контролю за достовірністю обліку;

розв'язання проблеми використання для відтворення маточного поголів'я сільськогосподарських тварин племінних ресурсів низької генетичної якості, а в деяких випадках - невідомого походження;

створення інформаційної бази об'єктів права інтелектуальної власності у галузі племінної справи;

дослідження питання щодо доцільності включення питань правової охорони порід тварин до компетенції Національного органу інтелектуальної власності;

впровадження у виробництво достовірних науково-технічних та інноваційних досягнень з питань генетики і селекції тварин;

належне фінансове забезпечення заходів із збереження генофонду існуючих, локальних і зникаючих вітчизняних порід.

БЛОК 6. ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

6.1. Проблематика господарського-правового та цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: Суттєве підвищення ефективності судового захисту прав інтелектуальної власності; узгодження норм щодо захисту прав ІВ із нормами Угоди про асоціацію, прискорення процесу імплементації європейських підходів з метою побудови ефективного механізму захисту прав ІВ в Україні.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

- запровадження реального механізму відшкодування збитків правовласнику та/або стягнення компенсації замість відшкодування збитків за порушення прав ІВ;
- запровадження ефективного механізму реалізації права правовласників на припинення порушення їх прав в мережі Інтернет;
- запровадження швидкого та ефективного механізму захисту від «патентного тролінгу»;
- удосконалення національного процесуального законодавства з метою ефективної діяльності новостворюваного Вищого спеціалізованого суду з питань ІВ при здійсненні судового захисту прав інтелектуальної власності;
- забезпечення своєчасності фіксації доказів, засобів забезпечення позову;
- підвищення доказової якості експертних висновків;
- усунення державної монополії в судово-експертній діяльності; розв'язання питання щодо співвідношення конвенційних норм у частині забезпечення прав людини та доступу до інформації, права на охорону здоров'я тощо;
- застосування зустрічного забезпечення у справах щодо визнання недійсними та дострокового припинення прав інтелектуальної власності (справах немайнового характеру) із дотриманням принципу співмірності із заходами забезпечення позову;
- дослідження можливостей розгляду справ Джон Доу в рамках господарського судочинства.

6.2. Проблематика адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: Істотне підвищення стандартів адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

- удосконалення роботи зі зверненнями громадян стосовно порушення прав ІВ;
- закріплення в національному законодавстві за Апеляційної палатою при Національному органі інтелектуальної власності право визнавати недійсними права ІВ у досудовому порядку (post grant opposition) та поширення такої процедури на всі ОПІВ;
- закріплення в національному законодавстві прозорої процедури формування Апеляційної палати та принципів її діяльності (зокрема, незалежності, прозорості, достовірності, колегіальності, кваліфікованого кадрового забезпечення), визначення джерел фінансування, забезпечення дистанційності її роботи з іншими органами; збільшення кількості державних інспекторів з питань інтелектуальної власності та забезпечення фінансування їх діяльності за рахунок коштів державного бюджету;
- закріплення за державними інспекторами повноважень фіксувати зміст веб-сайту (сторінки), інших місць збереження даних в мережі Інтернет;
- налагодження координації дій державних інспекторів та правоохоронних органів;
- запровадження координації дій Національного органу інтелектуальної власності й правоохоронних, фіскальних, митних органів з метою удосконалення адміністративно-правового захисту прав ІВ;

підвищення інформованості правовласників щодо наявних механізмів адміністративно-правового захисту прав ІВ та щодо нових інструментів захисту прав;

підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів щодо прав інтелектуальної власності, особливостей виявлення порушень та здійснення заходів з ефективного захисту та відновлення цих прав; пришвидшення початку діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності та віднесення розгляду справ про адміністративні правопорушення до його компетенції;

розробка методичних рекомендацій для дільничих офіцерів поліції стосовно здійснення адміністративного провадження у справах щодо порушення прав ІВ та пов'язаних із ними правопорушень;

внесення змін до КУпАП щодо збільшення строку на притягнення особи до адміністративної відповідальності у процесі адміністративного провадження у справах щодо порушення прав ІВ;

внесення змін до КУпАП щодо посилення відповідальності (збільшення штрафів) за порушення прав ІВ та пов'язані з ним порушення та застосування знищення контрафактної/фальсифікованої продукції.

6.3. Проблематика кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: Створення ефективної цілісної інституційно та кадрово спроможної системи кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності в Україні, побудованої з урахуванням вимог Угоди про асоціацію та найкращих світових практик у цій сфері.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

уніфікація термінології в національному кримінальному та спеціальному законодавстві з ІВ для запобігання проблемам з кваліфікацією злочинів;

виокремлення в Кримінальному кодексі України злочинів у сфері інтелектуальної власності в окремий розділ «Злочини у сфері інтелектуальної власності», що дасть змогу створити ефективну систему заходів щодо протидії та запобігання злочинам;

розширення кількості об'єктів інтелектуальної власності, за посягання на які передбачена кримінальна відповідальність, з метою забезпечення захисту права на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації, який би узгоджувався і з загальноновизнаними на міжнародному рівні підходами та принципами;

створення єдиного правоохоронного органу в структурі Національної поліції України, якому були б підслідні всі передбачені кримінальним законодавством злочини у сфері інтелектуальної власності, покладення на нього обов'язків окрім розслідування злочинів також ведення відповідної статистики та звітування перед громадянами за проведену роботу;

посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності, визначення єдиної методології розрахунку матеріальної шкоди, заподіяної внаслідок вчинення означених злочинів;

внесення змін до національного кримінального процесуального законодавства з метою розширення процесуальних повноважень представника (адвоката) потерпілого у злочинах приватного обвинувачення (у сфері інтелектуальної власності);

узагальнення слідчої та судової практики стосовно злочинів, що посягають на права ІВ;

дослідження питання щодо можливості наділення повноваженнями щодо розгляду та вирішення кримінальних справ стосовно злочинів, що посягають на права інтелектуальної власності, Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності, з метою створення єдиного спеціалізованого судового органу з питань кримінально-правового захисту прав ІВ;

посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів у сфері інтелектуальної власності, визначення єдиної методології розрахунку матеріальної шкоди, заподіяної внаслідок вчинення означених злочинів, закріплення у санкціях ст.ст. 176, 177, 203¹, 229 КК України таких додаткових покарань як конфіскація та знищення фальсифікованої продукції, матеріалів та обладнання, які використовувалися для її виготовлення, з метою відповідності підходам, закріпленим ст. 61 Угоди TRIPS та ст. 237 Угоди про асоціацію;

удосконалення механізму здійснення кримінального провадження на підставі угод щодо злочинів у сфері ІВ;

внесення змін до національного кримінального процесуального законодавства з метою розширення процесуальних повноважень представника (адвоката) потерпілого у злочинах приватного обвинувачення (у сфері інтелектуальної власності), зокрема, можливості участі представника потерпілого як спеціаліста;

забезпечення координації дій Національного органу інтелектуальної власності та правоохоронних органів з метою удосконалення кримінально-правового захисту прав ІВ

проведення роз'яснювальної та превентивної роботи з населенням, спрямованої на підвищення обізнаності громадян про обсяг прав інтелектуальної власності, введення в шкільну програму курсу «Основи права інтелектуальної власності»;

забезпечення освіти та підвищення кваліфікації у сфері ІВ для працівників правоохоронних, судових органів, органів прокуратури.

6.4. Судова система: проблематика, вдосконалення

Стратегічні цілі: Підвищення іміджу України щодо належного та ефективного судового захисту прав інтелектуальної власності; підвищення довіри до судових органів у сфері інтелектуальної власності. Адаптація норм чинного законодавства щодо судового захисту прав ІВ до приписів Угоди про асоціацію. Забезпечення однакового і правильного застосування судами усіх інстанцій як процесуального законодавства, так і норм матеріального права у сфері ІВ; прогнозованість і стабільність судових рішень; ефективність роботи судових органів у захисті прав правовласників. Удосконалення процесуальних аспектів здійснення судочинства в сфері інтелектуальної власності. Цьому має сприяти, у першу чергу, завершення заходів з утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

завершення конкурсу на заняття посади судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності і здійснення необхідних організаційних заходів із запуском роботи новостворюваного суду;

внесення змін і доповнень до Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та Цивільного процесуального кодексу України з метою вирішення проблем стосовно юрисдикції новостворюваного суду, процесуального механізму розгляду справ за участю державних органів та про визнання торговельної марки загальновідомою, участі спеціалістів у судовому процесі, інших проблем у процесуальній сфері;

включення на рівні процесуального законодавства до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності розгляд у першій інстанції усіх справ у спорах, що виникають у відповідній сфері, в тому числі й спорів з публічно-правовою складовою за участю державних органів і органів місцевого самоврядування, а також фізичних осіб, які не мають статусу суб'єкта підприємницької діяльності, зокрема: справи щодо наявності права інтелектуальної власності; справи про порушення такого права; справи у спорах щодо недобросовісної конкуренції, пов'язаної з використанням прав інтелектуальної власності;

розробка та прийняття спеціального закону про Вищий суд з питань інтелектуальної власності, як це вирішено стосовно Вищого антикорупційного суду, із визначенням засад організації та особливостей забезпечення діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності, у тому числі Апеляційної палати цього Суду;

закріплення на законодавчому рівні норм, спрямованих на забезпечення незалежності та неупередженості Апеляційної палати (визначення видатків на утримання Апеляційної палати окремим рядком в Державному бюджеті України, розміщення Апеляційної палати в будівлі окремо від палат Вищого суду з питань інтелектуальної власності, які здійснюють правосуддя в першій інстанції);

запровадження співпраці Національного органу інтелектуальної власності та Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності з метою підвищення ефективності судового захисту прав інтелектуальної власності;

нарощування кадрового потенціалу судової експертизи ОІВ, у тому числі шляхом забезпечення доступу до професії (в частині атестації та підтвердження кваліфікації), розробки та оновлення методичного забезпечення;

навчання суддів, які спеціалізуються на розгляді справ у спорах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності, та судових експертів, у тому числі із залученням до навчального процесу національних інституцій, ВОІВ, інших спеціалізованих міжнародних організацій, у тому числі в рамках заходів міжнародних проектів.

6.5. Захист прав інтелектуальної власності при митному контролі

Стратегічні цілі: Забезпечення ефективних та прозорих митних процедур, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності при митному контролі. Цифровізація (диджиталізація) і перехід на електронний документообіг у роботі митного реєстру об'єктів прав інтелектуальної власності; розробка електронної системи оперативного обміну інформацією (із застосуванням новітніх цифрових технологій, програмного он-лайн-ресурсу) між компаніями-правовласниками (або їх представниками) та митними органами.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

запровадження електронної системи обміну інформацією між компаніями-правовласниками (або їх представниками) та митними органами, яка дозволить у цифровому форматі заповнювати заяви щодо внесення до митного реєстру об'єктів прав інтелектуальної власності, здійснювати оперативний обмін інформацією між митниками та правовласниками, фіксувати інформацію щодо усіх дій, зокрема запитів митних органів до правовласників (час відправлення запиту, час отримання відповіді, інформацію про відповідальних осіб, які забезпечували обмін інформацією), та буде містити консолідовану інформацію щодо здійснення митницею усіх дій, пов'язаних із призупиненням митного оформлення конкретних товарів за ознаками порушення ПІВ, починаючи від призупинення товарів і до знищення контрафактного товару;

забезпечення надання заявником вичерпної інформації, необхідної для ідентифікації оригінальних товарів, при розгляді заяви правовласника для внесення ОПІВ до митного реєстру об'єктів прав інтелектуальної власності, за аналогією до Регламенту ЄС № 608/2013, що дозволить митним органам їх ідентифікувати та не допустити їх безпідставне затримання;

розробка нової редакції Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 648;

розробка нової редакції Порядку взаємодії підрозділів митниці при здійсненні митного контролю та митного оформлення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 30.05.2012 № 647;

удосконалення процедури знищення контрафактних товарів, яка повинна проходити під контролем митниці, бути простою для виконання, роль власника контрафактних товарів в процедурі знищення повинна закінчуватись після надання останнім згоди на знищення або «мовчазної згоди», правовласник повинен мати можливість контролю за виконанням власником товарів своїх зобов'язань та можливість бути залученим безпосередньо до процесу знищення таких товарів, враховуючи, що саме на правовласника покладені усі витрати, пов'язані із призупиненням та знищенням підробок;

розробка та затвердження підзаконним нормативним актом механізмів розміщення контрафактних товарів на митному складі, із визначенням чітких строків їх зберігання та порядку нарахування сум за зберігання для запобігання недотриманню строків зберігання зазначених товарів та безпідставному завищенню вартості зберігання на митних складах;

оприлюднення на офіційному сайті центрального органу у митній справі актуального переліку ліцензованих підприємств-Знищувачів контрафактних товарів із зазначенням окремих категорій товарів, які вони можуть знищувати, та митниць, які вони можуть обслуговувати;

удосконалення оприлюднення даних митного реєстру на офіційному сайті митниці, тобто представлення інформації, що міститься у митному реєстрі ОПІВ для третіх осіб (імпортерів, експортерів) у відповідності до вимог законодавства щодо публічної інформації у формі відкритих даних, в тому числі даних щодо уповноваженого представника правовласника на території України, за

наявності згоди на таке оприлюднення. Ці дані мають міститись у цифровому форматі з «дружнім інтерфейсом» для легкості користування потенційним користувачам та виконання пошуків за ключовими словами;

забезпечення участі особи, права інтелектуальної власності якої порушено, в справі про порушення митних правил (ст. 497, 498 МКУ), аби мати можливість захистити свої права ІВ та донести свою позицію до судді;

доповнення санкції ст. 476 МКУ поняттям «знищення» для уникнення продажу конфіскованої фальсифікованої продукції через Державну виконавчу службу, оскільки на сьогоднішній день суди відмовляються постановляти рішення щодо знищення контрафактної продукції у зв'язку із відсутністю такої санкції у ст. 476 МКУ; передбачити, що розмір штрафу має враховувати кількість імпортованої контрафактної або піратської продукції

нормативне закріплення поняття «паралельного імпорту», введення його правового регулювання шляхом закріплення у національному законодавстві міжнародного режиму вичерпання прав, законодавче розмежування поняття паралельного імпорту та контрафактної продукції;

приєднання до Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції (Agreements on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Goods (ACAA), яку планується оформлювати протоколом до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (стаття 57 Угоди про асоціацію);

обмеження права призупиняти імпорт (з урахуванням положень ст. 51 Угоди TRIPS, що прямо вказують тільки на такі об'єкти інтелектуальної власності як знаки для товарів і послуг та об'єкти авторського права) з метою обмеження зловживання таким правом;

закріплення права діяти в порядку «ex officio», передбаченого в Угоді ТРІПС, яке може бути високоефективним заходом у боротьбі з порушеннями прав інтелектуальної власності;

створення єдиної платформи всіх органів, що займаються захистом прав ІВ, у закритому вигляді;

забезпечення подання електронної заяви до митного реєстру;

введення плати за реєстрацію об'єктів у митному реєстрі з метою підвищення відповідальності правовласників та боротьби з недобросовісною поведінкою;

запровадження співпраці між Національним органом інтелектуальної власності та митними органами;

поширення співробітництва між митними органами та бізнес асоціаціями, торгово-промисловими палатами, громадськими організаціями з метою підвищення обізнаності працівників митних органів з питаннями інтелектуальної власності та методами виявлення товарів, які можуть містити об'єкти інтелектуальної власності;

навчання та підвищення кваліфікації у сфері ІВ працівників митних органів.

6.6. Захист прав інтелектуальної власності в рамках антимонопольного законодавства

Стратегічні цілі: Необхідність системного узгодження законодавства в сфері охорони інтелектуальної власності та антимонопольного законодавства; підвищення рівня залучення Антимонопольного комітету України (АМКУ) до захисту прав ІВ.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

розробка Методики, яка затверджується АМКУ у вигляді рекомендаційних роз'яснень, що передбачатиме особливості визначення ринку щодо об'єктів інтелектуальної власності та особливості визначення монопольного (домінуючого) становища на ринку щодо об'єктів інтелектуальної власності;

проведення міждержавних консультації країн-учасниць Паризької конвенції та внесення змін до тексту конвенції в українськомовній редакції; внесення змін до статті 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» в частині заміни поняття «звичай» на поняття «практика»;

підвищення ефективності правового захисту від недобросовісної конкуренції через врахування специфіки правового регулювання географічних зазначень в частині суб'єктного складу, коли цивільні права на географічне зазначення реалізуються об'єднаннями виробників; шляхом доповнення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції поняттям «географічне зазначення » та

включенням до складу суб'єктів, які можуть надавати дозвіл на використання зазначення, також уповноваженої особи;

проведення консультації зі сторонами Угоди ТРІПС та створення на національному рівні реєстру іноземних географічних зазначень країн-учасниць СОТ, що дозволить, зокрема, АМКУ оперативно реагувати на прояви недобросовісної конкуренції;

внесення змін до процесуальних кодексів України для забезпечення спеціального режиму доступу до матеріалів справ, які містять комерційну таємницю, та забезпечення механізму недопущення зловживань сторонами спору цим механізмом шляхом присвоєння статусу комерційної таємниці інформації, яка не несе в собі відповідну комерційну цінність; запровадження юридичної (можливо кримінальної) відповідальності для осіб, які здійснили розголошення чи використання комерційної таємниці, про яку їм стало відомо унаслідок ознайомлення з матеріалами судової справи; запровадження співпраці між Національним органом інтелектуальної власності та АМКУ;

розробка та впровадження освітніх програм на межі дисциплін «конкурентне право» та «право інтелектуальної власності» для імплементації в навчальні курси, зокрема для студентів ЗВО та державних службовців, які працюють у відповідних сферах.

6.7. Діяльність органів внутрішніх справ, прокуратури у сфері захисту прав інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: Недопущення розвитку ринку контрафактної продукції, що завдає шкоди і іміджу України, інтересам правовласників та інтересам державного бюджету; підвищення протидії адміністративним та кримінальним правопорушенням прав ІВ. Підвищення якості роботи та кваліфікації посадових осіб правоохоронних органів, залучених до захисту прав ІВ.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

здійснення органами Національної поліції комплексних заходів із запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності;

розробка рекомендацій для правоохоронних органів щодо складання процесуальних документів в частині порушення прав ІВ та проведення відповідних навчань;

посилення моніторингу веб-сайтів Департаментом Національної поліції з метою виявлення ознак порушення авторського права та суміжних прав;

створення поліцейського реєстру об'єктів інтелектуальної власності, за аналогією з митним реєстром, або розширення функціоналу останнього;

удосконалення механізму накладення арешту на майно ймовірного порушника для можливості відшкодування завданих правовласнику збитків та виконання присудженого покарання;

фактичне відновлення діяльності інституту державних інспекторів з питань інтелектуальної власності з метою підвищення ефективності застосування адміністративно-деліктних норм у протидії даним порушенням у сфері інтелектуальної власності;

запровадження спеціалізації з питань ІВ для слідчих та представників органів прокуратури хоча б на рівні регіонів;

проходження теоретичної та практичної підготовки в сфері протидії правопорушенням (адміністративним та кримінальним) проти прав інтелектуальної власності слідчими Національної поліції, що спеціалізуюватимуться у цій сфері (в майбутньому також служби фінансових розслідувань), та їх взаємодії з правовласниками;

зміна наявної ситуації із покладанням тягаря доведення складу кримінального правопорушення на правовласника, особливо у доведенні факту завдання шкоди, мінімально необхідної для кваліфікації кримінального правопорушення;

відновлення у Кримінальному кодексі України покарання у вигляді конфіскації майна при скоєнні злочинів у сфері ІВ;

створення підрозділу в системі органів МВС, що спеціалізується на захисті прав ІВ (наприклад, Департаменту захисту прав інтелектуальної власності як одного з міжрегіональних територіальних органів поліції);

запровадження координації дій Національного органу інтелектуальної власності та органів внутрішніх справ, прокуратури із метою удосконалення захисту прав інтелектуальної власності.

6.8. Позасудові способи вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності (арбітраж і медіація)

Стратегічні цілі: Створення спеціалізованого третейського суду та/або міжнародного комерційного арбітражу або, принаймні, створення відповідного підрозділу в одному із постійно діючих третейських судів або міжнародних комерційних арбітражів (наприклад, шляхом розвитку діяльності створеної у складі МКАС при ТПП України спеціалізованої Колегії по розгляду зовнішньоекономічних спорів), із визначенням та проведенням навчання профільних арбітрів у сфері інтелектуальної власності). Створення спеціалізованого центру (центрів) медіації, як дієвого способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності; визначення та проведення навчання профільних медіаторів у сфері інтелектуальної власності.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

(i) у частині створення спеціалізованого третейського суду та/або арбітражу в сфері інтелектуальної власності:

розробка положення про відповідний спеціалізований третейський суд або арбітраж;

здійснення організаційних заходів із створення такого суду або арбітражу;

навчання персоналу;

проведення інформаційної кампанії в суспільстві, зміцнення довіри суспільства до інститутів третейського суду та міжнародного комерційного арбітражу тощо;

популяризація та розвиток діяльності створеної у складі МКАС при ТПП України спеціалізованої Колегії по розгляду зовнішньоекономічних спорів;

визначення та проведення навчання окремих профільних арбітрів з питань інтелектуальної власності;

(ii) у частині впровадження процедур медіації як дієвого способу вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності:

визначення доцільності прийняття спеціального закону, яким би була детальна врегульована процедура медіації, встановлене коло спорів, які можуть вирішуватись за допомогою медіації, вимоги до медіаційного застереження та угоди за результатами проведення процедури медіації, а також вимоги до професійних медіаторів;

розробка положення про відповідний спеціалізований центр медіації;

здійснення організаційних заходів, у тому числі із навчання персоналу;

проведення інформаційної кампанії в суспільстві та зміцнення довіри суспільства до інституту медіації тощо;

проведення навчання окремих профільних медіаторів з питань інтелектуальної власності, які можуть сприяти вирішенню спорів у сфері інтелектуальної власності, у першу чергу, на базі НОІВ та Національного органу інтелектуальної власності як його правонаступника.

БЛОК 7. ДЕРЖАВНІ СТРАТЕГІЇ, ПРОГРАМИ, КОНЦЕПЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ РІЗНИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ ТА ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ, ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям тощо **визначені Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року**, затвердженими Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019¹⁹⁶. Зазначені цілі випливають із проголошених резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, з урахуванням результатів адаптації до специфіки розвитку України, та прийняті з метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Формування в Україні високорозвиненої соціально орієнтованої економіки, що базується на знаннях та інноваціях, було також визначено **Стратегією сталого розвитку «Україна-2020»**, схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, та відповідало відповідним положенням **Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони**, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106.

Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року затверджена розпорядженням КМУ від 10.07.2019 р. № 526-р. У стратегії визначено основні напрями інноваційної діяльності¹⁹⁷. Серед напрямів і способів розв'язання проблем визначено правові проблеми, пов'язані із захистом та використанням об'єктів інтелектуальної власності, створених з використанням коштів державного бюджету. Для цього, зокрема, пропонується на законодавчому рівні чітко визначити всі елементи інноваційної інфраструктури та впорядкувати процес трансферу об'єктів права інтелектуальної власності з дотриманням балансу інтересів авторів, держави та комерційних структур, зокрема з елементами інноваційної інфраструктури; унормувати використання державними установами надходжень від передачі/використання об'єктів інтелектуальної власності, створених за рахунок коштів державного бюджету, зокрема виплат роялті при серійному виробництві озброєння та військової техніки, та надати гарантії захисту прав автора науково-технічної (експериментальної) розробки до отримання ним патенту; унормувати процедури погодження укладення договорів про трансфер технологій, створених або придбаних за бюджетні кошти, які передаються юридичним особам, що зареєстровані в інших державах, або фізичним особам - іноземцям, або особам без громадянства; підвищити рівень обізнаності інноваторів у сфері правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності; запровадити державну підтримку патентування інтелектуальної власності українських інноваторів за кордоном на умовах співфінансування тощо.

У сфері культури рамковим політичним документом, що визначає основні пріоритети розвитку є **Довгострокова стратегія розвитку української культури** – стратегія реформ, що ухвалена відповідним розпорядженням КМУ від 1 лютого 2016 р. № 119-р. У документі, зокрема, задекларовано «підтримку інновацій, нових знань, креативних індустрій, що відповідають викликам XXI століття». Проте не наведено конкретних індикаторів, очікуваних результатів, не вказано орієнтованих термінів і необхідних обсягів фінансування. Крім того, цілковито випущено питання захисту інтелектуальної власності, зокрема – авторських прав. У згаданому документі є розділ Культурна спадщина, де означена необхідність Державної програми підтримки нематеріальної культурної спадщини. Проте, до реалізації заявлених програм справа не дійшла.

¹⁹⁶ Указ Президента України №722/2019 від 30.09.2019 р. «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>

¹⁹⁷ Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>

Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект). Операційна ціль 2.3 передбачає зусилля у напрямку забезпечення сталого розвитку регіонів на основі збереження національних культурних цінностей і традицій. А також – забезпечення захисту та збереження наявних об'єктів всесвітньої культурної і природної спадщини, активізувати діяльність щодо розширення переліку таких об'єктів на території України. В даному контексті культурна спадщина включає у себе і зразки нематеріальної культурної спадщини. Використання її елементів може справити вплив на туристичну привабливість регіонів, появу нових торговельних марок, під яким відбуватиметься просування локальних продуктів на національний та міжнародні ринки.

Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, схвалена розпорядженням КМУ від 24 травня 2017 р. № 504-р¹⁹⁸, визначає, що мале і середнє підприємництво сприяє створенню нових робочих місць, зростанню валового внутрішнього продукту, а також стимулюванню розвитку конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу економіки. Напрямок 6 присвячений підвищенню рівня конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу малого і середнього підприємництва. Серед його завдань визначено: інтенсифікацію процесу передачі здобутків науки до сфери підприємництва; започаткування цільових ініціатив щодо кластерів та ланцюгів доданої вартості; стимулювання фінансування у дослідження та інновації; активізацію трансферу технологій; використання можливостей Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020»; використання можливостей програми ЄС «Підвищення конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу (COSME) (2014—2020)» тощо. Реалізація зазначених завдань на пряму пов'язана із станом правової охорони й захисту прав ІВ в Україні.

У другій половині 2018 р. МЕРТ було ініційовано розробку **Експортної стратегії України на період 2019 – 2030 рр.** Сформовано відповідну робочу групу, яка представила для ширшого публічного обговорення проект документу і плану дій. Текст Стратегії містить окремий розділ, присвячений експортному потенціалу креативних індустрій. У ньому, зокрема проаналізовано умови для стимулювання створення креативних продуктів та зазначено необхідність посилення прав інтелектуальної власності. У підрозділі «Вимоги до інтелектуальної власності та інновацій» Стратегії пропонується: 1) зміцнити інституційну базу, пов'язана з захистом прав інтелектуальної власності, узгодити між собою зусилля різних організацій та установ, які відповідають за згаданий захист; 2) узгодити українське законодавство у царині інтелектуальної власності з міжнародним; 3) вжити заходів для зростання обізнаності щодо прав інтелектуальної власності у середовищі власників таких прав та серед креативного сектору. Відповідні складові доречно відобразити й у Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності. Крім того, провести координаційну зустріч представників обох робочих груп для детальнішого узгодження позицій.

ГЗ пов'язано з розвитком сільської місцевості, однак це не враховано у **Стратегії сприяння залученню приватних інвестицій у сільське господарство на період до 2023 року.** Український аграрний сектор має недооцінений виробничий та експортний потенціал, який може зробити значний внесок в економічне зростання держави в цілому і розвиток сільської місцевості зокрема. За розрахунками експертів Світового банку, 30-відсоткове підвищення продуктивності в сільському господарстві може сприяти зростанню ВВП на 4% за п'ять років і на 12,5% протягом 10 років¹⁹⁹. Оскільки ГЗ якраз і надає додаткову вартість сільськогосподарській продукції, охорона ГЗ є необхідною складовою розвитку сільської місцевості, у зв'язку з чим до зазначеної стратегії необхідно внести зміни.

Регіони, де виробляють товари із використанням ГЗ, привертають значну кількість туристів в інших державах і можуть слугувати розвитку туристичного бізнесу в Україні. Це не враховано у **Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року**²⁰⁰. Дана стратегія потребує узгодження зі Стратегією розвитку сфери ІВ.

¹⁹⁸ Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250167535>

¹⁹⁹ Стратегія сприяння залученню приватних інвестицій у сільське господарство на період до 2023 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.07.2019 р. № 595-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-2019-%D1%80>.

²⁰⁰ Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>.

БЛОК 8. ОКРЕМІ СФЕРИ

8.1. Фармацевтика та проблематика інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: Розбудова в Україні системи правової охорони інтелектуальної власності в сфері фармації, яка: повинна сприяти дотримання балансу інтересів суспільства, права на життя і здоров'я та майнових інтересів патентовласників; відповідати найкращим міжнародним практикам і базуватися на жорстких критеріях патентоздатності, підготовлених ПРООН та ВООЗ; забезпечувати добросовісне використання патентних прав та добросовісну конкуренцію на ринку лікарських засобів; зменшити фінансовий тягар на державний бюджет при забезпеченні лікарськими засобами населення; сприяти розвитку національній фармацевтичній промисловості.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

реформування патентного законодавства та законодавства в сфері правого регулювання ринку лікарських засобів як один із ключових правових механізмів забезпечення балансу майнових прав патентовласників та права на життя і здоров'я людини через забезпечення доступу населення до лікарських засобів, із вирішенням наступних проблем:

(i) встановлення особливостей перевірки винаходів, об'єктами яких є лікарські засоби, на відповідність умовам патентоздатності, з метою уникнення видачі нових патентів на винаходи, які не є інноваційними, а містять лише незначні модифікації вже діючих патентів, з незначним покращенням ефективності («вічнозелені патенти») та введення механізму спільної експертизи заявки на видачу патенту на лікарський засіб з органом охорони здоров'я (ДП Державний експертний центр МОЗ України) в частині підтвердження неочевидності (винахідницького рівня), промислової придатності лікарського засобу (настання результату поза організмом людини), наявності чи відсутності нового терапевтичного ефекту;

(ii) оптимізації порядку примусового ліцензування прав на винаходи, об'єктами яких є лікарські засоби;

(iii) скасування необхідності проведення перевірки патентного статусу лікарських засобів під час їх державної реєстрації для виходу на ринок;

(iv) імплементація в законодавство України «положення Болар», відповідно до якого компаніям дозволено подавати заявку на державну реєстрацію генеричного лікарського засобу до закінчення строку дії патенту на оригінальний лікарський засіб; після закінчення строку дії патенту компанія може одразу розпочинати введення в обіг генеричного лікарського засоби, що дає змогу скоротити час;

(v) запровадження режиму паралельного імпорту лікарських засобів;

(vi) запровадження можливості обмеження режиму ексклюзивності даних лікарських засобів у суспільних інтересах;

(vii) запровадження додаткової правової охорони винаходів із врахуванням досвіду її пом'якшення та із запровадженням можливості контрактного виробництва фармацевтичної продукції на експорт під час дій сертифікатів додаткової охорони.

8.2. Сільське господарство та проблематика інтелектуальної власності

Стратегічні цілі: Формування інноваційної моделі розвитку сільського господарства, яка дозволить на перспективу забезпечити випереджальний розвиток галузі, стійке економічне зростання, що сприятиме збільшенню щорічного приросту валової сільськогосподарської продукції, підвищенню продуктивності праці, високому рівню конкурентоспроможності.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

впровадження високопродуктивних сортів і гібридів рослин, порід тварин;

застосування на практиці науково обґрунтованих рекомендацій, прийняття інноваційних рішень організаційного характеру тощо;

формування наукоємного виробничого процесу;

інтенсивне технічне й технологічне оновлення галузі;

створення та дієвість інноваційної структури;
 забезпечення організації конкурентоспроможного виробництва аграрно-продовольчої продукції, що можливо завдяки концентрації інвестицій у пріоритетних сферах, зокрема здійсненню інвестицій в розвиток людського капіталу;
 подальше поширення інноваційної стратегії довгострокового розвитку на засадах зрівноваженого розвитку (Sustainable development).

8.3. Сфера оборони та інтелектуальна власність: проблематика створення, охорони

Стратегічні цілі: Модернізація і випереджувальний розвиток ОПК України, нарощування його виробничих потужностей, вироблення конкурентоспроможних на світовому ринку озброєнь і військової техніки з використанням ОПІВ, імпортозаміщення та збільшення власного виробництва критичних комплектуючих і матеріалів, підтримка перспективних, практично спрямованих науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у сфері ДОЗ.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

(i) у частині удосконалення правової охорони:

закріплення у законодавстві про національну безпеку України підходу, що захист прав інтелектуальної власності є складовою системи національної безпеки України;

визначення в національному законодавстві особливостей набуття та здійснення майнових прав інтелектуальної власності на ОПІВ, створених у рамках ДОЗ;

удосконалення національного патентного законодавства в частині набуття та здійснення майнових прав на секретні винаходи (корисні моделі);

визначені єдиного державного замовника щодо проведення НДР та ДКР, під час виконання ДОЗ шляхом внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 р. № 464 «Питання державного оборонного замовлення».

створення єдиного реєстру результатів НДР та ДКР, що проводяться під час виконання ДОЗ;

забезпечення на законодавчому рівні правового захисту державних інтересів під час передачі іноземним замовникам ОПІВ, що містяться в товарах військового призначення та подвійного використання, які пропонуються для експорту;

запровадження уніфікованого підходу під час створення та виробництва озброєння, військової і спеціальної техніки шляхом прийняття відповідного закону, у якому встановити особливості створення та виробництва озброєння, військової і спеціальної техніки, які містять ОПІВ;

запровадження уніфікованого підходу щодо охорони прав інтелектуальної власності під час укладання міжнародних договорів, у тому числі про ВТС, шляхом: (i) прийняття закону про військово-технічне співробітництво; (ii) затвердження методичних рекомендацій щодо відображення питань охорони прав інтелектуальної власності під час укладання міжнародних договорів про співробітництво;

забезпечення дотримання інтересів держави з питань національної безпеки і оборони під час створення ОПІВ за ДОЗ шляхом створення у органах виконавчої влади, у тому числі державних замовниках оборонного замовлення, підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності або введення посади (посад) спеціаліста чи фахівця (спеціалістів, фахівців) із зазначених питань;

закріплення у законодавстві пільг зі сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на ОПІВ, створених у рамках ДОЗ.

(ii) у частині здійснення інноваційного бізнесу:

створення програми розвитку інновацій у сфері оборони за участю держави;

створення системи зворотного зв'язку та оцінки ефективності інноваційного бізнесу; удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційного розвитку у сфері оборони;

запровадження податкових стимулів для створення інновацій;

розробка техніко-економічних механізмів для оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств у сфері оборони;

розробка механізму реалізації інноваційної політики на засадах державно приватного партнерства, а також механізм для підтримки діяльності таких об'єднань;

розширення фінансової підтримки на ранніх стадіях інноваційної діяльності (в тому числі шляхом підтримки малого та середнього бізнесу тощо); надання нефінансових послуг та інших видів нефінансової підтримки;

надання підтримки створенню промисловості центрів підвищення кваліфікації в тих секторах економіки, в якому інноваційних продуктів створений в основному в рамках діяльності малих підприємств;

формування конкурентоспроможного вітчизняного сектору науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, розвиток матеріально-технічної бази наукової та науково-технічної діяльності;

підвищення ефективності та розширення застосування інструментів державної підтримки інноваційної діяльності у сфері оборони через такі механізми: надання грантів; пряме інвестування; надання фінансових гарантій; стимулювання участі комерційних банків в інвестуванні інноваційної діяльності;

здійснення державного замовлення на розроблення найважливіших новітніх технологій за пріоритетними напрямками оборони;

створення дієвих правових механізмів комерціалізації ОПІВ у сфері оборони;

залучення висококваліфікованих іноземних фахівців до наукових установ та ЗВО;

створення центру підтримки технологій та інновацій в сфері оборони та розбудова інноваційної інфраструктури.

8.4. Охорона традиційних знань та традиційних виражень культури

Стратегічні цілі: Запровадження в Україні правової охорони традиційних знань (ТЗ) та традиційних виражень культури (ТБК) механізмами інтелектуальної власності.

Специфічні заходи із досягнення цілей:

ініціювання досліджень щодо розробки теоретичного фундаменту охорони ТЗ (ТБК);

участь української делегації в роботі Міжурядового комітету ВОІВ з інтелектуальної власності, генетичних ресурсів, традиційних знань та фольклору;

розробка методичних рекомендацій з питань експертизи об'єктів інтелектуальної власності, які б узагальнили практичний досвід та теоретичні напрацювання ВОІВ, Мінекономіки, Національного органу інтелектуальної власності щодо роботи з інформацією, яка становить ТЗ (ТБК), з базами даних, обміну патентною інформацією, та сприяли б удосконалення процедур експертизи ОІВ і захисту прав ІВ;

розробка правової бази охорони ТЗ (ТБК) правом ІВ;

розробка інформаційних баз даних, які б систематизували інформацію про ТЗ (ТБК) в Укрпатенті (в перспективі – в Національному органі інтелектуальної власності);

консолідація зусиль на рівні Ради з питань інтелектуальної власності при Кабінеті Міністрів України щодо інвентаризації ТЗ (ТБК), розробки спільних програм діяльності Мінекономіки з іншими центральними органами виконавчої влади;

розробка системи стимулів (економічних, організаційних, освітніх, культурних) виявлення, відновлення, збереження та охорони ТЗ (ТБК);

передбачення в тематичних планах навчальних дисциплін з правової охорони інтелектуальної власності теми: «Охорона традиційних знань та традиційних виражень культури»;

підвищення інформованості суспільства про доцільність збереження та охорони ТЗ (ТБК).

Глава IV

ОЦІНКА ВПЛИВУ ТА ВАРТОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ

Очікувані результати і показники прогресу

1. Вплив впровадження положень цієї Стратегії сприятиме зростанню ролі інтелектуальної власності та її прогресивному інтегруванню в усі сфери економічної, наукової, культурної діяльності України, у тому числі:

- вироблення та забезпечення поступової реалізації політики у сфері інтелектуальної власності як органічний сегмент національних політик, що спрямовані на інноваційний, культурний розвиток країни, її інноваційну привабливість та сталий розвиток;
- завершення інституційної розбудови Національної системи інтелектуальної власності та забезпечення ефективності її діяльності;
- удосконалення правової бази інтелектуальної власності, у першу чергу шляхом її гармонізації з законодавством ЄС, та на виконання міжнародних договорів, учасником яких є Україна;
- закріплення у національному законодавстві концепцій правової охорони ІВ, які відповідають вимогам розвитку України;
- створення й розвиток національної системи географічних зазначень, традиційних знань й традиційних виражень культури, яка відповідає наявним умовам та специфіці України;
- удосконалення діяльності організацій, що представляють інтереси творців об'єктів права інтелектуальної власності, та надання послуг у сфері інтелектуальної власності;
- удосконалення рівня правової охорони механізмами інтелектуальної власності селекційних досягнень, запровадження правової охорони порід тварин як об'єктів ІВ;
- запровадження інституційних та нормативних механізмів для стимулювання до винахідництва й креативності, просування й розвитку високої культури у сфері ІВ;
- постійне проведення просвітницької діяльності з метою інформування широкої громадськості щодо ролі ІВ та підвищення зацікавленості у захисті й підтриманні прав ІВ, підвищення культури поваги до прав ІВ;
- відбудова системи забезпечення національної системи ІВ та національної економіки в цілому високопрофесійними кадрами різних спеціальностей у сфері ІВ;
- розбудова інфраструктури та проведення послідовної політики сприяння створенню, захисту та використанню ІВ як ключового інструменту у створенні умов для переходу України на цифровізацію;
- збільшення кількості інноваційних МСП та зростання їх конкурентоздатності, що сприятиме економічному зростанню, зайнятості та покращенню благополуччя;
- спрощення доступу приватного сектору, зокрема МСП, до інноваційних продуктів, створених за рахунок бюджетних коштів;
- створення дієвих механізмів та практик комерціалізації ІВ як складової інноваційної інфраструктури;
- удосконалення та підвищення ефективності й координації діяльності державних органів з метою забезпечення правової охорони та захисту прав ІВ;
- істотне підвищення ефективності механізмів захисту прав інтелектуальної власності, покращення умов для інноваційної привабливості України;
- започаткування діяльності в Україні Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності, нормативне, організаційне та матеріальне забезпечення його діяльності, зайняття центрального місця у системі судового захисту прав ІВ;
- запровадження альтернативних способів розв'язання спорів у сфері ІВ;
- удосконалення управління та правової охорони прав інтелектуальної власності у сфері оборони;
- удосконалення правової охорони та захисту прав ІВ у сфері фармації, забезпечення балансу прав на охорону здоров'я та прав ІВ;
- удосконалення правової охорони прав ІВ та комерціалізації її результатів у сільському господарстві;
- підвищення ролі креативних індустрій у національній системі ІВ та їх внеску у розвиток національної економіки;

- забезпечення подальшого розвитку міжнародного, регіонального та двостороннього співробітництва у сфері інтелектуальної власності та інтеграція України до європейського та міжнародного інтелектуального простору.

2. Основними показниками із моніторингу реалізації положень Стратегії через призму залучення результатів ІВ до інноваційної системи є:

2.1. Показники, пов'язані з умовами генерації та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності:

- показник місця України в Інноваційному табло Європейського Союзу як один із основних індикаторів;

- частка витрат на виконання досліджень і розробок у ВВП, у тому числі за рахунок коштів Державного бюджету; частки витрат за основними секторами та джерелами (відповідно до чинних класифікацій);

- запроваджені у звітному році та такі, що застосовуються, фінансові, податкові, кредитні засоби державної підтримки інноваційної діяльності, трансферу технологій, комерціалізації ОІВ;

- кількість профінансованих інноваційних проектів, проектів із трансферу технологій, комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності, проектів розвитку інфраструктури трансферу технологій та комерціалізації ОІВ за рахунок коштів бюджету, інших джерел; обсяг їх фінансування за рахунок коштів бюджету, інших джерел; - кількість організацій, що надають послуги із комерціалізації результатів ДіР, ОІВ, трансферу технологій (бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій, наукові парки, технологічні парки, венчурні фонди, мережі трансферу технологій тощо); кількість договорів суб'єктів інфраструктури з надання послуг, обсяг їх фінансування за рахунок бюджетних коштів та інших джерел; кількість проектів суб'єктів інфраструктури із комерціалізації результатів ДіР, ОІВ, трансферу технологій, реалізованих вказаними суб'єктами у звітному році (із розподілом за видами таких суб'єктів);

- частка інноваційних підприємств у загальній кількості підприємств;

- частка експорту товарів високо- та середньотехнологічного секторів промисловості в загальному обсязі експорту товарів;

- частка працівників, зайнятих на підприємствах, які належать до високо- та середньотехнологічного секторів промисловості, у загальній кількості зайнятих працівників у промисловості;

- частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції;

- частка МСП, які впроваджували інновації;

- частка інвестицій у нематеріальні активи від усього обсягу капітальних інвестицій.

2.2. Генерація об'єктів права інтелектуальної власності:

- кількість заявок від національних, іноземних заявників та отриманих ними охоронних документів за видами ОІВ;

- кількість охоронних документів, що підтримується у силі за видами ОІВ; кількість охоронних документів, що припинили чинність, за видами ОІВ;

- термін підтримки охоронних документів за видами ОІВ національними заявниками (бюджетні установи сфери науки, освіти, інші бюджетні установи; юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності; фізичні особи) та іноземними заявниками;

- кількість чинних патентів на винаходи та корисні моделі за роками подання заявок у звітному році;

- кількість заявок від національних бюджетних установ сфери науки, освіти, інших бюджетних установ; юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності; фізичних осіб та отриманих ними охоронних документів за видами ОІВ;

- кількість заявок РСТ від національних заявників;

- кількість заявок на винаходи на мільйон населення;

- кількість заявок національних заявників на винаходи у перерахуванні на валовий внутрішній продукт; у перерахуванні на витрати на дослідження та розробки;
- кількість технологій, створених установами, організаціями та підприємствами (за видами юридичних осіб);
- кількість фізичних осіб, бюджетних установ, юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, що займаються винахідництвом.

2.3. Використання об'єктів інтелектуальної власності:

- кількість ОІВ (за видами ОІВ), ноу-хау, що використані установами, організаціями та підприємствами при виробництві продукції, виконанні робіт та наданні послуг;
- обсяг коштів, що отримано установами, організаціями та підприємствами від передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, надання прав використання ОІВ за ліцензійними договорами резидентам України та іноземним особам; обсяг коштів на придбання виключних майнових прав інтелектуальної власності, ліцензій на використання ОІВ; обсяг виплат за ліцензійними договорами на використання ОІВ;
- кількість технологій, придбаних установами, організаціями та підприємствами в Україні та за кордоном;
- кількість технологій, переданих бюджетними установами організаціям та підприємствам.

2.4. Діяльність установ та організацій системи охорони прав інтелектуальної власності:

- середній строк розгляду заявок на винаходи, торговельні марки;
- середній строк видачі охоронних документів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, географічні зазначення;- кількість коштів, зібраних організаціями колективного управління; обсяг коштів, розподілених та перерахованих організаціями колективного управління суб'єктам авторського права і суміжних прав за поточний рік;
- кількість проведених освітніх, практичних семінарів, тренінгів та інших заходів для різних груп фахівців бюджетних установ, суб'єктів підприємницької діяльності тощо.

2.5. Захист прав інтелектуальної власності:

- кількість припинених правопорушень у сфері інтелектуальної власності;
- динаміка та кількість ухвалених судових рішень та вироків стосовно порушень прав ІВ за видами судочинства;
- підвищення довіри до судових органів у сфері захисту прав ІВ;- динаміка реєстрації об'єктів прав інтелектуальної власності у Митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності;
- результати проведених статистичних спостережень щодо придбання контрафактної продукції;
- виключення України зі спеціального списку ЗОІ.

2.6. Розвиток культури, підвищення обізнаності у сфері інтелектуальної власності:

- кількість ЗВО, які здійснюють навчання за освітніми програмами «Інтелектуальна власність»;
- кількість студентів вищого навчального закладу, які пройшли навчання за програмою «Інтелектуальна власність», по відношенню до загальної кількості студентів такого ЗВО;
- кількість працівників підрозділів бюджетних установ з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності, що отримали другу освіту у сфері інтелектуальної власності;
- кількість працівників бюджетних установ, МСП, що пройшли підвищення кваліфікації з питань охорони та комерціалізації ОІВ;
- реалізація заходів інформаційної компанії для різних груп населення (учні закладів загальної середньої та спеціалізованої освіти, студенти, молодь, населення України в цілому тощо);
- перелік засобів масової інформації, які здійснюють просвітницьку діяльність у сфері ІВ;
- результати проведення періодичного соціологічного опитування щодо обізнаності населення у сфері ІВ;
- результати опитувань щодо іміджу України у розрізі забезпечення належного та ефективного захисту прав ІВ;

- кількість проведених науково-освітніх, науково-практичних, науково-популярних заходів із питань ІВ.

Непрямими індикаторами стану інноваційної діяльності у розрізі ІВ можуть виступати також показники підвищення місця України у світових рейтингах, пов'язаних з інноваціями, зокрема показники за розділами «Інновації» та «Технологічна готовність» Індексу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму; значення показників Глобального інноваційного індексу, Індексу приваблювання талантів, Індексу людського розвитку та у рейтингах Doing Business, ICT Development Index, а також показників Інноваційного табло Євросоюзу (ІТЕ).

3. Фінансове забезпечення реалізації Стратегії. Джерелами фінансування заходів з реалізації Стратегії є кошти державного та місцевих бюджетів і кошти з інших джерел, не заборонених законодавством, зокрема залучених через механізм державно-приватного партнерства.

Обсяг фінансування, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації цієї Стратегії, визначається щороку з урахуванням можливостей джерел фінансування.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії здійснюватиметься також із застосуванням можливостей фінансової та технічної допомоги, яку надають Україні міжнародні установи та іноземні держави. Технічна допомога може бути залучена у вигляді експертної допомоги, необхідних матеріальних ресурсів або грошових коштів, виділених на цільові потреби.

Глава V

ЕТАПИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ

1. Впровадження Стратегії буде здійснюватися в три етапи: перший – у період 2020-2021 роки; другий – 2022-2023 роки і третій – 2024-2025 роки на основі планів дій, розроблених і прийнятих для кожного етапу.

Перший етап буде орієнтований переважно на завершення нормативної, інституційної та судової реформ, на вдосконалення інфраструктури національної системи інтелектуальної власності; на створення механізмів комерціалізації результатів ІВ та стимулювання інноваційної діяльності; зміцнення інституційного потенціалу установ, наділених функціями і відповідальністю у сфері ІВ; зміцнення функціонального потенціалу та прозорості діяльності організацій колективного управління; розвиток системи охорони ГЗ, ТЗ і ТВК; розробку та ліцензування освітніх програм з ІВ, поетапне включення дисциплін та магістерських програм з ІВ у ЗВО; включення знань з ІВ у шкільні програми, відновлення системи перепідготовки та підвищення кадрів у сфері ІВ; усунення наслідків патентного тролінгу, організацію кампаній з інформування населення про згубні наслідки явищ піратства і контрафакції.

Другий етап буде орієнтований на впровадження механізмів та програм, розроблених на попередньому етапі, а також на просування менеджменту інтелектуальної власності, забезпечення зростання інноваційного потенціалу дослідних установ, ролі інтелектуальної власності в діяльності МСП, освоєння практичних методів реєстрації та охорони ГЗ, організацію спільних дій по боротьбі з піратством і контрафакцією, впровадження ефективного механізму по колективному управлінню авторськими і суміжними правами.

Третій етап об'єднує завдання, пов'язані зі створенням зрілого ринку об'єктів ІВ, їх інтеграцією в економічний оборот, та забезпечення цифровізації національної економіки, сприяння переходу на інноваційний шлях економічного зростання та прийняття цінностей суспільства, заснованого на знаннях та культурі ІВ.

Ефективне впровадження цієї Стратегії покладається на кожен заклад окремо, відповідно до своїх напрямів діяльності, скоординованих і синхронізованих із цілями галузевих стратегій розвитку.

Виконання завдань, розпочатих на більш ранній стадії, може продовжуватися на наступному етапі на контрольованій основі, щоб уникнути необхідності затягувати етапи та уникати плутанини між етапами.

2. Цілі цієї Стратегії будуть реалізовуватися відповідно до Плану дій щодо впровадження Стратегії на відповідному етапі, затверджені Урядом за пропозицією Мінекономіки.

3. Для виконання намічених завдань будуть взяті до уваги такі аспекти:

- визначення пріоритетних заходів;
- мобілізація всіх необхідних ресурсів;
- звернення за підтримкою і допомогою до національних підприємств, установ і організацій, до міжнародних інституцій та організацій для перейняття їхнього досвіду;
- моніторинг і безперервна оцінка стадії виконання заходів, передбачених в документах щодо впровадження цієї Стратегії;
- періодичне інформування Уряду, населення та міжнародної спільноти про досягнуті результати.

Глава VI

ПРОЦЕДУРИ ЗВІТНОСТІ ТА МОНІТОРИНГУ

1. Моніторинг впровадження Стратегії та виконання положень Плану дій із реалізації цілей Стратегії буде орієнтований на показники моніторингу та прогресу, викладені в главі IV. Система моніторингу впровадження Стратегії буде забезпечена шляхом організації безперервного процесу звітності, оперативного обміну інформацією і оцінки стадії впровадження.

Моніторинг Стратегії буде проводитися протягом усього періоду впровадження і включатиме збір, обробку та аналіз даних моніторингу, виявлення помилок або непередбачених впливів, а також внесення можливих поправок у зміст і форму запланованих заходів і дій.

2. Міністерства і установи, залучені до реалізації Стратегії, щорічно і по завершенні кожного етапу будуть подавати звіти про прогрес щодо результатів виконання дій, включених до Плану дій, із висвітлення проблем, що виникають, та прогнозованим вплив на прогрес. На підставі поданих звітів Міністерство економічного розвитку, торгівлі і сільського господарства розробить консолідовані звіти моніторингу. Мінекономіки забезпечить проведення обговорень будь-яких проблем, що підніматимуться іншими міністерствами, і виробить узгоджені кроки для їх усунення. Мінекономіки створить спеціальну групу фахівців, що відповідатиме за моніторинг та звітність, в тому числі перед керівництвом Міністерства.

У звітах про прогрес і з моніторингу будуть відображені результати, зареєстровані на відповідній стадії впровадження Стратегії – рівень досягнення загальних і специфічних цілей, виконання запланованих дій, реалізація показників досягнень, специфічних для кожного виду діяльності, і формулювання пропозицій щодо поліпшення і коректування запланованих заходів. За невиконаними діями будуть викладатися причини невиконання або часткового їх виконання і будуть запропоновані ефективні заходи із реалізації загальних цілей Стратегії.

3. З метою забезпечення прозорості процесів впровадження Стратегії звіти з моніторингу будуть представлятися у Кабінет Міністрів України та Раду з питань інтелектуальної власності КМУ, і будуть публікуватися на веб-сайтах Міністерства економічного розвитку, торгівлі і сільського господарства та Національного органу інтелектуальної власності.